

การวิเคราะห์ "การปกครองโดยไม่ปกครอง" ในคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง

นายนิติ มณีกาญจน์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4415-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AN ANALYSIS OF THE PARADOX ON "GOVERNMENT WITHOUT ACTION"
IN TAO-TE-CHING

Mr.Niti Maneekarn

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

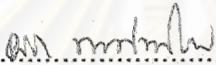
Academic Year 2003

ISBN 974-17-4415-3

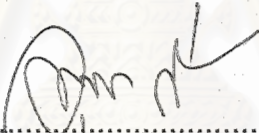
หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
สาขาวิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

การวิเคราะห์ "การปกครองโดยไม่ปกครอง" ในคัมภีร์ เต่า เต็ก เก็ง
นายนิติ มณีกาญจน์
การปกครอง
รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ สิมมณี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร)

..... กรรมการ
(ดร.วีระ สมบูรณ์)

สํานักงานอธิการบดี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิติ มณีกาญจน์ : การวิเคราะห์ "การปกครองโดยไม่ปกครอง" ในคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง. (AN ANALYSIS OF THE PARADOX ON "GOVERNMENT WITHOUT ACTION" IN TAO-TE-CHING) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร, อ.ที่ปรึกษาร่วม : - จำนวนหน้า 112 หน้า. ISBN 974-17-4415-3.

จุดประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้มุ่งการตีความประโยค "การปกครองโดยไม่ปกครอง" ที่ปรากฏในคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง โดยใช้ระเบียบวิธีการตีความแบบ hermeneutical circle ผสานกับทัศนะของ Hans-Georg Gadamer ซึ่งในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้สร้างทัศนปรัชญาเต๋าขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการทำความเข้าใจและช่วยในการตีความในส่วนอื่นๆ

ผลการวิจัยพบว่า การปกครองโดยไม่ปกครอง คือ การปกครองที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ ปราศจากการสร้างวาทกรรมใดๆ ขึ้นมาครอบงำประชาชนและสามารถเอื้ออำนวยให้แต่ละสรรพสิ่งได้ดำเนินไปตามวิถีของตน ดังนั้น ลัทธิเต๋าจึงมุ่งให้ผู้ปกครองดำเนินตามหลักการสองข้อ คือ ศาสตร์แห่งการปกครอง คือ การให้ผู้ปกครองเรียนรู้วิถีในการปกครองจากธรรมชาติ และศิลปะแห่งการปกครอง คือ การที่ผู้ปกครองรู้จักใช้อำนาจในแบบที่ไม่เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมา

ดังนั้น ภายใต้การปกครองโดยไม่ปกครอง ประชาชนจะสามารถดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติและมีอิสระจากการครอบงำทางวาทกรรมใดๆ ของผู้ปกครอง นอกจากนี้อำนาจทางการปกครองที่แท้จริงอยู่ที่ประชาชน และประชาชนสามารถดึงเอาอำนาจของตนกลับมาได้ด้วยเนื่องจากประชาชนไม่ได้มอบอำนาจให้กับผู้ปกครองอย่างเด็ดขาด

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่ออาจารย์ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2546.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....-

448 11320 24 : MAJOR GOVERNMENT

KEY WORD: government/Tao/Tao-Te-Ching

NITI MANEEKARN: AN ANALYSIS OF THE PARADOX ON “GOVERNMENT WITHOUT ACTION” IN TAO-TE-CHING. THESIS ADVISOR: ASSOC.PROF.

CHAIYAN CHAIYAPORN,Ph.D,

THESIS COADVISOR -, 112 pp. ISBN 974-17-4415-3

The purpose of this thesis is to interpret the sentence “Government without Action” in the writings of Tao – Te Ching By combining the interpretation methodology “Hermeneutical Circle” with the viewpoint of Hans – Georg Gadamer. At the beginning, the researcher formed a view of Tao’s vision of philosophy and used this as a framework for understanding and interpreting his other writings.

The result of the study found that “Government Without Action” is government which progresses naturally, without a ruler’s edicts to control people and run their lives’ Taoism focuses on the ruler following two principles’ One is the science of government that the ruler learns the way to rule from nature, by which the ruler learns to use his power without create discourse.

From the study it can be concluded that in a government which is “Government Without Action”, people can live and get on well together naturally, independent from control by a ruler’s discourse. Furthermore the power of government really lies with the public. People can recall their power, not give it to the ruler completely.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department Government.....Student’ signature.....

Field of study Government.....Advisor’s signature.....

Academic year 2003.....Co-advisor’s signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสมนึกและคุณแม่ทัศนีย์ ผู้เปี่ยมล้นด้วยพรหมวิหารธรรม ให้ความเมตตา-กรุณาต่อลูกในทุกด้าน รวมทั้งสั่งสอน ชี้แนะ และเป็นแบบอย่างในวิถีการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องและดีงาม

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ไชยันต์ ไชยพร ผู้ให้คำชี้แนะและเปิดโลกทัศน์ทางด้านปรัชญาการเมืองให้แก่ศิษย์ผู้นี้ จนก่อให้เกิด “ความรัก” ขึ้นใน “ความรู้” และเป็นเหตุให้ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกที่จะทำวิทยานิพนธ์ในเชิงปรัชญาการเมือง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์วีระ สมบูรณ์ ผู้ทำให้ผู้วิจัยรู้จักปรัชญาการเมืองแห่งโลกตะวันออก อันเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเต๋าเล่มนี้ ความกรุณาในการตรวจสอบงาน, ความช่วยเหลือ และคำแนะนำของอาจารย์ล้วนมีค่ายิ่ง ทั้งต่อตัวผู้วิจัยเอง และต่องานวิจัย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์อนุสรณ์ ลิ้มมณี ผู้เสนอแนวทางในการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ อีกทั้งยังให้ความกรุณาเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ให้กับผู้วิจัยอีกด้วย

ขอบคุณผู้ที่เป็นกำลังใจให้เสมอและเป็นคู่สนทนาโต้ตอบที่ก่อให้เกิดแนวความคิดหลากหลายปรากฏขึ้น และขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ช่วยเหลือกันมาตลอด ไม่ว่าจะยามสุขหรือทุกข์

ขอบพระคุณอาจารย์พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ที่กรุณาต่อศิษย์เป็นอย่างมากและขอบคุณยายล้วน บำรุงเพชร ที่สั่งสอนให้ผู้วิจัยมีความพยายามในการทำงาน ผู้วิจัยขอโน้มระลึกถึงพระคุณของท่านทั้งสองตลอดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
-ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
-วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
-สมมติฐาน.....	5
-วิธีการศึกษา.....	5
-ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	5
2. ระเบียบวิธีการศึกษา.....	6
-การตีความของ Friedrich Schleiermacher และ Wilhelm Dilthey.....	6
-การตีความและการทำความเข้าใจด้วยบทตามทัศนะของ Hans-Georg Gadamer....	8
-วิธีการตีความ.....	14
-สรุป.....	17
3. ประวัติปรัชญาเต๋า.....	19
-คัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง.....	19
-ประวัติผู้แต่งคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง.....	20
-จวงจื่อ.....	25
-เสี่ยวจื่อ.....	26
-นักพรตเต๋ากับการเมืองการปกครอง.....	27
-ประวัติศาสตร์ของศาสนาเต๋า.....	30
4. ทัศนปรัชญาเต๋า.....	32
-เกริ่นนำ.....	32
-ระเบียบของมนุษย์.....	35
-ทางเดินสู่ธรรมชาติ.....	42
5. การปกครองโดยไม่ปกครอง: ผู้ปกครองแห่งเต๋าและประชาชน.....	57
-การปกครองโดยไม่ปกครอง.....	57

-ศาสตร์แห่งการปกครอง.....	68
-ศิลปะแห่งการปกครอง.....	75
-ผู้ปกครองแห่งเต้า.....	86
-การปฏิบัติฝึกรบมตนของผู้ปกครอง.....	88
-การแสดงออกของผู้ปกครอง.....	100
-ประชาชน.....	104
-ธรรมชาติของประชาชน.....	104
-อำนาจของประชาชน.....	107
6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....	110
-สรุปผลการวิจัย.....	110
-อภิปรายผลการวิจัย.....	112
รายการอ้างอิง.....	113
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	117

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ย่อมเป็นความจริงดังที่ Austin Ranney ได้กล่าวเอาไว้ว่า นับตั้งแต่สังคมในยุคบุพกาล จวบจนถึงสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมที่ก้าวหน้าแล้วนั้น มนุษย์ไม่มีทางที่จะหลบหลีกหรือหนีไปจากการปกครองได้¹ และก็เป็นความจริงอีกเช่นกันที่มนุษย์นั้นไม่มีทางที่จะหนีออกไปจากธรรมชาติได้ หรือหากจะกล่าวอย่างปรัชญาเต๋าก็สามารถกล่าวได้ว่า มนุษย์นั้นถูกระบบธรรมชาติปกครองอยู่ด้วยเช่นกัน

สำหรับปรัชญาเต๋แล้ว มนุษย์ การปกครองและธรรมชาติ ล้วนเป็นสิ่งที่วิถีร่วมกันอย่างแยกไม่ออก ดังนั้นนอกจากจะเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตแล้วปรัชญาเต๋าก็ยังเป็นแนวคิดในทางการเมืองได้ด้วยเช่นกัน ดังที่ Andrew Heywood ได้ให้ทัศนะว่า แนวคิดเช่นปรัชญาเต๋านั้น มีมุมมองว่า ชีวิตในทางการเมือง (Political life) และชีวิตทางสังคม (Social life) ควรที่จะจัดอยู่ในแก่นแท้หรือหลักการดั้งเดิมของหลักปรัชญาที่ได้รับการส่งเสริมจากความเชื่อในความจริงที่เรียกว่า เต๋า โดยพัฒนาหลักการเหล่านั้นไปสู่การทำความเข้าใจโลก ดังนั้นรากฐานของปรัชญาเต๋าก็จะสามารถที่จะเป็นแนวคิดทางการเมืองได้ในตัวเอง อีกทั้งปรัชญาเต๋าก็ยังเข้าข่ายเป็นแนวคิดทางการเมืองแบบใหม่ที่เรียกว่า ธรรมชาตินิยม ที่มีการอาศัยนิเวศน์ทัศน์ (Ecologism) มาช่วยพัฒนา มุมมองต่อโลกในลักษณะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ²

สุวรรณ สถาอาพันธ์ อธิบายว่า นักปรัชญาเต๋ากำลังจะปลุกมนุษย์ลงในดินแห่งธรรมชาติ ซึ่งตามทัศนะของปรัชญาเต๋แล้วภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นเพียงหยดน้ำเล็กๆ ในมหาสมุทรแห่งสังคมนานาชาติ ความหมายของชีวิตมนุษย์นั้นไม่อาจถูกนิยามและถูกกำหนดโดยบทบาทของมนุษย์ในสังคมเท่านั้น หากมนุษย์ต้องเข้าใจสภาพหรือกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติเพื่อว่าสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้นจะได้ไม่ขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ที่ยิ่งใหญ่กว่า ซึ่งหากขาดความเข้าใจดังกล่าวแล้ว การจัดระเบียบสังคมของมนุษย์ย่อมจะล้มเหลวในที่สุด³ ดังเช่นที่ จวงจื้อนักปรัชญาเต๋าค้นสำคัญได้กล่าวถึงผู้ปกครองที่กระทำการปกครองใด ๆ โดยไม่เข้าใจในวิถี

¹ Austin Ranney, *An Introduction to political science*, 5th ed. (Prentice-Hall International Editions, 1990), p. 8.

² Andrew Heywood, *Politics*, 2nd ed. (New York: Palgrave Press, 2002), p. 63.

³ สุวรรณ สถาอาพันธ์, *มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533), หน้า 17.

ดังกล่าวว่า เป็นเสมือนการชูดคลองในทะเล หรือ เป็นเสมือนยุ้งแบกภูเขา กล่าวคือ ไม่สามารถที่จะทำได้สำเร็จเป็นอันขาด⁴

การปกครองที่นักปรัชญาต่างกล่าวถึงนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายแบบ ตัวอย่างเช่น การปกครองที่รัฐบาลใช้อำนาจกดขี่ประชาชนซึ่งนักปรัชญาต่างมองว่าเป็นการปกครองที่เลวร้ายที่สุด หรือ การปกครองที่รัฐบาลปกครองประชาชนด้วยวิธีสร้างความคิดให้ประชาชนเห็นซึ่งนักปรัชญาต่างก็ยังเห็นว่าเป็นการปกครองที่ไม่ดีที่สุด เป็นต้น⁵ แต่การปกครองที่นักปรัชญาต่างกล่าวยกย่องกันว่าเป็นการปกครองของปราชญ์นั้นกลับเป็นการปกครองที่เรียกว่า “การปกครองโดยไม่ปกครอง” ซึ่ง Richard J. Smith ได้กล่าวถึงการปกครองโดยไม่ปกครองว่าเป็นเสมือนการตั้งคำถามกับการปกครองแบบประเพณีที่สืบทอดกันมา เป็นการท้าทายกับสิ่งที่เรียกว่าอำนาจ, ชื่นชมกับความอ่อนแอ, เน้นความสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง และนำไปสู่การปลดปล่อยทางจิตวิญญาณ โดยมีสัญลักษณ์ที่สะท้อนผ่านการปกครองโดยไม่ปกครองในรูปของ น้ำ, ความเป็นเพศหญิง, เด็ก, ความว่างเปล่าของหุบเขา และวัสดุที่ยังไม่ได้แกะสลัก โดยอยู่ภายใต้การติดต่อกับธรรมชาติและ การไม่กระทำ⁶

ด้วยแนวคิดการปกครองโดยไม่ปกครองเช่นนี้เองที่ทำให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปกครองซึ่งนักปรัชญาต่างได้สื่อสารไปยังผู้ปกครองทั้งในรูปแบบที่เป็นงานนิพนธ์หรือการสนทนาได้ตอบกับขุนนางนั้นล้วนมีเนื้อหาที่ดูเหมือนประชดประชัน, เสียดสี หรือเย้ยหยันในการกระทำใด ๆ ของผู้ปกครอง หรือไม่ก็กล่าวสรรเสริญในอีกด้านหนึ่งที่ตรงกันข้ามกับการกระทำของผู้ปกครองเลยทีเดียว ตัวอย่างบทนิพนธ์เรื่อง “รู้ให้น้อย” ในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ของเล่าจื๊อนักปรัชญาเต๋าคณสำคัญอีกคนหนึ่งเป็นที่ประจักษ์ในเรื่องนี้ได้ดี

“ผู้ที่พยายามจะปกครองประเทศด้วยความรอบรู้

มีแต่จะนำความหายนะมาสู่

ผู้ที่ไม่พยายามจะปกครองประเทศด้วยความรอบรู้

มีแต่จะนำความรุ่งเรืองมาสู่”⁷

⁴ บุญศักดิ์ แสงระวี, แปล. จวงจื๊อจอมปราชญ์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2534), หน้า 93.

⁵ เสถียร โพธิ์นันทะ, เมธีตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2544), หน้า 107.

⁶ Richard J. Smith, China's Cultural Heritage (London: Francis Pinter, 1983), p. 121.

⁷ พจนานา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 166.

มุมมองในเรื่องการปกครองโดยไม่ปกครองของนักปรัชญาเต๋าที่เรียกได้ว่า “กลับ” กับเรื่องของการปกครองตามที่เราเข้าใจกันนั้น มานพ อุดมเดช เรียกสิ่งนี้เป็น “ตรรกะสวนกลับของเต๋า” โดยอธิบายว่าตรรกะสวนกลับเป็นเสมือนการให้เหตุผลต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่โลกยอมรับและเพราะตรรกะสวนกลับนี้เองจึงทำให้ถูกมองว่าการปกครองโดยไม่ปกครองของปรัชญาเต๋านั้นจะเป็นเรื่องเหลวไหล⁸ ดังตัวอย่างเช่น Henri Maspero ที่กล่าวว่า ถ้าจะให้ตรงกับความเป็นจริงแล้ว ควรจะเรียกการปกครองของปรัชญาเต๋าว่าเป็นลัทธิความลึกลับแห่งธรรมชาติ (Nature Mysticism) ซึ่งหลักปรัชญานี้เป็นเรื่องเหลวไหลในนครอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ แต่สำหรับชนบทหรือประเทศที่ยังไม่เจริญต้องพัวพันอยู่กับธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ปรัชญาเต๋าก็มีฐานะเป็นปรัชญาที่มีเหตุผลต่อการดำรงชีพอยู่มาก⁹ ซึ่งการกล่าวเช่นนี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อปรัชญาเต๋าแต่อย่างใด ซ้ำยังถูกนักปรัชญาเต๋าย้อนกลับเอาว่า “คนทั่วโลกพากันกล่าวว่า คำสอนเกี่ยวกับเต๋านั้นคล้ายกับสิ่งไร้ ๆ มากนัก ด้วยเต๋ายิ่งใหญ่แท้เสียจึงคล้ายกับสิ่งไร้ ๆ ถ้าไม่คล้ายกับสิ่งไร้ ๆ เต๋าก็คงหมดความยิ่งใหญ่ไปนานแล้ว”¹⁰

หากย้อนกลับไปดูพื้นฐานที่มาจะพบว่า การปกครองโดยไม่ปกครองเป็นการปกครองที่ตั้งอยู่บนการให้ความสำคัญแก่ธรรมชาติและ การอธิบายตามความเข้าใจในธรรมชาติตามแบบทัศนะของนักปรัชญาเต๋า การเฝ้าสังเกตธรรมชาติของนักปรัชญาเต๋านั้นมีตั้งแต่สิ่งที่พบเห็นได้ง่าย ๆ ทั้งจากตัวมนุษย์เอง เช่น ผู้ที่ช่วยจับจะลื่นหลุด , ผู้ที่กระทำจะล้มเหลว , มนุษย์ไม่มีวันหนีจากเงาของตนเองได้ เป็นต้น และจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ เช่น เรื่อง ความสุขของนกกระเจิบกับนกเค้าแมว , ความสุขของเต๋าที่อยู่ในโคลนตมตามธรรมชาติกับเต๋าที่ถูกขังไว้ในกล่อง , การปกครองของฟ้าที่ไม่เรียกร้องสิ่งใด เป็นต้น ไปจนถึงเรื่องของความเข้าใจในจักรวาล เช่น การกำเนิดและความเป็นไปของจักรวาล เป็นต้น ซึ่ง Carolyn Egri ได้อธิบายคำกล่าวของ Cheng ที่ว่า “สิ่งแวดล้อมเป็นกระจกที่สมบูรณ์ของมนุษย์(The environment is a perfect mirror of man)”¹¹ กล่าวคือ ถ้ามนุษย์กระทำการใด ๆ โดยปฏิเสธหรือใช้สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้องแล้ว การ

⁸ มานพ อุดมเดช., มรรควิธีจางจื่อ: ก้าวย่างบนทางคู่(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ, 2526), หน้า 30.

⁹ Henri Maspero, อ้างถึงใน เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, ประวัติปรัชญาจีน(2505), หน้า135-136.

¹⁰ พงนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไคลด์ไทย, 2544), หน้า 170.

¹¹ Cheng, cited in Carolyn Egri, *Nature in spiritual tradition: social and cultural implications for environmental change*. In Frank Fischer and Maarten A. Hajer (ed.), *Living With Nature*(New York: Oxford University Press, 1999), p. 66.

ตอบสนองกลับของธรรมชาติก็จะเป็นไปในทางที่อันตราย¹² ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดเจนขึ้น จากคำอธิบายของ Wang Bi ที่อธิบายความจากปรัชญาเต๋าบทหนึ่ง ดังนี้

“การปกครองของเต๋า เป็นการทำตามแบบอย่างของธรรมชาติ หากมนุษย์ได้นำเอาโลกมาเป็นแบบอย่างในการปกครองโดยมนุษย์ไม่ทำอะไรที่ขัดแย้งกับโลก จะทำให้มนุษย์ได้รับความปลอดภัย ส่วนโลกได้นำแบบอย่างมาจากสวรรค์โดยที่โลกไม่ต่อต้านสวรรค์จะทำให้โลกได้รับความสมบูรณ์ ส่วนสวรรค์ได้นำแบบอย่างจากเต๋าโดยสวรรค์ไม่เป็นปฏิปักษ์กับเต๋าจึงทำให้สวรรค์ได้ปกครองทุกสิ่ง ส่วนเต๋าเอาธรรมชาติเป็นแบบอย่างโดยเต๋านั้นไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติ และธรรมชาติก็ได้เอาอะไรเป็นแบบอย่าง เพราะธรรมชาติไม่ขัดแย้งกับสิ่งใดเลย”¹³

ด้วยความแตกต่างในมุมมองทางการปกครองดังที่ได้กล่าวมา ทำให้การนำเอาแนวคิดการปกครองโดยไม่ปกครองมาหาความหมายจึงมีความน่าสนใจ และเนื่องจากการใช้ภาษา อีกทั้งมุมมองของปรัชญาเต๋ามีลักษณะของการซ่อนนัยความหมายของแนวคิดเอาไว้ ทั้งที่เป็นการเขียนแบบประโยคที่ขัดแย้งกันในตัว ทั้งที่เป็นการแสดงออกเชิงประชดประชัน หรือที่เป็นการเปรียบเทียบ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้อาศัยวิธีการตีความประกอบกับแนวคิดของนักวิชาการมาทำการวิเคราะห์ เพื่อที่ว่าจะได้เข้าใจถึงการปกครองในอีกแบบหนึ่งซึ่งแตกต่างออกไปจากที่เข้าใจกันอยู่ทั้งในเรื่องของ ที่มา แนวคิดและการให้เหตุผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าและมุ่งแสวงหาความหมาย การปกครองโดยไม่ปกครอง และนำมาอธิบายในประเด็นจุดมุ่งหมายและอุดมคติของการปกครองโดยไม่ปกครอง , ลักษณะและบทบาทของผู้ปกครอง , สิ่งที่ใช้ในการปกครอง และ บทบาทของประชาชน
2. เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในประเด็นเรื่องการปกครองเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งทัศนะ

¹² Carolyn Egri, Nature in spiritual tradition: social and cultural implications for environmental change. In Frank Fischer and Maarten A. Hajer (ed.), *Living With Nature*(New York: Oxford University Press, 1999), p. 66.

¹³ Wang Bi, *Classic of the way and Virtue*, Translated by Richard John Lynn (Columbia University Press, 1999), p. 96.

สมมติฐาน

การปกครองโดยไม่ปกครองคือการปกครองที่ผู้ปกครองและประชาชนดำรงอยู่ในมรรคแบบเต๋า โดยผู้ปกครองเกี่ยวข้องกับประชาชนน้อยที่สุดในเชิงการใช้อำนาจ ลดความต้องการในตัวผู้ปกครองลงและมุ่งสร้างสวัสดิการให้เกิดแก่ประชาชนอย่างเพียงพอ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ในสังคมที่มีขนาดเล็กทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติในแบบปรัชญาเต๋า

วิธีการศึกษา

ศึกษาความหมายของประโยคที่ว่า การปกครองโดยไม่ปกครอง โดยเบื้องต้นจะศึกษาถึงวิธีการในการทำความเข้าใจธรรมชาติแบบเต๋า , แนวคิดเรื่องหยิน-หยาง และคำอธิบายเรื่อง “การไม่กระทำ” จากงานของนักวิชาการที่สนใจด้านนี้ซึ่งนำมาประกอบเข้ากับการใช้วิธีการตีความจากงานของนักปรัชญาเต๋าเพื่อหาความหมายของการปกครองโดยไม่ปกครอง และนำความหมายที่ได้มาอธิบายเรื่องของ จุดมุ่งหมายของการปกครองโดยไม่ปกครอง, ลักษณะและบทบาทของผู้ปกครอง, สิ่งที่ใช้ในการปกครอง และ บทบาทของประชาชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้ความรู้ถึงนัยความหมาย ลักษณะของ “การปกครองโดยไม่ปกครอง” อันเป็นคำอธิบายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาเต๋า
2. ได้รับองค์ความรู้ที่สามารถนำไปอธิบายหรือเปรียบเทียบกับพัฒนาการของสังคมการเมือง
3. เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาสำหรับบุคคลอื่น ๆ ที่ทั่วไปที่สนใจประเด็นปรัชญาเต๋า

บทที่ 2

ระเบียบวิธีการตีความ

การตีความของ Friedrich Schleiermacher และ Wilhelm Dilthey

การตีความในยุคแรกนั้นเริ่มต้นราวศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นสมัยที่องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้กลายเป็นตัวแบบที่มีความน่าเชื่อถือและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระเบียบวิธีการหาความรู้ ซึ่งรวมไปถึงความรู้ที่ได้มาจากคัมภีร์ไบเบิล ดังนั้นจึงไม่แปลกแต่อย่างใดที่มีนักทฤษฎีวิทยาบางท่าน โดยเฉพาะ Friedrich Schleiermacher เสนอวิธีการตีความที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความพยายามในการนำเอาระเบียบวิธีแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาอธิบายพระคัมภีร์เพื่อปกป้องไม่ให้องค์ความรู้ในพระคัมภีร์ถูกทำลายลง ด้วยเหตุนี้การกระทำของเขาจึงเป็นเสมือนการทำศาสนาให้กลายเป็นวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ ใช้วิธีตีความพระคัมภีร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะได้ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ดังกล่าวรับประกันความจริงของพระคัมภีร์นั่นเอง

วิธีการตีความที่ Friedrich Schleiermacher เสนอคือ ผู้ตีความต้องแยกการตีความออกเป็นสองระดับคือ

(1) ระดับไวยากรณ์ หรือที่เรียกกันว่าการตีความตามตัวอักษร หรือ การตีความโดยพยัญชนะ

(2) ระดับจิตวิทยา คือการพยายามเดาใจผู้แต่งตัวบท โดยเดาจากการที่ผู้ตีความรู้เบื้องหลังและสภาพจิตใจของผู้แต่งตัวบทในขณะแต่งตัวบทนั้น ๆ ทั้งนี้ต้องพิจารณาไปถึงบริบททางสังคมที่ผู้แต่งสังกัดด้วย¹

Friedrich Schleiermacher นั้นเชื่อว่า ผู้แต่งแต่ละคนเข้าถึงระบบอะไรบางอย่าง แต่การนำเสนอของผู้แต่งนั้นเสนอเพียงส่วนเดียว ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ตีความที่ต้องเข้าใจระบบทั้งหมดและพยายามตีความคัมภีร์ในแต่ละตอนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบ หรือมิฉะนั้นผู้ตีความอาจจะใช้วิธีปรับความรู้สึกนึกคิดให้เหมือนกับผู้แต่ง เพื่อที่จะได้เข้าใจตัวบทที่ตนได้อ่าน ด้วยเหตุนี้ผู้ตีความที่ดีก็คือ ผู้ที่สามารถร้อยพันกระบวนการคิดและเขียนของผู้แต่งตัวบทขึ้นมาใหม่ให้ได้ (re-create the mind of the author) ดังนั้นกระบวนการตีความของ Friedrich

¹ กীরติ บุญเจือ, ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าใหม่, 2544), หน้า 46.

Schleiermacher จึงเริ่มต้นจากการศึกษาศัพท์และไวยากรณ์ให้ชำนาญ ต่อจากนั้นก็แสวงหาความหมายโดยอรรถ และศึกษาในเชิงจิตวิทยาว่าผู้แต่งต้องการเสนออะไร²

ต่อมา Wilhelm Dilthey นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้ตั้งคำถามถึงวิธีการศึกษารูปแบบของมนุษย์ในแบบวิทยาศาสตร์ที่เป็นอยู่ขณะนั้น เขาเสนอแนวคิดที่ว่า สิ่งที่ถูกศึกษาในมนุษยศาสตร์ต่างกับสิ่งที่ถูกวิทยาศาสตร์ธรรมชาติศึกษา สิ่งที่ถูกศึกษาในมนุษยศาสตร์ไม่ได้ปรากฏอย่างชัดเจนในการรับรู้ มนุษย์นั้นมีสำนึกในตัวเอง สามารถจะคิดและพิจารณาทั้งตนเองและสถานการณ์ที่ตนเผชิญอยู่ ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นเรื่องราวของการสื่อความหมายและการครุ่นคิด³

เขาอธิบายว่า เนื่องจากผู้แต่งไม่ได้แต่งตัวบทขึ้นมาด้วยตัวของผู้แต่งอย่างบริสุทธิ์ แต่เป็นตัวผู้แต่งที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกซึ่งสร้างขึ้นเป็นกรอบฟ้าประวัติศาสตร์ของผู้แต่งขึ้นมา เป็นทั้งอัตวิสัยและวัตถุวิสัยร่วมกัน ที่ดำรงอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ๆ ด้วย นอกจากนี้ผู้ที่ตีความตัวบทที่ถูกแต่งขึ้นก็มีกรอบฟ้าประวัติศาสตร์ของตนเองด้วย เขาเห็นว่ากรอบฟ้าของแต่ละคนนั้นไม่คงที่ตายตัว และเปลี่ยนแปลงเรื่อยไปในประวัติศาสตร์ ดังนั้นการทำความเข้าใจกันและกันจึงต้องเป็นการเปิดกรอบฟ้าของแต่ละคนให้กว้างขวางและเข้าใกล้กรอบฟ้าในแต่ละขณะให้มากที่สุด แต่ก็ไม่มีวันที่ใครสักคนจะรู้และเข้าใจได้ว่าเป็นอย่างไร Wilhelm Dilthey จึงเสนอว่า ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจมนุษย์จึงต้องอาศัยการตีความ⁴

การตีความได้แก่การพยายามเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามกรอบฟ้าของตน ดังนั้นใครที่ย้อนตีความตัวบทจากอดีตก็จะพยายามเข้าใจอดีตด้วยกรอบฟ้าปัจจุบันของตน เขาเสนอวิธีการตีความที่เรียกว่า hermeneutical circle กล่าวคือ ใช้การตีความย่อยช่วยการตีความรวมและใช้การตีความรวมช่วยการตีความย่อย ดังนั้นตามทัศนะของเขา วิธีการอ่านตัวบทที่ถูกต้องคือการอ่านไปให้หมดก่อน แต่ละส่วนที่อ่านไปนั้นจะเข้าใจได้แค่ไหนก็เข้าใจเพียงแค่นั้นไปก่อน เมื่ออ่านจนจบ จึงสามารถเข้าใจส่วนรวมโดยอาศัยส่วนย่อย ๆ ที่อ่านมาแล้วปะติดปะต่อกันเข้า และเมื่อเข้าใจส่วนรวมแล้ว เมื่อหันกลับมาอ่านส่วนย่อยไปที่ละส่วนในรอบสองย่อมจะเข้าใจได้ดีกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะได้ความเข้าใจส่วนรวมมาช่วย และส่วนย่อยใดก็ตามที่เข้าใจดีขึ้นก็จะทำให้ส่วนรวมเข้าใจดีขึ้น เช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันจบสิ้น ยิ่งอ่านก็ยิ่งเข้าใจมากขึ้นทุกที⁵

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

³ ริยะ นุชเปี่ยม. ภาษา ความหมายและการตีความในการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์. วินัยพงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), *ปริทรรศน์ประวัติศาสตร์*(กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, 2544), หน้า 1.

⁴ กীরติ บุญเจือ, *ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าใหม่, 2544), หน้า 49.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

การตีความและการทำความเข้าใจในตัวบทตามทัศนะของ Hans-Georg Gadamer

Hans-Georg Gadamer ได้กล่าวถึง Schleiermacher ว่าได้พัฒนาการตีความโดยทั่วไป และขยายเทคนิคของการตีความ ซึ่งได้รับการพัฒนาไปสู่ตัวบททุกชนิดที่สัมพันธ์กับคัมภีร์ไบเบิล การตีความของ Schleiermacher ที่มุ่งเน้นไปที่เจตนาของผู้แต่งนั้น Gadamer อธิบายว่า การตีความที่เน้นไปที่อัตวิสัยของผู้แต่งตัวบทคือสิ่งที่ Schleiermacher เรียกว่าการตีความเชิงจิตวิทยา เป็นการวางตัวเองไปในจิตใจของผู้แต่ง และทำการสร้างใหม่ในสิ่งที่ผู้แต่งได้ทำไว้ การเข้าใจที่ได้จากการตีความแบบนี้คือการผลิตอีกครั้งหนึ่งของการผลิตเดิม แต่ความเป็นจริงแล้วการคิดเช่นนี้เป็นทั้งอัตวิสัยและวัตถุวิสัย ผสมผสานจนผู้ตีความไม่สามารถที่จะเข้าถึงเจตนาแบบบริสุทธิของผู้แต่งได้ เขากล่าวว่า

“เมื่อคำ ๆ เดียวได้ตกอยู่ภายในบริบททั้งหมดของประโยค, ตัวบทเดียวได้ตกอยู่ภายในบริบททั้งหมดของงานนิพนธ์ของผู้นิพนธ์ และตัวอักษรที่อยู่ในองค์รวมของรูปแบบทางการประพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม มันเกิดในตัวบทเดียว ในฐานะการแสดงออกของชั่วขณะแห่งการสร้างสรรค์ ตกเป็นขององค์รวมแห่งชีวิตภายในของผู้ที่แต่งมันขึ้นมา”

กล่าวคือ ยังมีเบื้องหลังอีกมากมายที่ประกอบขึ้นเป็นเจตนาของผู้แต่งตัวบทที่ผู้ตีความไม่สามารถจะรับรู้ได้⁶

Gadamer กล่าวถึงพัฒนาการของการตระหนักรู้แห่งประวัติศาสตร์ว่า ได้มาถึงจุดสูงสุดในสมัยของ Wilhelm Dilthey เพราะในการตีความแบบของเขาได้ขยายไปเหนือตัวบททางวรรณกรรม เหนือประวัติศาสตร์ไปสู่ “การแสดงออกของชีวิตทั้งหมด” ชีวิตซึ่งไม่ได้มีทิศทางชีวิตวิทยาอย่างแคบ ๆ แต่เป็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นโครงสร้าง เหมือนกับความสัมพันธ์ต่อกันและกันของตัวบทซึ่งถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ระหว่างองค์รวมและส่วนย่อย ๆ ทุก ๆ ส่วนได้แสดงบางสิ่งขององค์รวม มันมีความหมายต่อองค์รวมและมันมีความหมายได้ด้วยการถูกกำหนดโดยองค์รวม(hermeneutical circle)⁷

Gadamer วิพากษ์วิจารณ์ว่า Wilhelm Dilthey ผู้ที่กล่าวอ้างว่าควรทำให้ระเบียบวิธีศึกษาของมนุษยศาสตร์ต่างจากวิทยาศาสตร์ แต่แท้ที่จริงนั้นกลับทำให้การศึกษามนุษยศาสตร์เป็นเสมือนวิทยาศาสตร์ยิ่งขึ้น Dilthey พยายามค้นหาวิธีการเอาชนะสถานะทางประวัติศาสตร์ของตัวผู้ทำการตีความเพื่อการบรรลุความรู้แบบวัตถุวิสัยของสถานะทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์

⁶ Paul Gerner, *Twentieth Century German Philosophy*(New York: Oxford University Press, 2000), p. 139.

⁷ Ibid., p. 140.

ที่เป็นแบบวิทยาศาสตร์นั้นต้องเข้าใจในแบบของมันเองตามแต่ละยุคสมัย ไม่ใช่เป็นการเติมความคิดใด ๆ มาตรฐานใด ๆ ความเชื่อใด ๆ หรืออะไรก็ตามที่เป็นตัวแทนของยุคปัจจุบันเข้าไป สภาวะความเป็นอยู่ของผู้ตีความทางประวัติศาสตร์ต้องผูกติดอยู่กับจุดยืนทางประวัติศาสตร์ ซึ่งการกระทำเช่นนี้เองที่ Gadamer มองว่า การใช้วิธีตีความแบบ hermeneutical circle ของ Dilthey ยิ่งจะทำให้การตีความได้มีสภาพเป็นวัฏวิสัยมากขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นวิทยาศาสตร์เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น ตามทัศนะของ Dilthey กระบวนการนี้จะบรรลุจุดสูงสุดของมันได้ด้วยการตีความของผู้ตีความเอง ซึ่งสิ่งนี้ได้สนับสนุนให้เกิดมีวิธีการที่เรียกว่า Geisteswissenschaften อันเป็นวิธีที่ทำให้พวกเขาสามารถเปรียบเทียบอย่างเป็นวัฏวิสัยได้เหมือนกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ⁸

เนื่องจากเรื่องราวที่ Dilthey กล่าวไว้ นั้นเป็นเรื่องของการพัฒนาการตระหนักรู้ทางประวัติศาสตร์ (historical consciousness) และพัฒนาความเป็นอิสระของมันจากอคติทางมูลบท ซึ่งการตระหนักรู้ทางประวัติศาสตร์ (historical consciousness) ตามทัศนะของ Gadamer ก็คือการเข้าใจสรรพสิ่งหรือตัวบทในแบบของค่านิยมและมาตรฐานที่อยู่ในเวลาของผู้ตีความ การตีความย่อมเป็นการวางค่านิยมและมาตรฐานของตัวเองได้ผู้หนึ่งเองโดยปราศจากการกระทำ

ดังนั้น อะไรที่ Dilthey มองว่าเป็นการเติบโตอย่างก้าวหน้าของความเข้าใจ สิ่งนั้น Gadamer กลับมองว่าเป็นการปิดเบือนอย่างก้าวหน้าในเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของความเข้าใจ และเป็นเสมือนการทำให้เกิดความคลุมเครือในพื้นที่หลักของความจริง กล่าวง่าย ๆ ว่า Gadamer ไม่เห็นด้วยกับ Dilthey เพราะไม่เห็นว่าคุณตีความจะสามารถเข้าถึงกรอบฟ้าประวัติศาสตร์ของผู้แต่งตัวบทได้ อีกทั้งผู้ตีความก็ไม่สามารถเข้าถึงเจตนาของผู้แต่งได้ดังที่ Schleiermacher กล่าวไว้

Gadamer เริ่มต้นการอธิบายของเขาว่า การตระหนักรู้ (consciousness) ของมนุษย์คือการที่มนุษย์เข้าใจบางสิ่งมากกว่าจะมองเห็นบางสิ่งอย่างเรียบง่ายตรงไปตรงมา เขาเน้นถึงความเป็นประวัติศาสตร์ในแต่ละการตระหนักรู้ กล่าวคือ แต่ละการตระหนักรู้ย่อมเป็นการตระหนักรู้ที่ได้รับผลกระทบทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น ในแต่ละการตระหนักรู้อย่างคงมีมิติที่อยู่เหนือขึ้นไป

ความเข้าใจทั้งหลายมิได้เป็นความเข้าใจเฉพาะตัวบทต่าง ๆ แต่บังเกิดในทุก ๆ การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโลก, กับผู้อื่น, กับตัวเอง ไม่ได้เป็นแค่การประสานผ่านสื่อกลางโดยตัวบทเท่านั้น และล้วนเป็นความเข้าใจที่เราไม่สามารถเข้าถึงเบื้องหลังได้ ดังนั้น Hermeneutics Consciousness จึงเป็นประสบการณ์แห่งความหมาย ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นการตระหนักรู้ในตัวบทเสมอไป แต่ที่แน่นอนคือ มันเป็นการตระหนักรู้ที่เกี่ยวกับภาษาศาสตร์เสมอ เพราะหากความเข้าใจทั้งหมดล้วนเป็นการตีความ และการตีความนั้นโดยสาระหลัก ๆ คือลักษณะที่เกี่ยวกับ

⁸ Ibid., p. 138.

ภาษาศาสตร์ ดังนั้นแล้ว เมื่อความเข้าใจทั้งหมดดำรงอยู่ภายในสภาวะการเกิดขึ้นที่อยู่ในประเพณี (tradition) ฉะนั้น การถ่ายทอดหรือการส่งต่อของประเพณี ย่อมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาษาศาสตร์เสมอ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้สภาวะการเป็นอยู่ของพวกเขาในโลกก็คือความเป็นอยู่ในโลกแห่งประวัติศาสตร์ และเป็นโลกที่ถูกสร้างขึ้นทางภาษาเนื่องจากการเชื่อมต่อระหว่างประเพณีกับภาษา

Paul Gerner กล่าวว่า ด้วยแนวคิดเช่นนี้เองที่อาจจะถือได้ว่า Gadamer อยู่ในฐานะประเพณีความคิดแบบ phenomenological tradition กล่าวคือ การอธิบายของเขาในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานของความเข้าใจนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นแบบ exhibiting คือ เป็นการเปิดเผยของโครงสร้างเหล่านั้นมากกว่าเป็นการสรุป หรือ ลงความเห็นต่อโครงสร้างเหล่านั้น⁹

Gadamer มองว่าความคิดแบบพุทธิปัญญา (Enlightenment) เรียกร้องต้องการให้ทุก ๆ ความเชื่อและทุก ๆ การปฏิบัติจำเป็นต้องยอมรับการตัดสินของเหตุผล ฉะนั้น อคติ ตามแนวความคิดแบบพุทธิปัญญา คือ การตัดสินที่ไม่มีเหตุผล ซึ่งเขาชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว แต่ละเหตุผลนั้น สามารถเกิดขึ้นได้เพียงแค่ต่อต้านภูมิหลังของสิ่งซึ่งเราไม่เห็นความสำคัญ ดังนั้น การเรียกร้องให้เอาอคติทั้งหลายออกไปภายใต้ชื่อว่า "เหตุผล" ย่อมเป็นการไร้เหตุผลในตัวของมันเอง เขากล่าวว่านั่นเป็นสภาวะที่เกิดจากการนำเอา อคติไปได้แย้งอคติ ซึ่งอคติมิใช่เป็นเสมือนการแบ่งแยกเชื้อชาติหรือการกีดกันทางเพศเท่านั้น แต่อคติในความหมายที่แท้จริงคือ การตัดสินล่วงหน้าหรือการตัดสินไปก่อนที่จะเห็นว่ามันเป็นอย่างใด (prejudgement) ซึ่งสิ่งนี้เองที่เป็นอคติที่ Gadamer ปกป้องเอาไว้ อคตินั้นถูกเข้าใจในแบบของโครงสร้างที่มีอยู่ก่อนซึ่งได้ขัดเกลาคความเข้าใจใด ๆ ออกมา ดังนั้นที่เห็นมีความเข้าใจเกิดขึ้น ที่นั่นย่อมมีการกำหนดโดยการเข้าใจก่อนแล้ว (pre-understanding) ซึ่งเกิดขึ้นโดยประเพณีที่พวกเรากำลังดำรงอยู่

อคติหรือการตัดสินก่อนย่อมทำให้การตัดสินเป็นไปได้ แต่การกระทำเช่นนั้นย่อมหมายความว่าตัวพวกเขาเองกำลังตัดสินด้วยตัวเอง จึงบังเกิดคำถามสำหรับความชอบธรรมในการกระทำเช่นนั้น เช่นการถามว่า การกระทำเช่นนั้นได้มีการรับรองโดยแหล่งข้อมูลของเขาในประเพณีอย่างเพียงพอหรือไม่ เป็นต้น แต่คำถามสำคัญก็คือ อะไรคืออคติที่ชอบธรรมและอะไรคืออคติที่ไม่ชอบธรรม

ตามทัศนะของ Gadamer นั้น อคติสามารถมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการผูกมัดกับตัวผู้ตีความ เขากล่าวถึงแนวคิดที่เรียกว่า ความคาดหวังในความสมบูรณ์พร้อม (anticipation of completeness) ซึ่งหมายถึง สภาวะเงื่อนไขธรรมชาติ ๆ ของความเข้าใจทั้งหมด ซึ่งหลักการนี้ย่อมหมายถึงสิ่งที่

⁹ Ibid., p. 130.

สามารถสร้างเอกภาพของความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย สิ่งนี้สามารถใช้อธิบายความแตกต่างระหว่างความชอบธรรมของอคติกับความไม่ชอบธรรมของอคติ

โดยทั่ว ๆ ไป โลกที่พวกเราใช้ชีวิต (โลกแห่งชีวิต) เป็นการผสมผสานโยงโยซึ่งกันและกันหรือเป็นโยงโยแห่งความหมาย แน่แน่นอนว่า ความเชื่อ, ค่านิยม และบรรทัดฐานย่อมไม่ใช่ตัวบทหากใช้ความเข้าใจตามตัวอักษร แต่สิ่งดังกล่าวสามารถมองได้ในฐานะทำนองเดียวกับตัวบท โดยอคติที่ชอบธรรมจะเป็นการเข้าใจก่อนที่สามารถให้โลกแห่งชีวิตอย่างปะติดปะต่อและได้เรื่องได้ราวในแบบของการปฏิสัมพันธ์อย่างปะติดปะต่อของความหมาย, ความเชื่อ, ค่านิยมและบรรทัดฐาน แต่ Paul Gerner ก็กล่าวว่า ถึงอย่างไรการอธิบายถึง “อคติที่ชอบธรรม” ของ Gadamer ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นก็ยังคงคลุมเครืออยู่¹⁰

ดูเหมือนว่า ทศนะของลัทธิประวัติศาสตร์ในเรื่องอิทธิพลที่แผ่ในวัฒนธรรมหรือในช่วงของประวัติศาสตร์ มีส่วนที่ร่วมกันกับเรื่องอคติของ Gadamer แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้นเพราะ ลัทธิประวัติศาสตร์ไม่เข้าใจธรรมชาติของอคติ เพราะในการค้นหาเพื่อเสนอออกมาเป็นรูปธรรม วิธีการสืบค้นของลัทธินี้พยายามที่จะทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ ทำให้ลัทธิประวัติศาสตร์ของตัวผู้สืบค้นเอง ลืมจุดยืนของตนในเรื่องของประเพณี มันเป็นเสมือนการดับตัวตนของผู้สืบค้นหรือผู้ตีความตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการไม่ให้เป็นความเป็นไปได้ใด ๆ ในการมีประวัติศาสตร์ของสภาวะความเป็นมนุษย์

ดังนั้น Gadamer จึงคิดว่า การเข้าใจเป็นภาวะการดำรงอยู่/เป็นอยู่ และความเข้าใจย่อมรวมเอาตัวผู้เข้าใจเข้าไปด้วยเสมอ กล่าวได้ว่า การที่เราเข้าใจตัวเอง ย่อมไม่ใช่ในฐานะตัวตนที่รู้ในนามธรรม แต่เป็นการเข้าใจตัวเองจากครอบครัว จากสังคม จากรัฐที่เราใช้ชีวิตอยู่ ฉะนั้นแล้วตัวตนซึ่งได้วางตัวมันเองลงไปในอดีตตามแบบแผนของการเข้าใจดีต่ออย่างเป็นวัตถุวิสัยย่อมเป็นตัวตนที่มีอคติอย่างแท้จริง Gadamer กล่าวถึงจุดนี้ไว้โดยอ้างถึงนักประวัติศาสตร์เยอรมันในศตวรรษที่ 19 ว่า

“แม้ในบรรดางานชิ้นเอกของผู้คงแก่เรียนทางประวัติศาสตร์ที่ดูเหมือนจะเป็นจุดสุดยอดของการดับความต้องการส่วนบุคคลให้หมดสิ้นโดย Ranke นั้น มันยังคงมีหลักการที่ไม่ได้ถูกสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ของพวกเขา ซึ่งพวกเราสามารถจำแนกงานเหล่านี้ด้วยความแม่นยำในแบบของแนวโน้มทางการเมืองในเวลานั้นที่ซึ่งพวกเขาได้เขียนมันขึ้นมา เมื่อพวกเราอ่าน Mommsen's History of Rome (ประวัติศาสตร์โรมโดย Mommsen) พวกเรารู้ว่าใคร(เพียงผู้เดียว)ที่สามารถเขียนมันขึ้นมา นั่นคือ พวกเรา

¹⁰ Ibid., p. 145.

สามารถระบุสถานการณ์ทางการเมืองที่นักประวัติศาสตร์ท่านนี้ ได้จัดสร้างเรียบเรียงเรื่องเล่าจากอดีต ในวิธีที่มีความหมายอย่างยิ่ง”¹¹

ในขั้นนี้จะเห็นได้ว่า ถ้าความเข้าใจของอดีตเป็นเพียงความเข้าใจโดยมีอคติ ดังนั้นการพูดตามหลักการอย่างเคร่งครัดย่อมไม่สามารถเกิดเป็นความเข้าใจอดีตในฐานะเป็นอดีตได้เลย กล่าวคือ มันมีผลกระทบทางประวัติศาสตร์ เมื่อใดก็ตามที่เราค้นหาความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ เราย่อมตกอยู่ภายใต้การครอบงำโดยผลกระทบจากประวัติศาสตร์แห่งผลกระทบ

ฉะนั้นในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ ความเข้าใจที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะผู้ตีความหรือผู้สืบค้นจะตระหนักรู้หรือไม่ก็ตาม ย่อมถูกกำหนดเงื่อนไขโดยประวัติศาสตร์ของการตีความของมัน กล่าวง่าย ๆ ว่าความเข้าใจในอดีตเป็นความเข้าใจที่ได้รับผลกระทบทางประวัติศาสตร์ ซึ่งลัทธิวิถุนิยมเชิงประวัติศาสตร์กับระเบียบวิธีของมันได้ปิดบังการพัวพันของผลกระทบทางประวัติศาสตร์เหล่านี้เอาไว้

Gadamer ไม่ได้เรียกร้องให้มีการพัฒนาเรื่องประวัติศาสตร์ผลกระทบในฐานะวิชาหนึ่งซึ่งเพิ่มเติมเข้ามา แต่ต้องการให้เข้าใจการตระหนักรู้แบบที่มีผลกระทบทางประวัติศาสตร์ เพราะการตระหนักรู้ย่อมได้รับผลกระทบจากประวัติศาสตร์อย่างชัดเจนอยู่แล้ว พลังของผลกระทบทางประวัติศาสตร์นี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะที่เป็นที่ยอมรับของมัน พลังของประวัติศาสตร์อยู่เหนือการตระหนักรู้อันจำกัดของมนุษย์ ดังนั้น การตระหนักรู้ของมนุษย์ย่อมไม่สามารถโปร่งใสตรงไปตรงมาได้อย่างสมบูรณ์ และในบรรดาการทำความเข้าใจทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็ในอดีตปัจจุบัน หรืออนาคต การตระหนักรู้ของมนุษย์ย่อมได้รับผลกระทบทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว เพราะความเข้าใจเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ทางประเพณี¹²

ดังนั้น Gadamer จึงเสนอการผสมผสานขอบฟ้า (The fusion of horizons) ซึ่งเป็นการขยายการรับรู้สู่การเข้าใจ การผสมผสานขอบฟ้าไม่ได้รวบรวมเพียงแค่วิธีแห่งความหมายที่ตัวผู้ตีความเกี่ยวพันอยู่ในปัจจุบันเข้ากับวิธีที่กว้างกว่าเท่านั้น แต่เป็นลักษณะขององค์รวมของโลกแห่งชีวิตทางประวัติศาสตร์ ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของพวกประวัติศาสตร์นิยมที่มีวิธีการทำความเข้าใจบางสิ่งบางอย่างในยุคอดีต โดยวิธีการที่ผู้ตีความควรเปลี่ยนตัวเองสู่ขอบฟ้าแห่งอดีตและทิ้งขอบฟ้าของตนเองไว้เบื้องหลัง ซึ่งตามทัศนะของ Gadamer การที่ผู้ตีความทิ้งขอบฟ้าของตนเองไว้และนำตัวเองไปไว้ในขอบฟ้าของคนอื่นนั้นไม่มีทางเป็นไปได้เลยและไม่เป็นสิ่งที่ควร

¹¹ Ibid., p. 146.

¹² Ibid., p. 147.

ปรารถนาแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะกรอบฟ้าของคน ๆ หนึ่งไม่ใช่เป็นอะไรบางอย่างที่ลอยอยู่เฉย ๆ แต่มันได้สร้างสภาวะของคน ๆ นั้นขึ้น ฉะนั้นแล้ว “ฉันไม่ควรจะวางตัวฉันเองลงในกรอบฟ้าของผู้อื่นในอดีต เพราะอดีตทำได้เพียงแค่พูดคุยต่อฉันในสถานการณ์ปัจจุบันของฉันเท่านั้น”¹³

วิธีการผสมผสานกรอบฟ้า (fusion of horizon) เป็นการขยายกรอบฟ้าของผู้ตีความ ดังนั้นไม่ว่าการเข้าใจอดีต การเข้าใจวัฒนธรรมอื่น หรือแม้ในกรณีที่ปัจเจกบุคคลซึ่งพูดภาษาเดียวกันและอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันก็พูดคุยกันโดยต่างกรอบฟ้ากัน เมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ถูกตีความภายในกรอบฟ้าของเขา การเข้าใจในประสบการณ์ดังกล่าวยอมทำให้กรอบฟ้าของเขาขยายกว้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ แต่ละบุคคลจึงไม่ได้ละทิ้งกรอบฟ้าของตนเองและไม่ได้วางตัวเองลงในกรอบฟ้าของผู้อื่น ส่วนอะไรก็ตามที่เกิดขึ้นจากการทำความเข้าใจนั้นก็คือการผสมผสานของกรอบฟ้า

ตัวอย่างของการเปลี่ยนตัวเองของผู้ตีความไปสู่กรอบฟ้าของผู้อื่น สามารถเปรียบเทียบได้กับบทสนทนาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ อันเป็นการค้นหาบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับบุคคลอื่นออกมา เช่น การบทสนทนาของการสอบปากเปล่า หรือ บทสนทนายาระหว่างหมอกับคนไข้ เป็นต้น¹⁴ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการบรรลุการผสมผสานกรอบฟ้า Gadamer จึงชักชวนให้เสวนาปรัชญา (philosophical dialogue) และสนทนานัยวิเคราะหฺ์ (hermeneutical conversation) โดยที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อตกลงหาความหมายร่วมกัน (one meaning) แต่เพื่อขยายกรอบฟ้าของกันและกัน จนกรอบฟ้าเหลื่อมกัน เกิดการผสมผสานกรอบฟ้า ซึ่งมีได้หมายความว่าผสมเป็นเนื้อเดียวกัน เพียงแต่เหลื่อมกันและไม่ทำลายกัน เพราะกรอบฟ้าของแต่ละคนยังคงเป็นของเจ้าของเดิม เพียงแต่ว่าแต่ละฝ่ายต่างก็ขยายและรื้อร่ายทางปัญญามากขึ้น¹⁵

โดยสรุปแล้ว Hans-Georg Gadamer ยอมรับลักษณะพื้นฐานของการตีความที่เรียกว่า “hermeneutic circle” แต่อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาชาวเยอรมันผู้นี้เห็นว่า การตีความโดยที่ผู้ตีความไม่มีความคิด ความเข้าใจ หรืออคติใดๆ มาก่อนเลยนั้นเป็นไปได้ เขากล่าวว่า ผลกระทบของประวัติศาสตร์ทำงานเสมอ ไม่ว่าเราจะตระหนักถึงมันหรือไม่ และแม้แต่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ปฏิเสธผลกระทบทำนี้ ก็ยอมเป็นการทำให้ความรู้ผิดรูปผิดแบบออกไป พลังของประวัติศาสตร์อยู่เหนือสมองการรับรู้อันจำกัดของมนุษย์ การเข้าใจตัวบทหรือวิถีชีวิตเกิดขึ้นจากสถานะของเราในระเพณีทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงเราเข้ากับอิทธิพลหรือผลกระทบที่จะ

¹³ Ibid., p. 148.

¹⁴ Ibid., p. 149.

¹⁵ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าใหม่, 2544), หน้า 55.

บังเกิดขึ้นได้นั่นเอง ความเข้าใจความหมายไม่ใช่เกิดขึ้นจากการหาทางลี้มหรือเก็บความหมายของเราเองไว้เพื่อจะนำตัวเราเข้าสู่ความหมายของตัวบทหรือวัฒนธรรม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่ต่างกับเรา) แต่เป็นการผสมผสานระหว่างโลกทางความคิดของเราและของผู้ประพันธ์ตัวบท หรือผู้ที่อยู่ในวิถีวัฒนธรรมที่เรากำลังตีความ

Gadamer เชื่อว่า ในความเป็นมนุษย์นั้น เรามีศักยภาพที่จะเข้าใจมนุษย์ด้วยกัน เช่น เราสามารถเข้าใจเหตุผล อารมณ์ และความเชื่อของคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจดังกล่าว นั้น มิได้เป็นเรื่องของการบันทึกเหตุผล ความเชื่อ หรือการกระทำของคนอื่น หรือวัฒนธรรมอื่นได้อย่างเป็นภววิสัยโดยแท้ แต่ทว่าเป็นการเข้าใจโดยอคติที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของเราเองด้วย สำหรับเขาแล้ว อคติมิได้เป็นอุปสรรคต่อความรู้แต่เป็นเงื่อนไขของการได้มาซึ่งความรู้ เพราะนี่เป็นส่วนหนึ่งในความผูกพันที่เรามีอยู่กับประเพณีทางประวัติศาสตร์ของเราเอง โดยที่เราไม่อาจสลัดให้หลุดพ้นไปได้ เขากล่าวว่า มันไม่ได้เป็นข้อบกพร่อง การรับรู้สถานะที่ได้รับผลกระทบโดยประวัติศาสตร์เป็นการรับรู้ขั้นปฐมของการตีความ เราไม่สามารถออกไปจากมันได้ ดังนั้นเราจึงไม่สามารถมีความรู้แบบวัตถุวิสัยใด ๆ กับมันได้

ธีระ นุชเปียม อธิบายว่า เราคงไม่ประหลาดใจหากจะยังมีการโต้แย้งตลอดมาในปัญหาว่า เราสามารถจะสืบค้น หรือรื้อฟื้นความหมายจากตัวบท อดีต หรือวิถีทางวัฒนธรรมได้หรือไม่ หรือว่าความหมายดังกล่าว นั้นถูกกำหนดหรือสร้างขึ้นโดย “ชุมชนตีความ” (interpretative community) เองต่างหาก แต่ไม่ว่าในกรณีใดสิ่งที่เราต้องยอมรับคือ การตีความมีความหมายเฉพาะในตัวเองเพราะเป็นการตีความจากแง่มุมเฉพาะของผู้ตีความภายในบริบทเฉพาะของตัวบทหรือวัฒนธรรมที่ศึกษา

สถานการณ์การตีความถูกกำหนดโดยอคติที่พวกเรานำติดตัวมาเสมอ มันได้สร้างกรอบฟ้าแห่งปัจจุบัน (horizon of a particular present) ขึ้นมาเฉพาะ เราจะต้องหลีกเลี่ยงความคิดผิดพลาดที่ว่า กรอบฟ้าแห่งปัจจุบันนั้นประกอบด้วยการตั้งหลักฐานความเห็นและค่านิยมที่ตายตัว ต้องคำนึงเสมอว่ากระบวนการที่ต่อเนื่องของขอบฟ้าแห่งปัจจุบันไม่สามารถจะก่อเกิดได้หากปราศจากอดีต ไม่มีกรอบฟ้าใดที่โดดเดี่ยวในปัจจุบัน แต่มันเป็นกรอบฟ้าทั้งหลายในประวัติศาสตร์ที่หลอมรวมกันเข้าเป็นความเข้าใจ¹⁶

วิธีการตีความ

¹⁶ ธีระ นุชเปียม. ภาษา ความหมายและการตีความในการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์. วินัยพงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ), บริบทชนประวัติศาสตร์(กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, 2544), หน้า 17.

โดยทั่วไปนั้น การวิเคราะห์ตัวบทซึ่งเป็นงานเขียนทางปรัชญาการเมืองโดยวิธีการตีความนั้น สามารถแบ่งได้ 6 ลักษณะวิธี ดังต่อไปนี้¹⁷

1. การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด (Close textual Analysis)
2. การแยกแยะระหว่างเจตนา (intention) ของปรัชญาเมธีและผล (effect) อันเกิดจากการยอมรับแนวความคิดนั้น ๆ
3. การศึกษาชีวประวัติของปรัชญาเมธี (Biographical Approach)
4. การศึกษาแนวทางจิตวิทยา (Psychological Approach)
5. การศึกษาแนวทางอุดมการณ์ (Ideological Approach)
6. การศึกษาแนวทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

1. การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด

การพยายามศึกษาแนวความคิดของปรัชญาเมธีที่ปรากฏออกมาในรูปของงานเขียน ย่อมเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับความพยายามใด ๆ ที่จะเข้าใจในความคิดของปรัชญาเมธีนั้น ๆ เสมอ การวิเคราะห์งานเขียนชิ้นสำคัญ ๆ ของปรัชญาเมธีนั้น อาจแยกวัตถุประสงค์แยกย่อยออกไปได้ดังนี้

1.1 เพื่อค้นหาความหมายที่ปรัชญาเมธีพยายามจะสื่อ โดยการพิจารณาจากคำจำกัดความและคำอธิบายที่ปรัชญาเมธีเลือกใช้ในงานเขียนของตน

1.2 เพื่อพิจารณาส่วนของงานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่งจากแง่คิดของงานเขียนชิ้นนั้น ๆ ทั้งหมด

1.3 เพื่อพิจารณางานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่ง จากแง่คิดของงานเขียนทั้งหมดในช่วงชีวิตของปรัชญาเมธีนั้น ๆ ว่ามีความต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร (ข้อควรระวังสำหรับแนวทางย่อยนี้ อยู่ที่ว่าปรัชญาเมธีบางคนได้เขียนงานไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งที่มีความสำคัญและไม่มีความสำคัญ ผู้ที่จะตีความในแนวทางนี้ ก็ต้องรู้จักแยกแยะว่างานชิ้นใดควรศึกษาและงานชิ้นใดไม่ควรศึกษา เพราะถ้าหากทำการศึกษางานทุกชิ้น อาจทำให้กลายเป็นการศึกษาชีวประวัติของนักคิดผู้นั้นไปก็ได้)

1.4 เพื่อวิเคราะห์งานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่ง จากแง่คิดของแบบการประพันธ์และรูปแบบการเขียนว่ามี

¹⁷ สมบัติ จันทรวงศ์. ตัวบท (The Text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง. อ้างถึงใน เฉลิมชนม์ อุณหเสรี, ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าต่อจิงว่าด้วยเรื่องความยุติธรรม(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 19-22.

ความสำคัญหรือไม่อย่างไร กับการเสนอแนวความคิดและวิธีการตีความที่ถูกต้อง

1.5 เพื่อการวิเคราะห์งานเขียนขึ้นได้ขึ้นหนึ่งอย่างละเอียด เพื่อการค้นหาคำความหมายที่แท้จริงที่ปรัชญาเมธี ประสงค์ที่จะสื่อถึงผู้อ่าน

2. การแยกแยะระหว่างเจตนา (Intention) ของปรัชญาเมธีและผล (effect) อันเกิดจากการยอมรับแนวความคิดนั้น ๆ

ในขณะที่แนวทางแรกเน้นการหาความหมายโดยดูจากความตั้งใจหรือเจตนาของตัวปรัชญาเมธีเป็นสำคัญ แนวทางที่สองกลับให้ความสำคัญแก่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองจากการตีความในความคิดนั้นแล้วนำไปปฏิบัติจริง ๆ ผู้ศึกษาวิจัยที่ยึดถือแนวทางการตีความแบบนี้ ถือได้ว่า จริงอยู่ที่ความหมายหรือผลกระทบที่ตามมาทีหลัง อาจจะไม่ใช้สิ่งที่ปรัชญาเมธีนั้น ๆ คาดคะเนไว้ล่วงหน้าก็ได้ แต่ในเมื่อปรัชญาการเมืองนั้น ๆ ผ่านการตีความของผู้ศึกษาวิจัยและกลายเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ตามมา จึงจำเป็นต้องยึดถือส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่จะต้องศึกษาด้วย โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า นั้นเป็นส่วนหนึ่งของความตั้งใจดั้งเดิมของปรัชญาเมธีหรือไม่ และการตีความนั้น ๆ ก็ถูกกระทบโดยแนวปฏิบัติทางการเมืองอีกทีหนึ่ง

3. การศึกษาชีวประวัติของปรัชญาเมธี

การศึกษาตามแนวทางนี้มีข้อสมมุติฐานสำคัญว่า ความคิดย่อมเกิดจากบุคคล เพราะฉะนั้น ความรู้ที่เกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลนั้น ๆ จะสามารถช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจหรือสามารถตีความปรัชญาการเมืองของบุคคลนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ทำให้ผู้ที่ศึกษาวิจัยบอกได้ว่า เหตุการณ์สำคัญในชีวิตของปรัชญาเมธีเหตุการณ์ใดที่ก่อให้เกิดแนวคิดอะไรขึ้นในช่วงชีวิตนั้น ๆ ของปรัชญาเมธี ตลอดจนสามารถบอกได้ว่างานเขียนที่เขียนขึ้นในช่วงต่าง ๆ ของชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตในแต่ละช่วงนั้น ๆ อย่างไร

4. การศึกษาแนวทางจิตวิทยา

เป็นแนวทางการศึกษาที่นำเอาวิธีการทางจิตวิทยาและจิตวิเคราะห์มาใช้ศึกษาปรัชญาเมธี โดยมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่าแนวความคิดของปรัชญาเมธีที่ปรากฏออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของข้อมูล ด้วยแนวการศึกษาเช่นนี้ ผู้ศึกษาจะพิจารณาชีวิตและกระบวนการผลิตผลงานทั้งหมดของตัวปรัชญาเมธี เพื่อนำมาสร้างให้เห็นขั้นตอนของการเกิด

แนวความคิดของปรัชญาเมธี คำอธิบายตามแนวทางเช่นนี้มักปรากฏออกมาในรูปของพลังงาน กระตุ้นต่าง ๆ ทางจิตวิทยาที่ตัวปรัชญาเมธีเองไม่รู้ ดังนั้นแนวทางการศึกษาความเช่นนี้จะถือว่าผลงาน หรือตัวบทก็คือ อากาธา ที่จะบ่งบอกให้ผู้ศึกษาวิจัยได้ทราบถึง การเจ็บป่วยทางจิต ของผู้เขียน

5. การศึกษาแนวทางอุดมการณ์

ผู้ศึกษาวิจัยที่ใช้แนวทางนี้ ส่วนมากจะเป็นผู้ที่แสดงออกอย่างเปิดเผยในท่าทีทางการเมืองของตน เพราะการศึกษาตามแนวทางนี้ คือ การนำเอาสูตรสำเร็จทางอุดมการณ์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว มาเป็นเครื่องมือในการอธิบายความคิดของปรัชญาเมธี กล่าวง่าย ๆ ว่า ตัวบทที่ถูกตีความนั้น ย่อมเป็นเสมือน ชิ้นส่วน ที่จะถูกนำมาจัดใส่ลงในสูตรสำเร็จทางอุดมการณ์ ผู้ศึกษาแนวทางนี้มองว่า การศึกษาทฤษฎีการเมืองที่เน้นความจริงอันเป็นสากลและไม่จำกัดด้วยเงื่อนไขของกาลเวลา กำลังกลายเป็นการศึกษาในเชิงปรัชญามากเกินไป เพราะนักทฤษฎีการเมืองเช่นนั้นกำลังปฏิเสธในการที่จะต้องเลือกเอาระหว่างแนวทางของมาร์กซิสต์กับแนวทางของเสรีนิยม โดยใช้วิธีที่ทำให้แนวความคิดเป็นนามธรรม ซึ่งเป็นการปฏิเสธความจริงทางการเมืองและทางประวัติศาสตร์ไปอย่างน่าสมเพช

6. การศึกษาแนวทางประวัติศาสตร์

เป็นแนวการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อ กาลเวลา และ สถานที่ ในยุคสมัยที่แตกต่างกัน ออกไป คือมิได้เป็นแค่การศึกษาตัวบทเพียงอย่างเดียว แต่มีความพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงบริบทแห่งความสลับซับซ้อนที่เหตุการณ์หรือความคิดใดความคิดหนึ่งจะต้องถูกเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่แตกต่างกันอย่างมากมาย การศึกษาในแนวทางนี้จึงพิจารณาอย่างละเอียดทั้งในเรื่องของตัวบท ทั้งชีวประวัติ สภาพทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมของยุคสมัยที่ได้บังเกิดตัวบทนั้นขึ้น รวมไปถึงทั้งเหตุการณ์และแนวความคิดที่อุบัติขึ้นก่อนยุคสมัยนั้น ๆ เป็นความพยายามที่จะสร้างความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันมากที่สุดกับความเป็นจริงในสมัยที่ปรัชญาเมธีได้สร้างตัวบทขึ้นมา

สรุป

หากพิจารณาตามแนวทางที่ 1(การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด), 3(การศึกษาชีวประวัติของปรัชญาเมธี), 4(การศึกษาแนวทางจิตวิทยา) และ 6(การศึกษาแนวทางประวัติศาสตร์) จะเห็นว่าแนวทางทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ต่างพยายามที่จะมุ่งหาเจตนา, ความจริง หรือความตั้งใจที่ผู้เขียนตัวบทพยายามที่จะสื่อสารออกมา โดยเฉพาะแนวทางประวัติศาสตร์ที่มุ่งสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่เพื่อทำความเข้าใจตัวบทในอดีต ซึ่งหากจะกล่าวตามแนวคิดของ

Gadamer ก็กล่าวได้ว่า แนวทางดังกล่าวนี้พยายามที่จะให้ผู้ตีความเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในกรอบฟ้าของปรัชญาเมธีเป็นสำคัญ ไม่ได้คำนึงถึงสภาวะการตระหนักรู้ทางประวัติศาสตร์ของผู้ตีความที่อยู่ในโลกปัจจุบันว่า การตระหนักรู้ดังกล่าวนี้มีอยู่ ดำเนินอยู่ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและอยู่เหนือการควบคุมของตัวผู้ที่ตีความ อีกทั้งยังมีผลกระทบทางประวัติศาสตร์ที่ไม่สามารถทำให้ตัวของผู้ตีความนั้นละทิ้งกรอบฟ้าของตนแล้วย้อนกลับไปยืนในอดีตได้ เพราะการกระทำเช่นนั้นยิ่งเป็นการบิดเบือนความจริงมากยิ่งขึ้นไปอีก

ส่วนแนวทางที่ 2 (การแยกแยะระหว่างเจตนาของปรัชญาเมธีและผลอันเกิดจากการยอมรับ แนวความคิดนั้น ๆ) นั้นค่อนข้างจะสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของผลกระทบของ Gadamer เพราะตัวบทในทัศนะของเขามีได้เกิดขึ้น ดำรงอยู่และสืบทอดโดยลำพัง ดังนั้นตัวบทจึงสามารถที่จะมีความหมายหรือก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมาทีหลังได้ โดยที่ปรัชญาเมธีนั้น ๆ ก็ไม่ได้คาดไว้ก่อนล่วงหน้า แนวทางที่ 2 นี้เห็นว่าความหมายที่ถูกใส่เข้ามานั้นต้องนำมาศึกษาด้วยโดยไม่ต้องคำนึงว่า นั่นเป็นส่วนหนึ่งของความตั้งใจดั้งเดิมของปรัชญาเมธีหรือไม่

ส่วนแนวทางที่ 5 (การศึกษาแนวทางอุดมการณ์) นั้นใกล้เคียงกับแนวคิดเรื่องอดีตของ Gadamer ที่คิดว่า การตีความใด ๆ ไม่สามารถที่จะบรรลุถึงเจตนาของผู้แต่งตัวบทได้เลย ทั้งนี้เพราะตัวผู้ตีความเองย่อมมีอคติที่ไม่อาจสลัดทิ้งได้ เพราะนี่คือความเป็นจริงทางการเมืองและทางประวัติศาสตร์ ฉะนั้นการยอมรับในเรื่องอุดมการณ์ที่มีอยู่ก่อนของแนวการศึกษาแบบนี้ย่อมคล้ายคลึงกับการยอมรับว่าในการทำความเข้าใจนั้นย่อมมีการเข้าใจก่อนอยู่ก่อนแล้ว

ผู้วิจัยเลือกใช้การตีความแบบ “hermeneutic circle” ซึ่งคล้ายกับแนวทางการวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด แต่ต่างกันตรงที่ผู้วิจัยไม่ได้มุ่งหวังให้การตีความนำมาซึ่งความรู้ความเข้าใจในแบบวัตฤติสัย แต่กลับยอมรับถึงอคติและผลกระทบทางประวัติศาสตร์ (ซึ่งคล้ายกับแนวทางที่ 2 และแนวทางที่ 5) ตามทัศนะของ Gadamer ทั้งนี้เพราะเห็นว่า ทุกคนมีความต่างกัน ปัจจัยที่สร้างความเป็นตัวเราขึ้นมาย่อมต่างกัน กรอบฟ้าของแต่ละคนก็ย่อมแตกต่างกัน ผู้ตีความแต่ละคนย่อมสามารถมองเห็นต่างกันตามมุมมองของผู้ตีความนั้น ๆ หรือตามบริบททางวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็ย่อมได้ แต่สิ่งที่มนุษย์มีร่วมกันคือสำนักทางประวัติศาสตร์

ดังนั้น สิ่งสำคัญคือควรจะมีการแลกเปลี่ยนทัศนะกันโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอาศัยการนำเอาทัศนะของนักวิชาการหรือผู้สนใจในความคิดของลัทธิเต๋าเข้ามามีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจและผู้วิจัยก็เป็นผู้ตีความ (ตามความเข้าใจของผู้วิจัยอันได้รับผลกระทบทางประวัติศาสตร์และมโนคติ) เพื่อมุ่งขยายกรอบฟ้าของผู้วิจัยให้กว้างขึ้น ทั้งนี้การตีความของผู้วิจัยมิได้มุ่งหมายที่จะทำการตกลงหาความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันกับทัศนะของนักคิดท่านอื่น แต่เป็นการเสนอคำอธิบายจากความเข้าใจของผู้ตีความเท่านั้น

บทที่ 3

ประวัติปรัชญาเต๋า

คัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง

ถึงแม้ว่าคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็งจะเป็นคัมภีร์โบราณเล่มเล็กที่มีความยาวเพียง 81 บท หรือประมาณ 5,000 ตัวอักษร แต่ก็ถือกันว่า คัมภีร์นี้มีเนื้อหาทางปรัชญาที่ลึกซึ้งและมีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์อารยธรรมจีนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของวรรณกรรม, ศาสนา, ศิลปะ, เกษตรศาสตร์ และการปกครอง อีกทั้งยังถือกันว่าเป็นคัมภีร์ที่มีตัวบทเป็นปริศนามากที่สุดในวรรณกรรมของจีน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นที่ถกเถียงกันในเรื่องอายุของคัมภีร์และผู้รจนาคัมภีร์ที่ชื่อ เล่าจื๊อ ตามแนวความเชื่อดั้งเดิมนั้น เชื่อกันว่า คัมภีร์เล่มนี้ถูกเขียนขึ้นในราวศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริง ย่อมน่าเชื่อได้ว่า คัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง น่าจะเป็นงานเขียนทางปรัชญาชิ้นแรกในประวัติศาสตร์จีนด้วย¹ ซึ่งแน่นอนว่าข้อสันนิษฐานนี้จะสัมพันธ์กับการสืบค้นประวัติของเล่าจื๊อ

แม้จะมีการสันนิษฐานกันว่า คัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง น่าจะถูกเขียนประมาณศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์ศักราช บ้างก็เชื่อว่าเป็นศตวรรษที่ 4 หรือ 3 ก่อนคริสต์ศักราช แต่นักวิชาการในปัจจุบันส่วนใหญ่เชื่อว่าน่าจะอยู่ในช่วงเวลา 250 ปี ก่อนคริสต์ศักราช และผู้แต่งคัมภีร์ก็น่าจะมีมากกว่าหนึ่งคน Fung Yu-Lan กล่าวว่า เล่าจื๊อกับคัมภีร์เต๋าเต็กเก็งอาจจะไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันก็เป็นได้ เรื่องราวเกี่ยวกับการพบปะระหว่างเล่าจื๊อและขงจื๊ออาจจะเป็นจริง แต่คัมภีร์อาจจะถูกเขียนขึ้นในเวลาต่อมา²

สำหรับเนื้อหาของคัมภีร์นั้น อาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นคัมภีร์ที่ไร้กาลเวลา ทั้งนี้เพราะไม่มีการอ้างอิงชื่อบุคคล สถานที่ หรือ ระยะเวลาในประวัติศาสตร์ ราวกับว่าคัมภีร์นี้กำลังกล่าวถึงสิ่งที่อยู่เหนือ กาละ และ เทศะ ทั้งปวง³ มีเพียงการใช้คำแทนตัวว่า “ข้าพเจ้า” ที่มีเพียงไม่กี่บท

¹ ศรัญญา อรุณขจรศักดิ์, “ภาษาและความเป็นจริงในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์จวงจื๊อ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 33.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

³ สุวรรณ สถาอานันท์, *กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 55.

เท่านั้น ภาษาที่ใช้ในคัมภีร์ก็มีลักษณะคลุมเครือ กล่าวถึงภาวะสัจธรรมอันสูงสุดที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์มนุษย์ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคัมภีร์นี้จะเป็นคัมภีร์แห่งธรรมที่พ้นโลกออกไป แต่กลับสามารถตีความและเข้าใจในความหมายอื่นได้ ตัวอย่างเช่น D.C.Lau ที่แสดงความเห็นว่าคัมภีร์เต๋าเต็กเก็งเป็นคัมภีร์แห่งการปกครองอย่างแท้จริง⁴ และ Wing Tsit Chan ที่เห็นว่าคัมภีร์เต๋าเต็กเก็งไม่ได้เป็นคัมภีร์สำหรับนักพรตที่หลีกเลี่ยงสังคม แต่เป็นคัมภีร์สำหรับราชาปราชญ์ที่ไม่ได้ละทิ้งโลก แต่ปกครองโดยไม่เข้าไปก้าวก่ายยุ่งเกี่ยว⁵ ส่วน Roger T.Ames กล่าวว่า คัมภีร์เต๋าเต็กเก็งน่าจะเป็นคัมภีร์ที่พูดกับผู้ปกครองเป็นหลักแต่มุ่งหวังให้ทุกคนดำเนินตามรอยวิถีแห่งเต๋า โดยไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงสังคม จุดมุ่งหมายของคัมภีร์เต๋าเต็กเก็งน่าจะเป็นไปเพื่อให้ทุก ๆ คนสามารถตระหนักรู้ในตัวตนและวิถีแห่งธรรมชาติ เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับตน⁶

ส่วนการใช้ภาษาที่คลุมเครือและไม่ระบุรายละเอียดในคัมภีร์นั้น ได้รับการตั้งข้อสังเกตจาก สุวรรณ สถาอาพันธ์ ว่า อาจเป็นเพราะเล่าจื๊อวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครอง ซึ่งก็น่าจะทำให้เข้าใจได้ว่า เล่าจื๊อนั้นอาจมีความจำเป็นที่ต้องอำพรางตน เพื่อความปลอดภัย ด้วยการไม่กล่าวถึงตัวบุคคล เวลา สถานที่ อย่างเฉพาะเจาะจง และเขียนแสดงข้อความจริงราวกับว่าอยู่ห่างไกลจากชีวิตสังคมและประสบการณ์ของมนุษย์⁷

ประวัติผู้แต่งคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง

ในทางด้านประวัติของผู้รจนาคัมภีร์เต๋าเต็กเก็ง ก็เหมือนกับปรัชญาเมธีคนอื่น ๆ ของจีนที่มีประวัติพอจะสืบทราบได้ละเอียดบ้าง หยิบบ้าง อย่างไรก็ตามทุกคนก็ยังมีหลักฐานพอที่จะเชื่อได้ว่าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์จริง แต่ชีวประวัติของเล่าจื๊อนั้นคลุมเครือมาก ดังนั้นข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับเล่าจื๊อจึงไม่ตรงกัน ทำให้เกิดเป็นปัญหาอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจนักปราชญ์จีนผู้นี้ในเชิงประวัติศาสตร์

⁴ D.C.Lau, Lao Tzu:Tao Te Ching(London:Penguin Book, 1980), p. 32.

⁵ Wing-tsit Chan, A source book in Chinese philosophy,(n.p.,n.d.), p. 137.

⁶ ศรีญา อรุณขจรศักดิ์, “ภาษาและความเป็นจริงในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์จวงจื๊อ,”(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 35.

⁷ สุวรรณ สถาอาพันธ์, มนุษย์ทัศน์ในปรัชญาตะวันออก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533), หน้า 43-46.

ในการศึกษาปรัชญาเต๋า ตำราที่ใช้เป็นหลักคือ คัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง หรือบางที่เรียกว่า คัมภีร์เล่าจื๊อ โดยใช้ชื่อของเล่าจื๊อมาเป็นชื่อของคัมภีร์ด้วย เพราะเชื่อกันว่าคัมภีร์นี้แต่งขึ้นโดยเล่าจื๊อ แต่ในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถแก้ไขข้อสงสัยได้ว่า เล่าจื๊อนั้นเป็นใครกันแน่ มีตัวตนจริงหรือไม่⁸

ประวัติของเล่าจื๊อที่นักประวัติศาสตร์คนสำคัญของจีนบันทึกไว้ในหนังสือ ชื่อ-จี กล่าวไว้ว่า “เล่าจื๊อเป็นพลเมืองแห่งหมู่บ้านฉฺย-เยน ตำบลหลี่เซียง อำเภอคู รัฐชู่ (ฉื่อ) มีชื่อตัวว่า เออ ได้รับสมัญญาศักดิ์ว่า ตาน และอยู่ในตระกูลลี (แช่ลี) - - - เล่าจื๊อรับราชการเป็นพนักงานประจำหอพระสมุดในเมืองจู่”

อีกตอนหนึ่ง กล่าวถึงการพบปะกันระหว่างเล่าจื๊อและขงจื๊อว่า ขงจื๊อเดินทางไปยังเมืองจู่ เพื่อถามเล่าจื๊อถึงกฎเกณฑ์แห่งชนบประเพณีและวัฒนธรรม เล่าจื๊อตอบว่า

“บุคคลที่ท่านกล่าวถึงนั้นตายไปแล้ว และกระดูกก็ผุพังไปแล้วทั้งสิ้น มีแต่คำสอนเท่านั้นที่ยังคงอยู่ เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมบัณฑิตก็จะนั่งรถเข้ามา แต่ถ้าไม่ถึงเวลาเขาก็จะหลบซ่อนและหลีกหนีไปเสียให้พ้น ข้าพเจ้าเคยทราบว่าคุณค่าที่ฉลาดนั้นเก็บซ่อนสินค้าไว้ รวากับว่าไม่มีสินค้าอยู่ในร้าน บัณฑิตผู้ทรงคุณธรรมก็แสดงท่าทีราวกับว่าเป็นคนโง่เขลา จึงสละความเย่อหยิ่ง ก็เลศตมหา เลิกวางท่าเป็นเจ้าขุนมูลนาย สิ่งเหล่านี้ไม่เหมาะกับท่านเลย ข้าพเจ้ามีเรื่องที่จะบอกท่านเพียงเท่านี้”⁹

ขงจื๊อกลับไปเล่าให้สานุศิษย์ฟังว่า

“ข้าพเจ้ารู้อยู่ว่าเหตุใดวิหคจึงอาจบินไปในฟากฟ้า ปลาอาจแหวกว่ายในสายธาร และสัตว์ปีกอาจเดินเหินอยู่บนแผ่นดิน แต่สัตว์ที่วิ่งได้อาจถูกจับด้วยแร้ว ที่ว่ายน้ำได้อาจถูกจับด้วยแหและเบ็ด ที่บินได้อาจถูกยิงด้วยเกาทัณฑ์ ครั้นมาพิจารณาถึงมังกร ข้าพเจ้าไม่เข้าใจเลยว่า เหตุใดมังกรจึงอาจเหินบินอยู่ในห้วงหาฟวิ้วไปกับสายลม ลอยละล่องไปกับก้อนเมฆ มังกรนั้นไม่มีใครจะจับอยู่ บัดนี้ ข้าพเจ้าเห็นมีเพียงเล่าจื๊อเท่านั้นที่อาจเปรียบเทียบได้กับมังกรแห่งสวรรค์”¹⁰

เล่าจื๊อปฏิบัติเต๋า คำสอนของเขานั้นมุ่งที่จะขจัดความยึดมั่นในตัวตนและแสวงหาความไม่ยึดติด เมื่อได้อยู่ในเมืองจู่เป็นเวลานานพอสมควรแล้ว เขาเห็นว่าการปกครองในเมืองนั้นเสื่อมลงจึงออกจากเมืองไป ขณะที่ไปถึงประตูเมืองนั้นนายประตูขอร้องว่า “ท่านจะจากไปแล้ว ขอจง

⁸ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ รัชฎเสน, คัมภีร์เต๋าด้านสัมบูรณ์ พร้อมอรรถกถา, พิมพ์ครั้งที่4(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2545), หน้า 13.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

¹⁰ พจนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 202-

เขียนหนังสือทิ้งไว้ให้ข้าพเจ้าสักเล่มหนึ่งเถิด” เล่าจื้อจึงเขียนหนังสือเป็นสองตอน ว่าด้วยเรื่องเต๋า และคุณธรรมเป็นอักษรจีนรวมได้ 5,250 ตัว แล้วก็จากไป ไม่มีใครทราบว่าจะจากนั้นเล่าจื้อไปจบชีวิตลงอย่างไร¹¹

มีบางคนพูดถึง เหล่า ไไล่ จื้อ ซึ่งเป็นชาวเมืองซู่เหมือนกันว่า ได้เขียนหนังสือขึ้นมีความยาว 15 ตอน พูดถึงวิธีปฏิบัติตามคำสอนของเต๋าและกล่าวกันว่าเป็นบุคคลสมัยเดียวกับขงจื้อ อาจเป็นไปได้ว่าเล่าจื้อมีอายุยืนยาวกว่า 160 ปี บางคนบอกว่ามีอายุมากกว่า 200 ปี ทั้งนี้เพราะเล่าจื้อปฏิบัติเต๋าทำให้ชีวิตยืนยาวกว่าธรรมดา¹²

เสถียร โพนินันทะ กล่าวว่า “ในหนังสือที่ชื่อ “ชื่อเกี” ได้บันทึกไว้ว่า มีบางคนกล่าวว่า เหล่า ไไล่จื้อ ก็เป็นชาวรัฐฉู่ เป็นผู้เขียนคัมภีร์ไ่ว้มี 15 บท ว่าด้วยคุณสมบัติในลัทธิเต๋า เขามีชีวิตร่วมสมัยกับขงจื้อ อันเหล่าจื้อนั้นมีอายุยืน 160 ปีเศษ บ้างก็ว่ามีอายุ 200 ปีเศษ ทั้งนี้เพราะเหล่าจื้อได้บำเพ็ญเต๋า ทำให้สามารถมีอายุยืนได้อย่างนั้น เมื่อขงจื้อมรณภาพไปแล้ว 129 ปี แต่กระนั้นก็มีขุนนางผู้บันทึกประวัติศาสตร์ของราชสำนักจึงคนหนึ่งชื่อตัม ฯลฯ บางคนก็ว่าผู้นี้แหละคือเล่าจื้อ บ้างก็ว่าไม่ใช่”¹³

ฉัตรสุมาลย์ กล่าวว่า เหล่าไไล่จื้อเป็นบุคคลอีกผู้หนึ่งที่มีชีวประวัติเข้ามาผูกพันกับเล่าจื้อ แต่เดาไม่ออกว่าเพราะเหตุใดสุมาเจียนจึงกล่าวถึงในประวัติศาสตร์ของเล่าจื้อด้วย สุมาเจียนอาจจะเพียงต้องการชี้ให้เห็นในสมัยนั้นมีการเข้าใจผิดว่าบุคคลทั้งสองเป็นคนเดียวกัน แต่เป็นที่ประจักษ์ว่า สำหรับสุมาเจียนเองนั้น แน่ใจว่าเป็นบุคคลสองคน คนหนึ่งเขียนหนังสือแบ่งเป็นสองภาค ว่าด้วยวิถีแห่งเต๋าและคุณธรรม และอีกคนหนึ่งเป็นผู้เขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ซึ่งแบ่งเป็น 15 ตอน กล่าวถึงภาคปฏิบัติตามหลักของเต๋า ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่า เล่มแรก เป็นปรัชญาเต๋าในขณะที่เล่มที่สองเนื้อหาหนักไปทางศาสนาเต๋า¹⁴

ประวัติศาสตร์ไม่ได้บันทึกเรื่องราวของเหล่าไไล่จื้อ ไว้มากนัก อาจารย์ปีหยวน กล่าวว่า ล่า เป็นชื่อสกุล ซึ่งใช้กันมากในสมัยโบราณ ส่วน เล่าหรือเหล่า นั้น เป็นชื่อที่คนอื่นเรียกแสดงถึงความสูงอายุนักศึกษาชาวจีนส่วนมากยอมรับว่าเหล่า ไไล่จื้อ เป็นคนละคนกับ เล่าจื้อ

¹¹ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ษฎุเสณ, คัมภีร์เต๋าฉบับสมบูรณ์ พร้อมอรรถกถา, พิมพ์ครั้งที่4(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2545), หน้า15.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

¹³ เสถียร โพนินันทะ, เมธีตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่7(กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2544), หน้า 85.

¹⁴ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ษฎุเสณ, คัมภีร์เต๋าฉบับสมบูรณ์ พร้อมอรรถกถา, พิมพ์ครั้งที่4(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2545), หน้า22.

แต่อาจารย์เฉียนมุ คิดว่า คนที่ขงจื้อไปพบปะสนทนานั้นเป็นเหล่า ไ่จื่อ โดยอ้างหลักฐานในจวงจื้อว่า เหล่า ไ่จื่อ สอนให้ขงจื้อสละความเยอหยิ่งและทงในความรู้แห่งตนลงเสีย แต่เราได้พิจารณาแล้วว่าหลักฐานที่ได้จากจวงจื้อฝ่ายเดียวนั้นยังไม่เป็นที่เชื่อถือในเชิงประวัติศาสตร์ได้มากนัก อาจารย์เฉียนมุเองก็ยังตั้งข้อสงสัยว่า ขงจื้อสรรเสริญเมธีทั้ง 11 ท่านนั้น ในจำนวนนั้นไม่ได้กล่าวถึงเหล่าไ่จื่อเลย อีกตอนหนึ่งจากหลักฐานที่ขงจื้อไปพบชายชราหาบหญ้าและขงจื้อได้รับคำแนะนำจากชายชราผู้นั้นว่า ควรจะละทางโลกเสียได้แล้ว อาจารย์เฉียนมุเข้าใจว่า ชายชราผู้นั้นเป็นเหล่า ไ่จื่อ และคำว่าไ่ แปลว่า เก็บเกี่ยวหญ้า ซึ่งเหตุผลข้อนี้ค่อนข้าง

นักประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า 129 ปีหลังจากที่ขงจื้อสิ้นชีวิตไปแล้ว มีนักประวัติศาสตร์คนสำคัญคนหนึ่งชื่อ ตาน แห่งเมืองจู่ได้เข้าพบกับผู้ปกครองชื่อ เฉียน แห่งเมืองชิน และในการสนทนานั้นมีความว่า “ตอนเรียนชินรวมตัวกับจู่แล้วก็แยกออกไป ต่อจากนั้นอีก 500 ปีก็รวมตัวกันอีก จากนั้นอีก 70 ปีจะเกิดมีเจ้าเมืองเล็ก ๆ ขึ้น” บางคนบอกว่านักประวัติศาสตร์ชื่อตานนี้เป็นคนเดียวกับเล่าจื้อ แต่ก็มีหลายคนที่ไม่ยอมรับ

สุมาเฉียนบันทึกว่า ตาน ไปพบเจ้าเมืองชิน ในปี 374 ก่อนคริสตกาล แต่ไม่แน่ว่า ตนคนนี้เป็นเล่าจื้อหรือไม่ เพราะบางเสียงก็บอกว่าใช่ บางเสียงก็ว่าไม่ใช่ บางคนเชื่อว่าตานกับเล่าตานเป็นคนละคนกัน แต่เนื่องจากคนทั้งสองรับราชการมีชื่อเสียงคล้ายกัน และทั้งคู่เดินทางไปทางตะวันตกจึงทำให้เกิดการสับสนนึกว่าเป็นคนเดียวกัน

เรื่องราวที่หนังสือเล่าจื้อและเหวนจื้อ กล่าวถึงเล่าจื้อและตานว่าเป็นคนเดียวกันกับที่ได้พบกับดู่เฉียน และไม่ใช่คนที่ขงจื้อพบนั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีน้ำหนัก เพราะหนังสือทั้งสองนี้ไม่มีมาตรฐานในเชิงประวัติศาสตร์¹⁵

สุมาเฉียนบันทึกไว้ว่า “เล่าจื้อเป็นนักพรต มีบุตรชื่อสูง ผู้ซึ่งต่อมาได้เป็นแม่ทัพแห่งรัฐเวไปกินเมืองตวนกาน บุตรของสูงชื่อจู่ และบุตรของจู่ชื่อกุง กุงมีเหลนชื่อเจีย ซึ่งได้รับราชการกับพระเจ้าเซียวเวแห่งราชวงศ์ฮั่น บุตรชายของเจีย ชื่อเจียะ ผู้ซึ่งได้เป็นอาจารย์พิเศษถวายความรู้แก่เจ้าชายเจียววี่แห่งเมืองซุง และย้ายไปอยู่เมืองซี”

เราพอจะสรุปได้ว่าการพูดถึงบุคคลทั้งหมด 3 คน คนแรกคือ เล่าจื้อที่ขงจื้อไปพบปะสนทนาด้วย คนที่สองคือ เล่าไ่จื่อ และอีกคนหนึ่งคือนักประวัติศาสตร์ชื่อตาน จะเห็นได้ว่าสุมาเฉียนซึ่งเป็นผู้บันทึกเรื่องราวเองก็เต็มไปด้วยความไม่แน่ใจ สังเกตได้จากการใช้คำพูดว่า “มีบางคนพูดว่า”, “อาจเป็นไปได้ว่า” เหล่านี้ เป็นต้น ศาสตราจารย์ชานวิงสิทธิ์ ตั้งข้อสังเกตว่าที่สุ

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

มาเขียนพูดว่าเล่าจื๊อมีอายุยืนผิดปกติขนาดนั้น อาจจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะเสริมข้อมูลเพื่อผูกเรื่องราวต่างๆให้เป็นเรื่องราวที่ปะติดปะต่อกันได้¹⁶

จะเห็นได้ว่าข้อมูล เหตุผล และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ไม่มีเหตุผลของฝ่ายใดที่จะนำมายืนยันได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชีวประวัติของเล่าจื๊อ, การพบกับขงจื๊อหรือความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่ถูกกล่าวอ้างถึง และมีการเสนอถึงขั้นที่ว่า เล่าจื๊ออาจจะไม่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้เกิดคำถามโยงไปยังตัวคัมภีร์ด้วย ตัวอย่างเช่น เลียงซี-เซา ที่ประกาศทฤษฎีโค่นล้มความเชื่อทั้งปวงที่ว่า คัมภีร์เต๋าเป็นคัมภีร์ที่เขียนขึ้นในสมัยเล่าจื๊อ โดยให้เหตุผลว่า แนวความคิดของคัมภีร์นั้น ทันสมัยเกินกว่าที่จะเป็นแนวความคิดในสมัยขุนชิวซึ่งเป็นสมัยที่เล่าจื๊อมีชีวิตอยู่ และศัพท์ที่ใช้ก็เป็นคำศัพท์ของสมัยต่อมาคือ สมัยเจียนก๊ก มากกว่า¹⁷

ฉัตรสุมาลย์ กล่าวสรุปว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าเล่าจื๊อเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์จริง และได้พบปะกับขงจื๊อ จนเกิดมีบันทึกข้อความที่เล่าจื๊อสอนขงจื๊อขึ้น โดยเหตุผลที่ฝ่ายลัทธิขงจื๊อเองก็ไม่เคยแม้จะสร้างความพยายามเพื่อทำลายล้างหลักฐานนี้เสีย ทั้ง ๆ เป็นหลักฐานที่นอกจากจะเชิดชูเล่าจื๊อแล้ว ในการเปรียบเทียบจะเห็นว่า ขงจื๊อเป็นรองเล่าจื๊ออีกด้วย ถ้าการพบกันครั้งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจริงอย่างแน่นอนแล้ว ฝ่ายขงจื๊อน่าจะยกเหตุผลขึ้นมาทำลายหลักฐานนี้เสีย”¹⁸

เมื่อกล่าวถึงประวัติเล่าจื๊อ ก็จำเป็นต้องพูดถึงศาสนาเต๋าด้วย ซึ่งมักมีผู้เข้าใจว่าเล่าจื๊อเป็นผู้ตั้งศาสนาเต๋า อันที่จริงศาสนาเต๋าเชื่อถือบูชาพระเจ้าประจำธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของจีนผสมกับความเชื่อในวิชาเล่นแร่แปรธาตุ ผลิตยาอายุวัฒนะสำหรับกินให้เป็นทิพย์ในสมัยกลางราชวงศ์ถังอัน ได้มีนักพรตคนหนึ่งชื่อ เตียเต๋าเล้ง ประกาศว่าได้สำเร็จทิพย์ภาวะติดต่อกับเทพเจ้าได้ ตั้งศาสนาเต๋าขึ้น ณ สำนักภูเขาเหาะเม่งซัว มณฑลเสฉวน โดยยกเล่าจื๊อขึ้นเป็นศาสดา เอาคัมภีร์เต๋าดั้งเดิมเป็นสูตรของศาสนา แล้วตนเองก็แต่งคัมภีร์สั่งสอนลัทธิอีกหลายเล่ม ล้วนหนักไปทางอิทธิฤทธิ์เดชเวทมนตร์และพิธีกรรมขลังต่าง ๆ รวมทั้งวิธีบำเพ็ญฌานถอดดวงวิญญาณไปรวมกับเต๋า หรือ วิธีสร้างยาอายุวัฒนะ เป็นต้น ทั้งนี้มีลักษณะละม้ายการบำเพ็ญโยคะของโยคีอินเดียผสมกับลัทธิอิทธิฤทธิ์ของพราหมณ์อย่างละครึ่ง ซึ่งมีคำเรียกนักพรตในศาสนาที่ว่า เต๋ายิน แปลว่า ผู้บำเพ็ญเต๋า

ในสมัยสามก๊ก หลานของเตียเต๋าเล้ง ชื่อเตียลู่ สืบตำแหน่งเป็นเจ้าลัทธิของสุ่มสาวก เป็นกบฏตั้งตัวเป็นกษัตริย์ แต่ถูกโจโฉปราบได้ บุตรชายเตียลู่ชื่อ เตียเส็งตั้งสำนักใหม่ที่ภูเขาเล่งไฮ้วซัว มณฑลกังไส สั่งสอนลัทธิธรรม โดยมีเจ้าลัทธิสืบสกุลแซ่เตียต่อเนื่องกันลงมาถึงสมัยราชวงศ์ถัง

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

เนื่องจากปฐมวงศ์ของราชวงศ์ถัง แซ่ลี่ กษัตริย์ในราชวงศ์นี้จึงเชื่อว่าราชวงศ์ของพระองค์เป็นสังฆญาติกับเล่าจื้อ จึงมีโครงการสถาปนาเล่าจื้อขึ้นเป็น พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงเป็นประธานแห่งความศักดิ์สิทธิ์

ครั้นถึงสมัยราชวงศ์หงวน พระเจ้าหงวนซุ่นตี้มีโครงการตั้งเจ้าลัทธิเต๋าชื่อ เตียวจวงอึ้ง ขึ้นเป็นเทพอาจารย์ นับจำเดิมแต่นั้นมา เจ้าลัทธิทุกคนก็ใช้ชื่อว่าเทพอาจารย์เป็นสมณศักดิ์ของตนถึงปัจจุบันนี้¹⁹

จวงจื้อ

จวงจื้อเป็นนักปรัชญาลัทธิเต๋าคนสำคัญอีกคนหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำคำสอนของเล่าจื้อมา อรรถาธิบายเพิ่มเติม และเขาก็ไม่ได้มีประวัติชัดเจน แม้เหตุการณ์ในบางช่วงของชีวิตจะปรากฏใน คัมภีร์จวงจื้อบางบท แต่นั่นก็ไม่สามารถบอกรายละเอียดในประวัติชีวิตของท่านในแง่ประวัติศาสตร์ได้อย่างน่าเชื่อถือ เพราะแนวการประพันธ์ที่มีลักษณะเป็นนิทานที่มุ่งเสนอปรัชญา และการเปรียบเทียบประชดประชันมากกว่า

ข้อมูลในทางประวัติศาสตร์ของจวงจื้อ ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ของสุมาเจียน ได้บันทึกว่า จวงจื้อมีชื่อว่าโจว มีถิ่นกำเนิดในเมืองเหมิง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในบริเวณพรมแดนระหว่าง มณฑลชานตุงกันไฮนาน มีชีวิตอยู่ในรัชสมัยของกษัตริย์ฮู่อ๋องแห่งรัฐเหลียงหรือเว่ย และเขียวนอ๋องแห่งรัฐฉี ดังนั้นจวงจื้อจึงเป็นคนร่วมสมัยเดียวกับเม่งจื้อ แต่ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งคู่ไม่รู้จักกัน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะความแตกต่างทางภูมิศาสตร์²⁰

แต่ค่อนข้างจะแน่ชัดว่าจวงจื้อน่าจะอยู่ร่วมสมัยกับฮู่จื้อซึ่งเป็นนักตรรกวิทยา ดังจะพบในคัมภีร์จวงจื้อว่าทั้งสองได้ปะทะความคิดกันอยู่เสมอ ฮู่จื้อเป็นนักการเมืองและเป็นนักปรัชญา เมธีมีชื่อเสียงคนหนึ่งในสมัยนั้น ทั้งคู่มีอัธยาศัยที่ผูกพันเพราะต่างชอบปรัชญาชีวิต และเป็นคู่สนทนาที่มีความรู้พอไล่เลี่ยกัน แต่การดำเนินชีวิตต่างกันมาก ฮู่จื้อนั้นทะเยอทะยานที่จะไต่เต้าในตำแหน่งสำคัญทางการเมือง แต่จวงจื้อกลับเพิกเฉยต่อสิ่งเหล่านี้

เสถียร โพนันทะ อธิบายว่า จวงจื้อเป็นชาวนครซ้อง ปัจจุบันคือมณฑลฮ่อกั๋ว เขามีชีวิตร่วมสมัยกับเม่งจื้อ ปีเกิดของเขายังไม่แน่ชัด จวงจื้อเป็นนักปรัชญาจีนคนเดียวที่สอนหนักไปในทางสละโลกีย์วิสัย เขาเคารพเลื่อมใสในเล่าจื้อ และทำหน้าที่อรรถาธิบาย ประกาศศติธรรมของ

¹⁹ เสถียร โพนันทะ, เมธีตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2544), หน้า 90-91.

²⁰ ศรีญา อรุณขจรศักดิ์, "ภาษาและความเป็นจริงในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์จวงจื้อ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 88.

เล่าจื้อ ในส่วนบำเพ็ญพรตเพื่อสำเร็จเต๋าให้พิสดารกว้างขวางออกไป แต่ด้านการเมืองกลับกล่าว น้อยมาก แต่มีได้หมายความว่าความรู้ด้านนี้ของเขาจะน้อย แต่ตรงกันข้าม เขาเป็นผู้เรียนรู้เจเนจบ ในวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ วิชาพิชัยสงคราม และวิชาอื่น ๆ เท่าที่มีในสมัยนั้น ชื่อเสียงเกียรติคุณเป็นที่รู้จักแพร่หลาย มิตรสหายของเขาเป็นบุคคลในทุกชั้นทุกวัย ตั้งแต่เจ้าบ้าน ผ่านเมือง นายกรัฐมนตรี ชุนนาง ลงมาจนถึงเด็กเลี้ยงควาย แต่เขากลับใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติป่า เขาล่าเนาพฤษ มีเพียงครั้งเดียวที่เขารับราชการคือ สมัครเป็นเจ้าพนักงานเฝ้าสวนต้นรัก²¹

บันทึกของสุมาเจียนยังบอกอีกว่า จวงจื้อเป็นคนดูแลสวนต้นรัก ประวัติที่เกี่ยวข้องกับการเมืองสำคัญคือ เว่ยอ๋องแห่งรัฐฉู่เคยส่งราชทูตพร้อมของกำนัลไปให้จวงจื้อ เพื่อทาบทาม จวงจื้อให้ไปดำรงตำแหน่งเสนาบดี แต่จวงจื้อก็ปฏิเสธด้วยเหตุผลที่ว่า เต๋าที่อยู่ในโคลนตมย่อมมีความสุขกว่าเต๋าคักดีสิทธิ์ที่อยู่ในพระราชวัง ซึ่งแม้จะถูกเก็บไว้ในภาชนะและห่อด้วยผ้าอย่างดี แต่ก็เป็นเต๋าทายที่เหลือแต่ซากและกระดอง ดังนั้นเขาจึงเลือกที่จะเป็นเต๋าทอยู่ในโคลนตม จึงไม่ขอรับตำแหน่งพระราชทานใด ๆ ทั้งสิ้น*

เลี่ยจื้อ

ส่วนเลี่ยจื้อ นักปรัชญาเต๋าผู้รจนาคัมภีร์เลี่ยจื้อ ชื่อเลี่ยจื้อนั้นเป็นคำเรียกเชิงยกย่อง สำหรับบุคคลที่ชื่อว่า เลี่ยอี้วี้ไคว ซึ่งนับถือกันว่าเป็นปราชญ์ใหญ่คนหนึ่งของสายความคิดแบบ ปรัชญาเต๋าที่มีชีวิตอยู่ในสมัยจั้นกั๋ว ราวศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล บุคคลผู้นี้ไม่มีประวัติชัดเจน ผู้รู้บางคนถึงกับไม่เชื่อว่าปราชญ์ผู้นี้จะมีตัวตนอยู่ในประวัติศาสตร์จริง แม้จะมีการเอ่ยชื่อไว้หลาย ครั้งในเอกสารโบราณ

ต้นฉบับภาษาจีนของคัมภีร์เลี่ยจื้อที่ตกทอดมาแพร่หลายอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นฉบับที่จั้งจั้น ปราชญ์สมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออก รวบรวมและทำเชิงอรรถเอาไว้²²

²¹ เสถียร โภธินันทะ, เมธีตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2544), หน้า 159-161.

* สามารถดูบทสนทนาในเรื่องนี้ได้จาก เสถียร โภธินันทะ, เมธีตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, 2544), หน้า 165-166.

²² ปกรณ์ ลิ้มปุ่นสรณ์, คัมภีร์เต๋าของเลี่ยจื้อ (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, 2545), หน้า 12.

นักพรตเต้ากับการเมืองการปกครอง

วรรณกรรมเรื่องสามก๊กตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“เมื่อผู้มีอำนาจอับวาสนา เห็นเด็กเลี้ยงควายก็ปลงถึงตัวเอง พระอาทิตย์ยามใกล้ค่ำ แสงฟ้านั้นงามนัก เด็กที่กำลังพาควายคืนคอกก็นั่งเป่าขลุ่ยมาบนหลังพานะของมัน

เด็กเลี้ยงกระบือนั้นมีความสุขยิ่งกว่าเราอีก ปริณชยวนเต้-ปี่ (เล่าปี่) อิจฉาความสุขของเด็กเลี้ยงควาย เราคิดมากู้แผ่นดินและราชวงศ์อื่นจึงไม่มีเวลาที่จะเป่าขลุ่ยเล่นเลย

เจ้าหนูนั่นระตุกสายตะพายพานะของมันให้หยุด แล้วก็จ้องเอาเล่าปี่ เป่าขลุ่ยของเจ้าไปอีกซี เราอยากฟัง –เล่าปี่ปราศรัยกับเจ้าหนู เด็กน้อยบอกว่าไม่เป่า แต่อยากดูไว้เป็นขวัญตา

“ท่านต้องไต่ยวน-เต้ นายพบผู้เคยประจัญใจโงกผ้าเหลืองมา”

เจ้าชายผู้ระหกระเหินงงจันต่อคำตอของเด็กท่อนา ตัวมันก็เท่านั้น หนูเอ๋ย เหตุใดเจ้าจึงรู้จักข้า รู้จักซี-เจ้าเด็กนั้นไม้ อาจารย์ของเราบอกไว้ว่า อีกสี่ห้าวัน เล่า-ยวนเต้-ปี่ จะหนีมาทางนี้

เป็นของมหัศจรรย์ที่ไม่เคยพบ ผู้ใดจะสามารถรู้เคราะห์กรรมของเราซึ่งเราเองก็ไม่ทราบ อาจารย์ของเจ้าคือใครกัน?

ชื่อต้นของท่านคือ สุม่า ชื่อต่อไป เต็กโซ และมีสมญานามตามลัทธิเต๋าว่า ช่วยจั้งชินแซ หรือนัยหนึ่ง ท่านแว่นน้ำ (Water mirror-ผู้ชาญอาไปกลิม) ท่านรู้การณภายหน้าประจุมองลงไปใต้น้ำก็เห็นเงาของตัวเอง เล่าปี่ซึ่งกระเจิดกระเจิงมายังหวาดต่อภัย ไม่ทราบว่าสุม่าเต็กโซผู้นี้จะเป็นมิตรหรือศัตรู จึงถามด้วยความรอบคอบว่า อาจารย์ของเจ้ามีสหายสนิทคือใครบ้าง

เจ้าหนูจึงตอบให้ทราบว่า เพื่อนสนิทของท่านอาจารย์คือ ท่านบัง-เต็กก้ง แก่กว่าท่านอาจารย์ราวสิบปี เป็นอาของบังทอง ซึ่งอ่อนกว่าอาจารย์ราวห้าหกปี ท่านบังทองเรียกท่านสุม่าเป็นพี่ ท่านอาหลานทั้งสองเป็นชาวเมืองชินเอี้ย ไปมาหาสู่อาจารย์เสมอ สำหรับท่านบังทองนั้นมีความนอบน้อมต่อท่านอาจารย์ หมัดสั้นที่ข้าพเจ้าจะเล่าให้ถูกถ้วนได้...

“อาจารย์เจ้าประกอบการทำมาหากินอันใดเล่า” พระราชวงศ์ผู้ตกยากซัก ซึ่งได้คำตอบว่า หน้าฝนก็ทำนา หน้าแล้งก็อ่านหนังสือและเรียกเด็ก ๆ พวกข้าพเจ้าไปรำเรียนเขียนอ่านกัน ปริณชยปี่พิศวงที่เด็กเลี้ยงควายตัวเท่านี้ พุดจาได้เนื้อถ้อยกระเทวความ ซึ่งส่งถึงความสามารถพิเศษของผู้อบรม และเป็นเครื่องฉายให้เข้าใจตลอดไปรอดไปรอดจากคำตอบของเด็ก นี่แหละผู้แทงทะลุเข้าถึงเพศพรหมจรรย์แห่งนิกายเต๋า (Taoist) สันโดษปราศจากความโลภ ทำตัวให้พ้นจากกิเลสของโลภก็ย เต้าอยู่ในทุกสิ่ง และทุกสิ่งก็อยู่ในเต้า คนมักน้อยเช่นนี้เราควรจะไปคำนับ...”²³

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงแค่ตอนหนึ่งจากหลาย ๆ ตอนในวรรณกรรมเรื่องสามก๊ก ที่กล่าวถึงนักพรตเต๋าและความสัมพันธ์ระหว่างนักพรตเต๋ากับกิจการบ้านเมือง โดยภาพของนักพรตเต๋าที่ปรากฏนั้น มักจะเป็นชาวนา, ชาวไร่, คนเลี้ยงควาย, คนวิกลจริต ฯลฯ ที่อาศัยอยู่ตาม

²³ ยาชอบ. สามก๊กฉบับวณิพก, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537), หน้า 297-298.

ชนบท ท่ามกลางขุนเขาแมกไม้ ประกอบการเกษตรเป็นอาชีพ มากกว่าจะเป็นพวกขุนนางหรือพวกบัณฑิตในพระราชวัง

ในเรื่องเล่าหรือนิทานของลัทธิเต๋า จะพบว่า นักพรตในลัทธินี้ล้วนใช้ชีวิตอย่างสมถะ เรียบง่ายและสันโดษ* แต่เป็นที่น่าสังเกตคือ นักพรตเต๋ามักจะมีบทบาทสำคัญในทางการเมือง โดยเฉพาะการสื่อสารไปยังผู้ปกครองหรือขุนนางในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในหลายกรณีมักจะปรากฏกายเป็นบุรุษนิรนามที่เป็นชาวบ้านหรือคนวิกลจริต ร่ายคำกลอนหรือร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอแนะทางการปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองหรือขุนนางได้ยิน

สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงคือ การประพฤติของนักพรตเต๋านั้น มิได้มีอยู่แบบเดียวคือ ดำรงชีวิตอยู่อย่างสมถะ สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ยุ่งเกี่ยวหรือเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจการบ้านเมืองอย่างชัดเจนมากนัก ดังเช่นสุมาเต็กโซ เป็นต้น กล่าวได้ว่า ตามบันทึกต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์จีน ผู้ที่เรียกตนว่านักพรตเต๋านั้นมิได้ประพฤติปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด ระดับการเกี่ยวข้องกับการเมืองของนักพรตเต๋าแต่ละแบบก็แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น พวกที่แสดงบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจนและใช้วิธีการรุนแรงในการแสดงออก โดยเรียกตนเองว่าเป็นพวกลัทธิเต๋าก็ปรากฏเช่นกัน ซึ่งจากกรณีเรื่องสามก๊กข้างต้น นักพรตเต๋าในประเภทนี้ก็คือผู้นำขบวนการโจรโพกผ้าเหลืองนั่นเอง

Da Liu ได้กล่าวถึงนักพรตในลัทธิเต๋าแบบดั้งเดิมว่า ลัทธิเต๋าได้ปรากฏออกมาในฐานะการผสมผสานความแตกต่างและแนวโน้มที่ขัดแย้งกัน ซึ่งได้แสดงออกมาในหลาย ๆ ทางและในเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งในต้นกำเนิดจริง ๆ แล้ว ลัทธิเต๋าต่างมิได้สนใจและมิได้เกี่ยวข้องในกิจการปกครอง แต่กลับให้ค่าความอิสระเสรีส่วนตัวมากกว่ากิจนั้น พวกเขาจึงแสดงออกในทางการเมืองในลักษณะที่เป็นการต่อต้านผู้ปกครองที่กดขี่ประชาชน, ผู้ปกครองที่น่าเอาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นของตนและจำกัดเสรีภาพของประชาชน แต่ก็มีนักพรตในลัทธิเต๋าที่เน้นการแสดงออกทางการเมืองอย่างรุนแรง ดังที่ยุคหนึ่งเคยถือว่าลัทธิเต๋าเป็นการจัดตั้งทางการเมือง

* ลักษณะของนักพรตเต๋าดั้งเดิมที่ดำรงชีวิตอย่างสมถะ เรียบง่าย ไม่ยึดติดกับอำนาจหรือเกียรติยศใด ๆ และมองการเมืองการปกครองในอีกมิติหนึ่ง ซึ่งทำให้นักพรตเต๋าดังกล่าวในลักษณะนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ เช่น ในบันทึกทางประวัติศาสตร์จีนสมัยราชวงศ์ฮั่น ที่บันทึกโดยขุนนางของราชสำนักจะกล่าวในเชิงตำหนิลัทธิเต๋าดังกล่าวที่ทำให้ประชาชนอ่อนแอและขาดความกระตือรือร้น “...การใช้คำสอนของหวง-เหล่า(นักพรตเต๋า) เป็นหลักการสำหรับการฝึกฝนเดิมนั้นมิใช่เรื่องผิด ที่เคราะห์ร้ายนั่นก็คือ แนวคิดที่อ่อนแอและเอาแต่ยอมหลักทางให้เช่นนี้ ได้ซึมซาบเข้าไปฝังอยู่ในกระดูกของปวงประชาชน ทำให้พวกเขาขาดความกระตือรือร้นและเอาแต่คอยเป็นผู้ตาม ทำให้ไม่คิดต่อสู้และเอาแต่คอยชะงักยั้ง ยามเมื่อพบพานเรื่องใหญ่ ก็พยายามคิดให้เป็นเรื่องเล็กหรือไม่มีเรื่อง และยามเมื่อพบพานกับเรื่องที่ยาก ก็มักจะให้ความไม่มีหนทางเป็นวิถีทาง มัวคอยให้ปัญหาเปลี่ยนผันคลี่คลายไปเองตามธรรมชาติ เป็นนิสัยที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน” ไปรอดู ปกรณ์ ลิ้มปยุตธรรม, คัมภีร์เต๋าของเลี่ยจื่อ(กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, 2545), หน้า (8).

เขากล่าวต่อว่า ประชาชนผู้เป็นปัจเจกในลัทธิเต๋าผู้ซึ่งยุติการใช้ชีวิตของพวกเขาในฐานะ “ฤษีแห่งเกษตรกรรม” หันมาสู่การเป็น “นักวางกลยุทธ์ทางการทหาร” เพื่อโค่นล้มพระราช ซึ่งแสดงให้เห็นการเปลี่ยนจากการสละในกิจการโลกมาสู่กิจการทางการเมืองการปกครอง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วการกระทำของนักพรตเต๋ามักจะอยู่ตรงข้ามกันฝ่ายการเมือง

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขาได้รับการสนับสนุนจากหลักฐานว่า ถูกก่อตั้งโดย Chang Tao Ling ในสมัยราชวงศ์ Han ซึ่งมีชื่ออีกชื่อที่ใช้เรียกขบวนการเคลื่อนไหวของเขาชื่อ Five Bushels of Rice ซึ่งมีลักษณะของการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบมวลชน ซึ่งตามความเข้าใจของเขาแล้ว กลุ่มขนาดใหญ่ของสาวกผู้คลั่งไคล้ถือเป็นองค์ประกอบของอาวุธที่มีพลังสูงและสามารถใช้มันตามเป้าหมายทางการเมืองของเขาได้ มันทนนำไปสู่ขบวนการต่อต้านรัฐที่มีพลังมากที่สุดในประวัติศาสตร์จีนที่ถูกรู้จักว่า การปฏิวัติของโจวโวกฝัวเหลืองนั่นเอง

พวกโจวโวกฝัวเหลืองที่ถูกกล่าวถึงนั้น มีการนำแนวคิดในเรื่องของอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ มีการกล่าวกันว่าผู้ฝึกฝนอาจถูกฝึกให้มีหนังเหนียว ซึ่งในขั้นต้นจะใช้ไม้มาทุบตามร่างกาย ขั้นต่อมา ก็ใช้มีดสับไปที่ผิว และใช้มนต์สะกดเพื่อป้องกันบาดแผลที่เกิดจากกรณีที่มีเลือดไหลออกมา เมื่อฝึกครบกระบวนการก็จะสามารถป้องกันกระสุนได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้พลังในการเคลื่อนย้ายของที่มีน้ำหนักมาก เป็นต้น โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง ประโยชน์ของคาถาสามารถนำมาดึงดูดใจให้เกิดความเลื่อมใสและนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์จากคนที่นับถือ

การปฏิวัติของโจวโวกฝัวเหลืองเป็นเสมือนไบเบิ้ลทางให้การลุกฮือหลาย ๆ ครั้งต่อมา ในประวัติศาสตร์จีนเมื่ออาณาจักรจีนถูกรุกรานและครอบครองโดยชาวต่างชาติ ตัวอย่างเช่น การเข้ามาของเผ่ามองโกลนำโดย เจงกิสข่านและบุตรชาย กุบไลข่านได้เข้ารุกราน ทำลายล้างราชวงศ์ Sung ในปี 1279 พร้อมก่อตั้งราชวงศ์ Yuan ซึ่งปรากฏว่าในพื้นที่ที่เขาปกครองอยู่ ผู้นำเหล่านี้มีความแข็งแกร่งและเป็นผู้ปกครองที่โหดร้าย ประชาชนทั้งหลายต่างถูกปกครองโดยการควบคุมของรัฐอย่างเข้มงวด ซึ่งเป็นการจำกัดอิสรภาพอย่างมาก ภายใต้การนำของเจงกิสข่านและผู้สืบทอดอำนาจของเขานั้น พวกมองโกลได้รับการมอบหมายภายใต้คำสั่งให้จับตาดูชาวจีน (Native Chinese) อย่างใกล้ชิดและกระทำการปราบปรามอย่างรวดเร็วหากพบมีสงสัยว่าชาวจีนเหล่านั้นมีการพัฒนาหรือรวมตัวกันเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง แต่นโยบายการปราบปรามนี้ไม่เป็นผล ไม่สามารถป้องกันการเติบโตของกิจกรรมการปฏิวัติที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อการต่อต้านและโค่นล้มรัฐบาล ซึ่งได้รับการพัฒนามาจากลัทธิเต๋า²⁴

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มีนักพรตเต๋ออีกแบบหนึ่งตามคำอธิบายของ Da Liu ที่ไม่ได้จำกัดรูปแบบการใช้ชีวิตอย่างสันโดษ สละจากเรื่องทางโลก แต่กลับมีลักษณะที่แสดงตนออกมาต่อต้าน

²⁴ Da Liu, *The Tao and Chinese Culture* (Routledge Kegan Paul, 1981), pp. 53-55.

กับอำนาจรัฐโดยตรง คำถามจึงเกิดขึ้นว่าและการประพุดิเช่นไรที่ถือว่าสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ที่ถือกันว่าเป็นศาสดาของลัทธิเต๋าและเป็นแนวคิดของลัทธิเต๋าแบบดั้งเดิม

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวินวัฒน์ อธิบายว่า ปรัชญาเต๋าในประเทศจีนยังมิได้จัดตั้งขึ้นเป็นศาสนาอย่างเป็นทางการ จนกระทั่งตกถึงสมัยราชวงศ์ฮั่น ก่อนคริสต์ศักราชเล็กน้อย ซางหลิง ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ก่อตั้งสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาเต๋า ขึ้นในปีค.ศ.143 ดังนั้น นักวิชาการสมัยใหม่จึงได้แบ่งแนวคิดเรื่องเต๋าดออกเป็นสองระยะ ระยะแรกเรียกว่า ปรัชญาเต๋า(Philosophical Taoism) อันมีคำสอนของเหลาจื้อและจวงจื้อ เป็นหลักสำคัญ ระยะหลังเรียกว่า ศาสนาเต๋า (Religious Taoism) อันได้กลายเป็นเรื่องของ การแสวงหา ความมีอายุยืนและความไม่ตาย เวทมนต์คาถา และการบูชาเทพเจ้า ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่สมัยของ ซาง-หลิง เป็นต้นมา²⁵

ศาสนาเต๋าก็ได้เริ่มเสื่อมถอยมาเป็นลำดับ หลายคนถือว่าศาสนาเต๋าเป็นศาสนาที่ตายแล้ว ถ้าหากว่าศาสนาเต๋ายังไม่ตายก็ดูเหมือนว่ายากที่จะฟื้นกลับคืนมารุ่งเรืองได้อีก ไม่มีใครรู้ว่าจำนวนของผู้ที่นับถือศาสนาเต๋ามีเท่าใดในประเทศจีน มีการคาดคะเนว่าอาจจะเป็นจำนวนห้าสิบล้านคน แต่นั่นก็เป็นเพียงการคาดคะเนอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น เพราะชาวจีนไม่ได้ยึดถือศาสนาเพียงศาสนาเดียวอย่างที่ชาวตะวันตกยึดถือ แต่ชาวอาจจะนับถือศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อและพุทธศาสนา พร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกัน โดยที่ไม่รู้สึกว่ามี ความขัดแย้งกันในภายในแต่อย่างใด²⁶

ประวัติศาสตร์ของศาสนาเต๋า

212 ปี ก่อน ค.ศ. จักรพรรดิ ฉี หวาง ตี ส่งเผาตำราขงจื้อและสนับสนุนศาสนาเต๋า ส่งคณะสำรวจทางเรือไปยังหมู่เกาะในเทพนิยายเพื่อค้นหาสมุนไพรรักษาอายุวัฒนะ

ค.ศ. 1 ผู้นำในศาสนาเต๋าในประเทศจีนได้พยายามที่จะปรุงยาอายุวัฒนะ

ค.ศ. 156 ได้มีการประกอบพิธีบูชาเหลาจื้ออย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

ค.ศ. 574-581 จักรพรรดิฉู่ ได้จัดอันดับของศาสนามาก่อนหลังดังนี้ อันดับแรกคือ ศาสนาขงจื้อ อันดับที่สองคือศาสนาเต๋า อันดับที่สามคือพุทธศาสนา แต่ต่อมาได้เกิดรังเกียจศาสนาเต๋าและพุทธศาสนา จึงได้สั่งให้ยุบเลิกศาสนาทั้งสองเสีย จักรพรรดิองค์ต่อมาคือจักรพรรดิฉิน ได้กลับสถาปนาศาสนาทั้งสองขึ้นใหม่อีก

ค.ศ. 650-684 เหลาจื้อได้รับการยกย่องอย่างเป็นทางการให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

²⁵ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวินวัฒน์, ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบตและญี่ปุ่น(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2545), หน้า 145.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 146.

ค.ศ. 713-742 จักรพรรดิโคยุน ได้พิมพ์ คัมภีร์เต๋าต่อจิงเผยแพร่ไปทั่วแผ่นดินจีน ได้กีนยา หินทอง(Gold Stone) ของศาสนาเต๋า การเชื่อถือเรื่องเวทมนตร์คาถาได้เพิ่มขึ้น

ค.ศ. 825-827 จักรพรรดิเปาลี ได้เนรเทศหมอในศาสนาเต๋าทั้งหมดให้ไปอยู่ในจังหวัดที่อยู่ ทางใต้สุดของจีน เนื่องจากไม่ชอบในลัทธิเพทุบายและความโหดของหมอเหล่านั้น

ค.ศ. 841-847 จักรพรรดิฉู่จู่ ได้สั่งให้ปิดวัดของศาสนาเต๋าและวัดของศาสนาพุทธ ทั้งหมด ต่อมาพระองค์ได้ริ่ฟื้นและนิยมศาสนาเต๋าขึ้นมาใหม่และประกาศพุทธศาสนาว่าเป็น ศาสนาต่างชาติ ได้ทรงกีนยาของศาสนาเต๋าที่จะทำให้กระดูกเบาไร้น้ำหนักเพื่อที่จะได้บินไปได้ใน อากาศดุจเทพนิยาย

ค.ศ. 1661-1721 จักรพรรดิ คังสี ได้สั่งให้ลงโทษหมอกกลางบ้านของศาสนาเต๋าและรวมทั้ง คนใช้ด้วย สั่งห้ามไม่ให้ศาสนาเต๋าชุมนุมกันและเดินแห่แห่น ได้พยายามบีบคั้นกีดกันศาสนาเต๋า ในทุกนิกาย

ค.ศ. 1900 การลุกฮือของพวกนักมวยได้เริ่มต้นขึ้นในกลุ่มของผู้ที่มีศรัทธาอย่างแรงกล้า ของศาสนาเต๋า ที่เชื่อว่าร่างกายของตนจะอยู่ยงคงกระพันต่อลูกกระสุนของชาวต่างชาติ²⁷

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 151-153.

บทที่ 4

ทัศนปรัชญาเต๋า

เกริ่นนำ

สิ่งที่นักพรตเต๋าสมมุติเรียกว่า “เต๋า” นั้นดูจะมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการปกครองเป็นอย่างมาก หลายต่อหลายครั้งนักพรตเต๋าได้สื่อสารสิ่งนี้ไปยังสถาบันการปกครองทั้งกษัตริย์, ผู้ปกครอง, เสนาบดี และรัฐบาล โดยตรง ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “ผู้ปกครองที่สามารถรักษา“เต๋า” ไว้ได้ ย่อมจะยังให้เกิดความสงบขึ้นในแผ่นดิน” หรือ “คงจะเป็นการดีกว่าหากส่ง “เต๋า” ไปเป็นบรรณาการในพิธีขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิและพิธีแต่งตั้งเสนาบดี แทนที่จะส่งหยกกับรถเทียมม้าไปเป็นบรรณาการ” เป็นต้น

สุวรรณา สถาอานันท์ ได้เสนอว่า ผู้ปกครองตามแนวคิดของปรัชญาเต๋า จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงสถานภาพและบทบาทของตนในสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่า “ผู้ปกครองมีหน้าที่เป็น “เต๋า” แห่งสังคม ผู้ปกครองจึงต้องเข้าใจคุณลักษณะแห่งเต๋า”¹ ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า “เต๋า” ก่อนในเบื้องต้น เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะแห่งเต๋า ในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง เล่าจื๊อ กล่าวไว้ในบทแรกถึงสิ่งที่เรียกว่า “เต๋า” ดังนี้

“เต๋าที่อธิบายได้มิใช่เต๋อันอมตะ
ชื่อที่ตั้งให้กันได้ก็มิใช่ชื่ออันสูงส่ง
เต๋านั้นมีอาจอธิบายและมีอาจตั้งชื่อ
เมื่อไรชื่อทำฉันใดจักให้ผู้อื่นรู้
ข้าพเจ้าขอเรียกสิ่งนั้นว่า “เต๋า” ไปพลาง ๆ

เมื่อไรนามไร้สภาวะจึงเป็นบ่อเกิดแห่งฟ้าและดิน
เมื่อมีนามมีสภาวะจึงเป็นมารดาของสรรพสิ่ง

ดำรงตนอยู่ในความไร้สภาวะ
จึงทราบบ่อเกิดแห่งจักรวาล
ดำรงตนอยู่ในสภาวะ

¹ สุวรรณา สถาอานันท์, มนุษย์ทัศนในปรัชญาตะวันออก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533), หน้า 22.

ย่อมแลเห็นปรากฏการณ์ที่ถูกสร้างสรรค์

ทั้งความมีและความไร้มีป่อเกิดเดียวกัน

แต่ต่างกันเมื่อปรากฏออก

ป่อเกิดนั้นสุดแสนลึกลับ

ความลึกลับสุดแสนนั้น

คือประตูที่เปิดไปสู่ความรู้แจ้งแห่งสรรพชีวิต²

ผู้วิจัยตีความว่าสิ่งที่ถูกสมมุติเรียกว่า “เต๋า” นั้น น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับสิ่งที่เรียกว่า “ป่อเกิด” ซึ่งปรากฏการอธิบายถึงลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า “ป่อเกิด” นี้อย่างชัดเจนขึ้นในคัมภีร์ของเลี่ยจื่อ ว่า

“หุบลึกแห่งจิตวิญญาณ มีรูกลดดับสลาย จึงขนานนามว่า องค์กำเนิดอันลึกลับ ปากทวารองค์กำเนิดอันลึกลับ ขนานนามว่า รากเหง้าแห่งฟ้าดิน เกิดดับเป็นสันตติมิชาติสลาย ตั้งหนึ่งธำรงอยู่ ใช้ได้โดยไม่รู้ล้า ดังนั้นสิ่งที่ให้กำเนิดเกิดสิ่งอื่นย่อมไม่เกิด สิ่งที่เปลี่ยนสิ่งอื่นย่อมไม่เปลี่ยน มันก่อการเกิดในตัวเอง ก่อการเปลี่ยนในตัวเอง ก่อรูปในตัวเอง ก่อสีสั่นในตัวเอง ก่อปัญญาในตัวเอง ก่อพลังในตัวเอง มอดสลายในตัวเอง แลดับสูญในตัวเอง แต่ครั้นจะกล่าวว่า มันเกิด มันเปลี่ยน มันมีรูป มีสีสั่น ปัญญา พละ สลาย ดับสูญ ก็จะเป็นการกล่าวที่ผิด”³

กล่าวอีกอย่างได้ว่า ในทัศนะของปรัชญาเต๋าแล้ว เต๋านั้น่าจะมีความเป็นไปอย่างที่มีมนุษย์ไม่สามารถจะเข้าไปกำหนดได้ กล่าวคือ มีทั้งเกิดดับอยู่ในตัวเอง มีทั้งแปรเปลี่ยนและหยุดนิ่งอยู่ในตัวเอง เป็นต้น นักพรตเต๋าจะไม่ยกเอาสถานะใดสถานะหนึ่งของ “เต๋า” ขึ้นมากล่าวถึงหรือทำความเข้าใจโดยนำมาอธิบายหมายรื้อว่าเป็นไปในลักษณะใด เพราะการทำเช่นนั้นเท่ากับเป็นการกระทำที่ไม่สมบูรณ์ เช่น การจะกล่าวว่าเต๋านั้นมีการเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นการกล่าวที่ไม่สมบูรณ์ เพราะเต๋าเป็นสิ่งที่ก่อการเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเอง ดังนั้นแล้วย่อมจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นกับเต๋าหรือมาทำให้เต๋าเปลี่ยนแปลงได้อีก และในขณะเดียวกันการจะกล่าวว่าเต๋าเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงก็จะเป็นการกล่าวที่ไม่สมบูรณ์เช่นกันเพราะหากเต๋านั้น “เกิดดับเป็นสันตติมิชาติสลาย” ย่อมแสดงว่าตัวของเต๋าเองต้องมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอยู่ด้วย เป็นต้น

² พจนานา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 43.

³ ปกรณณ์ ติมปบุญสรณ์, คัมภีร์เต๋าของเลี่ยจื่อ (กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, 2545), หน้า 4.

ในปรัชญากรีกโบราณก็ปรากฏแนวคิดเรื่องรากเหง้าหรือ “บ่อเกิด” ของสรรพสิ่งเช่นกัน Heraclitus เรียกสิ่งนี้ว่า Logos และได้อธิบายว่ามันเป็นเสมือนบ่อเกิดของระเบียบที่มีความเป็นกฎเกณฑ์สูงและมีความยุติธรรม ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีความเห็นพ้องกันว่าคำว่า Logos นั้นควรจะหมายถึงอะไร ดังนั้นพจนานุกรมจึงให้ความหมายที่แตกต่างกันไป เช่น เหตุผล (reason), ความได้สัดส่วน (proportion), คำ (word) ฯลฯ⁴

เมื่อพิจารณาแนวคิดที่ว่าเต๋าดำรงตนอยู่ด้วยตนเองและมนุษย์ไม่สามารถกล่าวถึงเต๋าได้อย่างสมบูรณ์นั้น ในแง่มุมหนึ่ง ลักษณะของเต๋าก็คล้ายกับแนวคิดเรื่อง noumena ของ Immanuel Kant

สำหรับ Kant แล้ว ความรู้ของมนุษย์ถูกจำกัดอยู่ด้วย phenomena นั่นคือ วัตถุที่มนุษย์สามารถมีประสบการณ์กับมันได้ หรืออาจหมายถึงสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การครอบงำของประสบการณ์ ดังนั้นจึงมีเพียงสิ่งซึ่งสามารถมีประสบการณ์ได้เท่านั้นที่อยู่ภายใต้การครอบงำโดยกิจกรรมการแบ่งแยก, จัดประเภท, หมวดหมู่และการรวมให้เป็นหน่วยเดียวกันของจิตมนุษย์ และการที่มนุษย์จะเข้าไปมีประสบการณ์ได้นั้น วัตถุจะต้องกินพื้นที่และเวลา, สัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่งด้วยความเป็นสาเหตุและผลกระทบ หรือมิฉะนั้นก็อยู่ภายใต้หลักการของการรับรู้ (cognition) แต่มนุษย์จะไม่สามารถปรับใช้หลักการและการแบ่งแยกต่าง ๆ ดังกล่าวได้เลย กับ “แบบที่พวกมันเป็นในตัวของพวกมันเอง” (“as they are in themselves”) หรือที่ Kant เรียกว่า noumena ซึ่งเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่นอกเหนือไปจากประสบการณ์⁵ มันเป็นแก่นของการเข้าใจต่อสิ่งซึ่งไม่มีวัตถุแห่งประสบการณ์จะสนองตอบได้เลย⁶ (they are entities of the understanding to which no objects of experience can ever correspond)

ซึ่งหากจะเปรียบเทียบในมุมมองดังกล่าว เต๋าย่อมมีลักษณะคล้ายกับ noumena ในแง่ที่ว่า การที่ประสบการณ์ของมนุษย์ถูกจำกัดอยู่แต่เพียง phenomena นั้นทำให้มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปอธิบายหรือกำหนดอะไรเกี่ยวกับตัวเต๋าได้เลย และหากมนุษย์ยังฝืนกระทำเช่นนั้นย่อมเป็นเสมือนการบิดเบือนสิ่งดังกล่าว ดังที่เล้าจี้กล่าวห้ามในทำนองที่ว่า การยิ่งอธิบายหรือยิ่งกล่าวถึงเต๋ายิ่งทำให้ห่างไกลจาก “เต๋า” ที่แท้จริง

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนำเต๋ามาอยู่ภายใต้ “กติกา” ของแนวการศึกษาในเชิงวิชาการ ซึ่งในที่นี้ได้นำเอาศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics) มาทำความเข้าใจและสร้างคำอธิบาย ก็ย่อม

⁴ Kenneth Bruder, *Philosophy: The Power of Ideas* (U.S.A.: McGraw-Hill Higher Education, 2002), p.469.

⁵ Ibid., p.129.

⁶ Stephan S. Korner, *Kant* (England: Penguin books, 1990), p. 94.

ที่จะทำให้การอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับเต๋าสามารถเกิดขึ้นได้ โดยในที่นี้มีได้เน้นอธิบายไปที่ตัว “เต๋า” โดยตรง แต่เป็นการตีความและทำความเข้าใจงานนิพนธ์ที่ว่าด้วยเต๋า เพื่อนำมาอธิบายถึงทัศนคติของเต๋าต่อการกระทำของมนุษย์และวิถีของธรรมชาติเป็นสำคัญ

ระเบียบของมนุษย์

เมื่อมองอย่างผิวเผินปรัชญาเต๋านั้นดูเหมือนจะเป็นปรัชญาที่บังเกิดขึ้นเพื่อตอบโต้ปรัชญาขงจื้อ ตัวอย่างเช่น สุวรรณา สถาอานันท์ อธิบายว่า ปรัชญาขงจื้อได้ “ล้อมรั้ว” ปรัชญา มนุษยนิยมในยุคแรกเริ่มแห่งประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของจีนไว้ภายใต้ขอบเขตแห่งมนุษย์ในฐานะ “ผู้สัมพันธ์” และ “(สัตว์) แห่งวัฒนธรรม” ส่วนปรัชญาเต๋านั้นพยายามทำลาย “รั้ว” ดังกล่าว เพื่อนำปรัชญาไปสู่ดินแดนแห่งหุบเขา ลำธารและเมฆหมอกอันหนาที่⁷ หรือ คำกล่าวเปรียบเทียบที่ว่า ปรัชญาขงจื้อมีลักษณะที่เคร่งครัดและจำกัดภูมิปัญญาให้อยู่ในแบบกระแสหลัก (mainstream intellectuals) โดยมีบัณฑิตเป็นตัวแทนของผู้มีความรู้ ส่วนปรัชญาเต๋ากลับเป็นการปลดปล่อยตนเองออกจากรูปแบบที่เข้มงวดทางสังคมและลักษณะที่เป็นทางการ เน้นความเรียบง่าย โดยมีชาวไร่ชาวนาเป็นตัวแทนของผู้มีความรู้⁸ เป็นต้น ในแง่หนึ่งการเปรียบเทียบในลักษณะนี้ย่อมที่จะยอมรับได้ หากแต่ยังขาดการอธิบายที่เป็นขั้นรากฐาน

ในเบื้องต้น ขอให้พิจารณาถึงคำว่า “หลี่” (理 / li) เพราะดูจะเป็นหลักพื้นฐานสำคัญข้อหนึ่งของปรัชญาขงจื้อ คำว่า “หลี่” (理 / li) นั้น ตามความหมายในหนังสือหลักนิติธรรมนิยมของขงจื้อหมายถึงขนบธรรมเนียมประเพณี, ความถูกต้องตามกฎหมาย, ระเบียบแบบแผน, จารีตนิยม, วัฒนธรรม⁹

การกระทำในลักษณะดังกล่าวนี้จะทำให้นักพรตเต๋ามองว่าปรัชญาขงจื้อนั้นสอนให้มนุษย์เป็นนักสร้างระเบียบ โดยระเบียบในที่นี้หมายถึง การกำหนดความตายตัวให้แก่สรรพสิ่งต่างๆ และทำการยึดถือสืบต่อกันมา เช่น ระเบียบประเพณี, กฎหมาย, รูปแบบ, จริยธรรมและการตัดสิน, ระบอบการปกครอง ฯลฯ ซึ่งจะเห็นว่าการตัวอย่างระเบียบเหล่านี้ของนักพรตเต๋ามีลักษณะที่ได้ตอบกับปรัชญาขงจื้ออยู่ค่อนข้างชัดเจน

แต่ปรัชญาเต๋ายังกล่าวถึงความหมายของระเบียบในส่วนที่ลึกลงไปกว่านั้น กล่าวคือ ระเบียบที่มีลักษณะเป็นการจัดหมวดหมู่ , การแบ่งประเภท, การให้ความหมาย/นิยามและการ

⁷ สุวรรณา สถาอานันท์, มนุษยทัศน์ในปรัชญาตะวันออก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533), หน้า 17.

⁸ แหล่งที่มา: <http://www.taoism-truth.com>

⁹ เสถียร โพธิ์นันทะ, เมธีตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ 7(กรุงเทพฯพมหนนคร: บริษัทสร้างสรรค้บุ๊คส์ จำกัด, 2544), หน้า

อธิบายสิ่งใด ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า มนุษย์มักจะสร้างระเบียบให้แก่ทุกสรรพสิ่ง โดยในทัศนะของนักพรตเต๋าแล้วเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสร้างระเบียบก็คือ “ภาษา” จึงกล่าวได้ว่า ภาษา เป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้สร้างระเบียบตั้งแต่ขั้นต้น เช่น การนิยาม, การแบ่งประเภท, การอธิบาย ฯลฯ ไปจนถึงขั้นที่ใหญ่ขึ้น เช่น การสร้างจารีต, ประเพณี, กฎหมาย เป็นต้น

นักพรตเต๋ามองว่าภาษาน่าจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการที่มนุษย์จะเข้าใจเต๋าเพราะมนุษย์ยังยึดถือภาษาเป็นตัวแทนของสรรพสิ่ง/ปรากฏการณ์ได้จริง ซึ่งพบว่าในปรัชญาขงจื๊อได้ปรากฏเรื่องของการจัดระเบียบให้กับภาษาโดยตรง หรือเรียกว่า หลักการทำชื่อให้ถูกต้อง (เจินหมิง/zhengming)¹⁰ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการสนทนาระหว่างจื่อลู่ศิษย์คนสำคัญของสำนักขงจื๊อกับขงจื๊อผู้เป็นอาจารย์ ดังนี้

จื่อลู่ ได้ถาม ขงจื๊อ ว่า “ถ้ากษัตริย์ของแคว้นเว่ยได้กลับมาบริหารอาณาจักรของเขาอีกครั้ง อะไรคือสิ่งแรกที่ท่านอาจารย์จะแนะนำ?”

ขงจื๊อ ตอบว่า “ไม่ต้องสงสัยอันใด สิ่งแรกคือ ต้องแน่ใจเสียก่อนว่า ชื่อที่ใช้มันเหมาะสมแล้วหรือไม่”

จื่อลู่ กล่าวว่า “ท่านอาจารย์กระทำสิ่งที่เป็นเพียงอุดมคตินั้นหรือ? อะไรจะเกิดขึ้นถ้าหากการใช้ชื่อโดยถูกต้องเหมาะสมได้ถูกนำมาใช้?”

“เจ้าช่างโง่งอะไรเช่นนั้น” ขงจื๊อตอบ “ ผู้ที่ควรเอาอย่างย่อมคล้ายตามสิ่งที่เขาไม่เข้าใจ เมื่อชื่อที่ใช้กันไม่เหมาะสม ภาษาก็จะไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อภาษาไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาสาระก็จะไม่ได้รับการดูแลรักษา เมื่อเนื้อหาสาระไม่ได้รับการดูแลรักษา การปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีอย่างเหมาะสมและการขับกล่อมดนตรีก็ไม่เพียงพอ เมื่อการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีอย่างเหมาะสมและการขับกล่อมดนตรีไม่เพียงพอ การใช้กฎหมายและการลงโทษก็จะเป็นมาตรฐาน เมื่อการใช้กฎหมายและการลงโทษไม่เป็นมาตรฐาน ประชาชนก็จะไม่รู้ว่าพวกเขาเองนั้นต้องทำอะไร ดังนั้นแล้ว เมื่อผู้ที่ควรเอาเป็นแบบอย่างได้ให้ชื่อกับบางสิ่งแล้ว สิ่งนั้นย่อมจะสามารถพูดถึงได้โดยมั่นคง และเมื่อพูดถึงสิ่งนั้น สิ่งนั้นก็ทำให้เกิดผลที่แน่นอน สำหรับผู้ที่ควรเอาเป็นแบบอย่างนั้นไม่มีอะไรที่ไม่ละเลียดถึงถวนในสิ่งที่ได้กล่าวออกมา”¹¹

หรือ จากคำตอบของขงจื๊อที่ตอบต่อคำถามของขุนนางชิงแห่งแคว้นฉีที่ว่า จะปกครองอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพ

¹⁰ Roger T. Ames, *The Analects of Confucius: A Philosophical Translation* (New York: Published by The Ballantine Publishing Group, 1998), p.162.

¹¹ Ibid., pp.162-163.

ขงจื้อตอบว่า “ ผู้ปกครองต้องเป็นผู้ปกครอง, ขุนนางจะต้องเป็นขุนนาง, พ่อจะต้องเป็นพ่อ และลูกจะต้องเป็นลูก”

“ ยอดเยี่ยม” ขุนนางอุทาน “ โดยแท้จริงแล้ว, หากผู้ปกครองไม่ใช่ผู้ปกครอง, ขุนนางไม่ใช่ขุนนาง, พ่อไม่ใช่พ่อ และลูกไม่ใช่ลูก, แม้ว่าเป็นเมล็ดพันธุ์ ข้าพเจ้าก็ไม่น่าจะได้บริโภคมัน¹²

ฉะนั้นแล้วจะเห็นว่า ปรัชญาเต๋าไม่ได้มองปรัชญาขงจื้อเพียงแค่เรื่องของระเบียบ, ธรรมเนียมประเพณี หรือ จารีตนิยม แต่ยังมองลงลึกถึงระบบและกระบวนการสร้าง/ผลิต(constitute) เอกลักษณ์(identity)และความหมาย(significance)ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มมนุษย์อยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้, ความจริง, อำนาจ หรือตัวตนของมนุษย์เอง ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าวยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง จึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาเต๋าจึงมิได้เป็นแค่การตอบโต้ปรัชญาขงจื้อในเรื่องระเบียบ, ธรรมเนียมประเพณี หรือ จารีตนิยม แต่ยังตอบโต้ไปถึงสิ่งที่เรียกว่า “วาทกรรม” อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญดังที่ Michel Foucault อธิบายว่า

“วาทกรรมสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องในช่วงเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎเกณฑ์ และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่พูดจริง สนามของวาทกรรมในขณะใดขณะหนึ่งก็คือกฎเกณฑ์ว่าด้วยความแตกต่างนี้ ฉะนั้น วาทกรรมจึงสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือการเลือนหายไปของสรรพสิ่ง นั่นคือ ควบคู่ไปกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้น ยังมีการสร้างและการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมอีกด้วย”¹³

Yearley อธิบายถึงความคิดของขงจื้อในประเด็นนี้ว่า มนุษย์นั้นคิดขึ้นมาจากภาษา โดยภาษาที่มนุษย์เรียนรู้ขึ้นเป็นเหตุให้มนุษย์รู้สึก, ประารณา, ตอบสนอง และกระทำในทิศทางที่แน่นอนตายตัว ความเป็นมนุษย์จึงถูกควบคุมโดยภาษาที่เขาใช้นั่นเอง ภาวะของมนุษย์จึงต้องขึ้นอยู่กับภาษาของเขานั้นเองว่าจะกำหนดให้พวกเขาทำอะไร นอกจากนี้การทำให้แตกต่างกันอันเป็นผลจากภาษาก็ก่อให้เกิดทัศนคติที่ต่างกันและนั่นก็เป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำ ดังนั้นแล้วสิ่งที่มนุษย์ค้นหา, สิ่งที่มีมนุษย์กลัว และสิ่งที่มีมนุษย์คาดหวังล้วนเกิดมาจากภาษาที่อยู่ในแต่ละวัฒนธรรมเป็นตัวให้แก่มนุษย์ทั้งสิ้น ไม่มีความจริงแท้แบบหนึ่งเดียวใดที่ภาษาใดภาษาหนึ่งจะตอบสนองได้ เพราะสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ก็จะถูกกลุ่มเฉพาะอันหลากหลายใช้ภาษาเป็นตัว

¹² Ibid., p. 156.

¹³ Michel Foucault, อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์, รัฐศาสตร์แนววิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 92.

แบ่งโลกออกเป็นส่วน ๆ จวงจื่อจึงเห็นว่า ความรู้ทั้งหลายและการกระทำใด ๆ ล้วนขึ้นอยู่กับมุมมองที่วาทกรรมหนึ่งๆ กำหนดให้แก่เรา¹⁴

การต่อต้านการสร้างระเบียบของมนุษย์ที่มีรากฐานเริ่มต้นมาจากภาษาจะชัดเจนขึ้นในบทความเรื่อง ปรัชญาของภาษาในจีนยุคคลาสสิก(Philosophy of Language in Classical China) ที่ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ในการที่จะเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ นั้นหมายถึงการเรียนรู้ในทิศทางใดทิศทางหนึ่งที่เราไปกำหนดเอาเองโดยทำให้มันแตกต่างไปจากทิศทางอื่น นอกจากนี้เรายังนำเอาการเรียนรู้โดยการทำให้แตกต่างนั้นมาเป็นตัวก่อให้เกิดการกระทำ โดยการกระทำดังกล่าวจะเป็นเสมือนการทำให้ได้มาซึ่งความต้องการของเราและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังนั้นการเรียนรู้ภาษาจึงกลายเป็นการบังคับสิ่งที่ไปตามธรรมชาติของมนุษย์และฝืนต่อสิ่งสร้างสรรค์ใหม่อีกทั้งยังเป็นการทำให้เกิดความแตกแยกและบ่อยครั้งที่กระตุ้นให้เกิดการแข่งขันด้วยมุมมองทางภาษาที่มีลักษณะแตกต่างออกไปจากความเชื่อ/ค่านิยมของสังคมเช่นนี้ เล่าจื่อจึงเห็นด้วยที่ว่า เราควรต่อต้านแบบแผนกระบวนการจัดระเบียบ/การขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์อันเป็นสิ่งที่มาพร้อมกับภาษา¹⁵

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จึงไม่น่าแปลกใจที่เล่าจื่อกล่าวไว้ในบทแรกของคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ว่า “เต๋าที่อธิบายได้มิใช่เต๋อันอมตะ ชื่อที่ตั้งกันได้ก็มีชื่อที่สูงส่ง เต๋านั้นมีอาจอธิบายและมีอาจตั้งชื่อ”¹⁶ ซึ่งเป็นการบอกนัยว่าเต๋านั้นไม่ได้ตกอยู่ภายใต้ภาษาอันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สอดคล้องกับที่ Hansen กล่าวสรุปว่า ปรัชญาเต๋าเป็น “ปรัชญาแห่งภาษา” ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หน้าที่ของวาทกรรมที่เป็นแบบประเพณีสืบทอดกันมา (Daoism as a “philosophy of language” concerned with the analysis of the conventional functions of discourse.)¹⁷

ดังนั้นจึงดูเหมือนปรัชญาเต๋ากำลังจะบอกว่า มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงเต๋าหรือโลกชั้นสูงสุดได้โดยการไว้ภาษาไปกำหนด เพราะฉะนั้นทางออกในการใช้ภาษาของนักปรัชญาเต๋าจึงเป็นการทำให้ภาษาที่ใช้มีลักษณะของการประชดประชัน, การพูดเล่น หรือถึงขั้นขัดแย้งภายในตัวเอง (Paradox)

แนวคิดเช่นนี้ทำให้เหล่านักพรตเต๋ามีลักษณะสอดคล้องกับ “นักปรัชญาผู้ชี้ทางสว่าง (edifying philosophers)” ของ Richard Rorty ซึ่งเขาได้กล่าวเปรียบเทียบข้อแตกต่างไว้ว่านัก

¹⁴ Lee Yearley, The perfected Person in the Radical Chuang-tzu. In Victor H. Mair (ed.), *Experimental Essays on Chuang-tzu*(University of Hawaii Press, 1983), p.126.

¹⁵ แหล่งที่มา: <http://www.hku.hk.com>

¹⁶ พจนา จันทรสันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 43.

¹⁷ Hansen, cited in J.J. Clark, *The Tao of the West: Western Transformations of Taoist Thought*(U.S.A.: Rutledge, 2000), p.170.

ปรัชญาระบบ (systematic philosophers) เช่น เดการ์ต (Descartes), รัสเซล (Russell) มุ่งสร้างและเสนอข้อโต้แย้ง (constructive and offer arguments) ซึ่งต่างจากนักปรัชญาผู้ชี้ทางสว่าง (edifying philosophers) จะมีลักษณะเป็น ปฏิบัติตอบกลับ, เสนอความประชิดประชัน, การล้อเล่น, สุภาษิตคำพังเพย

Rorty เปรียบเทียบว่า นักปรัชญาระบบนั้นเหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อเข้าสู่ความเป็นนิรันดร์ ส่วนนักปรัชญาผู้ชี้ทางสว่างจะทำลายเป้าหมายของคนในยุคเดียวกับตน, นักปรัชญาระบบต้องการวางความเป็นวิชาการของพวกเขาให้อยู่ในอยู่ในความมั่นคงของวิทยาศาสตร์ ส่วนนักปรัชญาผู้ชี้ทางสว่างต้องการรักษาที่ว่างเพื่อทัศนะหรือความคิดอันอัศจรรย์ ซึ่งบางครั้งก็มีบางสิ่งใหม่ภายใต้ดวงอาทิตย์ที่อาจมีสาเหตุมาจากบทกวีต่าง ๆ สิ่งใหม่ซึ่งไม่ได้เป็นตัวแทนที่แม่นยำเที่ยงตรงของสิ่งที่เป็นอยู่ แต่เป็นสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายและพรรณนาได้อย่างชัดเจน¹⁸

แม้ว่าปรัชญาเต๋าจะอธิบายถึงความจำกัดและอันตรายในด้านต่าง ๆ ของภาษาแต่เมื่อนักปรัชญาเต๋าต้องการจะสื่อสารในรูปแบบที่ผู้อื่นสามารถที่จะรับรู้ความคิดของตนได้แล้ว ภาษาจึงยังคงเป็นเครื่องมือที่ต้องนำมาใช้อยู่ เพียงแต่ต้องใช้อย่างเข้าใจและรู้เท่าทัน กล่าวคือ ไม่ไปยึดถือในวาทกรรมว่านั่นคือความจริง ดังที่ จวงจื๊อ กล่าววว่า

“ไซเป็นเครื่องสานที่ใช้ดักปลา

เมื่อจับปลาได้แล้ว

ไซก็ทิ้งได้

แรวใช้สำหรับดักจับกระต่าย

เมื่อจับกระต่ายได้แล้ว

แรวก็ทิ้งได้

ภาษาและอักษร

ใช้สำหรับถ่ายทอดความคิด

เมื่อความคิดได้รับการถ่ายทอดออกไปแล้ว

ภาษาและอักษรก็ทิ้งได้”¹⁹

ในการสร้างระเบียบของมนุษย์โดยใช้ภาษาเข้าไปกำหนด , อธิบาย , จัดหมวดหมู่ ไปจนถึงการสร้างกฎ, จารีต, ประเพณี ขึ้นมา ดูจะเป็นการกระทำที่ขัดกับทัศนะของนักพรตเต๋าอย่างจวงจื๊อ

¹⁸ Richard Rorty, *Philosophy and the Mirror of Nature*(Princeton: Princeton University Press,1980), p. 369.

¹⁹ บุญศักดิ์ แสงระวี, แปล, *จวงจื๊อจอมปราชญ์*(สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2534), หน้า 187.

เขาถึงกับกล่าวว่า “โลกมนุษย์ล้วนเต็มไปด้วยระเบียบที่ไร้ชีวิตชีวา แต่เต๋ากลับแสวงหาความไร้ระเบียบที่มีชีวิตชีวา”²⁰ การสร้างระเบียบของมนุษย์ในลักษณะดังกล่าวย่อมเกิดขึ้นไม่ได้เลยสำหรับเต๋า เพราะเต๋านั้นมีลักษณะของความเป็นพลวัตที่อยู่ตลอดเวลาไม่สามารถที่จะจับเอาตรงไหนขึ้นมากำหนด, อธิบาย หรือสร้างแบบแผนใด ๆ ได้อย่างตายตัวเลย*

นอกจากภาษาจะมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถเป็นตัวแทนของสรรพสิ่งในโลกแห่งเต๋าได้อย่างสมบูรณ์แล้วก็ยังมีอันตรายที่เกิดจากการใช้ภาษาในรูปแบบดั้งเดิมอย่างเข้มงวดเกินไป จนทำให้รูปแบบวาทกรรมแบบระเบียบประเพณีกลายเป็นตัวนำพฤติกรรมของมนุษย์ดังที่พวกสาวกขงจื้อยึดถือกัน ซึ่งต่างจากขงจื้อที่กล่าวว่า เราทุกคนต่างก็มีความแตกต่างกัน ไม่คู่ควรที่จะนำทางเต๋านักปรัชญาเต๋านั้นเชื่อว่าเต๋าย่อมจะนำไปอย่างแตกต่างเมื่อภาษาแตกต่างออกไป (dao guides differently when language is different) และนักปรัชญาเต๋ายังแนะนำให้พยายามที่จะ “หนีจากการกล่อมเกลாதาสังคมอันเป็นผลมาจากภาษา” (escape the socializing effects of language) อีกด้วย²¹

ลักษณะที่ต่อต้านการสร้างระเบียบของมนุษย์ในขั้นเริ่มต้น เช่น การอธิบายหรือการกำหนด นั้น ปรากฏในงานของเพลโตเช่นกัน Herrlee G. Creel อธิบายเปรียบเทียบแนวคิดของ Plato กับ ขงจื้อ ได้อย่างน่าสนใจ เขากล่าวว่า งานของเพลโตที่เป็นการสนทนาระหว่าง Socrates กับ Cratylus แสดงให้เห็นจุดยืนที่ชัดเจนและมั่นคงของเพลโต กล่าวคือ ความคิดนั้นย่อมกระทำอยู่ภายในเงื่อนไขของ Concepts แต่ Concepts (ชื่อเรียก) ต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงโดยการสนองตอบต่อปรากฏการณ์ของจักรวาลได้ตลอดไป ดังนั้นหากจักรวาลเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความรู้ที่แม่นยำเที่ยงตรงหรือความรู้สมบูรณ์ (absolute knowledge) ก็ไม่มีทางจะเป็นไปได้ด้วยเหตุนี้เอง Plato จึงสรุปว่า ความจริงไม่ได้มีลักษณะไหลเปลี่ยน(reality is not in flux)²²

ส่วนขงจื้อนั้นกล่าวว่า เต๋านั้นไม่มีจุดเริ่มต้นและไม่มีจุดจบ สรรพสิ่งย่อมมีตายมีเกิด ไม่เคยหยุดอยู่ในจุดสูงสุดของพวกมันเลย ...ความเลื่อมเยียมเกิดจากความเจริญ, ความเต็มเยียมเกิดจากความว่าง , เมื่อมันเป็นจุดจบ มันก็จะเป็นจุดเริ่มต้นด้วย ...การคงอยู่/มีอยู่ของสรรพสิ่ง

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

* Kenneth กล่าวถึงประเด็นนี้ว่าเป็นอภิปรัชญาของเต๋าเลยทีเดียว โปรดดู, Inada Kenneth K, “A theory of Oriental aesthetics: a prolegomenon,” *Philosophy East&West* 47 (Apr.1997): 117.

²¹ Inada Kenneth K, “A theory of Oriental aesthetics: a prolegomenon,” *Philosophy East&West*47(Apr.1997): 117.

²² Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), pp. 26.

ทั้งหลายเหมือนกับการควบของม้า ด้วยว่าทุก ๆ การเคลื่อนไหวคือการเปลี่ยนแปลง ในทุก ๆ ขณะสรรพสิ่งย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลง (The Tao has no beginning or end. Things die and are born, never resting in their culmination ...Decay is followed by growth, and fullness by emptiness when there is an end, there is also a beginning...The existence of all creatures is like the galloping of a horse. With every movement there is alteration, at every moment they are undergoing change.) ดังนั้นเมื่อ Plato กล่าวว่าความจริงไม่ได้มีลักษณะไหลเปลี่ยน จวงจื้อจึงน่าจะตอบต่อ Plato ว่า ถูกต้องแล้วที่มันไม่มีความรู้ใด ๆ ในความคิดแบบสัมบูรณ์ (absolute sense) และมันก็ไม่มีการแยกกันของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ในหรือดำรงอยู่ด้วยตัวมันเองโดยปราศจากการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนของพวกมัน ดังนั้น ภายใต้สิ่งแวดล้อมทั้งหมดนี้ (total environment) สิ่งที่เราเรียกว่า “สรรพสิ่ง” ย่อมไม่สามารถที่จะแบ่งแยกได้และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นในความคิดแบบสัมบูรณ์จะมีความจริงที่สมบูรณ์อยู่ว่า “ไม่มีใครที่จะรู้และไม่มีความรู้ที่ถูกรู้” (it is perfectly true that there is no one to know and nothing to be known.) ดังที่จวงจื้อได้กล่าวไว้ว่า

“ มีข้อพิจารณาอยู่ข้อหนึ่ง อันเป็นความเข้าใจของบุคคลในสมัยโบราณผู้ซึ่งอยู่ในจุดสูงสุด ความยอดเยี่ยมของเขาอยู่ที่ไหนหรือ? เขาเชื่อว่าสรรพสิ่งหาได้ดำรงอยู่ไม่, นี่คือจุดสูงสุด, นี่เป็นการบรรลุถึงสิ่งสูงสุด ไม่สามารถจะเพิ่มเติมอะไรเข้าไปได้อีกแล้ว ในระดับที่ต่ำลงมาก็คือภาวะที่เชื่อว่าสรรพสิ่งนั้นดำรงอยู่ แต่ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างสรรพสิ่งด้วยกัน”²³

ในเมื่อนักพรตเห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถแยกตัวเองออกมาจากสรรพสิ่งได้ นั้นย่อมหมายถึงการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกิดเนื่องจากความแปลกแยกต่อธรรมชาติย่อมจะขัดกับแนวคิดของปรัชญาเต๋า และด้วยสาเหตุนี้การจะสร้างระเบียบของมนุษย์ เช่น สร้างค่านิยม, ชุดของคำอธิบาย, การหาแบบแผน หรือการสร้างวาทกรรมใด ๆ ที่สมบูรณ์ย่อมไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลยในทัศน์ของปรัชญาเต๋า

ลักษณะการจัดระเบียบไม่ได้ของปรัชญาเต๋าถูก J.J.Clark นำไปเปรียบเทียบกับทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) ของโลกตะวันตกที่มีลักษณะ ไม่ขึ้นกับเหตุผล, ไม่ได้มีหลักการ, ไร้ระเบียบและขาดบรรทัดฐาน, ไม่สามารถนิยามได้ตามที่ต้องการจะนิยาม, เป็นความไร้กฎเกณฑ์, เป็นภาวะที่ไร้บรรทัดฐาน (nonrational, unprincipled, anarchic; it is the indefinite in need of definition; it is the lawless, the anomic) โดยเขากล่าวว่า แนวคิดของปรัชญาเต๋าที่มีลักษณะทางจักรวาลวิทยา (cosmology) เป็นแบบ Chaos Theory ซึ่ง “จะช่วยดึงเราไปให้พ้นจากวิถีคิดที่

²³ Ibid., pp. 27- 28.

มองโลกว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงระเบียบ...และปรัชญาเต๋าจะช่วยดึงเราให้ไกลออกไปจากวิธีการคิดก่อนหน้านี้นี้ ซึ่งโลกถูกมองว่าเป็นเสมือนหลักฐานที่อยู่ใต้หลักการแห่งระเบียบบางอย่างอันเป็นระเบียบที่นิรันดร์และเนื่องด้วยเหตุผลบางอย่างก็ได้ไปยึดตรึงอยู่ในธรรมชาติแท้จริงของสรรพสิ่ง และปรัชญาเต๋าก็ช่วยผลักดันเราอย่างเบา ๆ ไปสู่มุมมองที่ว่าระเบียบมีความเป็นไปของมันเองและโครงสร้างที่มีระเบียบนั้นย่อมเกิดขึ้นอย่างเป็นไปเองโดยธรรมชาติ”²⁴

ทางเดินสู่ธรรมชาติ

ในเมื่อปรัชญาเต๋านั้นต่อต้านระเบียบทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เราควรทำความเข้าใจต่อไปก็คือแล้ววิถีทัศน์ของเต๋านั้นจะเป็นอย่างไร สุวรรณนา สถาอานันท์ อธิบายถึงวิถีทัศน์ดังกล่าว โดยการจับคู่ในทัศน์เรื่องความก้าวหน้า(Progress) กับการกลับสู่กำเนิดเดิม (return to origin) ว่า จากแง่มุมของประวัติศาสตร์ในภูมิภาคจีน คงเป็นการไร้สาระหากจะกล่าวว่า แนวคิดเรื่องการกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมเป็นแนวคิดทวนกระแสความคิดเรื่องความก้าวหน้า แต่หากพิจารณาให้ดีน่าจะเป็นไปได้ว่าการกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมเป็นวิถีคิดทางปรัชญาอีกระดับหนึ่ง ซึ่งอาจแตกต่างไปจากวิถีคิดในระบบของขงจื้อซึ่งใช้แม่บททางจริยธรรมจากอดีตเป็นแนวทางพัฒนาปรัชญาแห่งขบจาริตของตน การกลับสู่อดีตของเหล่าจื๊อมิใช่เป็นการ “กลับ” ในแง่ประวัติศาสตร์จากจุดหนึ่งของกาลเวลาไปสู่อีกจุดหนึ่งในอดีตอันไกลโพ้น แต่ดูเหมือนว่าการกลับคืนของเหล่าจื๊อเป็นการกลับสู่ “ที่มาของสรรพสิ่ง” ในระดับจักรวาลวิทยา อีกทั้งเป็นกฎแห่งการกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมของแต่ละสิ่งตามธรรมชาติของมัน²⁵

ซึ่งการทำความเข้าใจในเรื่องนี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะตีความมาจากคำกล่าวของเหล่าจื๊อที่ว่า การย้อนกลับคือการกระทำของเต๋า หรือ การพลิกกลับคือการเคลื่อนไหวของเต๋า²⁶ นักวิชาการโดยส่วนใหญ่มักจะนำเอาหลักหยิน-หยางมาใช้เป็นสิ่งที่ช่วยในการทำความเข้าใจวิถีทัศน์ของเต๋า เพราะเชื่อว่า แนวคิดหยิน-หยางมีอิทธิพลต่อการสร้างอภิปรัชญาของเต๋าซึ่งทำให้สามารถพัฒนา

²⁴ “, have helped to push us further away from earlier ways of thinking in which the world was seen as evidence for some underlying principle of order which is eternal and is somehow embedded in the very nature of things, and has nudged us towards the view that order is emergent and that orderly structures have arisen spontaneously” , J.J. Clark, *The Tao of the West: Western Transformations of Taoist Thought*(U.S.A.: Rutledge, 2000), p. 64.

²⁵ สุวรรณนา สถาอานันท์, *กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต*(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 59.

²⁶ พจนานันท์ จันทร์สันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 121.

ทฤษฎีของจักรวาลได้อย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น Krejci Jaroslav ที่กล่าวว่าทฤษฎีหยิน-หยางให้ความรู้เรื่องรูปแบบของจักรวาล แนวคิดของทฤษฎีนี้ น่าจะอธิบายโลกได้โดยปราศจากการนำเอาสิ่งที่เหนือธรรมชาติมาเป็นตัวอธิบาย กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการทำปฏิกิริยาซึ่งกันและกันของสสารแรกเริ่ม(initial substances) สองสิ่ง โดยหยางเป็นเสมือนการ "กระทำ" หรือ "การใช้พลังแบบผู้ชาย" ส่วนหยินหมายถึง "ปฏิกิริยาโต้ตอบ" หรือ "พลังแบบผู้หญิง"²⁷

มโนทัศน์ของนักพรตเต๋าเกี่ยวกับเรื่องสิ่งตรงกันข้ามซึ่งสนับสนุนซึ่งกันและกัน(อันเป็นลักษณะของหยิน-หยาง) ที่นับว่าเก่าแก่ที่สุดเห็นจะได้แก่เรื่อง " อิมเอี้ยง" อิมเป็นธาตุดินหรือธาตุแม่ ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งปวงควบคุมแผ่นดินและน้ำ และในฐานะที่ชีวิตก่อกำเนิดจากน้ำและต้องกลับไปสู่ดิน อิมจึงควบคุมชีวิตหลังความตายด้วย ส่วนสิ่งตรงกันข้ามได้แก่ เอี้ยง คือธาตุฟ้าหรือธาตุพ่อ ซึ่งเป็นผู้บังคับควบคุมพลังแสงอาทิตย์และพลังสายฟ้า รวมทั้งความอบอุ่นและความชุ่มฉ่ำอันจำเป็นสำหรับความอุดมสมบูรณ์และความเจริญงอกงามในธาตุแม่²⁸

นอกจากนี้ ในลัทธิเต๋ายังได้กล่าวถึงธรรมชาติอีกสองอย่างในตัวมนุษย์ ธรรมชาติประการแรกเรียกว่า ชาน ซึ่งเป็นฝ่ายสวรรค์ของ ฮุน คือธรรมชาติฝ่ายจิตซึ่งกลับไปรวมกับสวรรค์หรือธาตุฟ้าเมื่อร่างกายแตกสลายลง และธรรมชาติอีกประการหนึ่งคือ เกวย ซึ่งกลับไปเป็นธาตุดิน ธรรมชาติสองอย่างเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นสิ่งรวมว่า เกวย-ชาน อนึ่ง หากพูดถึง เกวย-ชาน ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งเลวร้าย เกวย ก็ใช้แทนสัญลักษณ์ฝ่ายชั่ว เช่น ความมืดบอด ความไม่มีเหตุผล และผู้คนที่หวาดกลัวต่อสิ่งเลวร้ายหรือเกวยนี้เพราะไม่รู้ว่ามีมันจะมาเมื่อไหร่หรืออยู่ที่ไหน แต่ในคำสอนของลัทธิเต๋า เกวย หรือสิ่งเลวร้ายนี้ก็เป็นสิ่งธรรมดาไม่ใช่เป็นสิ่งที่ต้องกลัว ในศาสนาใด ๆ ก็ตามที่มีคำสอนเกี่ยวกับสิ่งเลวร้าย ก็มักจะแยกให้เห็นว่าสิ่งเลวร้ายเป็นมารหรือซาตาน เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับฝ่ายดีคือมนุษย์และเทพเจ้า ในขณะที่ลัทธิเต๋าถือว่า ชั่ว-ดี, มี-สว่าง ต่างก็มีอยู่ในธรรมชาติของกันและกัน²⁹

ซึ่งคล้ายกับ Heraclitus ปราชญ์ชาวกรีก ที่มองโลกนี้ว่าทุกสิ่งอยู่ในภาวะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงมีทุกหนทุกแห่งในจักรวาล กฎของความเป็นสิ่งตรงข้ามเป็นกฎหลักของจักรวาล แต่ Heraclitus กลับเห็นว่ามนุษย์โดยทั่วไปจะมองเห็น สิ่งตรงข้ามกันทั้งปวงเป็นปฏิปักษ์

²⁷ Krejci Jaroslav, "The Civilization of Asia and the Middle East", *The Chinese Path*(Published by Macmillan, 1990), p. 229.

²⁸ J.C.Cooper, *Yin-Yang*, แปลและเรียบเรียงโดย น้อย พงษ์สินิท, หน้า 17.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

หรือขัดแย้งกัน³⁰ เขากล่าวว่า Logos นั้นแทบจะไม่สามารถรับรู้ได้โดยมนุษย์บนโลกนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะธรรมชาติที่รักที่จะซ่อนตัว และอีกส่วนเป็นเพราะมนุษย์มักมองโลกในแบบตรงข้ามและเต็มไปด้วยการแข่งขันต่อสู้ แต่ความจริงที่ลึกกว่าการมองแบบตรงข้ามนั้นคือ Logos เป็นความเป็นหนึ่งเดียวของด้านตรงกันข้าม ที่กล่าวได้ว่า“ทั้งหมดคือหนึ่งเดียว” Heraclitus มองว่าการเข้าใจความจริงอันลึกซึ้งนี้สมควรแก่พระเจ้าและมนุษย์เพียงไม่กี่คนที่สามารถหลบหนีพ้นไปจากวิถีในการทำความเข้าใจในแบบที่มนุษย์บัญญัติขึ้นมา(deeper reality is reserved only for the gods and for those few humans who can escape conventional modes of understanding)³¹

ส่วนแนวคิดหยินหยางแบบที่เข้าใจกันในปัจจุบันและมีการบันทึกไว้เป็นทางการที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบ³² กล่าวถึงหลักการ หยิน-หยาง ว่าเป็นเสมือนหลักทวินิยมในลักษณะลบ-บวก (Negative – Positive dualism) ซึ่งทั้งสองปฏิสัมพันธ์ต่อกันและให้กำเนิดธาตุทั้งห้าอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่งในทุกสรรพสิ่งและทุกปรากฏการณ์ล้วนเป็นผลมาจากสองสิ่งนี้ หลักการของหยินเปรียบตั้งอำนาจสูงสุดในโลก มันมีลักษณะปฏิเสธ, ความเป็นผู้หญิง, ความคลุมเครือ, ลึนไหล, อ่อนนุ่ม, เยือกเย็น, ความชินชา, ความตาย ฯลฯ ส่วนหลักการของหยาง เปรียบตั้งอำนาจสูงสุดในสวรรค์ มีลักษณะ เด็ดขาด, ความเป็นผู้ชาย, ความสว่าง, เจ้าอารมณ์, แข็งกระด้าง, อุ่น, มีชีวิต, เคลื่อนไหว ฯลฯ* ซึ่งทั้งหยินและหยางต่างดำรงอยู่ในสัญลักษณ์รูปวงกลมที่แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียว(the one / the whole)

ธาตุทั้งห้าประกอบด้วย ไม้, ไฟ, ดิน, โลหะ และน้ำ ซึ่งในแต่ละสิ่งจะมีทั้งด้านของ หยิน และ หยาง โดยในแผนภาพ(Diagram) ที่ชื่อว่า Ho-t'u ซึ่งเป็นหนึ่งในสองแผนภาพที่เก่าแก่ที่สุดของพวกนักพรตเต๋า ได้แสดงภาพของธาตุทั้งห้าที่ดำรงอยู่ในช่วง Prior Heavens of Change ซึ่งเป็นช่วงของการให้ชีวิต (life-giving) แก่ธาตุทั้งห้า โดยถือว่าจัดอยู่ในลักษณะของ หยาง กล่าวคือ ไม้ให้กำเนิดไฟ, ไฟให้กำเนิดดิน, ดินให้กำเนิดโลหะ, โลหะให้กำเนิดน้ำ และน้ำให้กำเนิดไม้ อันเป็น

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

³¹ Kenneth Bruder, *Philosophy: The Power of Ideas*(U.S.A.: McGraw-Hill Higher Education, 2002), p. 469.

³² *Tao Magic: The Secret language of diagrams and calligraphy*(London: Published by Thames and Hudson, 1975), p.10.

* สิ่งที่น่าสนใจในคำอธิบายนี้คือ ความชินชาและความตาย ไม่น่าจะถูกจัดอยู่ใน หยิน และในอีกด้านหนึ่ง ความมีชีวิตและการเคลื่อนไหว ก็ไม่น่าจะถูกจัดอยู่ใน หยาง แต่เมื่อพิจารณาควบคู่กับสิ่งที่อธิบายต่อไป จะเห็นว่าเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้วเป็นการยากที่จะตัดสินลงไปว่าจะอะไรเป็นหยินหรือหยาง

การเริ่มวงจรใหม่อีกครั้ง โดยอิทธิพลของหยางจะอยู่ในช่วงครึ่งปีแรกซึ่งเป็นภาวะที่ธรรมชาติเพิ่มพูนขึ้น (nature is on increase) ส่วนในครึ่งปีหลังเมื่อธรรมชาติเริ่มเสื่อมสลาย (nature declines) เช่น ฤดูหนาวและความตาย หยินจะกลายมาเป็นที่ที่มีอิทธิพลแทนหยาง

ดังนั้นในวิถีแห่งจักรวาลที่จะเริ่มใหม่อย่างสมบูรณ์ได้นั้น นักพรตเต๋าจะใช้เพียงแค่แผนภาพ Ho-t'u มาอธิบายคงไม่เพียงพอ เนื่องจากนักพรตเต๋าจะต้องเข้าใจหลักการตามกระบวนการด้านกลับ (reverse process) อีกด้วย เพื่อที่จะบรรลุความเข้าใจนี้นักพรตเต๋าก็ใช้แผนภาพที่เรียกว่า Lo-shu ซึ่งเป็นแผนภาพที่เก่าแก่ที่สุดอันดับที่สอง จากคำบอกเล่าในนิทานปรัมปราเกี่ยวกับเรื่องราวของจักรพรรดิ Yu ทำให้ทราบว่าแผนภาพนี้ปรากฏอยู่บนกระดองเต๋าที่ลอยอยู่ในแม่น้ำโล (Lo) แผนภาพ Lo-shu เป็นแผนภาพที่แสดงถึงช่วง Posterior Heavens of Change ซึ่งในช่วงนี้ธาตุทั้งห้ามิได้มีการให้ชีวิตแก่กันแต่กลายมาเป็นวิถีแห่งการทำลาย โดยธาตุทั้งห้าในช่วงนี้จะถูกนำมาเรียงใหม่ จากเดิมที่เป็น ไม้, ไฟ, ดิน, โลหะ, น้ำ มาเป็น น้ำ, ไฟ, โลหะ, ไม้, ดิน โดยน้ำ(ในสถานะ หยิน) ชนะ ไฟ(ในสถานะ หยาง), ไฟ(ในสถานะ หยิน) ทำลาย โลหะ(ในสถานะ หยาง), โลหะ(ในสถานะ หยิน) ทำลาย ไม้(ในสถานะ หยาง) และสุดท้าย ไม้(ในสถานะ หยิน) ชนะ ดิน(ในสถานะ หยาง) เมื่อเป็นดังนี้จักรวาลก็ต้องรอคอยการมีอิทธิพลอีกครั้งของหยาง มนุษย์จะต้องนำเอา Ho-t'u กลับมาสู่ศูนย์กลางแห่งจักรวาลเพื่อให้ธรรมชาติได้งอกงามอีกครั้งและเริ่มวงจรการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งนั่นเอง³³

การหมุนเวียนดังกล่าวมีลักษณะที่เรียกว่า “วัฏจักร” J.C. Cooper ได้อธิบายว่า วัฏจักรคือรูปแบบและธรรมชาติอันแท้จริงของจักรวาลซึ่งสลับเปลี่ยนหมุนเวียนให้เห็นเป็นความมืด ความสว่าง ความแคบ ความกว้างไกล ความมี ความไม่มี ดังที่เลี่ยจี้กล่าวว่า ที่สุดแล้ว จุดเริ่มต้นของสรรพสิ่งไม่มีจุดจำกัดที่จะกำหนดวัดการเริ่มต้นของสิ่งหนึ่ง อาจถือเป็นความสิ้นสุดของอีกสิ่งหนึ่ง การสิ้นสุดของสิ่งหนึ่งก็เป็นการเริ่มต้นของสิ่งอื่น ๆ ต่อไปอีก ไม่มีใครสามารถแยกแยะให้เห็นจุดเริ่ม จุดจบของวัฏจักรได้อย่างแท้จริง “การจบลงของสิ่งหนึ่ง ย่อมหมายถึงการเกิดขึ้นของอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด” นี่เป็นคำสอนของนิกายเบญจธาตุในลัทธิเต๋า ธาตุทั้ง 5 สร้างพลังของธรรมชาติ พลังนี้ควบคุมทั้งธรรมชาติและมนุษย์ ธาตุทั้ง 5 เป็นหน่วยย่อยที่เกิดมาจากปฐมธาตุแล้วพัฒนาเป็นสิ่งต่าง ๆ อย่างหลากหลายในโลกแห่งปรากฏการณ์ ในอีกแง่หนึ่งธาตุแต่ละธาตุควบคุมความหมุนเวียน สร้างความสืบต่อในรูปของวัฏจักรและเป็นพลังเกื้อหนุนต่อกันและกัน³⁴

³³ Tao Magic: The Secret language of diagrams and calligraphy (London: Published by Thames and Hudson, 1975), p.10.

³⁴ J.C. Cooper, Yin-Yang, แปลและเรียบเรียงโดย น้อย พงษ์สนธิ, หน้า 22.

เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าทั้ง Ho-t'u และ Lo-shu ต่างก็เป็นแผนภาพที่แสดงถึงพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง ตามตำนานกล่าวว่าแผนภาพทั้งสองนี้เป็นสิ่งที่ทำให้กษัตริย์ Wen ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ Chou นำมาสร้างเป็น คัมภีร์แห่งการเปลี่ยนแปลง (Book of Changes) หรือที่รู้จักกันในนาม อี้จิง (I-ching) โดยสร้างออกมาในรูปของจตุรัสศักรย (Magic Square) * ต่อมาจักรวาลในแบบของปรัชญาเต๋าสามารถอธิบายได้ชัดเจนขึ้นเมื่อนำธาตุทั้งห้าไปเกี่ยวข้องกับ สัญลักษณ์ของทิศ, สี, ฤดู ฯลฯ โดยตัวอย่างตารางที่ยกมานี้ได้เรียงธาตุตามช่วงของ Prior Heavens of Change

ธาตุ	ไม้	ไฟ	ดิน	โลหะ	น้ำ
ทิศ	ตะวันออก	ใต้	กลาง	ตะวันตก	เหนือ
สี	น้ำเงิน	แดง	เหลือง	ขาว	ดำ
ฤดู	ฤดูใบไม้ผลิ	ฤดูร้อน	ปลายฤดูร้อน	ฤดูใบไม้ร่วง	ฤดูหนาว
อากาศ	ลม	ร้อน	ชื้น	แห้ง	หนาว
ดาว	ดาวพฤหัสบดี	ดาวอังคาร	ดาวเสาร์	ดาวศุกร์	ดาวพุธ
เสียง	ตะโพน	หับระาะ	ร้องเพลง	ร้องไห้	คร่ำครวญ
คุณธรรม	เมตตา	ความพอดี	ซื่อสัตย์	เป็นธรรม	ปัญญา
อารมณ์	โกรธ	สนุก	อ่อนไหว	เศร้าโศก	กลัว
สัตว์	มังกร	หงส์	วัว/ควาย	เสือ	งู/เต่า
เนื้อเยื่อ	เส้นเอ็น	เส้นเลือด	กล้ามเนื้อ	ผม/หนัง	กระดูก
.....

การบัญญัติการประยุกต์ธาตุทั้งห้านี้ มิใช่เพียงแต่ทำให้ผู้ที่ศึกษาเรื่องของความลึกกลับใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจโลก แต่ยังให้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงแห่งจักรวาลอีกด้วย

ส่วนความหมายของหลักการ หยิน-หยางในคัมภีร์แห่งการเปลี่ยนแปลง (Book of Changes) หรือ อี้จิง (I-ching) นั้น Laurence G. Boldt³⁵ ได้กล่าวสรุปว่าปรัชญา หยิน-หยาง มีพื้นฐานอยู่ด้วยกัน 3 ข้อ คือ

(1) การเติมเต็มแก่กันและกัน หมายความว่าหยินและหยางต้องอาศัยกันและกัน ไม่สามารถดำรงอยู่หรือเป็นสิ่งหนึ่งโดยปราศจากอีกสิ่งหนึ่ง เปรียบเสมือนการหายใจเข้าและหายใจ

* ซึ่งโดยสภาวะแล้วไม่มีอะไรเปลี่ยนไปจากเดิม เพียงแต่จำนวนของแผนภาพ Lo-shu เพิ่มเป็น 15

³⁵ Laurence G. Boldt, *The Tao of Abundance* (Penguin Arkana, 1999), pp. 176, 185-186, 189.

ออก, การขยายและหด เขาสรุปว่าทัศนคติตามหลักของหยิน-หยางคือเรื่องของ sexual แต่ไม่ได้หมายความว่าเพียงแค่ว่าการสืบต่อเผ่าพันธุ์ทางชีววิทยาของพืชและสัตว์ที่สามารถเห็นได้เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการเพิ่มของเซลล์และการเชื่อมต่อกันของอะตอมทั้งในสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่เกิดจากการผสมกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นหนึ่งในรูปแบบของจักรวาล ดังที่จวงจื้อ กล่าวว่า ถ้าสวรรค์และโลกไม่ผสมกันแล้ว ทุก ๆ ชีวิตจะมาจากริ่ใดเล่า

(2)ไม่มีอะไรที่สมบูรณ์ หากดูจากคำอธิบายเรื่อง The Yellow Emperor's Classic of Internal Medicine ซึ่งเป็นงานเขียนที่นำเอาปรัชญาเต๋า มาอธิบาย ทำให้ทราบว่าอวัยวะภายในร่างกายมนุษย์เป็น หยิน ซึ่งสัมพันธ์กับอวัยวะภายในของร่างกายซึ่งก็คือ หยาง โดยอวัยวะภายในร่างกายอันประกอบไปด้วย ตับ, ม้าม, ปอด, ไต, หัวใจ ที่ถือว่าเป็น หยิน นั้นเชื่อมโยงสัมพันธ์กับอวัยวะที่ว่างกลวง (hollow organs) อันได้แก่ ถุงน้ำดี, กระเพาะ, ลำไส้, กระเพาะปัสสาวะและช่องว่างในการเผาผลาญทั้งสาม (three burning spaces) ซึ่งถือเป็น หยาง ขณะที่อวัยวะภายในทั้งหมดเป็นหยินแต่ในขณะเดียวกันมันก็เป็นหยางและสัมพันธ์ต่อกันและกันอีกด้วย เช่น ตับและหัวใจในสถานะหยาง จะสัมพันธ์กับปอดและไตซึ่งอยู่ในสถานะหยิน และภายในหัวใจในสถานะหยินจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับอวัยวะที่ว่างกลวง ขณะที่หัวใจในสถานะหยางจะสัมพันธ์กับไต เป็นต้น ดังนั้นเราจะพบว่าทั้งหยินและหยางต่างก็เป็นองค์ประกอบของหัวใจ ถ้าเราผ่าหัวใจออกเป็นสองส่วน ๆ เราจะพบธาตุหยินและธาตุหยางในแต่ละส่วน ยิ่งเราผ่าออกไปก็จะพบหยินหยางอยู่เป็นจำนวนอนันต์เหมือนเปิดกล่องแล้วเจอกล่องซ้อนอยู่ในกล่องและในกล่องที่ซ้อนอยู่ก็มีกล่องซ้อนอยู่อีก เป็นเช่นนี้ไปไม่สิ้นสุด ทั้งหยินและหยางจึงอาศัยกันและกัน มี หยาง อยู่ในหยิน และมี หยิน อยู่ใน หยาง

เช่นเดียวกับแนวคิดของนักจิตวิทยาที่ชื่อ Carl Jung ซึ่งกล่าวได้ว่ารับอิทธิพลมาจากคัมภีร์อี้จิง (I-ching) ดังที่เขาเขียนคำนำของหนังสือ The I CHING or Book of Change ซึ่งแปลจากภาษาจีนเป็นภาษาอังกฤษโดย Hellmut Wilhelm เพื่อนของเขาว่า “ในเมื่อข้าพเจ้าไม่ใช่ นักจิตวิทยา ดังนั้นคำนำที่มีต่อหนังสือ Book of Change จากมือของข้าพเจ้าจึงต้องเป็นการรับรองจากประสบการณ์ส่วนตัวของข้าพเจ้าที่มีต่อหนังสือที่ยิ่งใหญ่และยอดเยี่ยมเล่มนี้”³⁶

แนวคิดเรื่อง Anima และ Animus ของ Carl Jung อธิบายไว้ว่า ในจิตไร้สำนึกของผู้ชายมีส่วนที่เป็นจิตวิญญาณของความเป็นหญิง ซึ่งเรียกว่า Anima และในจิตไร้สำนึกของผู้หญิงมีส่วนที่เป็นจิตวิญญาณของความ เป็นชาย ซึ่งเรียกว่า Animus แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่าหยางก็มีอยู่ในหยิน และหยินก็มีอยู่ในหยาง

³⁶ Hellmut Wilhelm, *The I CHING or Book of Changes*, 3rd ed. (Princeton: Princeton University Press, 1967), p. xxi

(3)ความเป็นพลวัตร กล่าวคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลักทั้งสองแห่งจักรวาลมีให้ประจักษ์ อยู่ในทุกที่ในจักรวาล แท้จริงแล้วลักษณะทางกายภาพของจักรวาลก็เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ ดังกล่าว และการเปลี่ยนแปลงทั้งปวงต่างตกอยู่ภายใต้วิถีแห่งการแปรเปลี่ยนระหว่าง หยิน และ หยาง และนอกจากนี้หยินสามารถเปลี่ยนเป็นหยาง และหยางสามารถเปลี่ยนเป็นหยินได้ ไม่มี ภาวะใดคงอยู่เช่นนั้นไปตลอด³⁷

ส่วน ปกรณ ลิมปนูสรณ์ สรุปลักษณ์การ หยิน-หยาง จากคัมภีร์อี้จิงผนวกกับคำอธิบายของ เลี้ยวจื่อ ได้กล่าวว่า โลก จักรวาลและสรรพสิ่งเกิดขึ้นได้ด้วยการบรรสานกลั่นตัวของพลังปราณอัน เป็นจลนภาวะ(dynamic) ที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีสิ่งใดที่คงสภาพเป็นนิจจังอยู่ได้ พลังปราณดังกล่าวมีสองลักษณะการด้วยกันคือ ยามที่เคลื่อนไหว, กระจาย, ขยาย, เปิดออก จะ เรียก “หยาง” และในยามที่นิ่งเฉย, ประมวล, หดตัว, ปิด จะเรียก “หยิน” ลักษณะการทั้งสองนี้จึง เป็นเครื่องกำหนดให้ทุกสิ่งทุกอย่างทุกปรากฏการณ์ทุกคุณลักษณะมี “คู่ตรงข้าม”เสมอ ไม่มีอะไร ที่จะเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยไม่อาศัยคู่ตรงข้ามได้เลย นั่นคือ สรรพสิ่งและสรรพคุณในจักรวาลล้วน เป็นสัมพันธ์ภาวะทั้งสิ้น เช่น ความสว่างจะมีอยู่ได้ก็เฉพาะในความมืด ความงามจะงามได้ต้อง อาศัยความอัปลักษณ์ เป็นต้น³⁸

ผู้วิจัยเห็นว่า จากคำอธิบายในเรื่อง หยิน-หยาง ที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เข้าใจได้ว่าใน สภาพะของธรรมชาติ (ซึ่งต่างจากการกระทำในแบบของมนุษย์) การที่จะนิยามว่าอะไรเป็น หยิน อะไรเป็น หยาง ดูจะเป็นเรื่องที่ซับซ้อนมากเพราะในขณะหนึ่ง ๆ ทุกสรรพสิ่งหรือทุกปรากฏการณ์ ย่อมสามารถที่จะเป็น/มี ลักษณะของ หยิน และ หยาง ได้ในขณะเดียวกัน อีกทั้งจักรวาลอันเกิด จากการผันแปรของเบญจธาตุยังมีลักษณะของความเป็นพลวัตรจึงยิ่งทำให้เป็นการยากยิ่งที่จะ กำหนดลงไปให้ชัดเจนอีก

จนกล่าวได้ว่าในสภาวะธรรมชาตินั้น ทั้งหยินและหยางได้สอดคล้องกลมกลืนกันจนเกิด สภาวะความเป็นหนึ่งเดียว เขา หยุง นักพรตเต๋าสมัยราชวงศ์ซ้องเรียกภาวะนี้ว่า สภาวะที่เป็นเอก อุดม ซึ่งหมายถึงภาวะที่เป็นปฐมคือเต๋า อันเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง³⁹ J.C.Cooper อธิบายว่า สวรรค์และพิภพก็เชื่อว่าจะมีลักษณะแตกต่างไปจากสิ่งอื่น ๆ สวรรค์และพิภพนั้นคือหยินและหยาง อันเป็นสื่อเชื่อมโยงต่อกัน ในขณะที่สภาวะอันเอกอุดมและเป็นปฐมซึ่งอยู่ตรงกลางนั้นเป็นสิ่ง

³⁷ Laurence G. Boldt, .The Tao of Abundance(Penguin Arkana, 1999), pp. 189.

³⁸ ปกรณ ลิมปนูสรณ์, คัมภีร์เต๋าของเลี้ยวจื่อ(กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, 2545), หน้า 25.

³⁹ J.C.Cooper, Yin-Yang, แปลและเรียบเรียงโดย น้อย พงษ์สนธิ, หน้า 100.

ก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เริ่มต้น-สิ้นสุด, เกิด-ตาย ฯลฯ จึงเป็นเพียงปรากฏการณ์ของสภาวะทั้งสองคือ หยินและหยางเท่านั้น ความจริงแล้วสรรพสิ่งในรูปของปรากฏการณ์นั้นเป็นเพียงหนึ่ง⁴⁰

ดังนั้นแล้ว การที่จะสรุปหรือกำหนดว่า “เต๋า” เป็นตัวแทนของพลังฝ่ายหยินจึงไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมบูรณ์ และส่งผลให้การทำความเข้าใจของเต๋าว่าเป็นการเคลื่อนไปสู่ภาวะตรงกันข้ามที่หมายถึงจาก หยินไปสู่หยาง หรือจาก หยางไปสู่หยิน (ดังที่ สุวรรณฯ สถาอานันท์ กล่าวว่า ในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ยังมีลักษณะ “เคลื่อนไหว” จากภาวะ “คม” ไปสู่ “ที่อ” จาก “สูง” มา “ต่ำ”) นั้น เป็นการอธิบายที่ไม่สมบูรณ์และจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้ สุวรรณฯ สถาอานันท์ เองก็ได้กล่าวยอมรับว่า “การสรุปเช่นนี้จะมีปัญหาเกิดขึ้นกล่าวคือ หากภาวะตรงข้ามย่อมแปรเปลี่ยนไปสู่กันโดยธรรมชาติแล้ว การให้ค่าภาวะเชิงอ่อน (the soft , the weak) ย่อมมิใช่สิ่งจำเป็น แต่ดูเหมือนว่าการให้ค่าแก่ภาวะเชิงอ่อนในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง เป็นประเด็นทางปรัชญาที่มีความสำคัญมาก หากไม่อธิบายประเด็นนี้ให้ชัดเจนก็อาจเป็นไปได้ว่า การเสนอให้กระทำโดยไม่กระทำหรือปกครองโดยไม่ปกครองจะเป็นเรื่องที่ขัดธรรมชาติโดยไม่จำเป็น เพราะภาวะตรงข้ามย่อมแปรเปลี่ยนสู่กันและกันเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว”⁴¹

อธิบายง่าย ๆ ได้ว่า เมื่อเรากระทำในด้านใดด้านหนึ่งไปถึงที่สุดของมันแล้วก็จะมี การแปรเปลี่ยนไปสู่อีกด้านหนึ่งโดยอัตโนมัติ เช่น ถ้ามนุษย์กระทำในแบบหยางมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อไปถึงที่สุดของด้านหยาง การกระทำของมนุษย์ย่อมจะกลับเป็นแบบหยินโดยอัตโนมัติ และเมื่อมนุษย์กระทำในแบบหยิน และเมื่อดำเนินไปจนถึงที่สุดของด้านหยินก็จะกลับมาเป็นการกระทำแบบหยางอีกครั้งหนึ่ง หมุนเวียนไปเช่นนี้ เป็นต้น ดังนั้นถ้าเราใช้การปกครองโดยไม่ปกครอง (โดยอาศัยสมมุติฐานเบื้องต้นว่า การปกครองโดยไม่ปกครองอันสอดคล้องกลมกลืนกับเต๋านั้น มีลักษณะเป็นหยิน) ไปจนถึงที่สุดของมัน สุดท้ายมันก็ต้องเปลี่ยนเป็นการปกครองในอีกลักษณะที่ตรงข้ามกันจนได้(กล่าวคือ แปรเปลี่ยนจากหยินมาเป็นหยางโดยอัตโนมัติ) หรือ หากใช้การปกครองในลักษณะที่ปรัชญาเต๋าต่อต้านเช่นการใช้อำนาจบังคับให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง (อันประกอบด้วยลักษณะของหยาง) เมื่อถึงที่สุดแล้วมันก็จะกลับมาเป็นการปกครองโดยไม่ปกครอง (อันประกอบด้วยลักษณะของหยิน) เพราะฉะนั้นจึงเกิดปัญหาที่น่าสงสัยว่า แล้วเราจะปกครองโดยไม่ปกครองไปเพื่ออะไร ในเมื่อเรารู้ว่ามันจะต้องกลายเป็นอีกอย่างที่ตรงกันข้ามในท้ายที่สุด

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

⁴¹ สุวรรณฯ สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 92.

การพิจารณาจากความเข้าใจที่ยึดถือว่า “เต่า” เป็นตัวแทนของฝ่ายหยินนั้น น่าจะเป็นความเข้าใจที่ผิดและทำให้เกิดปัญหาขึ้น จากคำอธิบายหลักหยิน-หยางจะเห็นว่าปรัชญาเต๋ามีได้เน้นการแยกแยะว่าสิ่งใดเป็นหยินหรือหยาง แต่สิ่งที่พยายามจะเน้นให้เห็นคือการอาศัยกันและกันของหยินและหยาง ซึ่งต่างไปจากทัศนะของมนุษย์ที่มองเห็นเพียงแค่ความสำคัญของด้านหยางมากเกินไปจนไม่ใส่ใจด้านหยิน ดังนั้นสำหรับทัศนะของเต๋าหรือสิ่งที่กลมกลืนกับเต๋า (ซึ่งต่างไปจากทัศนะในแบบมนุษย์) นั้น หยินกับหยางย่อมไม่สามารถที่จะแยกขาดออกจากกันได้ แต่กลับมีความเกี่ยวพันกัน เชื่อมโยงและแปรเปลี่ยนเป็นได้ทั้งหยินและหยางในขณะเดียวกัน และด้วยเหตุที่ว่าทุกสรรพสิ่งแปรเปลี่ยนอยู่ทุกขณะ ทัศนะในแบบของมนุษย์จึงไม่มีทางที่จะสามารถถือเอาลักษณะใดลักษณะหนึ่งขึ้นมากำหนดได้เลย

ผลจากการยึดถือดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนสืบเนื่องมาจากประเด็นแรกคือ เมื่อไปยึดว่า “เต๋า” หรือสิ่งที่กลมกลืนกับเต๋า เป็นตัวแทนของฝ่ายหยินเพียงอย่างเดียวแล้ว ก็ทำให้คิดได้แต่เพียงว่าสิ่งที่เป็นผลจากการกระทำโดยใช้หลักของ “เต๋า” อันเป็นฝ่ายหยินย่อมจะมีลักษณะแห่งหยินด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ “การปกครองโดยไม่ปกครอง” อันเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับเต๋าจึงถูกเข้าใจว่ามีลักษณะเป็น “หยิน” ไปด้วย ซึ่งลักษณะเช่นนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาดังที่ได้กล่าวมา

“เต๋า” มิอาจกำหนดได้ว่าเป็น หยิน แต่“เต๋า” น่าจะเป็นวิถีทางที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ดังนั้น ตัวของเต๋า หรือสิ่งที่สอดคล้องกลมกลืนกับเต๋า เช่น การปกครองโดยไม่ปกครอง จึงไม่ใช่ลักษณะของหยิน ด้วยเหตุนี้มันจึงยอมที่จะไม่เหวี่ยงกลับมาสู่การปกครองในแบบที่ตรงกันข้ามอีกแต่อย่างใด แต่ผู้วิจัยเห็นว่าวิถีทางไปสู่เต๋าต่างหากที่เน้นให้ความสำคัญเรื่องหยิน เพราะจะเห็นได้ว่าปรัชญาเต๋าก็กล่าวถึงสภาพของสังคมที่มีการปกครองในแบบการกระทำของมนุษย์ว่ามีลักษณะของหยางมากเกินไป ทำให้การอาศัยกันของหยินและหยางขาดความสมดุลและไม่สอดคล้องกับเต๋า

ดังนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า การปกครองตามทัศนะของเต๋าไม่ได้ปฏิเสธการกระทำแบบหยางแล้วน้อมรับการกระทำแบบหยินแต่เพียงอย่างเดียว เพียงแต่ต้องการสร้างความสมดุลให้เกิดแก่พลังทั้งสองโดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะให้พลังทั้งสองต่างเกื้อกูลกันและกันได้เหมาะสม

วิถีของปรัชญาเต๋าก็อธิบายโดยการยกตัวอย่างได้ดังนี้ มีแก้วน้ำอยู่ใบหนึ่ง หากเราแทน “ความว่าง” เป็น หยิน และแทน “ความมี” เป็น หยาง ในเบื้องต้นจะพบว่าต้องมีวัสดุมาทำเป็นแก้ว วัสดุนั้นก็คือลักษณะของ หยาง ส่วนที่ว่างสำหรับใส่น้ำก็คือลักษณะของ หยิน ดังนั้นจะเห็นว่าเมื่อบังเกิดเป็น “แก้วน้ำ” ขึ้นมาแล้วทั้งหยินและหยางต่างก็อาศัยซึ่งกันและกัน และดำรงอยู่ร่วมกันด้วย คล้ายดังที่ เล่าจื๊อ กล่าวว่า “เราได้ใช้ประโยชน์จากความมีและได้รับคุณประโยชน์จากความ

ว่าง”⁴² ซึ่งจะเห็นได้จากส่วนนี้ว่าปรัชญาเต๋าไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของ หยินมากกว่า ลักษณะของหยางดังที่เข้าใจกันแต่อย่างใด

แต่เมื่อเกิดกรณีการกระทำด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปเช่น เมื่อเราค่อยๆ เติมน้ำ(เทียบกับ ลักษณะของหยางหรือวิธีปกครองที่ผู้ปกครองใช้อำนาจตามความต้องการของตน)ลงในแก้ว เป็น ผลให้ปริมาณน้ำในแก้วจะค่อยๆ เพิ่มขึ้นแต่ปริมาณช่องว่างในแก้วที่จะเติมน้ำได้กลับค่อย ๆ ลดลง การกระทำดังกล่าวนี้เมื่อถึงที่สุดก็จะเติมน้ำไม่ได้อีก(ลักษณะของหยางถึงขีดสุดมีน้ำอยู่เต็มเปี่ยม/ ผู้ปกครองจะใช้อำนาจทางการปกครองต่อไปไม่ได้แล้ว เพราะดูเหมือนว่าลักษณะของหยิน/ความ ว่าง ไม่น่าจะไม่มีเหลืออยู่แล้ว แต่ความจริงแล้ว ความว่างนั้นยังคงมีอยู่ตราบใดที่ยังมีแก้ว ความ ว่างก็จะยังคงอยู่ตลอดไป)การกระทำของปรัชญาเต๋าจึงเป็นเสมือนการเอาน้ำออกไปจากแก้ว เพื่อให้ความว่างที่มีอยู่นั้นได้กลับคืนมาและทำให้สามารถเติมน้ำลงไปได้อีก(ใช้การปกครองโดยไม่ ปกครองเพื่อให้เกิดการปกครอง)

ดังนั้นแล้วความเข้าใจที่ว่า การใช้หยินเข้าไปกระทำย่อมทำให้เกิดผลในลักษณะที่เป็นห Yin นั้นน่าจะคลาดเคลื่อน เพราะการกระทำในลักษณะของ หยินสามารถทำให้ลักษณะของหยาง บังเกิดขึ้นก็ได้ ปรัชญาเต๋าจึงไม่ได้หยุดอยู่แค่ความเป็นหยิน (ทำแก้วให้ว่าง/ใช้การปกครองโดยไม่ ปกครอง)แต่ก็ลงไปแล้วคือการไปสนับสนุนให้เกิด หยาง (ทำให้ว่างเพื่อให้เติมน้ำได้อีก/ก่อให้เกิด การปกครองได้อีก) เหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า การปกครองโดยไม่ปกครองเป็นการทำให้เกิดการปกครอง อย่างยิ่ง

การเสนอให้มนุษย์หันกลับมาสนใจใน “อีกด้านหนึ่ง” นั้น อาจดูเหมือนไม่มีความ สลักสำคัญหรือไม่มีประโยชน์ที่เห็นได้ชัดในสายตาของคนทั่วไป นัยนี้สะท้อนออกมาในนิทานของ จวงจื๊อเรื่องสิ่งซึ่งไร้ประโยชน์ ความว่า

จวงจื๊อ กล่าวกับจวงจื๊อว่า “คำพูดของท่านล้วนเป็นสิ่งไร้ประโยชน์”

จวงจื๊อตอบว่า “ถ้าท่านไม่เห็นคุณค่าของสิ่งซึ่งหาประโยชน์มิได้ ท่านจะเริ่มพูดได้อย่างไรใน เรื่องที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ เป็นต้นว่า แผ่นดินนี้กว้างใหญ่แต่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากแผ่นดินเพียงไม่กี่นิ้วจำเพาะ ตรงที่เขายืนอยู่เท่านั้น สมมุติว่าเราเอาผืนแผ่นดินนอกจากที่เหยียบอยู่นั้นออกไปเสียหมด รอบ ๆ ตัวเขาก็จะเป็น อ่าวใหญ่ ทำให้เขายืนอยู่ท่ามกลางความว่างเปล่า ไม่มีพื้นที่อันแข็งแรงแต่อย่างใด”

จวงจื๊อ กล่าวต่อจวงจื๊อว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้นที่ที่ไร้ประโยชน์ก็จะกลายเป็นที่ไร้ประโยชน์”

จวงจื๊อจึงสรุปว่า “นี่ย่อมยืนยันถึงความจำเป็นอันยิ่งของสิ่งซึ่งไร้ประโยชน์”⁴³

⁴² พงนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 58.

⁴³ ลอรัส เมอร์ตัน, มนุษย์ที่แท้: มรรควิถีของจวงจื๊อ, แปลและเรียบเรียงโดย ส.ศิวรักษ์(กรุงเทพมหานคร:

ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อมนุษย์เน้นการกระทำด้านหยางมากเกินไป ย่อมทำให้การกระทำในด้านหยินน้อยลงไปด้วย และตรงจุดนี้เองที่ปรัชญาเต๋าพยายามแสดงให้เห็นว่าหากมนุษย์ยังฝืนกระทำในลักษณะเช่นนั้นอีกต่อไป การกระทำนั้นจะไม่สามารถตั้งอยู่ได้และจะเป็นอันตรายต่อตัวมนุษย์เอง

ผู้วิจัยตีความว่า การที่นักพรตเต๋ายกย่องและแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของความเป็นหยินนั้นเพื่อป้องกันสองนัยดังนี้ นัยแรกคือ นักพรตเต๋าน่าจะมองว่ามนุษย์ยังยึดติดหรือคิดว่าถึงอย่างไรความเป็นหยางก็ย่อมแข็งแกร่งและมีพลังเหนือกว่าความเป็นหยินอยู่แล้ว ซึ่งในทัศนะของปรัชญาเต๋แล้วความคิดเช่นนั้นย่อมเป็นความคิดที่ผิดอย่างมหันต์เพราะคำตอบในธรรมชาติได้บอกไว้อย่างชัดเจนเหมือนดังคำกล่าวของเล่าจื๊อที่ว่า “ความอ่อนละมุนมีชัยเหนือความแข็งแกร่ง”⁴⁴ หรือ “สิ่งที่อ่อนที่สุดในโลกนี้สามารถเจาะผ่านสิ่งที่แข็งที่สุด”⁴⁵ เป็นต้น

ซึ่งการตีความในลักษณะดังกล่าวจะนำไปสู่ข้อที่สองคือ ดังนั้นแล้วย่อมเป็นการสมควรที่มนุษย์จะหันกลับมาให้ความสำคัญกับลักษณะแห่งหยิน ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “ไม่มีสิ่งใดจะอ่อนนุ่มไปกว่าน้ำ แต่ไม่มีสิ่งใดจะยิ่งไปกว่าน้ำในการมีชัยเหนือสิ่งที่แข็ง นับว่าไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบกับ ไม่อาจหาสิ่งใดมาทดแทน”⁴⁶ นักพรตเต๋ายังแสดงนัยอธิบายต่อไปว่าเมื่อมนุษย์หันกลับมามุ่งกระทำในลักษณะหยินไปเรื่อย ๆ จะถึงจุดหนึ่งที่อยู่ใกล้กับความกลมกลืนกับธรรมชาติซึ่งก็หมายถึงใกล้กับความกลมกลืนกับเต๋าด้วย ดังคำกล่าวในคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 8

“ความดีอันสูงส่งนั้นคล้ายกับน้ำ
น้ำให้คุณค่าแก่สรรพสิ่ง
แต่มิได้แย้งชิงสิ่งใด
น้ำตั้งตนอยู่ในที่ต่ำ
อันทุกคนรังเกียจเหยียดหยาม
ดังนั้นจึงนับว่าได้เข้าไปใกล้กับเต๋า”⁴⁷

จากคำกล่าวนี้สามารถตีความได้ว่า แม้การกระทำของมนุษย์จะกลายมาเป็นลักษณะของหยินแล้ว แต่ก็ยังถือว่าเป็น “การกระทำ” อยู่นั่นเอง ซึ่งปรัชญาเต๋ายังถือว่ายังไม่ได้กลมกลืนไป

⁴⁴ พจนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 108.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

กับเต่าแต่เป็นเพียงแค่เข้าไปใกล้กับเต่าเท่านั้น ซึ่งหากลองพิจารณาจากคัมภีร์ เต่า เต็ก เก็ง บทที่ 48 ก็น่าจะเห็นได้ว่าลักษณะอย่างไรจึงเรียกได้ว่ากลมกลืนกับเต่า โดยเนื้อความมีดังนี้

“ผู้ศึกษาความรู้ฝ่ายโลก
ก็จะได้เพิ่มพูนขึ้นทุกวัน
ผู้ศึกษาความรู้ฝ่ายเต่า
ก็จะสูญหายลดน้อยลงทุกวัน
ลดหายไป ลดหายไป
จนถึงภาวะแห่งการไม่กระทำ
และโดยสภาวะแห่งการไม่กระทำนี้เอง
ทุกสิ่งทุกอย่างก็ได้ถูกทำขึ้น
และสำเร็จเรียบร้อยลง”⁴⁸

กล่าวได้ว่าเมื่อถึงภาวะที่ปรัชญาเต่าเรียกว่า “การไม่กระทำ” เกิดขึ้นแล้วจึงจะถือว่าสอดคล้องกลมกลืนกับเต่าอย่างสมบูรณ์ ซึ่งหากนำเอาประเด็นของความเป็นไปตามวิญญูแห่งธรรมชาติที่กล่าวอธิบายถึงหยินหยางว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติมาอธิบายเพิ่มเติมก็จะเห็นได้ว่า เมื่อทุกสรรพสิ่งสอดคล้องกับเต่าแล้ว ความเป็นไปย่อมดำเนินไปตามปกติวิสัยของมันและดำเนินไปอย่างเหมาะสม เหมือนดังที่ เล่าจื๊อ กล่าวในคัมภีร์ เต่า เต็ก เก็ง บทที่ 16 ว่า

“สรรพสิ่งมากมายล้วนกำเนิดขึ้น
และดำเนินไป
ข้าพเจ้าได้คอยเฝ้ามองสรรพสิ่ง
กลับไปสู่ต้นกำเนิดเดิม
เพื่อพักผ่อนอย่างสงบ
เหมือนกับพืชพันธุ์
ที่เติบโตผลิดอกออกผล
แตกกิ่งและช่อใบมากมาย
ที่สุดก็ต้องกลับไปสู่รากฐานเดิม
คือปฐมพีที่ให้กำเนิด

การกลับไปสู่รากฐานเดิมที่ให้กำเนิด

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134..

คือความสงบ

เรียกว่ากลับไปสู่ธรรมชาติเดิมของตน

.....

เมื่อกลมกลืนกับธรรมชาติย่อมกลมกลืนกันแต่ด้วย”⁴⁹

จะเห็นได้ว่ามุมมองของปรัชญาเต๋า ในเรื่องวิธีการจัดการกับวาทกรรมที่ขัดแย้งกับวิถีแห่งเต๋า ซึ่งได้เน้นให้หันกลับไปมอง “อีกด้านหนึ่ง” นั้น มีส่วนคล้ายกับวิถี deconstruction ของ Jacques Derrida เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่า Derrida เองได้พยายามที่จะทำลายการคิดเป็นคู่ของนักทฤษฎีโครงสร้างนิยมและสำนักอื่น ๆ ที่มีแนวโน้มจะให้สิทธิพิเศษแก่ first term ในแต่ละคู่ ดังเช่น ชาย/หญิง, ชาว/ดำ, จิต/กาย, นาย/ทาส ฯลฯ โดย Derrida อธิบายว่า first term จะมีนัยสำคัญได้เพียงเพราะมันเข้าไปสัมพันธ์กับ second term กล่าวคือ นายจะเป็นนายได้ก็ต่อเมื่อมีทาส ดังนั้นการคงอยู่ของนายย่อมขึ้นอยู่กับ การคงอยู่ของทาส จึงกล่าวได้ว่าวิธีการ deconstruction เป็นการนำเอา “อีกด้านหนึ่ง” ขึ้นมาอยู่ด้านหน้า หรืออย่างที่ Kenneth Bruder กล่าวไว้ว่า วิธีการของ Derrida เป็นการค้นหาเพื่อที่จะนำเอา less privileged terms มาไว้ฉากหน้า (Derrida's method seeks to bring to the foreground the less privileged terms)⁵⁰

A.C. Graham เป็นอีกคนหนึ่งที่มีมองเห็นความใกล้เคียงกันระหว่างแนวคิดการ “มองในมุมกลับ” หรือที่ Graham เรียกว่า “reversals” ในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง กับ ยุทธวิธี deconstruction ของ Derrida ตามทัศนะของ Graham มันเป็นความเหมือนกันที่ Derrida ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์แห่งการ “ถอนรากถอนโคนการผูกมัดของด้านตรงกันข้ามที่อยู่ภายใต้การ logocentric ในระเบียบประเพณีตะวันตก” เขากล่าวว่า Derrida ได้บ่อนทำลายอภิสิทธิ์พิเศษของการพูดที่อยู่เหนือการเขียน และทำลายอภิสิทธิ์พิเศษของความจริงที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการ คิดกลับ(reversals) ในเรื่องที่ว่าความแข็งแกร่งอยู่เหนือความอ่อนแอ และการกระทำอยู่เหนือการถูกกระทำของปรัชญาเต๋า Graham สรุปว่า “ทั้งสองได้ใช้การ “กลับ” เพื่อถอนรากถอนโคนการยึดถือ A ที่โดนผูกมัดโดยประเพณี ไปสู่ B”⁵¹

แม้กระนั้นก็ตาม Graham กล่าวว่ายังคงมีความแตกต่างกันที่สำคัญ ดังจะเห็นได้ว่าขณะที่ความคิดของ Derrida คือ การเคลื่อนไปสู่ “การยกระดับการเขียนให้เหนือการพูด” และ

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69-70.

⁵⁰ Kenneth Bruder, *Philosophy: The Power of Ideas* (U.S.A.: McGraw-Hill Higher Education, 2002), p.129.

⁵¹ A.C. Graham, *Disputers of The Tao: Philosophical Argument in Ancient China*. 2nd (Open Court Publishing Company, 1991), 227.

“การทำลาย A เพื่อต่อต้านความพยายามทางประเพณีที่จะทำลาย B” แต่สำหรับเล่าจื๊อนั้นกลับตรงกันข้าม การกลับ (reversals) ของปรัชญาเต๋าไม่ใช่การกล่าวอย่างเคร่งครัดว่าเป็นการเปลี่ยนจากการยึดถือ A ไปสู่การยึดถือ B แต่เป็นการทำให้เกิดสมดุลขึ้นระหว่าง A กับ B มากกว่า ดังนั้นวิธีการของปรัชญาเต๋าจึงดูจะเป็นฝ่ายคล้อยตามมากกว่าการตั้งมั่น ผู้ปกครองจึงไม่ควรที่จะลดความเข้มแข็งหากนิยมในความอ่อนแอ แต่เป็นการบรรลุความเข้มแข็งผ่านความอ่อนแอต่างหาก⁵²

โดยสรุปแล้วทัศนปรัชญาเต๋า คือ การมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ทุกขณะในสรรพสิ่ง ในลักษณะเดียวกับที่ Heraclitus กล่าวว่า “ท่านไม่สามารถเหยียบสายน้ำเดียวกันได้ซ้ำสองครั้ง” (You cannot step into the same river twice)⁵³ การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปโดยธรรมชาติ มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปกระทำแทนได้ นักพรตเต๋าย่อมอธิบายการเปลี่ยนแปลงด้วยหลักการหยิน-หยาง ซึ่งเน้นการเสนอแนะให้มองเห็นองค์ประกอบที่ต้องเหมาะสมเกื้อกูลกันและกัน ซึ่งก็คือที่มาของการสร้างความสมดุลระหว่างหยินและหยาง เพื่อให้การดำเนินไปของสรรพสิ่งเป็นไปตามปกติ

ความเปลี่ยนแปลงในทัศนปรัชญาเต๋าดูสะท้อนให้เห็นว่า วาทกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นไม่สามารถที่จะเป็นจริงและนำมายึดถือได้เลย ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมาย, ระเบียบ, จารีต, ความรู้คุณธรรม ฯลฯ ทุกอย่างย่อมเป็นเพียงแค่วาทกรรมที่ไม่ได้มีนัยหรือสาระอะไรมากไปกว่านั้น วาทกรรมย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปกำหนดให้ตายตัวหรือกำหนดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง, เหมาะสม หรือเที่ยงธรรมได้เลย ดังจะเห็นว่าแม้แต่การเรียกชื่อ “เต๋า” เอง เล่าจื๊อก็ยังไม่อาจที่จะกระทำได้ เพราะหากกระทำเช่นนั้นก็เท่ากับว่า “เต๋า” ก็เป็นเพียงแค่วาทกรรมหนึ่งเท่านั้น

นอกจากนี้การสร้างวาทกรรมยังก่อให้เกิดการยึดถือในวาทกรรมขึ้นมา ทำให้เกิดภาวะที่มีลักษณะ ถูก/ผิด, สวย/ไม่สวย, ชอบ/ไม่ชอบ, ดี/ชั่ว, กล้า/กลัว, ยุติธรรม/ลำเอียง เป็นต้น ซึ่งปรัชญาเต๋าก็ถือว่าเป็นการกีดกันมิให้มนุษย์สามารถเจริญเติบโตไปตามแต่วิถีของแต่ละคน เพราะแต่ละคนถูกวาทกรรมกำหนด “มาตรฐาน” ขึ้นมาเหมือนกันหมด ซึ่งจะเป็นผลทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่แท้ และยังทำให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ไม่สามารถเติบโตไปตามวิถีของมันได้ด้วยเช่นกัน

ดังนั้น ไม่ว่าจะวาทกรรมจะถูกสร้างโดยผู้ยิ่งใหญ่คนใดก็ตามมันก็หาใช่ความจริงไม่ การสร้างวาทกรรมในแบบมนุษย์จึงไม่ใช่การกระทำที่ชาญฉลาดเลยในทัศนปรัชญาเต๋า เพราะเป็นการ

⁵² Ibid., p. 228.

⁵³ Kenneth Bruder, *Philosophy: The Power of Ideas* (U.S.A.: McGraw-Hill Higher Education, 2002),

กระทำที่ไม่มีทางที่จะสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติได้ อีกทั้งบิดเบือนและฉีกรัฐต่อการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ปรัชญาเต๋าจึงเสนอแนวทางให้หันกลับมามองในอีกด้านหนึ่งคือ การยอมรับและเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงผ่านธรรมชาติ ไม่สร้างวาทกรรมที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ และไม่เข้าไปยึดถือในวาทกรรมนั้น แต่ให้เข้าใจและใช้วาทกรรมอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ในแบบที่จวงจื๊อกล่าวไว้ว่า ภาษาเป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้สื่อสารความคิด เมื่อความคิดถูกถ่ายทอดออกไปแล้ว “ภาษาและอักษรก็ทิ้งได้” การกระทำเช่นนี้เองที่ปรัชญาเต๋าเรียกว่า การเข้าสู่ภาวะ “การกระทำโดยไม่กระทำ”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

การปกครองโดยไม่ปกครอง: ผู้ปกครองแห่งเต้าและประชาชน

การปกครองโดยไม่ปกครอง

บทความ The Sacred Law ของ Mark Gillespie พยายามอธิบายว่าทำไมปรัชญาเต้าจึงต่อต้านการปกครองในแบบที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเขากล่าวยอมรับและเห็นด้วยกับเล้าจื่อในแง่ที่ว่า การกระทำของผู้ปกครองโดยเฉพาะการสร้างกฎระเบียบนั้นเป็นพื้นฐานของปัญหาต่าง ๆ อย่างแน่นอน

เขากล่าวว่าการมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ตลอดสองพันปีที่ผ่านมาทำให้เข้าใจได้ว่าการสร้างระเบียบของมนุษย์นั้นเองที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการฝ่าฝืนจริยธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า “ฉันคงไม่รู้ว่าความโลภนั้นเป็นอย่างไร ถ้ากฎระเบียบไม่บอกว่าอย่าโลภ” ดังนั้นกฎระเบียบจึงทำให้คนเปลี่ยนจากคนที่ไม่ต้องจ่ายภาษีต้องมาจ่ายภาษี, จากคนที่มีชีวิตโดยปราศจากความผิดต้องมาเชื่อในความผิดที่ถูกกำหนดโดยคนที่ตั้งกฎขึ้นมา ฯลฯ เพราะฉะนั้นชีวิตของมนุษย์จึงตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎระเบียบต่าง ๆ

นอกจากนี้ Gillespie ยังเห็นสอดคล้องกับเล้าจื่อในเรื่องที่ว่ามนุษย์ควรจะได้เติบโตตามธรรมชาติของมนุษย์ เขาอธิบายว่าธรรมชาติของมนุษย์เป็นสัตว์ที่ใช้เจตจำนงเสรี แต่กฎระเบียบที่สร้างขึ้นกลับมากำกัดและควบคุมเจตจำนงเสรีนั้นไว้ ดังนั้นเราควรกำจัดความชั่วร้ายของสังคม (Societal ills) นี้ออกไปเสีย

Gillespie ยกตัวอย่างถึงอันตรายจากการปกครองในแบบที่ปรัชญาเต้าได้อธิบายไว้ (ตามความเข้าใจจากการตีความของเขา) ว่ามีลักษณะเหมือนในคัมภีร์ไบเบิลของชาวยิวในบท Judges ที่เล่าเรื่องราวว่า ในครั้งหนึ่งชาวอิสราเอลนั้นไม่มีผู้ปกครอง คนแต่ละคนก็ทำในสิ่งที่ตนควรจะทำ แต่เป็นโชคไม่ดีที่มีชาวอิสราเอลที่โง่เขลาเรียกร้องต้องการผู้ปกครอง (King) ในบรรดาชาวอิสราเอลทั้งหลายนั้นมีคนหนึ่งชื่อ Samuel เป็นผู้มึปัญญาได้กล่าวเตือนถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นหากมีการปกครอง เขากล่าวดังนี้

“นี่เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองซึ่งจะปกครองพวกท่านทั้งหลายจะได้กระทำ: เขาจะนำบุตรของพวกท่านไปและนำไปเสริมกำลังให้กับรถศึกและทัพม้าของเขา บุตรของพวกท่านจะต้องวิ่งนำหน้ารถศึกของเขา บางครั้งผู้ปกครองจะสั่งให้บุตรของท่านเป็นผู้คุมกำลังอาจจะพันคนหรือห้าสิบคน ให้ไถนาของเขาและเก็บเกี่ยวผลผลิตของเขาและอาจจะใช้บุตรของท่านให้สร้างอาวุธยุทโธปกรณ์

สำหรับออกศึก เขาจะนำเอาธิดาของท่านไปเป็นช่างเสริมสวย เป็นคนครัว เขาจะเอาสวนและไร่
องุ่นของท่านไปให้กับผู้ติดตามของเขา ส่วนพวกคนใช้และลาของพวกท่านเขาจะเอาไปเป็นของ
ตัวเอง เหล่าบริวารของท่านและตัวท่านเองจะกลายเป็นทาสของเขา เมื่อถึงวันนั้นท่านจะต้องร้อง
ขอให้ยกเลิกการปกครองที่ท่านนั้นเองเป็นคนเลือก แต่ในวันนั้น แม้แต่พระเจ้าก็ไม่ตรัสตอบต่อ
ท่าน”

Gillespie กล่าวว่า “ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าการปกครองได้รุกรานความเป็นมนุษย์ แต่
การที่เรามีชีวิตอยู่เพียงไม่กี่สิบปีทำให้เราไม่สามารถมองย้อนไปในอดีตได้ไกลพอที่จะเห็นว่า “กฎ
ระเบียบ” และ “การปกครอง” นั้นไม่เคยได้ผลและจะไม่ได้ผลต่อไปอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะการ
ปกครองนั้นจะเป็นแบบราชาธิปไตย, ประชาธิปไตย, คอมมิวนิสต์ หรือสังคมนิยม จะไม่สามารถ
ประสบผลสำเร็จได้บนโลกใบนี้ มีเพียงรูปแบบเดียวที่เล่าจื๊อกล่าวถึงเท่านั้นที่สามารถใช้ได้ผลคือ
การไม่ปกครอง”¹

ส่วน สุวรรณา สถาอานันท์ ได้นำเสนอคำอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ กล่าวคือ “ในสมัย
ของนักพรตเล่าจื๊อจะเห็นว่า สมัยนั้นราชวงศ์โจวพบกับความเสื่อม เจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ก็พากัน
รบพุ่งแย่งชิงอำนาจกัน ผู้ที่เดือดร้อนเสียหายมากที่สุดก็คือพวกชาวบ้านประชาราษฎร์ทั่วไปนั่นเอง
ดังนั้นชนชั้นหนึ่งอาจมองได้ว่าเล่าจื๊อได้พิจารณาสถานการณ์ดังกล่าวแล้วเห็นว่า รากฐานแห่งปัญหา
นั้นอยู่ที่ “การกระทำ” ของผู้นำรัฐ การออกกฎหมายที่ยิ่งมากก็จะยิ่งทำให้ประชาชนมีแต่ความ
เดือดร้อน การพัฒนาวิทยาการและการสร้างอาวุธให้มีประสิทธิภาพที่สูงก็มีแต่จะเสริมสร้างความ
วุ่นวายสับสน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การนำโดยการกระทำของผู้หน้านั้นเองเป็นที่มาแห่งปัญหาทั้ง
มวลตามทฤษฎีของเล่าจื๊อ การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับประชาชนจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า การนำ
โดยการกระทำของผู้ปกครองตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากผู้นำไม่กระทำ แต่สนับสนุนประชาชนตั้ง
น้ำซึ่งส่งเสริมค้ำจุนสรรพสิ่ง ปัญหาความสับสนวุ่นวายในสังคมอาจลดน้อยถอยลงไปได้”²

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เหมือนกันระหว่างสุวรรณา และ Mark Gillespie คือ “การกระทำ”
ของผู้ปกครองล้วนเป็นสาเหตุของปัญหา นอกจากนี้ทั้งสองคนก็แสดงความเห็นว่าเล่าจื๊อต้องการ
ให้ผู้ปกครองใช้ “การไม่กระทำ” หรือ ใช้รูปแบบของ “การไม่ปกครอง”

โดย สุวรรณา อธิบายถึงสาเหตุที่ต้องมีการ “กระทำโดยไม่กระทำ” ว่า เป็นเพราะเล่าจื๊อ
เชื่อว่ากฎดังกล่าวครอบคลุมวิถีดำเนินแห่งสากลจักรวาล มนุษย์และสังคมมนุษย์ย่อมเป็นส่วน
หนึ่งของระบบธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่นั้น การที่มนุษย์ฝืนธรรมชาติโดยการสร้างระบบจริยธรรมหรือ

¹ แหล่งที่มา: <http://www.anti-state.com>

² สุวรรณา สถาอานันท์, เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่12-15 สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่6(สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534), หน้า 601.

ระเบียบแห่งสังคมอันไม่เป็นไปตามธรรมชาติ มีแต่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่มนุษย์เอง จึงอาจกล่าวได้ว่า เเล่จื้อเสนอให้มนุษย์แสวงหาระเบียบในธรรมชาติเพื่อถือเป็นหลักในการดำเนินสังคม มนุษย์แทนที่การสร้างระบบวัฒนธรรมอันมิได้มีรากฐานอยู่บนกฎเกณฑ์แห่ง “การกระทำโดยการไม่กระทำ” ซึ่งเเล่จื้อถือว่ามีอยู่ในธรรมชาติ³ ส่วน Gillespie อธิบายว่าการไม่ปกครองนั้นจะไม่ก้าวท้าวชีวิตของประชาชน อันจะทำให้การใช้เจตจำนงเสรีเป็นไปได้อย่างแท้จริง

หากนำทัศนปรัชญาเต๋ามามองจะเห็นว่า ในเมื่อปรัชญาเต๋าคือต่อต้านการสร้างระเบียบ, การกำหนด, การบัญญัติหรือสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมกระทั่งถึงการนิยามและชุดของคำอธิบายใดๆ เพราะวาทกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ ดังนั้นย่อมไม่แปลกแต่อย่างใดที่ปรัชญาเต๋าคือเป็นปฏิปักษ์กับการปกครองในแบบที่มนุษย์เป็นผู้สร้าง/ผู้กระทำขึ้นเพราะดูเหมือนว่าการปกครองเช่นนั้นเป็นการสร้างระเบียบที่ใหญ่ที่สุดในสังคมเหมือนอย่าง Michael G. Roskin กล่าวว่าการปกครองนั้นล้วนมีสารัตถะเป็นการจัดระเบียบและบัญญัติกฎต่าง ๆ ขึ้นมาทั้งสิ้น⁴ ยิ่งกว่านั้น การปกครองยังนำไปสู่การสร้างระเบียบอีกด้วย ดังเช่น การบัญญัติ/กำหนด ระเบียบ, ข้อบังคับ หรือ กฎหมายต่าง ๆ โดยมีจุดประสงค์เหมือนดังที่ กมล สมวิเชียร กล่าวว่า การปกครองนั้น มีจุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้อยู่กันอย่างมีระเบียบ⁵

ระเบียบในความหมายของปรัชญาเต๋าคือมิใช่การที่มนุษย์แยกตัวเองออกมาจากธรรมชาติ และทำตัวเป็นผู้ตัดสินกำหนด จัดประเภท หรือสร้างกฎเกณฑ์ใด ๆ ขึ้นมาควบคุมความเป็นไปตามธรรมชาติ เพราะปรัชญาเต๋าคือถือว่าสิ่งที่มนุษย์สร้างหรือกระทำขึ้นในลักษณะนั้นเกิดจากการที่มนุษย์เสียมจากเต๋า เพราะแท้จริงแล้ว ระเบียบคือความเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นการรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ ทุกสิ่งจะดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน และเหมาะสม มนุษย์ไม่สามารถจะเข้าไปกำหนดหรือจัดการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ดังเช่นบทที่ 32

“เมื่อฟ้าและดินเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน
สายฝนอันชื้นฉ่ำก็ตกลงมา
อยู่เหนือการบังคับบัญชาของคน
และอยู่เหนือการบังคับบัญชาของทุกสิ่ง”⁶

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 600.

⁴ Michael G. Roskin, *Political Science An Introduction*. 4th ed. (New Jersey: Prentice Hall, 1991), p. 35.

⁵ กมล สมวิเชียร, *รัฐศาสตร์เบื้องต้น* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2525), หน้า 1.

⁶ พจนา จันทรสันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 101.

ด้วยเหตุนี้การปกครองในทัศนะปรัชญาเต๋าย่อมมีความหมายแตกต่างไปจากการปกครองที่เกิดจากการสร้างขึ้นโดยมนุษย์ นักพรตเต๋าก็จึงต้องใช้คำเรียกการปกครองในความหมายใหม่นี้ว่า "การปกครองโดยไม่ปกครอง"

ในการหาความหมาย "การปกครองโดยไม่ปกครอง" จากการตีความด้วยบท พบว่า "การปกครองโดยไม่ปกครอง" นั้น มีลักษณะเหมือนกับ "การกระทำโดยไม่กระทำ" เนื่องจากทั้งสองคำนั้นมีที่มาจากศัพท์ภาษาจีนโบราณคำเดียวกัน แต่เหตุที่แปลต่างกันเพราะขึ้นอยู่กับบริบทเนื้อหาที่อยู่ในแต่ละบท

"การกระทำโดยไม่กระทำ" (無爲) เขียนเป็นภาษาอังกฤษเพื่อใช้ออกเสียงจะเขียนได้ว่า wu-wei (ออกเสียงเป็นภาษาจีนได้ว่า อู-เหวย) โดยมีผู้แปลเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้มากมายหลายคำ ซึ่งแปลมาจากความหมายที่ได้จากการตีความถึงความหมายของผู้แปลแต่ละคน ดังนั้นจึงทำให้คำนี้มีความหมายในหลายลักษณะตามศัพท์ที่ผู้แปลแต่ละคนบัญญัติขึ้น ตัวอย่างเช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ใช้คำว่า อกรรม, ปกรณ์ ลิมปบุญรัตน์ ใช้คำว่า นิรกรรม, จ่าง แซ่ตั้ง ใช้คำว่า การไม่กระทำ, พจนานันท์ จันทรสันติและสุวรรณา สถาอานันท์ ใช้คำว่า การกระทำโดยไม่กระทำ, มานพ อุดมเดช ใช้คำว่า การปฏิบัติโดยไร้มุมนะ, Herrlee G. Creel ใช้คำว่า not acting, A.C.Graham ใช้คำว่า doing nothing และยังมี การแปลอีกหลายคำเช่น non-action, selfish less, non-aggressive, effortless เป็นต้น

J.J.Clark ได้ตั้งคำถามที่สำคัญว่า อะไรคือประเภทของการเมืองที่อยู่ในแบบแผนของปรัชญาเต๋ เขากล่าวว่า แม้จะมีข้อเท็จจริงปรากฏในหลาย ๆ ครั้งตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานของพวกนักพรตเต๋ และมีหลักการของนักพรตเต๋ได้เข้าแทรกซึมเข้าสู่ภายในอำนาจที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักร มูลเหตุของมันมักจะเป็นความกระด้างกระเดื่องไปจนกระทั่งถึงการบ่อนทำลายคุณภาพของการปกครองและบ่อยครั้งที่ถูกเข้าใจว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐ มันได้แสดงแบบแผนในความรู้และการแสดงออกที่อยู่นอกเหนือการกำหนดของอำนาจกลาง มันถูกสงสัยจากลัทธิขงจื้อว่าเป็นเสมือนศาสนาของกบฏ ขอบสร้างวิมานในอากาศและชอบการเคลื่อนไหวประท้วง

Clark กล่าวต่อว่า ในทางประวัติศาสตร์การเมืองจีน นักพรตเต๋ายุคแรกได้นำเสนออุดมการณ์สังคมอิสระในแบบหนึ่ง (an ideal of a free society of a kind) ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ ดังนั้นในแง่หนึ่งจึงเป็นพลังบันดาลใจในการก่อจลาจล ความสันโดษของมันได้สนับสนุนให้เกิดความแปลกประหลาดและความไม่แยแสต่อรัฐ แต่ความฝันของมันคือการย้อนกลับไปสู่เงื่อนไขของสังคมบุพกาลซึ่งอิสระจากการแทรกแซงของอำนาจรัฐ และจะเป็นเช่นนั้นเสมอถ้ามีการคุกคามอย่างชัดเจนโดยผลประโยชน์จากการสร้างระเบียบทางการเมือง เขากล่าวว่า เขาชื่นเดียวกับ Jean-Jacques Rousseau ผู้ซึ่งได้กล่าวต่อต้านความชั่วร้ายและความไร้ซึ่งธรรมชาติของชีวิต

เมืองที่ถูกทำให้เจริญ ลัทธิเต๋าได้แสดงจุดเน้นถึงความไม่พอใจทางสังคมซึ่งเป็นการแสดงนัยของการเกรงกลัวและไม่ไว้วางใจในอำนาจ⁷ (ในความเรียงเรื่อง Discourse on the Arts and Sciences ของ Rousseau ได้แสดงถึงความเห็นที่โต้แย้งบรรดานักคิดพุทธิปัญญา(Enlightenment thinkers)ว่า ความเจริญของศิลปะและวิทยาศาสตร์นั้น ได้สร้างความฉ้อฉลมากกว่าที่จะทำให้ศีลธรรมบริสุทธิ์ ดังนั้น สิ่งใดที่เข้าใจกันว่าเป็นความก้าวหน้าในอารยธรรม(civilisation) สิ่งนั้นยังห่างไกลจากการแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของเหตุผลและความสุขของมนุษย์ แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า Rousseau กำลังเสนอให้มนุษย์กลับไปยังสภาวะธรรมชาติ(This does not mean that Rousseau is advocating a return to the state of nature) แต่เป็นเสมือนการกล่าวถึงความจริงที่ว่า มีบางสิ่งที่จะต้องเสียใจ ภายหลังจากที่มนุษย์ได้มีการเจริญขึ้นโดยอารยธรรม)*

ดังนั้นมันจึงไม่น่าแปลกใจที่ปรัชญาการเมืองเต๋านั้นถูกจัดวางไว้ในวงโคจรของวาทกรรม Anarchist แห่งตะวันตก เมื่อแรกที่โลกตะวันตกได้รู้จักเล่าจื๊อ พวกอนาธิปไตย (anarchists) ก็อ้างว่านักพรตเต๋านั้นเป็นพวกเดียวกันกับพวกเขา ซึ่งมันสามารถที่จะแสดงนัยออกมาได้สองแบบคือ

- 1) คัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง เป็นหนึ่งในวรรณกรรมคลาสสิกที่ยิ่งใหญ่ของของพวกอนาธิปไตย
- 2) พวกอนาธิปไตยในตะวันตกได้คาดหวังว่าปรัชญาเต๋านั้นเป็นมุมมองในทางโลกและทางสังคม

ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการเปรียบเทียบในประเด็นที่ปรากฏค่อนข้างจะเห็นได้ชัดเจนถึงความคล้ายคลึง ระหว่างแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีอนาธิปไตย (Anarchist theory) กับแนวคิดทางการเมืองของปรัชญาเต๋า เพื่อให้เห็นความใกล้ชิดกันของแนวคิดทางปรัชญาทั้งสอง ดังนี้

1. ปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพอย่างแท้จริง

อนาธิปไตยมุ่งให้บุคคลมีเสรีภาพอันสมบูรณ์อย่างแท้จริง ปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพสมบูรณ์แท่นี้จะมีความเป็นตัวของตัวเองในทางศีลธรรม (moral autonomy) นั่นคือ เขาจะรู้จักอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างสันติสุข ภาพของปัจเจกบุคคลที่ไม่ต้องการรัฐและการปกครองจึงมิใช่ภาพของผู้ก่อแต่ความวุ่นวายและความรุนแรง

⁷ J.J. Clark, *The Tao of the West: Western Transformations of Taoist Thought*(U.S.A.: Routledge, 2000), p.104.

* โปรดดู Jonathan Wolff, *An Introduction to Political Philosophy*(New York:Oxford University Press, 1996), p.27. และ Ian Adams and R.W. Dyson, *Fifty Major Political Thinkers*(London: Routledge), pp.78-79.

Alexander Berkman นักอนาธิปัตย์ชาวอเมริกันกล่าวไว้เมื่อปี 1929 ว่า “...อนาธิปัตย์นิยมไม่ใช่ระเบิดความไร้ระเบียบ หรือความวุ่นวาย อนาธิปัตย์นิยมไม่ใช่การโจรกรรมหรือการฆาตกรรม อนาธิปัตย์นิยมไม่ใช่สงครามที่บุคคลกระทำต่อบุคคลอื่นทั้งปวง อนาธิปัตย์นิยมไม่ใช่การกลับไปสู่ยุคศักดินาบรรพหรือความป่าเถื่อนของมนุษย์ อนาธิปัตย์นิยมคือ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด”⁸

ดังจะเห็นได้จากทัศนปรัชญาเต๋าที่แสดงนัยถึงการต่อต้านการครอบงำของวาทกรรมต่างๆ เพราะหากการปกครองได้ผลิตวาทกรรมใด ๆ ออกมา นั้นย่อมจะทำให้มนุษย์แต่ละคนไม่สามารถเติบโตไปตามวิถีทางแห่งตน แต่กลับต้องมาเชื่อและยึดถือในวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมา ไม่สามารถบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ และไม่สามารถที่จะมีเสรีภาพอันสมบูรณ์ได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ปรัชญาเต๋ายังเห็นคล้ายกับอนาธิปัตย์ว่า สาเหตุของความวุ่นวายต่าง ๆ ล้วนมาจากการกระทำของผู้ปกครอง ไม่ได้เกิดจากประชาชน เพราะการสร้างและปลูกฝังระเบียบหรือวาทกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากผู้ปกครองนั้น แท้จริงแล้วเป็นการทำลายระเบียบและความสงบสุขตามธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาเต๋าจึงเสนอให้ผู้ปกครอง “ปล่อยสรรพสิ่งไว้ตามธรรมชาติ” กล่าวคือไม่เข้าไปก้าวก่ายในวิถีการดำเนินไปตามธรรมชาติของแต่ละสรรพสิ่ง ดังคำกล่าวของเล่าจื๊อในบทที่ 5 ของคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง ที่ว่า

“ฟ้าดินนั้นไร้เมตตา

ปฏิบัติคล้ายตั้งสรรพสิ่งเป็นหุ่นฟาง

ปราชญ์นั้นไร้เมตตา

ปฏิบัติคล้ายตั้งผู้คนเป็นหุ่นฟาง

แท้จริง ฟ้า ดิน และปราชญ์

มิได้ไร้เมตตา

เพียงแต่ไม่เข้าไป

ก้าวก่ายในสรรพสิ่ง”⁹

2.ต่อต้านอำนาจรัฐและรัฐบาล

⁸ Alexander Berkman, อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*(หนังสือลำดับที่ 2 โครงการปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544), หน้า 117.

⁹ พงนา จันทรสันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 50.

ในทัศนะของชาวอนาธิปไตยโดยทั่วไป รัฐเปรียบเหมือนตำรวจ หน้าที่หลักของรัฐคือการใช้ อำนาจบังคับ ซึ่งอำนาจดังกล่าวไม่สนใจว่าใครจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย สมัครงหรือไม่สมัครง รัฐจึงเป็นองค์กรหรือระบบอำนาจที่เป็นภัยต่อการใช้เสรีภาพที่แท้จริงของปัจเจกบุคคล อำนาจ บังคับของรัฐทำให้ความสามารถตามธรรมชาติของปัจเจกบุคคลในการใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณ เป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ อำนาจบังคับยังทำให้ความเสมอภาคกันของปัจเจกบุคคลทั้งปวงเป็นไปไม่ได้ อีกด้วย¹⁰

รัฐและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีลักษณะบังคับ อาจมีลักษณะนามธรรม นั่นคือ มอง ด้วยตาเปล่าไม่เห็นหรือใช้กายสัมผัสไม่ได้ แต่เราสามารถรับรู้ถึงรัฐและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังกล่าวได้ โดยดูจากกลไกหรือเครื่องมือที่แสดงออกของอำนาจรัฐ เครื่องมือที่แสดงออกของ อำนาจรัฐที่สำคัญได้แก่ ทหาร ตำรวจ และคุก ทหารเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อใช้ความรุนแรงใน การเอาชนะสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับมนุษย์ที่อยู่นอกสังคมการเมืองหรือประเทศเดียวกับตน แต่บางครั้งก็ใช้ความรุนแรงกับกลุ่มคนในประเทศเดียวกันด้วย ตำรวจและพัศดีเป็นเครื่องมือของ อำนาจรัฐที่ใช้กับประชากรของรัฐหนึ่ง ๆ โดยตรง

นักอนาธิปไตยมักมองว่า รัฐนอกจากจะเป็นภัยต่อเสรีภาพและความเสมอภาคของปัจเจก บุคคลแล้วทั้งในอดีตและปัจจุบัน ยังเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่ชนชั้นปกครองหรือชนชั้นที่ ครอบครองทรัพย์สินสมบัติสร้างขึ้นโดยผ่านระบบกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายทำการกดขี่ขูดรีด ประชากรของตนเองเสมอ Emma Goldman นักคิดอนาธิปไตยผู้หนึ่งถือว่ารัฐสร้างกฎหมายขึ้นมา เพื่อกำหนดโทษให้กับคนที่รัฐถือว่าผิด และจากนั้นก็สร้างระบบตำรวจและคุกตระวางขึ้นมาเพื่อ กักขังคนที่รัฐจัดให้เป็นคนผิดนั่นเอง รัฐจึงเป็นพลังแห่งความชั่วร้ายที่มีอำนาจที่สุด

นอกจากการต่อต้านรัฐหรืออำนาจอย่างเด็ดเดี่ยวแล้ว ชาวอนาธิปไตยทุกสำนักยังต่อต้าน สิ่งที่เรียกว่ารัฐบาลหรือการปกครองด้วย ไม่มีนักทฤษฎีอนาธิปไตยคนใดจะกล่าวถึงความชั่วร้าย ของกิจกรรมที่เรียกว่า การปกครอง ได้ดีกว่า Pierre Joseph Proudhon ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ The General Idea of the Revolution in Nineteenth Century ดังนี้

“... การถูกปกครอง หมายถึง การถูกจับตามอง (to be kept in sight) ถูกตรวจตรา (inspected) ถูก สอดแนม (spied upon) ถูกชี้แนะ (directed) ถูกกฎหมายบังคับ (law-driven) ถูกแจงบัง (numbered) ถูกขึ้น ทะเบียน (enrolled) ถูกปลุกฝัง (indoctrinated) ถูกเทศนา (preached at) ถูกควบคุม (controlled) ถูกประเมิน (estimated) ถูกตีค่า (valued) ถูกตรวจสอบ (censured) ถูกบังคับ (commanded) โดยคนที่ไม่มีสิทธิหรือ สติปัญญาหรือคุณธรรมใด ๆ ที่จะดำเนินการดังกล่าว การถูกปกครองไม่ว่าในกรณีใด ๆ จึงหมายถึงการถูกเฝ้า

¹⁰ สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย (หนังสือลำดับที่ 2 โครงการปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544), หน้า 118.

สังเกต (noted) การถูกตีทะเบียน (registered) การถูกขึ้นทะเบียน (enrolled) การถูกเก็บภาษี (taxed) การถูกปิดตรา (stamped) การถูกวัด (measured) การถูกแจ่งนับ (numbered) การประเมิน (assessed) การได้รับใบรับรอง (licensed) การได้รับอนุญาต (authorized) การถูกว่ากล่าวตักเตือน (admonished) การถูกห้าม (forbidden) การถูกคุมประพฤติ (corrected) การถูกลงโทษ (punished) ... ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นคือการปกครอง”¹¹

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เรียกว่า การปกครอง หรือ รัฐบาล ตามความเข้าใจของนักอนาธิปัตย์ล้วนเป็นกิจกรรมที่คุกคามต่อความเป็นปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพและความเสมอภาคทั้งสิ้น รัฐบาลและการปกครองจึงเป็นศัตรูหลักของลัทธินี้ และด้วยเหตุจึงไม่เป็นการกล่าวเกินความจริงว่า ในความคิดค่านึงของคนทั่วไป ลัทธิอนาธิปัตย์นิยมคือลัทธิที่ต่อต้านรัฐและกลไกการปกครองหรือการใช้อำนาจรัฐ ดังตัวอย่างในหนังสือเรื่อง Anarchy, State and Utopia ของ Robert Nozick ที่มองสังคมว่าประกอบด้วยปัจเจกบุคคลต่าง ๆ โดยแต่ละบุคคลได้รับสิทธิอันเป็นมรดกตามธรรมชาติ ไม่มีรัฐบาลใดที่จะล่วงละเมิดหรือยกเลิกโดยปราศจากความเห็นชอบของผู้ถือสิทธิ เมื่อข้อสมมติฐานเป็นเช่นนี้สิ่งที่ตามมาก็คือ รูปแบบของรัฐชนิดหนึ่งที่สามารถอ้างเหตุผลสนับสนุนแนวคิดนี้ได้ ซึ่ง Nozick เรียกว่า minimal state กล่าวคือ มีอำนาจเพียงแค่ว่าจะแสดงหน้าที่ในเรื่องของการปกป้อง (protection) และป้องกัน(defence) ประชาชนเท่านั้น ไม่สามารถที่จะล่วงล้ำหรือมีผลกระทบต่อสิทธิใด ๆ นอกจากนี้การครอบงำของรัฐจะต้องน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้¹²

ซึ่งหากมองปรัชญาเต๋าเป็นลัทธิอนาธิปัตย์ ก็อาจถือได้ว่าสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นย่อมต้องเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการปกครองโดยไม่ปกครอง เพราะประเด็นเรื่องการถูกขึ้นนำ, การใช้กฎหมายบังคับ, การถูกปลุกฝัง, การถูกควบคุม, ถูกตีค่า ฯลฯ คุณจะสอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญาเต๋า ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของเล่าจื๊อที่เสนอต่อผู้ปกครองว่า ผู้ปกครองไม่ควรจะกระทำการใด ๆ ตามความปรารถนาของตนอันเกิดจากการยึดถือในความรู้ของตนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นเสมือนต้นเหตุที่ก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นการขึ้นนำ, บังคับ, ปลุกฝัง, ควบคุม, ตีค่า ฯลฯ โดยคิดว่าวาทกรรมที่ตนยึดถือนั้นเป็นอันเด็ดขาด ซึ่งจะส่งผลเสียต่อวิถีทางแห่งธรรมชาติ

3. การสมาคมโดยสมัครใจ

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

¹² Ian Adams and R.W. Dyson, *Fifty Major Political Thinkers*(London: Routledge), p.228.

ด้วยเหตุที่ลัทธิอนาธิปไตยนิยมเชิดชูปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพและความเสมอภาค ต่อต้านรัฐและอำนาจบังคับ การครอบงำทางความคิด และการใช้ระบบกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนบุคคลมาแบ่งชนชั้นของบุคคล ดังนั้นจึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า ทำไมลัทธิอนาธิปไตยนิยมจึงให้ความสำคัญกับการสมาคมโดยสมัครใจของมนุษย์

การสมาคมโดยสมัครใจเป็นวิธีการเดียวที่จะทำให้ปัจเจกภาพของบุคคลได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์แบบที่สูงสุดในทุก ๆ มิติ การสมาคม โดยสมัครใจ สามารถเยียวยาผู้กระทำผิดโดยที่สมาชิกของสมาคมจะประพฤติปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอันที่พี่น้องหรืออย่างมีภราดรภาพ รวมทั้งให้ความเกื้อหนุนทางศีลธรรมด้วย ซึ่งผิดกันกับการแก้ไขหรือลงโทษผู้กระทำผิดตามวิธีจับคนใส่คุก ตระวาง ซึ่งลงท้ายแล้วแทนที่จะทำให้ผู้กระทำผิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ กลับทำให้ต้องหวนกลับไปกระทำผิดอีกและในระดับรุนแรงกว่าเดิม

แนวคิดนี้ของลัทธิอนาธิปไตยคล้ายกับแนวคิดของปรัชญาเต๋าที่ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้วาทกรรมแห่งจริยธรรม กล่าวคือไม่ยึดถือในคนดี-คนชั่ว ซ้ำยังมองด้วยความดีต้องอาศัยความชั่วจึงจะสามารถเป็นความดีได้ และมีมุมมองว่าการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความอ่อนน้อมและจริงใจยอมที่จะทำให้ผู้กระทำผิดเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ ดังที่เล้าจื่อกล่าวไว้ในบทที่ 49 ว่า

“ปราชญ์มิได้ใส่ใจในตน

ท่านถือเอาผู้อื่นเปรียบประดุจตัวท่าน

กับคนดีข้าพเจ้าก็ทำดีด้วย

กับคนชั่วข้าพเจ้าก็ทำดีด้วย

ทั้งนี้เพื่อให้เขาเปลี่ยนเป็นคนดี

กับคนมีสัจจะข้าพเจ้าก็เชื่อถือ

กับคนไร้สัจจะข้าพเจ้าก็ยังไม่เชื่อถือ

ทั้งนี้เพื่อให้เขาเปลี่ยนเป็นคนมีสัจจะ

ปราชญ์อยู่ในโลกอย่างสงบกลมกลืน

มีใจกรุณาต่อทุกคน

คนในโลกก็จะมีน้ำใจดีงาม

ท่านดูแลประชาชนเหมือนดังบุตรของตน”¹³

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

ความคิดของลัทธิอนาธิปไตยเรื่องการสมาคมโดยสมัครใจที่สมาชิกจะมีมิตรจิตให้แกกันแลกันนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีขนาดไม่กว้างใหญ่นัก เพราะชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่โตจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นไปในแบบการรู้จักหน้าค่าตาซึ่งกันและกัน(face – to – face interaction) ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้ก็ได้ปรากฏในสังคมอุดมคติของเล้าจื้อ อย่างชัดเจนในบทประเทศในฝันว่าหวังให้ประเทศเล็กและมีพลเมืองน้อย*

ดังนั้น ชุมชนที่เหมาะสมและเป็นที่ต้องการของแนวคิดอนาธิปไตยจึงมักเป็นชุมชนชาวนาหรือสหกรณ์ของคนงานเป็นหลัก ชุมชนขนาดเล็กทำให้สมาชิกทุกคนเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้โดยตรง โดยการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ และสมาชิกใช้หลักประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานในเรื่องความเสมอภาคและเสรีภาพในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคล

4. ความสมานฉันท์โดยธรรมชาติของมนุษย์

นักอนาธิปไตยต่อต้านอำนาจรัฐและการครอบงำทางความคิดโดยเชิดชูการสมาคมโดยสมัครใจของปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพและความเสมอภาค เพราะชาวอนาธิปไตยเชื่อว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นมิตรต่อกันและกันมากกว่าที่จะเป็นศัตรูกัน พุดอีกอย่างหนึ่งได้ว่า นักอนาธิปไตยโดยมากเชื่อว่ามนุษย์ดีโดยธรรมชาติ (natural goodness of humankind) หรืออย่างน้อยที่สุดมนุษย์ก็มีศักยภาพที่จะบรรลุถึงความดีได้โดยธรรมชาติ

นักอนาธิปไตยยังเชื่อต่อไปอีกว่า ความชั่วร้ายทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสังคมมีสาเหตุมาจากอำนาจบังคับของรัฐและกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติในแง่ดีของมนุษย์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชีวิตทางสังคมของมนุษย์จะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นไปเองโดยไม่ต้องไปปั้นแต่ง ในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์ยังจริงจังหรือพยายามสร้างกฎกติกาขึ้นมาบีบบังคับให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากเท่าใด ความไร้ระเบียบหรือการขัดแย้งจะยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งคล้ายกับการอธิบายถึงการปล่อยให้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งปรากฏในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ในบทที่ 57 ว่า

“ดังนั้นปราชญ์จึงกล่าวไว้ว่า

ข้าพเจ้ามิได้กระทำ ราษฎรก็ปรับปรุงตนเอง

ข้าพเจ้าตั้งตนในความสงบ ราษฎรก็ประพฤติตนถูกต้อง

ข้าพเจ้าไม่เข้ายุ่งเกี่ยว ราษฎรก็ร่ำรวย

* ไปรอดู พจนาน จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคสดีไทย, 2544), หน้า 188.

ข้าพเจ้าไร้ความทะยานอยาก ราษฎรก็มีความสามัญและซื่อสัตย์”¹⁴

Clark กล่าวว่า จากการศึกษาพบว่ามีความใกล้เคียงกันอย่างมากระหว่างปรัชญาเต๋ากับทฤษฎีอนาธิปไตย (Anarchist theory) แต่เขากลับเห็นว่าการสรุปว่าทั้งสองแนวคิดมีลักษณะแบบเดียวกันนั้นเป็นความคิดที่ปราศจากการพิจารณาถึงหลักการพื้นฐานอย่างเพียงพอ เพราะมีความแตกต่างกันระหว่างสองแนวคิดนี้ โดยเฉพาะพื้นฐานทางปรัชญาที่ปรัชญาเต๋ามีอยู่

แนวคิดปรัชญาเต๋าคือเป็นแนวคิดแบบอินทรีย์แห่งการคงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งปัจเจกบุคคลถูกมองว่าเป็นเสมือน “บ่อเกิดของความสัมพันธ์ซึ่งสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่โดยการอ้างอิงต่อระบบรวมทั้งหมด” ต่างกับแนวคิดแบบอนาธิปไตยนิยมที่ถือว่า ปัจเจกบุคคล “เป็นตัวเอง, แยกกัน และเป็นปัจเจก “ปรมาณู” ที่ไม่ต่อเนื่อง มุมมองลักษณะนี้แสดงนัยว่ามี “ความตึงเครียดระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลกับเจตนารมณ์สาธารณะ”

ความแตกต่างนี้เป็นนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นความคิดในเรื่องเสรีภาพในสองจารีตทางความคิด ลัทธิอนาธิปไตยนั้นบ่อยครั้งที่ได้อ้างถึงความคิดในเรื่องการกำหนดตนเองด้วยเหตุผลและการแสดงออกอย่างอิสระ ขณะที่ปรัชญาเต๋ามีลักษณะที่บังคับให้จำต้องมีแนวคิดแบบอนัตตา (non-egoistic conception) ในเรื่องของการอบรมตนเองผ่านทางความสอดคล้องกับชุมชนและธรรมชาติ

David Hall กล่าวว่า ในการเสนอรูปแบบของลัทธิอนาธิปไตยนั้นอยู่ในบริบทจักรวาลวิทยาแบบอินทรีย์ (organismic cosmology) ที่ต่างออกไปจากลัทธิเต๋า ลัทธิเต๋านั้นเสนอมุมมองที่มีใช้การยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentric) แต่เป็นลักษณะของการมีหลายศูนย์กลาง (polycentric) ซึ่งไม่ได้ให้สถานะพิเศษใด ๆ แก่มนุษย์ เป็นการปล่อยหล่อมมนุษย์ไว้ ทั้งนี้เพราะลัทธิเต๋ามี “สมมุติฐานนำ” ถึงความสอดคล้องของจักรวาลซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติ

ส่วนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ สำหรับอนาธิปไตยนั้น เน้นการลดบทบาทของรัฐให้เหลือน้อยที่สุดหรือทำลายไปเสีย ขณะที่ปรัชญาเต๋านั้นเสนอให้หยุดยั้งสิ่งจอมปลอมที่ขัดแย้งกับความเป็นไปและการดำเนินไปตามธรรมชาติมากกว่าจะทำลายรัฐหรือการปกครองอย่างสิ้นเชิง¹⁵

การที่ลัทธิเต๋ากล่าวถึงการดำเนินไปตามธรรมชาติ ได้แสดงนัยถึงความจำเป็นที่หายไปของอำนาจและการใช้อำนาจบังคับ ซึ่งตามทัศนะของนักพรตเต๋าคือแล้ว มันเป็นสาเหตุของความ

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 151.

¹⁵ J.J. Clark, *The Tao of the West: Western Transformations of Taoist Thought* (U.S.A.: Routledge, 2000), p.106-107.

วุ่นวายและไม่สามารถบรรเทาความวุ่นวายทางสังคม เพราะลัทธิเต๋าถือว่า “การเข้าไปกำหนดระเบียบโดยใช้การบังคับย่อมทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบ”¹⁶

ลัทธิเต๋าไม่เหมือนลัทธิปัจเจกนิยมที่ยึดตัวตนเป็นหลักและไม่เหมือนกับอภิปรัชญาที่เน้นมนุษย์เป็นหลักแต่ส่งเสริมความเป็นนิเวศมากกว่าจะเป็นความคิดแบบ atomistic ในเรื่องของตนเอง¹⁷ ดังจะเห็นได้ว่าเรื่องของความสงบและการต่อต้านสงครามเป็นสิ่งที่ปรัชญาเต๋าได้กล่าวไว้ ดังนั้นปรัชญาเต๋าจึงมีส่วนน้อยมากในการจุดประกายให้ลัทธิก่อการร้ายแบบทำลายหรือลัทธิการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับลัทธิอนาธิปไตยแบบยุโรปหรือการปฏิวัติทางการเมืองในศตวรรษที่ 20

แต่การจะปฏิเสธว่าปรัชญาเต๋าไม่เกี่ยวข้องกับข้อกับการสงครามเลยก็ย่อมเป็นการไม่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ได้มีการบอกเป็นนัยของกลยุทธ์ทางการทหารและการต่อสู้ แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจว่าความเกี่ยวของของระหว่างแนวคิดเต๋ากับวิธีการทางการทหารและการต่อสู้ เน้นการจัดการกับความขัดแย้งด้วยวิธีการทำลายที่น้อยที่สุดและเป็นเทคนิคการป้องกันตัวที่เรียบง่ายซึ่งใช้กำลังน้อยที่สุด

ดังนั้นปรัชญาการเมืองตามปรัชญาเต๋าน่าจะมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากในแบบของลัทธิอนาธิปไตย ผู้วิจัยจึงอาศัยการตีความในตัวเองประกอบกับทัศนปรัชญาเต๋า เพื่อหาความหมายของการปกครองโดยไม่ปกครอง ซึ่งจากการศึกษาพบว่านัยของการปกครองโดยไม่ปกครองนั้นเกี่ยวข้องกับตัวผู้ปกครองโดยตรง กล่าวอีกอย่างได้ว่า การปกครองโดยไม่ปกครองเป็นหลักแห่งการปกครองที่นักพรตเต๋าสอนตัวผู้ปกครองโดยเฉพาะ ซึ่งสามารถอธิบายได้ใน 2 ลักษณะดังนี้

ศาสตร์แห่งการปกครอง

ลักษณะแห่งการปกครองที่มีความเป็นศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงลักษณะของการที่ผู้ปกครองทำความรู้จัก, สังเกต และเรียนรู้จากธรรมชาติเพื่อให้ทราบถึงวิถีแห่งธรรมชาติ อีกทั้งนำเอาการกระทำในแบบของธรรมชาติมาเป็นแบบอย่างในการปกครอง ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองสามารถที่จะเข้าใจได้ว่าการปฏิบัติเช่นใดที่ควรกระทำ เช่นใดที่ไม่ควรกระทำ

จุดประสงค์ของการปกครองในลักษณะนี้คือ การที่ผู้ปกครองใช้การปกครองเพื่อให้ประชาชนได้เข้าร่วมหรือกลมกลืนกับธรรมชาติ ดังนั้นการเสนอแนะของนักพรตเต๋าดังนี้เน้นไปที่ตัว

¹⁶ Ibid., p. 107

¹⁷ Ibid., p. 107

ผู้ปกครองเป็นหลักเพราะเป็นผู้ที่สามารถจะทำให้สังคมบรรลุจุดประสงค์นี้ได้ กล่าวอีกอย่างได้ว่าการปกครองสำหรับปรัชญาเต๋าคือการที่ผู้ปกครองไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวิถีของธรรมชาติ แต่ผู้ปกครองต้องเรียนรู้และกระทำตามวิถีทางดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้ประชาชนรวมถึงสรรพสิ่งทั้งหลายได้รู้จักและเข้าใจวิถีทางของตนเองและสามารถเติบโตไปตามวิถีทางนั้นอย่างเป็นธรรมชาติ ดังเช่นที่ เฉลิมชนม์ อุณหเสรี กล่าวว่

“การกระทำที่ผู้ปกครองหรือรัฐได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนไม่ว่าจะด้วยการออกคำสั่งเพื่อการจำกัด บังคับ ควบคุม จัดเก็บผลประโยชน์จากคนจนให้ต้องทนอดอยากยากแค้นหรือแม้กระทั่งการกำหนดกฎเกณฑ์ให้ผู้ที่ไม่ฝืนกฎหมายต้องถูกลงโทษรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิตก็ตาม ย่อมเปรียบเสมือนผู้ปกครองหรือรัฐได้เข้าครอบงำความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการคุกคามต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จนนำไปสู่สัจชาติญาณของการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้โดยปราศจากความกลัวตาย นี่เป็นสถานการณ์อันตรายของวิถีการปกครองในสังคมมนุษย์ ดังนั้นการกลับเข้าสู่สภาวะทางการปกครองที่สอดคล้องกับความสงบเดิมของมนุษย์ตามวิถีแห่งเต๋า ผู้ปกครองที่ดีจึงต้องไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของประชาชนที่ดำรงอยู่ในสังคมที่มีความสงบสุขตามธรรมชาติ”¹⁸

การที่มนุษย์ไม่สามารถเจริญไปตามวิถีตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลได้นั้น เนื่องมาจากวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นได้ยึดตรึงความคิดและการกระทำของมนุษย์เอาไว้ ดังนั้น ถ้าหากผู้ปกครองเข้าไปยึดถือวาทกรรมเหล่านี้ ย่อมจะทำให้ผู้ปกครองห่างออกไปจากวิถีแห่งเต๋า ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้นผู้ปกครองจะไม่เข้าใจถึง “การเปิดพื้นที่” กล่าวคือ ไม่เข้าใจถึงการปล่อยให้สรรพสิ่งได้เติบโตตามวิถีของมัน แต่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมคือ การใช้วิธีการสร้างวาทกรรมเข้าไปกำหนดจัดระเบียบสิ่งต่าง ๆ เช่น ดี-ชั่ว, มีค่า-ไร้ค่า เป็นต้น ดังบทที่ 12 ของคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ที่ว่า

“สิ่งที่ห้าทำให้ดวงตาพร่ามัว
เสียงทั้งห้าทำให้ลึนชาด้าน
การพนันและการล่าสัตว์
ทำให้จิตใจของคนซุนหมอง
ของมีราคาและหายาก
ทำให้เกิดอันตรายแก่ความประพฤติของผู้คน

¹⁸ เฉลิมชนม์ อุณหเสรี, ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า เต๋อจิงว่าด้วยเรื่องความยุติธรรม(วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 81.

ดังนั้นปราชญ์จึงกระทำการ
เพียงเพื่อให้ห้องอ้อมเท่านั้น
มิใช่เพื่อความสำเร็จของตา หู และลิ้น
ท่านละเอียดในรูปแบบอันเป็นเปลือก
และหันมาเอาใจใส่ในแก่นแท้”¹⁹

หรือ เรื่องราวในนิทานของจวงจื๊อที่ว่า

“เมื่อขงจื๊อพบเหล่าจื๊อ และเปรยเรื่องคุณธรรมขึ้น เหล่าจื๊อจึงกล่าวให้ความเห็นว่า เพียงเมล็ดพันธุ์เม็ดน้อยที่โปรยหว่านพลัดเข้าตา ดินฟ้าและทิศทั้งสี่ก็เหมือนพลิกคว่ำเปลี่ยนทางไปสิ้น และเพียงยุงตัวน้อยคอยกัดผิวก็สามารถส่งผลให้ไม่เป็นอันหลับนอนอยู่ทั้งคืน อันกฎเกณฑ์คุณธรรมก็เช่นกัน เพียงปล่อยให้เข้าไปรบกวนจิตแต่เพียงเล็กน้อย ก็จะทำให้ความวุ่นวายยุ่งเหยิงอันไม่มีอะไรจะเปรียบขึ้นได้”²⁰

สำหรับปรัชญาเต๋าแล้ว แม้แต่กฎเกณฑ์ทางจริยธรรมก็เป็นเพียงวาทกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งได้กลายเป็นเครื่องกั้นกั้นมิให้มนุษย์ได้เข้าถึงมรรคแห่งเต๋าที่แท้ได้ ดังที่จวงจื๊อกล่าวว่า “มาตรฐานของคุณธรรมนานามรรคาของความผิดชอบชั่วดี ล้วนเป็นสิ่งสับสนพินเพื่อ”²¹

คุณธรรมนั้นสำหรับจวงจื๊อเป็นเหมือนกฎที่จงจำบังคับจิตวิญญาณของมนุษย์เอาไว้ จนในที่สุดส่งผลให้ “ชีวิต” ถูกทำลาย สานุศิษย์ของจวงจื๊อได้วิจารณ์กันไว้ว่า เมื่อพิจารณาในแง่ที่ชีวิตและการเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้ถูกทำลาย จึงน่าแปลกใจที่โลกกลับยกย่องบุคคลที่ยอมสังเวทตนให้แก่กฎเกณฑ์ทางจริยธรรมอยู่เหล่านั้ และขนานนามให้เป็นปราชญ์วิญญู จวงจื๊อ กล่าวว่าบุคคลที่หลงใหลได้ปลื้มกับชื่อเสียงเหล่านั้ ตามความเป็นจริงเมื่อเทียบกับผองไพร่ทั้งหลาย จะมีข้อแตกต่างกันสักก็มาน้อยแล้ว²²

การที่จวงจื๊อเปรียบเทียบผู้ที่ยึดถือในกฎเกณฑ์ว่าเป็นเสมือนไพร่ แต่คนเหล่านั้กลับได้รับการยกย่องสรรเสริญจากสังคมนั้น มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดของ Nietzsche ที่เห็นว่ามนุษย์โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อโลกว่าเป็นเหตุเป็นผล เป็นสถานที่ที่ถูกปกครองโดยกฎเกณฑ์ ดังนั้น มนุษย์จึง

¹⁹ พจนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 60.

²⁰ ปกรณ์ ลิ้มปยุตธรรม, คัมภีร์เต๋าของเฉียวจื๊อ(กรุงเทพมหานคร: อุษากาการพิมพ์, 2545), หน้า 65.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

ปฏิบัติตามอย่างยึดถือยิ่งกว่าจริยธรรมทาส (slave morality) นี้ และผู้ที่ปฏิบัติเช่นนั้นกลับได้รับการสรรเสริญ²³

Nietzsche ได้อธิบายถึงที่มาของการยึดถือในจริยธรรมทาสไว้ว่า ในตอนแรกนั้น ลักษณะของการจัดจำแนกหรือแบ่งประเภทเป็น จริยธรรมของชนชั้นสูง (aristocrat) หรือที่เขาเรียกว่า จริยธรรมแบบนาย (master morality) ได้ระบุถึงสิ่ง ดี (good) และ เลว (bad) ในฐานะเป็นการแสดงออกซึ่งความเห็นต่อตัวบุคคลมากกว่าการกระทำ ดังนั้นการกล่าวว่า X เป็น “ดี” (good) ย่อมคล้ายอย่างยิ่งกับการกล่าวว่า X เป็นสิ่งที่ประเสริฐ/มีศีลธรรมสูงส่ง (noble) หรือ การกล่าวว่า X เป็น “เลว” (bad) ย่อมคล้ายอย่างยิ่งกับการกล่าวว่า X เป็นสิ่งที่ “ต่ำช้า”(base) “เลวทราม” (despicable) และผู้เป็นนายย่อมตัดสินที่ความต่ำช้าของบุคคลไม่ใช่ที่การกระทำของพวกเขาบุคคลผู้ต่ำช้า ในที่นี้ ก็คือบุคคลที่เป็นทาส ซึ่งยอมเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับนายคือ มีความอ่อนแอและไร้อำนาจ Nietzsche กล่าวว่า ท่ามกลางความอ่อนแอและไร้อำนาจนี้เอง พื้นฐานทางจริยธรรมได้ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งจริยธรรมแบบทาส (slave morality) นี้ ก็ได้กลายเป็นสิ่งที่ควรสรรเสริญ ดังเช่น ความเห็นอกเห็นใจ, ความกรุณา, ความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นสิ่ง ที่ชุมชนพึงพอใจเป็นอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้าม ความเป็นอิสระ ความแข็งแกร่งของปัจเจก จะกลายเป็นสิ่งต้องสงสัย มันถูกมองว่าเป็นการคุกคามและถูกตัดสินว่าเป็นความชั่วร้าย (evil) และเมื่อสังคมได้ดำเนินมาถึงขั้นนี้แล้ว บุคคลที่ถูกตัดสินว่า “ดี” ในมาตรฐานของ จริยธรรมแบบนาย (master morality) ย่อมกลายเป็น “คนชั่วร้าย” ส่วน “คนดี” ใน จริยธรรมแบบทาส (slave morality) ย่อมเป็น “คนต่ำทราม” ในจริยธรรมแบบนาย (master morality)²⁴

แม้คำอธิบายของ Nietzsche จะแตกต่างออกไปจากจวงจื๊อในเรื่องที่มาจากจริยธรรมหรือระเบียบกฎเกณฑ์ใด ๆ แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการยึดถือในวาทกรรมหรือการยึดมั่นในจริยธรรมทาสของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นการขัดต่อทัศนะของทั้ง จวงจื๊อ และ Nietzsche ที่เน้นให้มนุษย์มีความเป็นอิสระเสรีทางจิตวิญญาณ (both Zhuang Zi and Nietzsche exalt spritual freedom)²⁵

ศาสตร์แห่งการปกครองพยายามชี้ให้ผู้ปกครองเห็นว่า อะไรคือธรรมชาติ ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากบท “อย่าสนตะพายวัว” ของจวงจื๊อ ที่ว่า

²³ Kenneth Bruder, *Philosophy: The Power of Ideas* (U.S.A.: McGraw-Hill Higher Education, 2002), p.364.

²⁴ Bernd Magnus, *Nietzsche's Existential Imperative* (Indiana University Press, 1978), p. 14.

²⁵ Chen Guying. *Zhuang Zi and Nietzsche: Plays of Perspective*. In Graham Parkes (ed.), *Nietzsche and Asian Thought* , p. 123. Chicago: The university of Chicago Press, 1991.

เทพเจ้าแห่งแม่น้ำถามเทพเจ้าแห่งทะเลว่า
 “อะไรเรียกว่าธรรมชาติ อะไรเรียกว่าคนทำ?”
 เทพเจ้าแห่งทะเลตอบว่า
 “วัวและม้าต่างมีสี่ขา นี้เรียกว่าธรรมชาติ
 การใช้เชือกสนตะพายวัว การใช้บังเหียนใส่ฝ่าปากม้า
 นี้เรียกว่าคนทำ”²⁶

บทนี้ทำให้เห็นได้ชัดว่าปรัชญาเต๋าได้แยกการกระทำของมนุษย์ออกจากการกระทำของธรรมชาติอย่างเด็ดขาด ในแง่นี้มนุษย์เป็นผู้กระทำในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากลักษณะของธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อ “การกระทำ” ในทัศนะของปรัชญาเต๋ามีหมายถึงการสร้างวาทกรรมและการเข้าไปยึดถือแล้วย่อมจะสามารถมองในมุมกลับได้ว่า ในเมื่อ “การกระทำ” เป็นลักษณะที่ขัดแย้งและไม่กลมกลืนกับธรรมชาติ ดังนั้น “การไม่กระทำ” จึงน่าจะเป็นวิถีแห่งธรรมชาติ

จากการตีความในตัวบทปรัชญาเต๋าทพบว่าการไม่กระทำอันเป็นวิถีของธรรมชาตินี้มีได้หมายความว่าไม่กระทำอะไรเลย แต่เป็นการกระทำที่เป็นไปตามวิถีธรรมชาติ ดังที่ Anthony Harrison-Barbet กล่าวไว้ว่า “การไม่กระทำหาได้หมายความว่าตามตัวอักษรของคำนี้ว่า บุคคลผู้หนึ่งมานั่งเหมือนฤๅษี แล้วก็ทำอะไร แต่มันเป็นการปล่อยให้สรรพสิ่งเป็นไปและเมื่อบรรลุความสำเร็จก็ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียด”²⁷

ปรัชญาเต๋าก็ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อผู้ปกครองมองเห็นวาทกรรมหรือการกระทำในแบบของมนุษย์ว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินไปของวิถีธรรมชาติแล้วดังนี้แล้ว ผู้ปกครองจะต้องทำความเข้าใจและกำจัดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ออกไปเสีย บทที่ 19

“ละทิ้งความเหี้ยมแหลม ละเลยความรอบรู้
 ประชาชนก็จะได้รับประโยชน์ที่ร้อยเท่า
 ละทิ้งความถูกต้อง ละเลยความยุติธรรม
 ประชาชนก็จะปรองดองกันดุจเครือญาติ
 ละทิ้งเล่ห์เหลี่ยม ละเลยผลประโยชน์
 หัวขโมยก็จะหมดสิ้นไป”²⁸

²⁶ บุญศักดิ์ แสงระวี, แปล. จวงจื๊อจอมปราชญ์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2534), หน้า 118.

²⁷ Anthony Harrison-Barbet, Mastering Philosophy, 2nd ed. (Palgrave Master Series, 2001), p. 438.

²⁸ พจนานันท์ จันทร์สันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 74.

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าผู้ปกครองจะต้อง “กระทำ” การกำจัด/ละทิ้ง/ละเลย/เพิกเฉย ต่อวาทกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นถึงแม้ว่าวาทกรรมนั้นจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ถือว่าเป็นความฉลาดหลักแหลม และนำ “ประโยชน์” มาสู่มนุษย์เช่น ความรู้, จริยธรรม หรือเทคโนโลยี ก็ตาม เพราะนอกจากปรัชญาเต๋าจะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตตามวิถีแห่งเต๋าแล้ว ความเฉียบแหลมและความรอบรู้ในแบบของมนุษย์นั้น เป็นเสมือนวาทกรรมอันจะทำให้ผู้ปกครองเอาวัดเอาเปรียบประชาชน อยู่เสมอ หรือแม้แต่จริยธรรมหรือคุณธรรมที่มนุษย์ต่างพากันสรรเสริญนั้นก็เป็นที่ผู้ปกครองสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้สถาปนาความชอบธรรมให้แก่ตนเอง ดังที่ ปกรณ์ ลิ้มปญฺสรณ์ กล่าวไว้ว่า “ในทัศนะปรัชญาเต๋าแล้ว คุณธรรมได้กลายเป็นหน้ากากจอมปลอมของบรรดานักปราชญ์เมธีทั้งหลาย และเป็นเสมือนหนึ่งยันต์คุ้มครองบรรดามหาโจรทั้งหลาย”²⁹

“ตราบเท่าที่เมธียังไม่ดับสูญเหล่ามหาโจรก็ยอมยังไม่หยุดยั้ง เพราะแม้จะได้อาศัยปวงปราชญ์มาปกครองดูแลแผ่นดิน แต่ในขณะที่เดียวกันก็จะเท่ากับเพิ่มพูนประโยชน์แก่เหล่าโจรด้วย เมื่อมีการประดิษฐ์กระบอกร่องตวงขึ้นมาใช้ในการตวงวัดสิ่งของ ก็มีการรู้จักนำเอากระบอกร่องตวงนั้นไปใช้ตักตวงผลประโยชน์พร้อมกันไปด้วย เมื่อมีการประดิษฐ์ตราประทับขึ้นใช้เป็นเครื่องหมายรับรองสัจจะ ก็มีการรู้จักนำเอาตราประทับนั้นไปหลอกลวงเอาประโยชน์พร้อมกันไปด้วย เมื่อมีการเสริมกำหนดกฎศีลธรรมจรรยามาเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมพฤติกรรม ก็มีการรู้จักนำเอากฎศีลธรรมนั้นไปใช้แสวงหาผลประโยชน์พร้อมกันด้วย ไฉนจึงรู้ว่า เป็นเช่นนั้น ก็จงดูเอาเถิดว่าผู้ลัทธิขงจื้อของเล็กน้อยเพียงผ้าคาดเอวผืนหนึ่ง ก็จะถูกหลงโทษตามกฎหมายระบิลเมือง แต่กระทำการปล้นตีเอาเมืองทั้งเมืองมาได้ กลับได้รับการยกย่องปูนบำเหน็จเป็นท้าวสามนตรา และภายในประตูที่สำนักของสามนตราเหล่านั้น ก็ล้วนด้วยเสียงร่ำว่า เปี่ยมไปด้วยศีลธรรมจรรยา”³⁰

เมื่อทราบเช่นนี้ปรัชญาเต๋าก็จึงเสนอว่า ผู้ปกครองไม่ควรที่จะสร้าง กำหนด หรือจัดระเบียบใด ๆ ขึ้นมาตามแบบของมนุษย์ แต่ให้เรียนรู้และกระทำการปกครองอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ การกระทำเช่นนี้ปรัชญาเต๋าก็ถือว่าเป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมา ดังนั้นนักพรตเต๋าก็ใช้คำเรียกการกระทำในลักษณะนี้ว่า “การไม่ปกครอง”

เดซชาติ วงศ์โกมล กล่าวถึงการไม่ปกครองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามวิถีทางของมันเสมือน ฤดูทั้งสี่ที่ทำหน้าที่ของมัน เสมือนพระอาทิตย์และพระจันทร์ สวรรค์กับโลกที่มีวิถีทางของตนโดยไม่ต้องทำอะไรเลยก็เกิดความสำเร็จต่อจักรวาลขึ้น ธรรมชาตินั้นมีกฎที่แน่นอนแต่ไม่มีการอธิบายให้โลกรู้ แต่โลกก็รู้ว่าในเวลาหนึ่งธรรมชาติควรจะทำอย่างไร แสดงว่าธรรมชาตินั้นมีวิถีทางของตนเองอยู่อย่างแน่นอน ดังนั้นผู้ปกครองควรที่จะเลียนแบบธรรมชาติ

²⁹ ปกรณ์ ลิ้มปญฺสรณ์, คัมภีร์เต๋าของเลี้ยวจื่อ (กรุงเทพมหานคร: อุษากาการพิมพ์, 2545), หน้า 66.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66-67.

ชัดขวางกับระเบียบดั้งเดิมให้หมดสิ้นไปและทำให้ระเบียบของธรรมชาติได้เข้ามาควบคุมได้อย่างเต็มที่ การปกครองโดยไม่ปกครองจึงเป็นการที่ผู้ปกครองไม่สร้างและยึดติดอยู่ในวาทกรรมและ “ปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ”³³

ศิลปะแห่งการปกครอง

เนื่องจากการปกครองโดยไม่ปกครองมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากการปกครองในความหมายทั่วไป ดังนั้นเรื่องการจัดการอำนาจของผู้ปกครองย่อมต้องมีลักษณะที่แตกต่างออกไปด้วย ฉะนั้น การตีความในลักษณะนี้ จึงเป็นการมอง “การปกครองโดยไม่ปกครอง” ในเชิงวิธีการหรือลักษณะของการใช้อำนาจ คล้ายดังที่ Herrlee G. Creel มองว่า “การปกครองโดยไม่ปกครองเป็นเทคนิคในการปกครองเพื่อให้ได้มาซึ่งการเพิ่มการควบคุมในกิจของมนุษย์ให้ยิ่งขึ้น”³⁴

ในบทความ On Governmentality ของ Michel Foucault³⁵ ได้กล่าวเรื่องศิลปะแห่งการปกครองว่า เป็นความพยายามที่จะตอบปัญหาในเรื่องการปกครองที่มีลักษณะแตกต่างไปจากงานของ Machiavelli เขาอธิบายว่างานแบบเจ้า (The Prince) นั้นให้ความสำคัญกับอาณาเขตของเจ้า (principality) กล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับอาณาเขตของเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นความสัมพันธ์ภายนอกและเป็นความสัมพันธ์เดี่ยว เนื่องจากเจ้าตกอยู่ในสภาวะหวาดระแวงการแย่งชิงอำนาจอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเป้าหมายของเจ้าคือการใช้อำนาจเพื่อปกป้องรักษาอาณาเขตตนเอง ในขณะที่ศิลปะแห่งการปกครองนั้นเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมภายในซึ่งประกอบด้วยหลายรูปแบบ เช่น ครูกับศิษย์, หัวหน้าครอบครัวกับครอบครัว, การปกครองวิญญาณ ฯลฯ

ในที่นี้จะเห็นประเด็นหลักคือการปกครองนั้น มิใช่เป็นเฉพาะเรื่องของเจ้ากับอาณาเขต แต่ยังมีการปกครองในสังคมและคนในสังคมก็มีบทบาทต่อการปกครองในรูปแบบที่ต่างออกไปด้วย แต่ปรัชญาเท่านั้นได้แสดงให้เห็นในแง่มุมที่ลุ่มลึกลงไปกว่านั้นอีก โดยอธิบายว่าการปกครองนั้นมิได้จำกัดอยู่ที่การปกครองของเจ้าหรือการปกครองรูปแบบอื่นในสังคมเท่านั้นแต่การปกครองนั้นอยู่ในวิถีของธรรมชาติ ดังนั้นแล้วทุกสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ สรรพสัตว์ หรือ

³³ พงนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 109.

³⁴ Herrlee G. Creel, What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), p. 74.

³⁵ Michel Foucault, Essential Works of Foucault 1954-1984. In Paul Rabinow (ed.), Series Vol.3(U.S.A.: The New Press, 1994), p. 204.

สิ่งไม่มีชีวิต ล้วนอยู่ภายใต้การปกครองของธรรมชาติหรือที่นักพรตเต๋า มักเรียกว่าการปกครองของฟ้าดิน แนวคิดเช่นนี้คล้ายกับแนวคิดของ Guillaume de La Perriere ที่เสนอถึงศิลปะการปกครองว่า

“รัฐบาลก็คือการจัดการสรรพสิ่งอย่างถูกต้องเพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมายที่เหมาะสม คำว่าสรรพสิ่งในที่นี้หมายถึงมนุษย์และสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เปรียบการเป็นรัฐบาลเหมือนกับการคุมเรือเดินทางไปยังเมืองท่าต่าง ๆ กับต้นจะต้องดูแลเรือ ลูกเรือ และสินค้าต่าง ๆ ให้ถึงเมืองท่า ทั้งนี้กับต้นจะต้องรู้และเข้าใจลมฟ้าอากาศ น้ำ หิน โสโครก รวมทั้งกิจกรรมและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของลูกเรือ ดังนั้นศิลปะแห่งการปกครองจึงไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องอธิปไตยหรือดินแดน แต่เป็นเรื่องของความรุ่งเรืองและความสงบสุขของสมาชิกภายในสังคมทั้งหมด”³⁶

จะเห็นว่าผู้ปกครองจำเป็นที่จะต้องเข้าใจ ความเป็นไปของธรรมชาติทั้งหมด ทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ ซึ่งตรงนี้มีลักษณะของศาสตร์แห่งการปกครองตามการตีความในงานวิจัยนี้ ส่วนการควบคุมเรือและการนำพาเรือให้ไปถึงจุดหมายนั้นคือศิลปะแห่งการปกครอง กล่าวคือ การที่ผู้ปกครองรู้จักและเข้าใจในวิถีของธรรมชาติ กำจัดสิ่งต่าง ๆ ที่ขัดกับธรรมชาติ ส่งเสริมสังคมให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ฯลฯ การกระทำเหล่านี้จะบรรลุผลได้ก็ต้องอาศัยศิลปะแห่งการปกครอง

ศิลปะการปกครองตามการตีความในที่นี้โดยตัวมันเองไม่ได้มีเป้าประสงค์ใด ๆ เหมือนศาสตร์แห่งการปกครอง แต่มันเป็นเสมือนการใช้อำนาจเพื่อการบรรลุผลทางการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งได้โดยง่าย, โดยปราศจากการขัดแย้งต่อต้าน, โดยสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีธรรมชาติ ฯลฯ ดังนั้น ศิลปะการปกครองในที่นี้จึงสามารถที่จะถูกนำไปใช้ได้ทั้งในแบบที่สอดคล้องกับศาสตร์แห่งการปกครองและในแบบที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการครองอำนาจของตัวผู้ปกครองเอง

A.C.Graham กล่าวว่าศิลปะในการกระทำแบบเต๋านี้ ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครอง เช่น กลยุทธ์การถอยออก ก่อนที่อำนาจจะบังเกิดการขยายตัวอย่างเต็มที่และผ่านจุดที่เสื่อมถอย ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการรักษาอำนาจของผู้ปกครอง หรือ กลยุทธ์การเอาตัวรอดของรัฐเล็กที่ตกอยู่ระหว่างรัฐที่เข้มแข็งสองรัฐ จะต้องโอนอ่อนผ่อนตามเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้³⁷ หรืออาจนำไปใช้ในกลยุทธ์ทางการทหาร ดังเช่นที่เล่าจื๊อกล่าวว่า

“มีหลักความจริงแห่งยุทธศาสตร์อยู่ว่า

ข้าพเจ้ามิกล้าจะเป็นผู้เริ่มรุก

³⁶ Ibid., p. 209.

³⁷ A.C.Graham, *Disputers of The Tao: Philosophical Argument in Ancient China*, 2nd (Open Court

ยอมแต่จะเป็นผู้ตั้งรับ
 มิกล้าคืบหน้าแม่สักนิ้ว
 แต่ยอมถอยเป็นก้าว
 นั่นคือมีการเดินทัพโดยไม่จัดรูปขบวน
 ไม่โบกแขนเสื้อสั่งให้รบ
 ไม่จุ่มมือเมืองหน้า
 รบคล้ายตั้งไว้ศัตรู
 ไม่มีภัยอันใดจะยิ่งใหญ่ไปกว่าการดูแคลนข้าศึก
 การดูแคลนข้าศึกทำให้สูญเสียทรัพย์สินทั้งสาม”³⁸

นอกจากนี้ ศิลปะในลักษณะดังกล่าวยังปรากฏในการต่อสู้ เช่น กีฬายูโด เป็นต้น คำว่า ยูโด (Judo) ในภาษาญี่ปุ่นนั้นแปลว่าวิถีของความอ่อนแอ (the way of Weakness) ซึ่งเป็นกีฬาที่ใช้ความอ่อนแอชนะความเข้มแข็ง การเล่นกีฬานี้ผู้เล่นไม่ควรจะเป็นผู้กระทำก่อน แต่จะรักษาความสงบนิ่งไว้และกระทำตามเกมส์การเล่นของคู่ต่อสู้อย่างสมัครใจ แต่ภาวะการเป็นฝ่ายรับนี้จะสิ้นสุดเมื่อคู่ต่อสู้ซึ่งเป็นผู้กระทำนั้นทำตัวเองให้ตกอยู่ในตำแหน่งที่เสียเปรียบ เมื่อจังหวะมาถึงการขยับเพียงครั้งเดียว ซึ่งได้พลังทั้งหมดมาจากการสะสมระหว่างที่สงบนิ่งอยู่ ก็จะสามารถเอาชนะคู่ต่อสู้ได้³⁹

การแสดงตัวอย่างของการใช้ศิลปะการปกครองในปรัชญาเต๋ามักจะมาจากชาวบ้าน, ชาวไร่ชาวนา, คนเลี้ยงม้า, คนจับจิ้งจัน, คนปรุงอาหาร ฯลฯ ซึ่งแสดงนัยให้เห็นว่าศิลปะในทัศนะของปรัชญาเต๋านั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่ศิลปะแขนงใดแขนงหนึ่ง แต่สามารถใช้ประยุกต์เข้ากันได้ ตัวอย่างเช่น เรื่องเขื่อนวู ที่มีใจความว่า

พ่อครัวฆ่าแหละวัวให้กับฮุยเหวินจุน เสียงเคลื่อนไหวของแขนขาใหญ่ เข้าและเสียงของมิดที่ชอกซอนไปตามชอกกระดูกและเส้นเอ็นของวัวอย่างคล่องแคล่วน่าชม เหมือนดั่งการวิ่งระบำอันอ่อนช้อยของสาวงามในสมัยโบราณ เมื่อพ่อครัวฆ่าแหละวัวเสร็จ วัวเองยังไม่รู้สึกว่ามันได้ตายไปแล้ว

พ่อครัว กล่าวว่า “ พ่อครัวทั่วไปจะต้องเปลี่ยนมีดปีละครั้ง เพราะเขาใช้ทั้งสับทั้งเขื่อน มีดของข้าพเจ้าใช้มา 19 ปีแล้ว แต่มันก็ยิ่งเหมือนกับเพิ่งลับมาจากหินลับมีดใหม่ ๆ เพราะข้าพเจ้าไม่สับและไม่เขื่อนคมมีดของข้าพเจ้าเพียงแต่ทองเทียวไปมาระหว่างชอกกระดูกและเส้นเอ็นในตัววัว วัวจะไม่รู้สึกเจ็บปวดเลยแม้สักนิดเดียว เนื้อและกระดูกของมันหล่นลงมาเป็นชิ้น ๆ เหมือนหนึ่งโคลนเลนที่หล่นมาจากตัวของมันฉะนั้น ในที่สุด

³⁸ พจนานุกรมสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไคล็ดไทย, 2544), หน้า 174.

³⁹ Herrlee G. Creel, What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), p. 67.

ว้วก็ไม่ว่าตนเองได้ตายไปเสียแล้ว ในตอนนี้เองที่ข้าพเจ้าจึงเซ็ดมีดข้าพเจ้าให้สะอาด แล้วเก็บไว้อย่างดี” สู้ยเหวินจุนจึงชมว่า “ดีจริง ๆ ถ้อยคำของเจ้าได้เสนอเหตุผลแห่งการดำเนินชีวิตอย่างดีที่สุดให้แก่เรา”⁴⁰

ในเรื่อง เชื้อนั้ว นี้ จวงจื่อได้แสดงให้เห็นว่าหากรู้จักธรรมชาติของว้วแล้วการเชื้อนั้วก็ไม่ใช่เรื่องยากลำบาก อีกทั้งมีดที่ใช้เชื้อนั้วก็สามารถใช้การได้อีกนาน ซึ่งสามารถตีความได้ว่า สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองคือ การที่ผู้ปกครองรู้จักธรรมชาติของประชาชน ซึ่งอาจจะหมายถึงวัฒนธรรม, ค่านิยม, ความเชื่อของสังคมนั้น ๆ ก็เป็นได้ แล้วดำเนินการปกครองให้สอดคล้องให้กับสภาพนั้นมากที่สุด การกระทำการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ให้ได้ตามความต้องการของผู้ปกครองจะต้องกระทำอย่างแยบยลไม่ให้ขัดแย้งกับธรรมชาติของประชาชนในสังคมนั้น ๆ สามารถเข้าใจได้ว่าการกระทำเช่นไรที่แสดงออกมาแล้วประชาชนมีการต่อต้านน้อยที่สุด เมื่อเข้าใจในสิ่งนี้ ผู้ปกครองก็สามารถทำให้ประชาชนเชื่อหรือดำเนินตามความต้องการของตนได้โดยไม่ต้องใช้การสร้างวาทกรรมใดๆ ขึ้นมาบีบบังคับให้ประชาชนกระทำตามแต่อย่างใด

ศิลปะแห่งการปกครองของปรัชญาเต๋า กล่าวไว้ชัดถึงธรรมชาติพื้นฐานข้อหนึ่งของประชาชนโดยทั่วไปผ่านเรื่องเล่าของเลี่ยจื่อ ที่กล่าวถึงนายสัตวภิบาลผู้หนึ่งที่สามารถเลี้ยงสัตว์ ทั้งสัตว์สี่เท้าและสัตว์สองเท้า แม้กระทั่งสัตว์ดุร้าย เช่น เสือ, จิ้งจอก, เหยี่ยว, อินทรีให้อ่อนเชื่องได้ นายสัตวภิบาล กล่าวถึงวิธีการเลี้ยงสัตว์ของเขาว่า

“เป็นธรรมดาอยู่เองที่หากอินอ่อนผ่อนตาม มันก็ยอมยินดี หากคอยเฝ้าขัด มันก็ยอมเคื่องขุ่น ข้อนี้เป็นธรรมชาติสันดาน ของสิ่งที่มีเลือดลม จึงอารมณ์พลุ่งพล่านทั้งนั้นยอมมิใช่จะไร้สาเหตุ ล้วนเกิดมาจากการเฝ้าการดัดทั้งสิ้น ผู้ป้อนอาหารแก่เสือ ย่อมมีกลิ่นที่จะให้เหยื่อที่ยังเป็นอยู่ เพราะการต้องเข่นฆ่า เหยื่อย่อมเป็นการบ่มเพาะสันดานแห่งโทสะ แลยอมมีกลิ่นที่จะให้เหยื่อที่ร่างยังสมบูรณ์ เพราะการต้องฉีกกระชากหากเหยื่อย่อมบ่มเพาะสันดานแห่งโทสะเช่นกัน จึงต้องคอยพินิจกาละให้เหมาะต่อความอิมหนาหรือหิวโหยของมัน”⁴¹

ศิลปะการปกครองข้อนี้เป็นการเสนอให้ผู้ปกครองเฝ้ารอดูสถานการณ์ว่าขณะนั้นสังคมมีที่ท่าอย่างไรก่อนที่ผู้ปกครองจะลงมือกระทำตามความต้องการของตน การรอคอยจังหวะที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง นอกจากนี้การกระทำของผู้ปกครองควรที่จะแสดงออกมาในลักษณะที่เป็นเหมือนการตามใจประชาชนมากกว่าที่จะแสดงออกอย่างขัดแย้งกับประชาชน

⁴⁰ บุญศักดิ์ แสงระวี, แปล. จวงจื่อจอมปราชญ์(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2534), หน้า 61.

⁴¹ ปกรณ์ ลิ้มปฐุสรณ์, คัมภีร์เต๋าของเลี่ยจื่อ(กรุงเทพมหานคร: อุษากาการพิมพ์, 2545), หน้า 43.

ส่วนศิลปะในการให้อาหารสัตว์นั้นเป็นเสมือนข้อเสนอที่ว่าผู้ปกครองไม่ควรจะปลูกฝังความคิด, ค่านิยมใด ๆ ในลักษณะที่เป็นการสร้างวาทกรรม เช่น การสร้างกฎเกณฑ์ทางจริยธรรม หรือการกำหนดบทลงโทษ เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนแสดงออกถึงการต่อต้านหรือไม่เชื่อฟังในบทบังคับนั้น ๆ ได้ เนื่องจากปรัชญาเต๋าเน้นความหลากหลาย จึงเห็นว่าทุกสรรพสิ่งล้วนมีวิถีในการดำรงชีวิตแตกต่างกันไป วาทกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่สามารถที่จะเข้าไปกำหนดได้

นอกจากนี้ การปกครองโดยไม่ปกครองในลักษณะของศิลปะแห่งการปกครองยังได้เสนอแนวคิดเรื่องดุลยภาพ อันหมายถึงการที่ผู้ปกครองต้องสามารถควบคุมการแสดงออกของตนมิให้หนักไปในทางใดทางหนึ่งจนทำให้เกิดความเสียหายแก่ผลที่ตนต้องการจะบรรลุ การแสดงออกของผู้ปกครองจึงต้องเรียบง่ายเป็นปกติ สอดคล้องกลมกลืนและเป็นการแสดงออกตามธรรมชาติ การกระทำเช่นนี้ย่อมจะทำให้ประชาชนไม่ได้เกรง และยิ่งผู้ปกครองสงบนิ่งได้มากเท่าไรยิ่งจะทำให้ไม่เกิดการต่อต้านขึ้นในหมู่ประชาชนเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ปกครองก็สามารถที่จะกระทำการปกครองโดยที่ประชาชนไม่รู้ตัวว่าถูกปกครองอยู่ อีกทั้งอำนาจของผู้ปกครองก็ไม่สิ้นคลอนด้วย

ดังนั้นแนวคิดเรื่องดุลยภาพจึงทำให้ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจในเชิงบังคับหรือสร้างกฎระเบียบใด ๆ ขึ้นมาปกครอง แต่กลับใช้วิธีการส่งเสริมให้ประชาชนได้ดำเนินชีวิตตามธรรมชาติมาทำการปกครอง ดังนิทานของเลี่ยจื้อเรื่องที่ว่า

พระเจ้าอุ๋นหวังได้ยินกิตติศัพท์ในการตกปลาโดยพิสดารของ จานเหอ ที่ใช้ใยไหมเดี่ยวไปทำสายเบ็ด ใช้ปลายยอดหญ้าไปทำเป็นขอเบ็ด ใช้เสี้ยนไผ่ขางไปทำคันเบ็ด และใช้เนื้อเมล็ดข้าวไปทำเป็นเหยื่อ เช่นนี้ก็สามารถตกเอาปลาขนาดใหญ่พอบรรทุกเต็มเกวียนรถขึ้นมาจากวังวนน้ำลึกขนาดร้อยวาได้ โดยที่สายเบ็ดมีขนาดสะบั้น คันเบ็ดมิได้งอ ขอเบ็ดมิได้ยืดเลย แล้วนี่ก็ประหลาดใจเป็นยิ่งนัก จึงเรียกตัวขึ้นไปถามถึงเหตุผล จานเหอ จึงอธิบายว่า

“ข้าฯ ได้ยินคำของบิดาผู้ล่วงลับเล่าถึงวิธีการยิงของ ฉูเฉี้ยจื้อ ว่าใช้เพียงคันศรอ่อนบางและสายธนูอันเล็กละเอียด ลูกดอกก็สามารถกรีดลมแหวกอากาศขึ้นไปเสียบทะลุร่างคู่ของกระเรียนดำที่เห็นบินอยู่บนเมฆาลัยได้โดยฉมัง ทั้งนี้ด้วยการเพ่งจิตเป็นสมาธิ แลด้วยการขยับมือเป็นดุลยภาพ

ข้าฯ ฟังเรื่องดังกล่าวแล้ว จึงละวางทุกสิ่ง เข้มมุ่งศึกษาเรื่องดุลยภาพ จนล่วงเวลาไปห้าปีจึงเรียนรู้วิถีแห่งแขนงนั้นทั้งสิ้น ฉะนั้น เมื่อข้าฯ ถือคันเบ็ดยืมฝั่งน้ำ จิตไม่กรุ่นไม่กรุ่นนิวรรณ์ รำพึงเพียงแต่ตัวปลา ทอดสายจ่อมขอเบ็ดลงด้วยน้ำมือที่ปราศจากหนักเบา สรรพสิ่งมีอาจชวนให้วอกแวก เมื่อปลามาเห็นเหยื่อบนปลายขอเบ็ดของข้าฯ ก็จักรู้สึกเหมือนฝุ่นฟุ้งทั้งไปในสายน้ำ และอ้าปากกลืนกินโดยไม่ระแวง เช่นนี้เองที่ทำให้สิ่งที่อ่อนบังคับสิ่งแข็งแรงได้ ทำสิ่งที่เบานำมาซึ่งสิ่งที่หนักได้

หากพระองค์ปกครองเขตแคว้นได้ดังวิธีดังกล่าวนี้แล้ว ก็อาจจะพลิกขยับได้หล้าอยู่ภายในอุ้งมือได้ แล้วจักยังมีกิจจำเป็นอื่นใดอีกเล่า”

พระเจ้าอู่หวังแปลงอุทานว่า “ประเสริฐแท้”⁴²

นอกจากนี้ ปรัชญาเต๋ายังได้เสนอศิลปะแห่งการปกครองไว้อีกหลายแง่มุมเช่น ผู้ปกครองไม่ควรยกย่องคนฉลาด ทั้งนี้เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นสาเหตุให้ประชาชนแก่งแย่งชิงดีกัน หรือการที่ผู้ปกครองไม่ให้คุณค่าแก่สิ่งของที่หายาก เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นต้นเหตุของการลักขโมย เป็นต้น

จากการที่ผู้วิจัยได้สำรวจบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศิลปะการปกครองนั้น ปรากฏว่ามี การตีความการปกครองโดยไม่ปกครองในแบบที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดในแบบทัศนปรัชญา เต๋า กล่าวคือ ศิลปะการปกครองไปในแนวทางที่มีลักษณะเป็นเทคนิคด้านการบริหารที่มี ลักษณะคล้ายกับระบบราชการ (bureaucracy) โดยผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการตีความที่น่าสนใจ จึงขอ นำเสนอแนวคิดและข้อวิพากษ์ไว้ ดังนี้

ในหนังสือเล่มหนึ่งที่ชื่อว่า Shen-tzu ซึ่งเป็นหนังสือที่เขียนเรื่องราวของ Shen Pu-hai ผู้ เป็นเจ้าเมืองรัฐเล็ก ๆ ในสมัยราชวงศ์ Han จนกระทั่งเขาเสียชีวิตก่อนคริสต์ศักราชที่ 337 หนังสือ เล่มนี้เป็นที่แพร่หลายและมีอิทธิพลในแคว้นดังกล่าวในเวลาต่อมา

ตามประวัติเล่าว่า Shen Pu-hai เป็นคนที่เกิดในตระกูลธรรมดา ต่อมาเขาได้กลายเป็นเจ้า เมืองในสมัยราชวงศ์ Han หลังจากที่เขাপกครองอยู่ได้ 20 ปี ผู้ปกครองของแคว้นเว่ย และ ผู้ปกครองแคว้นเจ้า ก็แบ่งดินแดนออกได้สำเร็จและทำลายรัฐที่ตกอยู่ในเขตการปกครอง Herrlee G. Creel ตั้งข้อสังเกตว่าดูเหมือน Shen จะค่อนข้างกังวลว่าในสภาวะความวุ่นวายขณะนั้น ผู้ปกครองเช่นเขาอาจจะหลุดออกจากตำแหน่งได้ เขาจึงหาวิธีการปกครองที่อาจจะรักษาตำแหน่ง ของเขาและทำให้เมืองของเขาเข้มแข็งขึ้น ในหนังสือ Shen-tzu กล่าวว่า

“ผู้ปกครองนั้นคล้ายกับกระจกซึ่งสะท้อนแสงที่มากกระทบมัน โดยตัวมันเองนั้นไม่ต้องกระทำอันใด เนื่องเพราะการได้อยู่ต่อหน้ากระจก ความงามและความน่าเกลียดได้แสดงตัวออกมาเอง ผู้ปกครองเป็นมาตรวัด ที่มีคุณภาพ โดยตัวเองแล้วจะไม่กระทำ ทำให้เกิดความกระจำงและมีน้ำหนักที่พวกเขาจะค้นพบตัวเอง วิธีการ ของผู้ปกครองคือ การยอมตามอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง เขาเพียงแต่ปรากฏตัวต่อสาธารณะด้วยบุคลิกที่ไม่กระทำ การที่เขาไม่กระทำนี่เองที่ทำให้โลกดำเนินไปอย่างสมบูรณ์ด้วยตัวมันเอง”⁴³

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

⁴³ Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), p. 64.

ผู้วิจัยคิดว่าคำอธิบายของ Shen ข้างต้นนี้ น่าจะเป็นการตีความจากเนื้อหาบทหนึ่งในคัมภีร์ของจวงจื๊อ ที่กล่าวไว้ว่า

“อย่าแสวงคำรำลือ อย่าวาดแผนการใด ๆ
 แลอย่าซุ่มซับเอากิจการใด ๆ
 อย่าคิดว่าตัวเองนั้นรู้
 ฟังรู้ในสิ่งทั้งปวงว่าล้วนเป็นในสิ่งที่มันเป็น
 แลให้สำนักอยู่ในอนัตภาวะ
 จาริกไปในที่ซึ่งไร้วิถี จงเป็นในสิ่งทั้งปวงที่ฟ้าประทานให้
 แลฟังกระทำไปประหนึ่งว่าตัวท่านมิได้รับสิ่งใด
 จงว่าง
 ก็เท่านั้นเอง
 จิตของผู้อริยะเป็นเช่นกระจก ไม่ยึดสิ่งใด
 มิคาดหวังสิ่งใด มันสะท้อนแต่มีเหนียวไว้
 ด้วยเหตุนี้
 อริยบุคคลจึงสามารถปฏิบัติโดยไร้มุมานะ”⁴⁴

ในที่นี้จะพบว่า Shen อธิบายว่าในการกระทำตามเทคนิคการบริหาร ผู้ปกครองต้องเป็นเสมือนตุลาการผู้ส่งผ่าเผย กระทำการปกครองและควบคุมทุกสิ่งไว้ด้วยความเป็นกลาง ไม่กระทำการแทรกแซงทางการเมือง และไม่แสดงออกถึงความต้องการใด ๆ ของตนต่อสาธารณะ

Shen อธิบายความเข้าใจของตัวเองว่า เทคนิคทางการปกครองเช่นนี้จะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อผู้ปกครอง คือ

(1) ทำให้ผู้ปกครองเป็นอิสระเหมือนผู้บริหาร มีหน้าที่ควบคุมดูแลการปกครองได้โดยปราศจากการข้องเกี่ยวในรายละเอียดของงาน เพราะหากผู้ปกครองเข้าไปดำเนินการในส่วนขงรายละเอียดแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถกระทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับเขาได้ อีกทั้งทำให้เขาสูญเสียมุมมองของการเป็นผู้ปกครองไป Shen กล่าวไว้ว่า

⁴⁴ มานพ อุดมเดช, มรรควิธีจวงจื๊อ: ก้าวอย่างบนทางคู่(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2526), หน้า

“ผู้ปกครองที่ฉลาดย่อมเป็นเสมือนลำตัว ส่วนขุนนางนั้นเหมือนแขน, ผู้ปกครองปลูกฝังวางราก ขุนนางเป็นผู้จัดการกิ่งก้าน, ผู้ปกครองควบคุมหลักการ ขุนนางนำหลักการออกสู่รายละเอียด, ผู้ปกครองเป็นผู้ควบคุม ส่วนขุนนางทำงานลักษณะงานประจำ”⁴⁵

เมื่อผู้ปกครองต้องการเข้าควบคุมการบริหารบ้านเมืองให้มั่นคง เขาจะแสดงบทบาทการปกครองโดยไม่ปกครองออกมา ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะทำให้ผู้ปกครองสามารถเป็นผู้ปกครองที่แท้จริงได้ เนื่องจากเขาไม่ได้เข้าไปคลุกคลีในรายละเอียดของการปฏิบัติงาน ซึ่งลักษณะคล้ายกับการสร้างระบบราชการมากกว่าจะเป็นการปกครองโดยไม่ปกครอง Shen ได้กล่าวเปรียบเทียบบทบาทนี้ของผู้ปกครองว่า

“เสียงของกลองนั้นหาได้เป็นส่วนหนึ่งของโน้ตทั้งห้าไม่ นั่นมันก็เหมือนกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่มีวิธีการในการไม่แสดงออกอย่างเหมาะสมจะไม่แสดงออกในหน้าที่ของขุนนางทั้งห้าและนั่นทำให้เขาเป็นปราชญ์แห่งการปกครอง ผู้ปกครองควบคุมนโยบายส่วนขุนนางจัดการกับสาธารณะกิจ

กล่าวเช่นนี้ 10 ครั้ง ก็ยอมถูกทั้ง 10 ครั้ง กระทำ 100 ครั้ง ก็ยอมสำเร็จทั้ง 100 ครั้ง นี้เป็นกิจของผู้ปกครองที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นเป็นขุนนางผู้รับใช้ มันมิใช่เป็นหนทางการปกครอง”⁴⁶

(2) การที่ปรัชญาเต๋าเสนอให้ผู้ปกครองจะต้องเป็นเสมือนผู้เฒ่าเฒ่าและเกียจคร้าน นั้น Shen อธิบายว่า ใจความของประเด็นนี้คือ วิธีการที่ผู้ปกครองจะกระทำการโดยสั่งการขุนนางนั้น เป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะผู้ปกครองจะต้องหลีกเลี่ยงการวางตัวในตำแหน่งที่อันตรายและแสดงตัวตนของเขาในลักษณะที่ไม่เหมาะสม ดังที่เขาอธิบายว่า

“ถ้าความฉลาดของผู้ปกครองแสดงออกมาเด่นชัด

ประชาชนจะต่อต้านเขา

ถ้าผู้ปกครองขาดความฉลาด

ประชาชนจะหลอกลวงเขา

ถ้าผู้ปกครองแสดงปัญญาออกมา

ประชาชนจะบิดเบือนความผิดเพื่อตบตาเขา

ถ้าผู้ปกครองแสดงความขาดปัญญา

ประชาชนจะซ่อนข้อบกพร่องเอาไว้

ถ้าผู้ปกครองแสดงว่าไม่มีความปรารถนา

ประชาชนจะสืบค้นตีแผ่ว่าแท้จริงผู้ปกครองต้องการอะไร

⁴⁵ Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), p. 65.

⁴⁶ Ibid., p. 65

ถ้าผู้ปกครองแสดงความปรารถนาออกมา
ประชาชนจะใช้สิ่งที่เขาารู้ล่อใจผู้ปกครอง”⁴⁷

ดังนั้น Shen จึงสรุปว่าผู้ปกครองที่ฉลาดย่อมกล่าวว่า “ฉันไม่รู้จักพวกเขา (ประชาชน)” นั้นย่อมเป็นวิถีของการปกครองโดยไม่ปกครอง ซึ่งเป็นเพียงหนทางเดียวที่ผู้ปกครองจะสามารถควบคุมประชาชนได้ ผู้ปกครองจะต้องอดกลั้น ระมัดระวังในการริเริ่มและไม่ทำตัวเองให้ตกเป็นเป้าสายตา เพราะหากกล่าวตามที่ศนะของ Shen มันย่อมเป็นเรื่องเปราะบางมากหากผู้ปกครองแสดงออกอย่างชัดแจ้งเกินไป แต่หากผู้ปกครองรู้จักซ่อนตัวเอาไว้ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าการไม่กระทำ หรือการปกครองโดยไม่ปกครอง เขาจะได้รับประโยชน์เสียยิ่งกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า

“ผู้ปกครองที่ชำนาญจะใช้ประโยชน์จากการแสดงออกซึ่งความเขลาของตนเอง กระทำตัวเองเหมือนนกพร่อง วางตัวเองให้เหมือนคนซื่อฉลาด ซ่อนตัวเองภายใต้การไม่กระทำ เขาจะปิดบังเป้าหมายและร่องรอยของเขา เขาแสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้กระทำ ดังนั้น ผู้ที่อยู่ใกล้เขาย่อมชื่นชม ส่วนผู้ที่อยู่ไกลย่อมคร่ำครวญถึง(อยากอยู่ภายใต้การปกครองของเขา)

ผู้ปกครองที่แสดงว่าเขามีล้นเหลือจะถูกประชาชนแย่งจากเขาโดยกำลัง ผู้ปกครองที่แสดงว่าขาดแคลนย่อมจะได้รับ สิ่งที่แท้จริงจะถูกโค่นล้มเพื่อเป็นการป้องกันอันตราย การกระทำอย่างกระตือรือร้นจะไม่ปลอดภัย การนิ่งเงียบจะมีความมั่นคง”⁴⁸

นอกจากนี้ ตามที่ศนะของ Shen การใช้เทคนิคทางการปกครองยังสามารถทำให้อำนาจของผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมด้วย เขากล่าวว่า

“ผู้ปกครองที่ปราศรัยเบรื่อง เมื่อปกครองรัฐย่อมทำให้มันวาวให้มัวหมอง ทำการกระทำของเขาให้หมองมัว แม้เขาต้องกระทำ การกระทำของเขาย่อมเล็กน้อย เพราะเขายังคงอยู่ในความสงบ ดังนั้นเมื่อเขาต้องกระทำการสนองตอบโดยแท้จริง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำจะมีความสำคัญเท่าทวี คำพูดที่ถูกต้องแม้เพียงคำเดียวของเขา ย่อมทำให้โลกทั้งโลกอยู่ในความสงบ แต่ถ้าคำพูดเพียงคำเดียวของเขาวิปริต โลกย่อมจะตกอยู่ในหายนะ”⁴⁹

Herrlee G. Creel ได้อธิบายว่า การตีความการปกครองโดยไม่ปกครองของ Shen pu-hai ที่มักจะกล่าวถึงแต่อยู่บ่อยครั้งนั้น ไม่ใช่ “แต่” ตามที่ศนะของนักพรตเต๋าแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงแค่การตีความเพื่อกล่าวถึง วิธีการ หรือ นโยบายในการบริหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการตีความในบท T'ien Tao * ซึ่งล้วนเป็นการบอกนัยว่าสิ่งที่ Shen pu-hai อธิบายนั้นไม่ใช่เต๋าที่ยิ่งใหญ่ (the

⁴⁷ Ibid., p. 66.

⁴⁸ Ibid., p. 67.

⁴⁹ Ibid., p. 68.

* บท T'ien Tao กล่าวไว้ว่า กษัตริย์พึงปกครองแผ่นดินโดยการไม่ทำ ชุนนางพึงรับใช้แผ่นดินโดยทำ นี่คือหลักการปกครองอันนิรันดร์ เพราะฉะนั้น อริยะกษัตริย์สมัยโบราณ แม้มีสติปัญญามหาศาลครอบคลุมฟ้าและดิน ก็จะไม่ไปคิดคำนึงกิจการบ้านเมืองด้วยพระองค์เอง แม้มีวาทศิลป์เลิศล้ำแพรวพราวก็จะไม่ไปวิพากษ์วิจารณ์ด้วยพระองค์เอง แม้มีความสามารถล้ำเลิศ ทั่วแผ่นดินหาใครเทียมไม่ได้ ก็จะไม่ไปปฏิบัติกิจการด้วยพระองค์เอง คนที่เข้าใจหลักธรรมในสมัย

Great Tao) ดังนั้น การที่ Shen pu-hai กล่าวว่า ผู้ปกครองจะต้องฝึกการปกครองโดยไม่ปกครอง เช่น หลีกเลียงจากการกระทำที่แสดงบทบาทมากเกินไป เป็นต้น จึงไม่น่าจะเป็นความหมายที่ถูกต้อง แต่น่าจะหมายความว่า ผู้ปกครองจะต้องฝึกการปกครองโดยไม่ปกครอง โดยนำตัวเองเข้าไปในความสอดคล้องกับความจริงอันสูงสุด เช่นนั้นแล้วผู้ปกครองจึงเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในความจริงซึ่งสูงกว่าการที่ผู้ปกครองจะนำตัวเองมายุ่งเกี่ยวกับเทคนิคการบริหารระดับต่ำ ๆ เช่นนี้ เพราะผู้ที่กระทำตามการตีความของ Shen pu-hai ย่อมเป็นนักวางกลยุทธ์ ซึ่งเหมาะกับการใช้ความอุตสาหะในการบริการของภาครัฐ แต่ไม่เหมาะกับการปกครอง ดังนั้นแล้วจึงสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างผู้ที่ฝึกการปกครองโดยไม่ปกครองกับผู้ที่บรรลุเต๋า⁵⁰

ตามทัศนะของ Creel แนวคิดแบบดั้งเดิมของปรัชญาเต๋า ซึ่งเขาเรียกว่า Contemplative Taoism น่าจะอธิบายว่า ผู้ปกครองแห่งเต๋าไม่ได้เป็นผู้วางกลยุทธ์หรือผู้ใช้เทคนิคทางการบริหารใดๆ แต่ทำการปกครองโดยไม่ปกครองผ่านการเข้าถึงหรือสอดคล้องกับเต๋าอันสูงสุด ส่วนความเข้าใจที่ว่าปรัชญาเต๋าเป็นเทคนิคทางการปกครองซึ่งเขาเรียกว่า Purposive Taoism นั้น น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากการตีความของ Shen pu-hai เป็นสำคัญมากกว่าจะเป็นใจความหลักของปรัชญาเต๋า⁵¹

นอกจากนี้ยังพบการตีความของปรัชญาสำนักหันเฟยที่เน้นการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีการนำเอาคำว่า 無為 (อู๋-เว่ย/wu-wei) ที่ปรัชญาเต๋ากล่าวถึง ไปใช้อธิบายในอีกลักษณะหนึ่งที่ไม่ได้เป็นแนวคิดเดียวกันกับทัศนปรัชญาเต๋า กล่าวคือ ผู้ปกครองทำหน้าที่สร้างกฎหมายที่รัดกุม, กำหนดตัวบุคคลให้เหมาะกับงานโดยนำทฤษฎีการทำชื่อให้ถูกต้องของขงจื้อมาช่วย และให้ผู้ปก

โบราณ จะเข้าใจสวรรค์ก่อน แล้วค่อยทำความเข้าใจจริยธรรม เมื่อเข้าใจจริยธรรม ค่อยทำความเข้าใจเมตตารวมความชอบธรรม เมื่อเข้าใจเมตตารวมความชอบธรรม ค่อยทำความเข้าใจฐานะ เมื่อปฏิบัติตามฐานะแล้วค่อยทำความเข้าใจคนกับตำแหน่ง เมื่อเข้าใจคนกับตำแหน่งแล้วค่อยแต่งตั้งคนที่พิจารณาหลักธรรมสมัยโบราณ จะวิเคราะห์แยกแยะ 5 ครั้ง จึงจะพูดเรื่องคนกับตำแหน่ง จะวิเคราะห์แยกแยะ 9 ครั้งจึงจะพูดเรื่องปูนบำเหน็จความดีความชอบและการลงโทษทัณฑ์การที่อยู่ ๆ พูดเรื่องคนกับตำแหน่งทันทีย่อมไม่รู้รากฐานของมัน อยู่ ๆ พูดเรื่องการปูนบำเหน็จความดีความชอบกับการลงโทษทัณฑ์ทันทีย่อมไม่รู้จุดเริ่มต้นของมัน อยู่ ๆ ก็พูดเรื่องคนกับตำแหน่ง พูดเรื่องการปูนบำเหน็จความดีความชอบกับการลงโทษทัณฑ์ทันที แสดงว่ารู้แต่เครื่องมือการปกครอง ไม่รู้หลักการปกครอง สามารถรับใช้ทำงานให้แผ่นดินได้ แต่ปกครองแผ่นดินไม่ได้ ซึ่งบทนี้ยังไม่ได้มีการสรุปอย่างชัดเจนว่าใครเป็นผู้แต่งและความหมายในบทนี้ก็ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ในแวดวงวิชาการว่าหมายถึงอะไรและถือเป็นสายความคิดแบบปรัชญาเต๋าหรือไม่, โปรตดูใน เฝิง อี้ว หลัน, ปรัชญาจีน จากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง, แปลโดย ส.สุวรรณ(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิฑูรย์, 2544), หน้า 182-183.

⁵⁰ Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), pp. 73-74.

⁵¹ *Ibid.*, p. 78.

ครองถืออำนาจในการให้คุณให้โทษไว้ในมือของตนเอง ดังนั้นการปกครองโดยไม่ปกครองในความหมายของหันเพยจึงเป็นการให้กฎหมายและอำนาจกระทำการปกครองแทน*

จากการตีความข้างต้น เป็นการเข้าใจผิดที่คิดว่าปรัชญาเต๋านั้นน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์หรือเทคนิคทางการปกครอง Herlee G. Creel ตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าบท T'ien Tao ของจวงจื้อนี้ได้หยิบยืมทั้งแนวความคิดและคำศัพท์มาจาก Shen pu-hai หรือหันเพยก็ตาม มันย่อมที่จะไม่ได้หมายถึงความรู้ที่จะทำให้ผู้ปกครองเป็นอริยปราชญ์หรือเป็นผู้ปกครองแห่งเต๋าแม้แต่น้อย แต่ความจริงมันกลับตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง การกล่าวถึงกลวิธีในการปกครองที่หลากหลาย รวมไปถึงศิลปะการปกครอง และ หลักการทำชื่อให้ถูกต้อง (正名 /เจิ้นหมิง/zhengming) นั้น แม้ทั้งสองอย่างจะเกี่ยวข้องกับรายละเอียดในเรื่องของการปกครอง แต่ทั้งสองก็ไม่ได้เป็นสาระสำคัญอย่างครบถ้วนในปรัชญาเต๋า⁵²

* ในหนังสือชื่อหันเพยจื้อ หันเพยก็ได้กล่าวถึงการปกครองโดยไม่ปกครอง (無為 /อู๋-เว่ย/wu-wei) เช่นกัน ซึ่งเป็นการตีความที่ไม่สอดคล้องกับทัศนปรัชญาเต๋าเช่นเดียวกับ Shen pu-hai สำนักของหันเพยได้ชื่อว่าเป็นสำนักที่ยึดถือกฎหมายเป็นหลัก ดังนั้น มาตรการลำดับแรกของสำนักนี้คือการตรวจกฎหมาย หันเพยกล่าวว่า “อันกฎหมายนั้น ต้องบันทึกไว้ในหนังสือ เก็บไว้ในสถานที่ราชการ ประกาศให้ประชาชนรู้” ผู้ปกครองจะได้อาศัยกฎหมายเหล่านี้ บอกให้ประชาชนรู้ว่าอะไรที่ต้องทำ อะไรที่ทำได้ กษัตริย์ต้องคอยตรวจสอบความประพฤติของประชาชน เพราะกษัตริย์สามารถลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายได้และสามารถปูนบำเหน็จแก่ผู้ปฏิบัติตามกฎหมายได้ ทำเช่นนี้ก็จะสามารถปกครองประชาชนได้เรียบร้อย หันเพย กล่าวว่า “ให้ปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับชื่อของตำแหน่ง” หน้าที่ของกษัตริย์คือเอาชื่อเฉพาะชื่อหนึ่งใส่ไว้กับคนเฉพาะคนหนึ่ง นั่นก็คือ เอาตำแหน่งแน่นอนตำแหน่งหนึ่งมอบหมายให้คนที่แน่นอนคนหนึ่ง หน้าที่บทบาทของตำแหน่งนี้ กฎหมายกำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งหลักการนี้คล้ายกับหลักการทำชื่อให้ถูกต้องของจวงจื้อ (正名 /เจิ้นหมิง/zhengming) ในขั้นตอนนี้อาจจะเกิดคำถามขึ้นได้ว่า ผู้ปกครองจะรู้ได้อย่างไรว่าคนไหนเหมาะกับตำแหน่งหน้าที่ใด หันเพย ตอบว่า “ขุนนางแสดงความคิดเห็นออกมา กษัตริย์ก็จะมอบตำแหน่งหน้าที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของเขา แล้วคอยตรวจสอบผลงาน หากผลงานสอดคล้องกับหน้าที่การงาน หน้าที่การงานสอดคล้องกับความคิดเห็น ก็จะปูนบำเหน็จความดีความชอบ”

“ไม่ทำ แต่ก็มีอะไรไม่ได้ทำ” แบบปรัชญากฎหมายนิยมของหันเพยนั้น ศาสตราจารย์ เฝิง อิว หลัน เห็นว่า ตามแนวคิดนี้ “กษัตริย์ฟังเป็นเหมือนดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ สองแสงไปทั่วเหมือนสี่ฤดู หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนไม่หยุด เหมือนเมฆแผ่กระจาย ลมพัดพลิ้วทำให้สรรพสิ่งเจริญเติบโต ไม่ใช่ปัญญาทำลายจิตใจของพระองค์ ไม่ใช่ความเห็นแก่ตัวทำลายมนุษยภาพของพระองค์ ผ่าการขจัดความวุ่นวายไว้ที่กฎหมายและศิลปะการปกครอง ผ่าความถูกความผิดไว้กับการปูนบำเหน็จ ความดีความชอบกับโทษทัณฑ์ ผ่าค่าสูงต่ำของสรรพสิ่งไว้กับมาตรวัด” กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้ปกครองมีเครื่องมือและกลไกทุกอย่างที่ใช้สำหรับปกครองบ้านเมืองและเมื่อมีสิ่งเหล่านี้ผู้ปกครองก็สามารถ “ไม่ทำ แต่ไม่มีอะไรไม่ได้ทำ” ไรรดดู เฝิง อิว หลัน, *ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง*, แปลโดย ส.สุวรรณ(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิราบ, 2544), หน้า 177-181.

⁵² Herlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and

ผู้ปกครองแห่งเต่า

การปรากฏขึ้นของผู้ปกครองนั้น ดูเหมือนว่าจะมีการบังเกิดขึ้นอย่างเป็นไปเองโดยธรรมชาติ ดั่งนัยที่เล่าจื๊อได้เสนอให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเต่า, ฟ้า, ดิน และผู้ปกครอง ทั้งนี้จะเห็นว่าผู้ปกครองนั้นมีฐานะของการเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันสืบเนื่องมาจากเต่า จึงได้รับการขนานนามว่ายิ่งใหญ่ เฉกเช่นเดียวกับฟ้าและดิน ตามคัมภีร์เต่า เต็ก เก็ง บทที่ 25

“ก่อนการดำรงอยู่ของฟ้าและดิน
มีบางสิ่งบางอย่างมีอมวิเคลือบคลุม
เจียบังัน โดดเดี่ยว
อยู่เพียงลำพัง ไม่แปรเปลี่ยน
เป็นอมตะหมุนเวียนไม่หยุดยั้ง
มีค่าควรแก่การเป็นมารดาของสรรพสิ่ง
ข้าพเจ้าไม่ทราบชื่อสิ่งนั้น
แต่ถ้าถูกบังคับให้เรียก
ก็จะเรียกว่า “เต่า”
และจะให้ชื่อว่า “ยิ่งใหญ่”
ยิ่งใหญ่หมายถึงความต่อเนื่อง
ความต่อเนื่องหมายถึงความยาวไกล
ความยาวไกลหมายถึงการกลับสู่ต้นกำเนิดเดิม

ดังนั้นเต่าจึงยิ่งใหญ่
ฟ้าจึงยิ่งใหญ่
ดินจึงยิ่งใหญ่
ปราชญ์จึงยิ่งใหญ่
นี่คือความยิ่งใหญ่สี่ชนิดในจักรวาล
และปราชญ์ก็นับเป็นหนึ่งในนั้น

คนทำตามกฎแห่งดิน
ดินทำตามกฎแห่งฟ้า
ฟ้าทำตามกฎแห่งเต่า
เต่าคงอยู่และเป็นไปด้วยตนเอง”¹

¹ พจนานุกรมจันทรสันติ, วิถีแห่งเต่า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 85

จากบทนี้จะเห็นว่าความยิ่งใหญ่ตามที่เล่าจื๊อกล่าวถึงนั้นหมายถึง การกลับไปสู่ต้นกำเนิดเดิม เล่าจื๊อได้แสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดในระดับต่าง ๆ ไล่เรียงกันไป เพื่อที่จะทำให้ผู้ปกครองนั้นได้รับทราบถึงต้นกำเนิดเดิม กล่าวคือ ต้นกำเนิดของผู้ปกครองคือดิน (ซึ่งน่าจะหมายถึงโลก) ดินมีต้นกำเนิดคือฟ้า (ซึ่งน่าจะหมายถึงสวรรค์) ฟ้ามีต้นกำเนิดคือ “เต๋า” และเพราะเหตุนี้เอง เต๋าจึงได้ชื่อว่าเป็นมารดาของสรรพสิ่ง

ในส่วนของวิถีของการยึดเอาธรรมชาติมาเป็นแบบอย่างนั้น ย่อมเป็นไปตามทัศนปรัชญาเต๋าหรือศาสตร์แห่งการปกครอง จึงไม่แปลกที่นักพรตเต๋าสอนว่า ผู้ปกครองจะยิ่งใหญ่ได้ก็ด้วยการทำตามกฎแห่งดินอันเป็นต้นกำเนิดของผู้ปกครอง และดินทำตามกฎแห่งฟ้า ส่วนฟ้าก็ทำตามกฎแห่งเต๋า ซึ่งกล่าวสรุปได้ว่า ความยิ่งใหญ่ของทั้งผู้ปกครอง, ดิน และฟ้า ต่างก็ขึ้นอยู่กับการดำเนินตามเต๋านั้นเอง ดังนั้นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องเรียนรู้คือการกระทำในแบบของเต๋าหรือที่ทัศนปรัชญาเต๋าเรียกว่า การกระทำโดยไม่กระทำ ซึ่งเล่าจื๊อได้อธิบายไว้ในบทที่ 34 ว่า

“เต๋อันยิ่งใหญ่ นั้นไหลบ่าท่วมทับไปทุกแห่งหน
 เหมือนกับสายน้ำอาจไหลไปทางซ้ายหรือทางขวา
 สรรพสิ่งอุบัติขึ้นจากเต๋า
 จึงไม่มีสิ่งใดอาจฝืนเต๋าได้
 เมื่องานของเต๋าสำเร็จ ลุล่วงลง
 ก็มีได้เข้าครอบครอง
 เต๋ากนอมและบำรุงเลี้ยงสรรพสิ่ง
 แต่ก็มิได้ตั้งตนเป็นเจ้าของ
 การดูแลของเต๋าสืบจากกิเลสตัณหา
 ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเต๋าเป็นสิ่งเล็ก
 และจากการเป็นที่อยู่อาศัยของสรรพสิ่ง
 ก็อาจจะกล่าวได้อีกอย่างว่าเต๋าคือสิ่งที่ยิ่งใหญ่
 ด้วยเหตุที่เต๋ามิเคยประกาศความยิ่งใหญ่
 ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงบัดนี้
 ความยิ่งใหญ่ของเต๋าก็ปรากฏขึ้นและคงอยู่”²

จะเห็นว่า เล่าจื๊อได้กล่าวถึงเหตุแห่งความยิ่งใหญ่ของเต๋า ที่ทำให้ “ไหลบ่าไปทั่วทุกทิศทางโดยไม่มีสิ่งใดสามารถฝืนได้” ได้นั้น เป็นเพราะว่า

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

(1) เต่าไม่เคยกล่าวอ้างว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ก่อเกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากเต่าทั้งสิ้น ทั้ง ๆ ที่ความจริงเป็นเช่นนั้น อีกทั้งเต่าไม่เคยถือว่าเต่าเป็นสิ่งที่ควรยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ได้สร้างคุณประโยชน์แก่สรรพสิ่ง แม้ว่าโดยตัวของเต่าเองนั้นได้บำรุงหล่อเลี้ยงสรรพสิ่งทั้งหลายก็ตาม

(2) เต่านั้นไม่มีความทะยานอยาก เต่าจึงได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่เล็กน้อย และเพราะเหตุนี้เองสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อเต่าก็ไม่รู้สึกว่าคุณค่าของมัน, บีบบังคับ หรือปกครองอยู่ ดังนั้น การปราศจากความทะยานอยากของเต่าจึงทำให้เต่าได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่

ค่อนข้างชัดเจนว่า เล่าจื๊อพยายามที่จะสื่อสารมายังผู้ปกครองว่า ในฐานะที่ผู้ปกครองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามวิถีแห่งเต่านี เพราะนี่เป็นวิถีทางที่จะทำให้ผู้ปกครองได้เป็น “ผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่” อย่างแท้จริง

จากนัยดังกล่าว ในที่นี้ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ด้านคือ

- (1) การปฏิบัติฝึกรบมตนของผู้ปกครอง
- (2) การแสดงออกของผู้ปกครอง

การปฏิบัติฝึกรบมตนของผู้ปกครอง

การฝึกรบมตนเองของผู้ปกครองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์แห่งการปกครองอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องของการเรียนรู้ถึงความเป็นไปของธรรมชาติ, ลักษณะการทำงานของธรรมชาติ โดยนำเอาธรรมชาติมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติของบมตนเอง จากคำกล่าวของเล่าจื๊อข้างต้น ผู้ปกครองย่อมจะมองเห็นถึงวิถีในการกระทำของเต่า ดังนั้นผู้ปกครองจึงควรกระทำการปกครองโดยปราศจากการยึดถือในตน และไม่มีมีความทะยานอยากใด ๆ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ประเด็นดังกล่าวนี้ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง โดยผู้วิจัยได้จัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1.1) ผู้ปกครองที่ถือเอาเต่าเป็นแบบอย่างย่อมไม่มีอึดตา

ภายใต้การปกครองโดยไม่ปกครอง ผู้ปกครองย่อมกระทำการปกครองโดยปราศจากอึดตา เนื่องจากผู้ปกครองไม่มีความปรารถนาที่จะเข้าร่วมหรือตกอยู่ในการดิ้นรนไขว่คว้าทะยานใด ๆ อีกต่อไปแล้ว การตีความเช่นนี้มองว่าความยุ่งยากต่าง ๆ ในทางการปกครองนั้นเกิดจากการที่ผู้ปกครองกระทำการปกครองโดยยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลาง ทำให้ไปสร้างการฝืนขัดต่อความเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะดังที่ Sophocles กล่าวว่า “ความเศร้าที่ยิ่งใหญ่ เป็นเพราะเราเองที่เป็นสาเหตุ เมื่อเราไปขัดขวางเมล็ดพันธุ์พืชหรือกระแสน้ำไหลในแม่น้ำ นั้นย่อมเป็นการทำสิ่งที่ยากโดยไม่จำเป็นมิใช่หรือ?” (The greatest griefs are those we cause ourselves. When we

go against the grain of wood or the current of the river, are we not making things unnecessarily difficult?)³

Laurence G. Boldt กล่าวว่า อุตตานั้นเป็นเสมือนความคิดในการตื่นรนอันเกิดจากมายา ในการแบ่งแยก มนุษย์กำลังตื่นรนที่จะปฏิเสธและต่อต้านความสมบูรณ์แห่งเต๋า ความคิดเรื่องการแบ่งแยกนำไปสู่ความรู้สึกที่จะต้องต่อต้าน ตื่นรน เป็นเหมือนการที่มนุษย์ต้องการการควบคุมสิ่งต่าง ๆ เพื่อจะยืนยันตนเองว่าเป็นเจ้านายของอาณาเขตแห่งอิตตาที่แสนจะคับแคบนี้ แต่เมื่อเราเปิดรับความอุดมของธรรมชาติแห่งเต๋าโดยการลด/ละอิตตา เราจะกระทำด้วยความง่ายเพราะเราแสดงออกมาจากความเป็นหนึ่งเดียวของทุกสรรพสิ่ง พวกเราไม่ได้พยายามจะสร้างสำนึกอันจ่อมปลอมในเรื่องความปลอดภัยที่ตั้งอยู่บนการนำตัวเข้าไปผู้ติดกับบางคน บางสถานที่ บางตำแหน่ง บางเรื่องหรือบางสิ่ง⁴

เขากล่าวว่า เต๋านั้นเน้นการต่อต้านที่น้อยที่สุด โดยยกตัวอย่างเรื่องเด็กที่ตกลงมาจากหน้าต่างและชายเฒ่าที่ตกจากเกวียนโดยที่ทั้งสองไม่ได้รับบาดเจ็บ ทั้งนี้ เนื่องจากทั้งสองนั้นมีการต่อต้านที่น้อยมาก จึงทำให้เห็นได้ว่า ปรัชญาเต๋าได้ก่อให้เกิดวิถีในการเคลื่อนไหวอย่างปลอดภัยในโลกที่เต็มไปด้วยอันตราย แต่คนเรากลับไม่เหมือนกับเด็กหรือคนเฒ่าทั้งสองคนนั้นเพราะเราเกร็งและพยายามควบคุมจัดระเบียบตัวเองอย่างเคร่งครัด, ดึงดันตนเอง, ตื่นรนและใช้มานะในแบบของเราอันเป็นผลมาจากการที่เรายึดถือในอิตตา

Boldt ยังได้กล่าวถึงผลดีของการกระทำที่ปราศจากอิตตาว่า ชีวิตมนุษย์ล้วนเต็มไปด้วยการไขว่คว้าและเคร่งเครียด ความสมบูรณ์แห่งธรรมชาติก็จะหลบหนีจากเราไป แต่ชีวิตแห่งความสมบูรณ์นี้มีลักษณะที่เรียบง่าย ไม่ต้องตื่นรน เมื่อมนุษย์รวมเป็นหนึ่งกับกระบวนการที่เป็นของจักรวาล เปิดรับพรแห่งชีวิตเข้ามาตามธรรมชาติของแต่ละคน เราจะเป็นอิสระในการที่จะกระทำด้วยความเรียบง่ายในโลกที่เป็นเสมือนบ้านของเรา แต่ถ้ามนุษย์ยึดอิตตา จักรวาลในทัศนะของมนุษย์ก็จะถูกมองเป็น “อย่างอื่น” เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงต้องเกิดการตื่นรนเพื่อการอยู่รอด⁵

การกระทำโดยปราศจากอิตตาเป็นการผ่อนคลาย ซึ่งแสดงนัยพื้นฐานถึงความไว้วางใจในชีวิตและจักรวาล, การไม่ใช่กำลังและการไม่ตื่นรน ซึ่งเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางของเฮอริเคนหรือจุดศูนย์กลางของนาฬิกาที่ยังคงนิ่งอยู่ เขากล่าวว่า การกระทำโดยปราศจากอิตตาเป็นบทบาทของการเปิดรับ เป็นเสมือนการหยั่งรู้ (intuitive) ไปสู่สัจตถะของสรรพสิ่งและความเป็นไปของ

³ Sophocles, cited in Laurence G. Boldt, *The Tao of Abundance*(Penguin Arkana, 1999), p. 89.

⁴ Laurence G. Boldt, *The Tao of Abundance*(Penguin Arkana, 1999), p. 89.

⁵ Ibid., 86.

สรรพสิ่งเหล่านั้น คล้ายดังที่ กวน หยิน กล่าวไว้ว่า “ถ้าภายในร่างกายไม่มีอะไรที่แข็งกระด้าง สิ่งภายนอกก็จะเปิดเผยตน”⁶

จะเห็นว่าปรัชญาเต๋าได้เสนอเรื่องของการลดละอัตตาในหลายรูปแบบ รูปแบบแรกที่พบคือ การลดการยึดถือในความรู้ของผู้ปกครอง เพราะในแนวคิดของปรัชญาเต๋านั้นถือว่า ความรู้ในแบบมนุษย์ก็เป็นเพียงแค่วาทกรรมหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่สามารถกำหนดหาความถูกต้องเที่ยงตรงได้ ไม่สามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดแก่ทุกสรรพสิ่งได้ อีกทั้งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังนั้นผู้ปกครองจึงไม่ควรยึดถือความรู้ลักษณะในนั้นมากระทำการปกครอง เพราะย่อมนำความเสียหายมาสู่ประเทศ ดังเช่นในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 65

“ผู้ที่พยายามปกครองประเทศด้วยความรอบรู้
มีแต่จะนำหายนะมาสู่
ผู้ที่ไม่พยายามปกครองประเทศด้วยความรอบรู้
มีแต่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่”⁷

ตามทัศนะปรัชญาจะเห็นว่า ความรู้ในแบบทางโลกเป็นความรู้ในแบบของวาทกรรม มีลักษณะเป็นความรู้ที่นำไปสู่การแบ่งแยก, นำไปสู่การจัดระเบียบแบบแผนในแบบของมนุษย์, มีลักษณะเป็นความรู้ที่ผู้ปกครองมักจะใช้เอารัดเอาเปรียบประชาชน และเป็นความรู้ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง ความรู้เช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งการกระทำในแบบของมนุษย์ซึ่งตามทัศนะปรัชญาเต๋าแล้วย่อมไม่มีวันที่จะสำเร็จได้ การกระทำดังกล่าวเป็นการฝืนขัดกับธรรมชาติ ดังนั้น จึงไม่แปลกที่นักพรตเต๋าจะมองเห็นว่าการแสวงหาความยุติธรรมจากกฎหมายซึ่งก็เหมือนกับความพยายามในการกำหนดหรือสร้างวาทกรรมใด ๆ ขึ้นมาย่อมจะเป็นที่สิ่งไร้สาระ ทั้งนี้เพราะความยิ่งใหญ่และความเป็นไปของธรรมชาตินั้น ไม่อาจถูกกำหนดหรือจำกัดโดยวาทกรรมในแบบของมนุษย์ได้ ความข้อนี้จะเห็นได้ชัดจากคำพูดของเล่าจื๊อต่อของจื๊อที่ว่า

“ที่ท่านพูดถึงความรักและความยุติธรรมนั้น ล้วนเป็นสิ่งไร้สาระ ความพยายามของท่านที่จะอธิบายถึงสิ่งนั้นเป็นการฝืนต่อสัจจะ ด้วยท่านไม่ได้รู้เรื่องราวเหล่านั้นจริง ๆ เลย ดูฟ้าและดินสิ ฟ้าและดินเคยพูดถึงวิถีแห่งความเป็นไป ที่ดำรงอยู่ทุกวันนี้ใหม่ ทั้งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์เคยพูดถึงการส่องแสงสว่าง

⁶ Ibid., p. 86.

⁷ พจนานันท์ จันทร์สันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 166.

ให้แก่โลกใหม่ เต่าแห่งฟ้านั้นดำเนินไปตามวิถีแห่งธรรมชาติโดยไม่ยุ่งเกี่ยวขัดขวาง จงปล่อยมนุษย์ไว้ตามวิถีทางของเขา...”⁸

การที่ผู้ปกครองยึดถือความรู้ในแบบของมนุษย์จึงขัดกับแนวคิดปรัชญาเต๋า เล่าจื๊อได้อธิบายถึงความรู้ใน “อีกแบบหนึ่ง” ที่จะนำผู้ปกครองไปสู่ภาวะของการไม่กระทำหรือการปกครองโดยไม่ปกครอง และดังที่ได้อภิปรายในทัศนปรัชญาเต๋าแล้วว่า การกระทำใดที่สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีแห่งธรรมชาติย่อมไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการสร้างวาทกรรมแต่อย่างใด ซึ่งความรู้ในแบบของเต๋าจึงมีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน ดังจะพบในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 48 ว่า

“ผู้ศึกษาความรู้ฝ่ายโลก
ก็จะได้เพิ่มพูนขึ้นทุกวัน
ผู้ศึกษาความรู้ฝ่ายเต๋า
ก็จะสูญหายลดน้อยลงทุกวัน
ลดหายไป ลดหายไป
จนถึงภาวะแห่งการไม่กระทำ
และโดยภาวะแห่งการไม่กระทำ
ทุกสิ่งทุกอย่างก็ได้ถูกทำขึ้น
และสำเร็จเรียบร้อยลง”⁹

ผู้ปกครองที่ยึดถือว่าตนเองนั้นเป็นผู้รู้และทำการปกครองประเทศด้วยความรู้ฝ่ายโลกย่อมไม่มีทางที่จะปกครองได้สำเร็จและไม่สมควรที่จะเป็นผู้ปกครอง แต่ผู้ปกครองที่ฝึกลบรณตนเองเพื่อให้เข้าถึงความรู้ฝ่ายเต๋าจนค้นพบตนเองว่าไม่ได้รู้อะไรเลยต่างหากที่สมควรเป็นผู้ปกครองและสามารถทำการปกครองให้สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติได้อย่างแท้จริง ดังบทที่ 71

“ผู้ที่รู้ว่าตนเองไม่รู้ นั่นคือผู้สูงสุด
ผู้ที่คิดว่าตนเองรู้นั้นเต็มไปด้วยอวิชชา
ผู้ที่รู้ว่าอวิชชาคืออวิชชา
ย่อมหลีกเลี่ยงจากอวิชชาพ้น

ปราชญ์นั้นปราศจากอวิชชา
เพราะท่านรู้ว่าอวิชชาคืออวิชชา
ดังนั้นอวิชชาจึงไม่อาจเข้าครอบงำดวงจิตของท่าน”¹⁰

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 201.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

นอกจากนี้ การยึดถืออัตตายังปรากฏในคัมภีร์เต๋าอีกลักษณะหนึ่งคือ การยึดถือในชาติกำเนิดและเผ่าพันธุ์ ปรัชญาเต๋ามองว่าการยึดถือเช่นนั้นจะนำไปสู่การแบ่งแยกและนำไปสู่การเหยียดหยามผู้ที่มีชาติกำเนิดต่างจากตน โดยเฉพาะผู้ปกครองที่อาจจะยึดมั่นว่าตนนั้นมีชาติกำเนิดสูงส่งกว่าผู้อื่น ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมขัดกับหลักการปฏิบัติอบรมตนของผู้ปกครองในมิติของศาสตร์แห่งการปกครอง นั้นย่อมหมายความว่าผู้ปกครองที่ปฏิบัติตนเช่นนี้ไม่เข้าใจและไม่ได้ปฏิบัติตามกฎแห่งฟ้าดิน เพราะปรัชญาเต๋าคำได้ให้เห็นว่าฟ้าดินนั้นปฏิบัติต่อทุกสรรพสิ่งด้วยความเมตตาเสมอกัน ดังนั้นเล่าจื๊อจึงได้กล่าวเตือนไว้ในบทที่ 72 ดังนี้

อย่าได้เหยียดหยามชีวิตความเป็นอยู่ของไพร่ฟ้า
 อย่างได้รังเกียจเผ่าพันธุ์เชื้อสายของไพร่ฟ้า
 ด้วยท่านมิได้เกลียดชังเขา
 ท่านก็จะไม่ถูกเกลียดชังด้วย¹¹

(1.2) ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามเต๋าจะต้องลดละตัณหาหรือความอยาก

ลักษณะอย่างหนึ่งในการกระทำของเต๋าคือ กระทำโดยปราศจากความทะยานอยาก แนวคิดของนักพรตเต๋ามองเห็นว่า ชื่อเสียงเกียรติยศนั้นไม่ได้มีความสำคัญไปกว่าชีวิต ดังเช่น คำกล่าวประชดประชันของ เอียงจู่ นักปรัชญาเต๋ายุคแรกที่ว่า “เพื่อตนเองแล้ว แม้ออนชนเส้นหนึ่งเพื่อประโยชน์ของแผ่นดินก็ไม่ยอมทำ” * ปรัชญาเต๋าคำได้ตั้งคำถามว่า หากผู้ปกครองรักษาชีวิตไว้ได้ แต่กลับสูญเสียทุกสิ่ง กับ สามารถรักษาทุกสิ่งไว้ได้แต่สิ้นชีวิต อย่างไหนจะน่าเศร้าและเจ็บปวดมากกว่ากัน ดังนั้น เล่าจื๊อจึงกล่าวสรุปไว้ในบทที่ 44 ว่า

ผู้ที่รู้จักเพียงพอ
 จะไม่พบกับความอัปยศ
 ผู้ที่รู้จักหยุดในเวลาที่เหมาะสม
 จะไม่ตกอยู่ในภยันตราย

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 178.

* ไบรูดู เฟิง อิว หลัน, ปรัชญาจีนจากขงจื๊อถึงเหมาเจ๋อตง, แปลโดย ส.สุวรรณ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิราบ, 2544), หน้า 69.

เขาจึงมีชีวิตอยู่ได้ยาวนาน¹²

ผู้ปกครองจึงไม่ควรหลงระเหิงอยู่กับความทะเยอทะยานอยาก แม้ว่าได้ทะเยอทะยานไปแล้วก็ต้องพยายามยับยั้งเสียด้วยตนเอง จึงจะจัดได้ว่าเป็นผู้ที่รู้จักตนและสามารถปรับตนเข้ากับสภาพธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม¹³

การเสนอให้ผู้ปกครองลดละความต้องการของปรัชญาเต๋า มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเช่นกัน ปรีชา ช้างขวัญยืน อธิบายประเด็นเรื่องต้นหากับสังคมในแนวทางพุทธศาสนาว่า ต้นหาที่รุนแรงจะนำคนไปสู่จุดหมายของต้นหา นั่น เช่น คนที่มีความโลภมากมีความร่ำรวยเป็นจุดหมาย การดำเนินชีวิตทุกอย่างของคนผู้นั้นก็ต้องถูกบังคับด้วยความโลภให้ดำเนินใช้เล่ห์กล, หาโอกาส, ใช้อำนาจหน้าที่, ใช้การเจรจาเอาอกเอาใจ ฯลฯ เพื่อให้ได้ความร่ำรวย และคนมีความปรารถนาอำนาจมากก็หาทางให้ได้ตำแหน่งในการปกครองที่สูงที่สุด ถ้าตำแหน่งสูงสุดไม่ให้อำนาจเต็มที่ ก็จะหาตำแหน่งอื่นที่มีอำนาจมาครองอีก¹⁴

ต้นหาที่รุนแรงจะบังคับชีวิตคนให้มีแนวทางไปอย่างไรอย่างหนึ่ง คนชนิดใดได้เป็นผู้ปกครองก็จะพาสังคมให้วิ่งไปตามต้นหาที่บังคับตน แม้ระบอบสังคมที่ขัดกับต้นหาตนก็ต้องพยายามแก้ไขให้เข้ากับตนจนได้ ระบอบการปกครองที่แตกต่างกันเกิดจากต้นหาที่ต่างกันของผู้ปกครอง จึงกล่าวได้ว่า ต้นหาสร้างสังคม ใครที่อยากเจริญในสังคมก็ต้องทำตามหรือปรับตัวเข้ากับต้นหา นั้น และสังคมเองก็บำรุงรักษาต้นหา นั้นไว้ด้วยการสร้างระบบการศึกษาที่สร้างคนให้ เป็นไปตามต้นหา นั้น เช่น ถ้าต้นหาของสังคมอันเกิดจากการสร้างของผู้ปกครองมุ่งไปที่ความร่ำรวย การศึกษาก็จะมุ่งด้านอาชีพการค้าขาย การอุตสาหกรรม เป็นต้น เมื่อคนพยายามปรับตัวเข้ากับต้นหาของสังคม และสังคมรักษาต้นหาไว้ด้วยการปกครอง การศึกษา กฎหมาย ความมั่นคงของสังคมชนิดนั้น ๆ ก็เกิดขึ้น แต่เมื่อกลุ่มคนที่มีต้นหาอย่างอื่นมีอำนาจ ความขัดแย้ง, การปฏิวัติ และการจลาจลในสังคมก็เกิดขึ้นเพื่อไปสู่จุดหมายแห่งต้นหา นั้น¹⁵

แน่นอนว่าในทัศนะของปรัชญาเต๋าสິงเหล่านี้อ้วนก็ติดกันการเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้ เพราะล้วนแต่เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมาครอบงำความคิดของประชาชนและปิดโอกาสที่ประชาชนจะได้ดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางของแต่ละคน อีกทั้งการที่วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งขึ้นมา มีอำนาจเหนือวาทกรรมอื่น ๆ ย่อมจะเป็นบ่อเกิดของการต่อต้านฟันขัดอีกด้วย ดังนั้น

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

¹³ เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, ประวัติปรัชญาจีน(2505), หน้า 143.

¹⁴ ปรีชา ช้างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533), หน้า 69.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69-70.

ผู้ปกครองจึงไม่ควรทำการปกครองตามตัณหาของตน แต่ควรลดละตัณหาและปล่อยให้ “ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ” เพราะเมื่อกระทำเช่นนี้ การกระทำของผู้ปกครองย่อมจะไม่ตกอยู่ในอำนาจของตัณหา และผลจากการกระทำนั้น ๆ จะไม่นำไปสู่ความเดือดร้อนใดได้เลย ดังในบทที่ 37 ของคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง

“จงปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ
ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลนี้ไร้ชื่อ
มันช่วยขจัดความอยากทั้งปวง
เมื่อขจัดความอยากได้
ความสงบย่อมเกิดขึ้น
ดังนั้นโลกย่อมถึงซึ่งสันติสุข”¹⁶

(1.3) ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามเต๋าต้องไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับวิถีธรรมชาติ

สุวรรณา สถาอานันท์ ตั้งข้อสังเกตว่า การกระทำโดยทั่วไปของมนุษย์เกิดจากเจตนาเฉพาะตน และมีผลกระทบเฉพาะส่วน ซึ่งอาจจะจำกัดวงแคบเฉพาะตนเอง ครอบครัว ญาติมิตร รัฐ หรือแม้แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และเนื่องจากการกระทำของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน น้อยครั้งนักที่จะมีมูลเหตุจูงใจมาจากการคำนึงถึงผลรวมแห่งมนุษย์หรือธรรมชาติ การกระทำเฉพาะส่วนเล็วเหล่านี้เป็นความพยายามแสดงพลังอำนาจเฉพาะตนของมนุษย์ แต่ยังมีได้ตระหนักรู้พลังแห่งการไม่กระทำอันเป็นกระบวนวิถีดำเนินแห่งธรรมชาติทั้งมวล ผลภัยแห่งการกระทำเฉพาะส่วนเล็ว ในที่สุดจะตกอยู่แก่มนุษย์ผู้กระทำนั่นเอง

สุวรรณา กล่าวสรุปว่า การไม่กระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ขัดกับธรรมชาติ ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ ลุล่วงของทุกสิ่ง การกระทำของมนุษย์อาจจะทำให้สำเร็จได้ก็แต่เฉพาะบางสิ่งและความสำเร็จเฉพาะอาจจะหมายถึงความล้มเหลวของทั้งหมดก็เป็นได้¹⁷

ลักษณะของการไม่เข้ายุ่งเกี่ยว ย่อมทำให้ผู้ปกครองนั้นกระทำการปกครองที่ดูเหมือนจะไม่ใส่ใจประชาชน กระทำต่อประชาชนเหมือนเป็นสิ่งที่ไร้ชีวิต แต่แท้จริงแล้วการที่ผู้ปกครองกระทำเช่นนั้น ย่อมส่งผลให้การดำเนินของวิถีธรรมชาติดำเนินไปได้อย่างไม่มีสิ่งฝืนขัดใด ๆ ดังเช่นใน บทที่ 5 ของคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

¹⁷ สุวรรณา สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารัต (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 74.

ฟ้าดินนั้นไร้เมตตา
 ปฏิบัติคล้ายตั้งสรรพสิ่งเป็นหุ่นฟาง
 ปราณนั้นไร้เมตตา
 ปฏิบัติคล้ายตั้งผู้คนเป็นหุ่นฟาง

แท้จริง ฟ้า ดิน และปราณ
 มิได้ไร้เมตตา
 เพียงแต่ไม่เข้าไป
 ก้าวภายในสรรพสิ่ง¹⁸

นอกจากนี้ ในบทหวงตี้ของเฉียวจื่อได้ก็ได้อีกกล่าวถึงโทษของการที่ผู้ปกครองได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปกครอง อันเป็นการฝืนขัดกับวิถีแห่งธรรมชาติว่า

...ครั้นล่วงมาได้อีก 15 ขวบปี ด้วยกังวลอยู่ในท่ามกลางความระส่ำของไต้หหล้า จึงระดมปัญญาความสามารถด้วยวิริยะ เพียรมานะทั้งสติและกำลัง ปกครองมวลประชาราษฎร์ กระทั่งราชสีแห่งฉิวพรรณก็เผือดสีหมองคล้ำ อารมณ์ทั้งห้าก็เลือนและเปราะปรวน พระเจ้าหวงตี้จึงทอดถอนหนุ่ยรำพึงว่า “ความผิดของข้าลึกลับซึ่งนัก โทษและทุกข์จากการบำเรอตนเองเป็นเช่นนี้เอง โทษและทุกข์จากการปกครองสรรพสิ่งเป็นเช่นนี้เอง”¹⁹

ในเมื่อการปกครองในแบบของมนุษย์นำมาซึ่งโทษและทุกข์ นักพรตเต๋าจึงเสนอให้ผู้ปกครองหันมาปฏิบัติตามวิถีแห่งเต๋า เพราะนอกจากจะเป็นการไม่ไปขัดขวางวิถีของธรรมชาติแล้ว การไม่เข้ายุ่งเกี่ยวย่อมจะนำไปสู่การลดละความต้องการต่าง ๆ ด้วยการปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาล เข้าไปเป็นสิ่งที่ควบคุมการกระทำแทนดังบทที่ 37

เต๋าไม่เคยกระทำ
 แม้กระนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็สำเร็จลุล่วง
 หากกษัตริย์และเจ้านครสามารถรักษาเต๋าไว้ได้
 โลกก็จะเปลี่ยนแปลงไปโดยความต่อเนื่อง
 เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไปและเกิดการกระทำต่าง ๆ ขึ้น
 จึงปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ

¹⁸ พจนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 50.

¹⁹ ปกรณ ลิมปานุสรณ์, คัมภีร์เต๋าของเฉียวจื่อ (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, 2545), หน้า 31.

ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลนี้ไร้ชื่อ
 มันช่วยขจัดความอยากทั้งปวง
 เมื่อขจัดความอยากได้
 ความสงบย่อมเกิดขึ้น
 ดังนั้นโลกย่อมถึงซึ่งสันติสุข²⁰

เช่นเดียวกับทัศนคติของจวงจื๊อที่เห็นว่า กิจการและกิจกรรมทุกอย่าง จะต้องสอดคล้อง
 เหมาะสมกับธรรมชาติของกิจนั้น ๆ มิควรที่ผู้ปกครองจะ“สอดมือเข้าไปช่วยเสริมเติมแต่ง”เป็นอัน

ขาด

“เปิดป่าแม้จะมีคอสัน หากไปช่วยยัดให้ยาว มันก็ไม่รู้สึกเป็นสุข กระเรียนแม้จะมีคอยาว
 แต่หากไปช่วยทำให้สั้น มันก็จะรู้สึกเป็นทุกข์ ดังนั้นเมื่อธรรมชาติยาวก็มิควรไปป่นทอนให้สั้นลงและเมื่อ
 ธรรมชาติสั้น ก็มิควรไปต่อเติมให้ยาวขึ้น” 2 1

ดังนั้นแล้วกระบวนการใช้ระบบกฎหมายหรือระบบจริยธรรมหรือวาทกรรมใด ๆ เข้าไป
 แทรกแซงหรือควบคุม ก็มีได้แตกต่างอะไรไปจากการเอาบังเหียนไปเหนี่ยวคอม้า หรือเอาเชือกไป
 สมนตะพายจมูกวัว ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องบั่นทอนทำลายความเป็นไปตามธรรมชาติทั้งสิ้น ปกรณ์ ลิ
 มปนูสรณ์ กล่าวว่า “โลกทัศน์เช่นนี้อาจจะขยายความไปจนถึงระดับปรัชญาการเมืองได้ กล่าวคือผู้
 มีอำนาจปกครองจะต้องไม่ตรากฎขึ้นควบคุมบังคับประชาราษฎร์ตามอำเภออารมณ์ของตนเอง
 เพราะการหวังจะครองแผ่นดินด้วยวิธีเช่นนั้น ก็เสมือนหนึ่งใช้ยุ้งน้อยไปแบกขุนเขาใหญ่เอาไว้ การ
 จะสำเร็จผลย่อมไม่เป็นที่หวังได้เลย”²²

สุวรรณา สถาอานันท์ เห็นว่า การกระทำของรัฐในรูปแบบของการออกคำสั่ง การกำหนด
 มาตรฐานคุณค่า การยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมความรู้ และวิทยาการ การทำสงคราม ล้วน
 แต่มีผลกระทบที่กว้างขวางรุนแรงต่อประชาราษฎร์ และเป็นเงื่อนไขที่นำอันตรายมาสู่ผู้ปกครอง
 เองด้วย ในสภาพการณ์เช่นนี้ การหยุดการกระทำของรัฐย่อมเป็นการหยุดการกระทำอื่น ๆ อันไม่
 สมควรของประชาราษฎร์ไปด้วย การลดละการกระทำของรัฐน่าจะช่วยหมุนรัฐและสังคมกลับคืนสู่
 สภาวะเรียบง่ายตามธรรมชาติดั้งเดิม ความรุนแรงโดยรวมของสังคมก็น่าจะลดน้อยถอยลงไปด้วย

²⁰ พจนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 109.

²¹ ปกรณ์ ลิมปนูสรณ์, วิถีแห่งเต๋าของจวงจื๊อ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545), หน้า 82.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

สถิติ อาชญากรรมลดลง อายุเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้น การแก่งแย่งชิงดีลระดับลง สังคมสันติสุขขึ้น²³

(1.4) ผู้ปกครองจะต้องไม่ทำลายความเป็นมนุษย์ที่แท้ของประชาชน

สิ่งที่ปรัชญาเต๋าเสนอแก่ผู้ปกครองในข้อนี้คือ ไม่ควรที่จะครอบงำประชาชนไว้ด้วยวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่ง เพราะวาทกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องและไม่สามารถจะดำรงอยู่เช่นนั้นต่อไป กล่าวอีกอย่างได้ว่า ไม่สามารถจะยึดถือว่าเป็นความจริงและไม่สามารถจะยึดถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องได้เลย ทั้งนี้เพราะทัศนปรัชญาเต๋าเห็นว่า สรรพสิ่งแปรเปลี่ยนไปทุกขณะมนุษย์ไม่สามารถจะกำหนดหรือยึดถือเอาสาระใด ๆ ได้เลย ในกรณีนี้จะเห็นว่า แม้แต่ตัวผู้ปกครองเองก็มีการเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ชั่วคราวเท่านั้น ดังจะเห็นได้ในนิทานของจวงจื๊อเรื่องการสนทนาของเขา

หวังเหลียงเป็นเงาของเขา หวังเหลียงถามเงาว่า

“ประเดี๋ยวเจ้าก็เดินไป อีกประเดี๋ยวเจ้าก็หยุด
ประเดี๋ยวเจ้าก็นั่ง อีกประเดี๋ยวเจ้าก็ยืน
นี่เจ้าทำอะไรกันแน่? เจ้าไม่เป็นตัวของตัวเองดอกหรือ?”

เงาตอบว่า

“ข้าคงจะต้องพึ่งพาอาศัยบางสิ่งบางอย่างจึงได้เป็นอย่างนี้
สิ่งที่ข้าพึ่งก็ยังมีสิ่งที่เขาต้องพึ่งอีก จึงได้เป็นเช่นนั้น
งูอาศัยเกล็ดจึงเลื้อยคลานได้
จักจั่นอาศัยปีกจึงบินได้

แต่เมื่อพวกมันตายไปแล้ว แม้เกล็ดและปีกจะยังอยู่

แต่มันก็เลื้อย ก็บิน ไม่ได้

เพราะฉะนั้นการอาศัยการไม่พึ่งพาอาศัย จึงจะเป็นธรรมชาติ”²⁴

นัยของนิทานเรื่องนี้กำลังกล่าวถึง การเปรียบเทียบบทบาทของผู้ปกครอง อันเป็นเสมือนสิ่งที่ถูกสมมุติขึ้น การที่ผู้ปกครอง “ยึดเยียด” ให้ประชาชนจะต้องยึดถือเอาวาทกรรมต่าง ๆ ที่ตน

²³ สุวรรณ สถาอาพันธ์, กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนวย จาริต(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 77.

²⁴ บุญศักดิ์ แสงระวี, แปล. จวงจื๊อจอมปราชญ์(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2534), หน้า 60.

สร้างขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งในวิธีการดำรงชีวิต ย่อมขัดกับวิธีการเติบโตตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล ทั้งนี้เพราะแม้แต่ผู้ปกครองก็หาได้เป็นผู้ปกครองตลอดไปไม่

หากมองในแง่ของวาทกรรมจะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้ของปรัชญาเต๋า พยายามที่จะไม่ให้มีวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งอยู่เหนือวาทกรรมอื่น ๆ หรือ ผูกขาดความถูกต้องแต่เพียงวาทกรรมเดียว ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการ deconstruction ของ Derrida ในแง่มุมที่ว่ามนุษย์ไม่ควรไปยึดถือว่าวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร อธิบายว่า สาระสำคัญของวิธีการวิพากษ์แบบ deconstruction ก็คือ การชวนให้สงสัยและตั้งคำถามกับฐานรากของสรรพสิ่ง แต่มิใช่เป็นการตั้งคำถามเพื่อต้องการค้นหารากเหง้า ต้นตอ หรือจุดกำเนิดของสรรพสิ่งในความหมายของการมีแก่นแท้ ศูนย์กลางที่แน่นอนตายตัว Derrida เองไม่เชื่อว่ามีสิ่งนี้เพราะการเชื่อในแก่นแท้หรือศูนย์กลางนั้นเป็นเพียงจารีตในวิถีคิดของอภิปรัชญาตะวันตกเท่านั้น แต่การตั้งคำถามกับฐานรากของ deconstruction เป็นไปเพื่อการสั่นคลอนหรือล้มล้างสิ่งเหล่านี้มากกว่า อันจะนำไปสู่การแทนที่/สวมรอยด้วยสิ่งอื่นที่เปิดกว้าง และมีความยุติธรรมมากกว่า²⁵

สิ่งที่วิธีการวิพากษ์แบบ deconstruction ให้ความสนใจอย่างมาก นั่นคือ สิ่งที่ไม่เป็นไปตามระบบ ระเบียบ และการจัดลำดับชั้นที่ดำรงอยู่ เช่น สิ่งที่เป็นไปไม่ได้, ซิดจำกัด, สิ่งที่ไม่แน่นอน/ตัดสินใจไม่ได้, สิ่งที่ยังคิดไม่ได้/คิดไม่ถึง, สิ่งที่พูดไม่ได้/ยังไม่มีคำพูดถึง, สิ่งที่ขาดหายไป, สิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่, สิ่งที่ย่อ/ลดทอนลงอีกไม่ได้, หรือสิ่งที่ไม่เป็นอะไรและเป็นอะไรไปพร้อม ๆ กัน เป็นต้น เพราะสำหรับ Derrida แล้ว อะไรก็ตามที่เป็นไปได้, ตัดสินได้, คิดได้, พูดได้, ย่อ/ลดทอนได้ ฯลฯ ก็คือ สิ่งที่ถูกจัดระบบ ระเบียบ และลำดับชั้นเรียบร้อยแล้ว²⁶

ดังนั้นการที่ผู้ปกครองพยายามทำให้ประชาชนเห็นว่าวาทกรรมต่าง ๆ ที่ตนกระทำขึ้น เช่น ระเบียบ, กฎหมาย, จริยธรรม หรือความเชื่อใด ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพียงสิ่งเดียว ซึ่งเป็นเสมือนการผูกขาดและใช้อำนาจของตนบังคับให้ประชาชนเชื่อฟังและปฏิบัติตามนั้นย่อมเป็นการทำลายการเติบโตตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลที่มีลักษณะเป็นความหลากหลาย แม้ว่ากระทำในลักษณะดังกล่าวจะเป็นความหวังดีต่อประชาชน แต่ในทรรศนะของปรัชญาเต๋าแล้ว นั่นกลับเป็นเสมือนการ “ทำร้าย” ประชาชนอยู่ดี ดังตัวอย่างนิทานของจวงจื้อ

“เมื่อครั้งกาลก่อน ยังมีปักษาทะเลหนึ่งบินพลัดหลงเข้าไปยังดินแดนของอาณาจักรหลู่ เจ้าหลู่โหวจึงนำนกเข้าสู่ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ปرنปรีด้วยสุวรรณเสลิก กล่อมให้มันเริงด้วยมโหรีหลวง

²⁵ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, รัฐศาสตร์แนววิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า (18).

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า (21).

และบำรุงด้วยเนื้อซึ่งผ่านยัญพิธีแล้ว แต่นกทะเลนั้นก็คงเหม่อตาหมองใจ มิจะต้องแม่เนื้อสักชิ้น
ไม่กินแม้สุราสักหยด พอล่วงได้สามวันก็ตาย นี่เป็นเพราะนำเอาวิธีการเลี้ยงมนุษย์ไปใช้เลี้ยงนก หาใช่
เอาวิธีการเลี้ยงนกไปใช้เลี้ยงนกไม่... ”²⁷

สุวรรณา สถาอานันท์ เห็นว่า รัฐหรือผู้ปกครองที่โดยปกติแล้วทำหน้าที่สร้างกฎเกณฑ์
กติกานั้น บทบาทเหล่านี้เล่าจื้อแนะนำให้ “ละทิ้ง” เพราะเป็นการชักนำประชากรราษฎรออกจาก
“ธรรมชาติดั้งเดิม” ของพวกเขา ซึ่งประชากรราษฎรเป็นตัวของตัวเองอย่างง่าย ๆ และอาจจะจะมี
“ความเห็นแก่ตัว” และ “ความโลภ” ที่เจือจางรอการขจัดออกไป มิใช่ยิ่งไปส่งเสริมให้ความต้องการ
และวิทยาการต่าง ๆ “ฟุ้งซ่าน” ไปตามสี่สนสี่ลาของสิ่งที่ปรากฏ²⁸

ดังที่ ปกรณ ติมปบุตรณ์ กล่าวสรุปมโนทัศน์ของจวงจื้อนั้นว่าหมายถึง วัตถุประสงค์ความเป็น
มนุษย์ควรมีอิสระเสรีในการแสดงออกอย่างเต็มที่ และหมายถึงการที่บุคคลและเอกลักษณ์ของแต่ละ
บุคคลได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเต็มเปี่ยม ไม่ถูกจำกัดหรือบีบคั้นโดยกฎระเบียบหรือ
อำนาจใด ๆ ด้วยหลักการเช่นนี้เท่านั้นที่จะทำให้อัตภาพได้รับการบ่มเลี้ยงจนจำเจริญสมบูรณ์

โดย ปกรณ ติมปบุตรณ์ ได้อธิบายเสริมว่า

“อย่างไรก็ตามปณิธานและความปรารถนาของตัวตนนี้ ก็ไม่อาจถูกปล่อยให้ขยายออกไปอย่างไร
ขอบเขต เนื่องจากเมื่อไปกระทบหรือส่งอิทธิพลต่อกิจกรรมหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่นเข้า ก็อาจจะเกิด
ภาวะการบังคับขู่เข็ญ การรุกรานหรือแม้แต่การเข้าครอบงำซึ่งกันและกันได้โดยง่าย ดังนั้นในจุดนี้จึงต้องมี
หลักการเรื่องนิกรกรรมมาช่วยด่วงให้สมดุล เพราะหลักนิกรกรรมจะช่วยเตือนสติให้มนุษย์ไม่ถือเอาความเห็นหรือ
อำภออารมณ์ของตนไปบังคับโน้มน้าวผู้อื่นทำให้สามารถดำรงดุลยภาพของมนุษย์สัมพันธ์ไว้ได้เพราะ
สัมพันธ์ภาพในลักษณะเช่นนี้ มนุษย์ย่อมมีสถานะที่เท่าเทียมกัน ทุก ๆ คนมีสิทธิ์ที่จะพัฒนาสร้างสรรคปณิธาน
ความคิดของตน ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับนับถือฐานะและบุคลิกภาพของบุคคลอื่นด้วยเช่นกัน ในสังคมเช่นนี้แต่
ละปัจเจกบุคคลก็จะพัฒนาตัวตนได้อย่างสมบูรณ์โดยที่สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี”²⁹

การลดอัตตาของผู้ปกครอง, การลดละตัวตน, การไม่เข้ายุ่งเกี่ยวขัดขวางของวิถีแห่ง
ธรรมชาติ และการส่งเสริมให้สรรพสิ่งได้ดำเนินไปตามธรรมชาติ จึงเป็นเสมือนหน้าที่ของ
ผู้ปกครองในทรรศนะของนักพรตเต๋า ดังที่เล่าจื้อสรุปได้ในบทที่ 64

²⁷ ปกรณ ติมปบุตรณ์, *วิถีแห่งเต๋าของจวงจื้อ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545), หน้า 84.

²⁸ สุวรรณา สถาอานันท์, *กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต* (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 71.

²⁹ ปกรณ ติมปบุตรณ์, *วิถีแห่งเต๋าของจวงจื้อ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545), หน้า 86.

“ดังนั้นปราชญ์ย่อมปรารถนาในสิ่งที่คนอื่นไม่พึงปรารถนา
 และไม่ให้คุณค่าแก่จุดหมายที่บรรลุได้ยาก
 เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นมิได้รู้
 รื้อฟื้นสิ่งที่คนมากมายได้หลงลืม
 ท่านได้ช่วยทำให้ทุกสิ่งเติบโตและเป็นไปตามธรรมชาติ
 แต่มิได้หาญเข้ายุ่งเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ”³⁰

การแสดงออกของผู้ปกครอง

ลักษณะของเต๋าที่ไม่กล่าวอ้างถึงคุณความดีต่าง ๆ ของตนนั้น เปรียบได้กับมรรควิธีในการแสดงออกของผู้ปกครอง ซึ่งในส่วนนี้เกี่ยวข้องกับศิลปะแห่งการปกครองเป็นอย่างมาก ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าศิลปะแห่งการปกครองนั้นเป็นเรื่องของวิธีการ, กลยุทธ์ ซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องของการสร้างอำนาจ, การใช้อำนาจ และการรักษาอำนาจ, การควบคุมประชาชน เป็นต้น ฉะนั้นการกระทำในลักษณะดังกล่าวของเต๋าย่อมเป็นการกระทำที่นำมาซึ่งอำนาจและความไว้วางใจจากประชาชน อันเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองควรเอาเป็นแบบอย่าง

จากคำกล่าวของเล่าจื๊อในบทที่ 39 แสดงให้เห็นชัดถึงสิ่งที่ผู้ปกครองควรคำนึงเป็นอย่างมาก นั่นคือเรื่องที่มาของอำนาจและการพึ่งพาอาศัยผู้ที่ต่ำกว่า

“หากฟ้าไม่กระจ่างแจ้ก็จะพังทลาย
 หากพื้นดินไม่มั่นคงก็จะแตกร้าว
 หากดวงจิตไร้ความศักดิ์สิทธิ์ก็จะดับสูญ
 หากแหล่งน้ำไม่เปี่ยมล้นก็จะเหือดแห้ง
 หากสรรพสัตว์ไร้พลังแห่งชีวิตก็จะแตกดับ
 หากกษัตริย์ไร้อำนาจก็จะถูกโค่นล้ม

ดังนั้นการเป็นผู้สูงส่งต้องพึ่งพาคนสามัญช่วยสนับสนุน
 ความรุ่งโรจน์ต้องอาศัยความต่ำต้อยเป็นพื้นฐาน”³¹

สิ่งนี้เป็นไปตามทัศนปรัชญาเต๋าที่ว่าหยิน-หยางนั้นเป็นพลังเกื้อกูลกัน การดำรงอยู่ของสิ่งหนึ่งต้องอาศัยอีกสิ่งหนึ่งเสมอ ฉะนั้นหากผู้ปกครองต้องการความยิ่งใหญ่เปี่ยมล้นไปด้วยอำนาจ

³⁰ พงนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 164.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118

ผู้ปกครองก็จำเป็นต้องทำให้ผู้ถูกปกครองช่วยสนับสนุนกับตัวเขา และด้วยสาเหตุนี้เองการ
แสดงออกของผู้ปกครองต่อประชาชน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะรักษาอำนาจของเขาไว้ให้ยั่งยืน
สิ่งที่นักพรตเต่ามักใช้เปรียบเทียบถึงการแสดงออกของผู้ปกครองคือ น้ำ ผู้วิจัยตีความว่า
สัญลักษณ์น้ำน่าจะแทนความหมายของความอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้ปกครอง เช่นในคัมภีร์เต่า เต็ก
เก็ง บทที่ 8

“น้ำตั้งตนอยู่ในที่ต่ำ

อันทุกคนรังเกียจเหยียดหยาม

ดังนั้นจึงนับว่าได้เข้าไปใกล้กับเต่า”³²

ปรัชญาเต่าเสนอให้ผู้ปกครองแสดงออกหรือเคลื่อนไหวเช่นน้ำ จะเห็นได้ว่าน้ำนั้นเปลี่ยน
รูปทรงตามสิ่งต่าง ๆ แต่ยังคงรักษาความเป็นน้ำเอาไว้คือความอ่อนโยนอันเป็นลักษณะดั้งเดิมของ
ตน นัยของสัญลักษณ์น้ำน่าจะหมายถึง ศิลปะในการปล่อยยให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ดำเนินไปตามวิถี
ของตัวเอง ผู้ปกครองจึงกระทำการปกครองโดยไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง เช่น นิทาน
ของเลียดจ้อเรื่อง การเลี้ยงสัตว์ของนายสัตวภิบาล ที่ได้แฝงนัยของการเสนอให้ผู้ปกครองต้อง
เข้าใจธรรมชาติของผู้ถูกปกครองเสียก่อน เมื่อทราบแล้วจึงกระทำการปกครองโดยระมัดระวัง การ
ที่นายสัตวภิบาลไม่กระตุ้นสัตว์ที่มีเลือดลมให้ขุ่นเคือง จึงเป็นเสมือนการที่ผู้ปกครองรู้จักใช้
อำนาจในลักษณะที่ไม่บีบบังคับหรือฝืนธรรมชาติของผู้ถูกปกครอง แต่ยอมกระทำการปกครองให้
เป็นไปตามลักษณะความเป็นไปของแต่ละสรรพสิ่ง ผู้ปกครองจึงต้องไม่สร้างวาทกรรมใด ๆ ขึ้นมา
บังคับประชาชน แต่กลับต้องแสดงออกในลักษณะที่ให้ความเคารพ, ยกย่อง และอ่อนน้อมต่อ
ประชาชน

การแสดงออกของผู้ปกครองเฉกเช่นน้ำนั้น อาจจะถูกมองว่าไม่สามารถประสบผลสำเร็จ
ทางการปกครองได้ ดังนั้น เล่าจื้อจึงได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของน้ำว่า น้ำนั้นอ่อนนุ่มก็จริงแต่ก็
ไม่มีอะไรที่เทียบเคียงกับคุณสมบัตินี้ได้หากต้องการเอาชนะสิ่งที่แข็ง เช่นเดียวกับการปกครอง
ผู้ปกครองจำเป็นต้องอดทนต่อกรวิพากษ์วิจารณ์, อดทนต่อความไม่เคารพยำเกรง ฯลฯ และ
แสดงออกต่อเหล่าราษฎรโดยใช้ความอ่อนโยน ดังเช่นในคัมภีร์เต่า เต็ก เก็ง บทที่ 78

“ไม่มีสิ่งใดจะอ่อนนุ่มไปกว่าน้ำ

แต่ไม่มีสิ่งใดจะยิ่งไปกว่าน้ำ

ในการมีชัยเหนือสิ่งที่แข็ง

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

นับว่าไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบ
 ไม่อาจหาสิ่งใดมาทดแทน
 ความอ่อนแอมีชัยต่อความแข็งแรง
 ความอ่อนโยนมีชัยต่อความแข็งกระด้าง
 ไม่มีใครที่ไม่รู้
 แต่ไม่มีใครที่ปฏิบัติ
 ดังนั้นปราชญ์จึงกล่าวไว้ว่า
 ผู้ที่สามารถทนรับการใส่ร้ายของโลกได้
 สมควรที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาอาณาจักร
 ผู้ที่ทนแบกรับบาปโทษของโลกไว้ได้
 สมควรเป็นกษัตริย์ปกครองโลก”³³

สุวรรณา สถาอานันท์ กล่าวว่า การใช้อำนาจผู้ปกครองนั้น ต้องเป็นการไม่ใช้อำนาจให้เป็นไปในลักษณะของการออกกฎหมาย, การลงโทษ, การควบคุม, บังคับ หรือการสร้างกฎเกณฑ์ของ จริยธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอำนาจเชิงแข็ง อันเป็นเสมือนการใช้อำนาจที่เข้าครอบครอง บังคับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกิเลสตัณหาแคบ ๆ เฉพาะตัวผู้ปกครอง และเป็นเสมือนพลังกดทับ บังคับสิ่งอื่นให้มีรูปลักษณะเหมือนตนหรือดำเนินไปในทิศทางที่ตนต้องการเท่านั้น³⁴

ส่วนอำนาจในแบบปรัชญาเต๋านั้น สุวรรณา เรียกว่า อำนาจเชิงอ่อน หมายถึง การที่ผู้ปกครองใช้อำนาจเกื้อหนุน สิ่งทั้งหลายหรือชีวิตต่าง ๆ ให้มีรูปลักษณะตามธรรมชาติเดิมของแต่ ละสิ่งนั้นโดยไม่เข้าไปก้าวก่ายทำลาย การใช้อำนาจเช่นนี้จะไม่ถูกต่อต้านเพราะเป็นการไปส่งเสริม ประชาชน ด้วยเหตุนี้ ผู้ปกครองจึงต้องแสดงออกซึ่งความเมตตาโดยจะไม่ยึดถือกับมาตรฐานทาง จริยธรรมใดๆ ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นคนดี, คนชั่ว, คนพูดความสัตย์ หรือคนที่พูดโกหก ผู้ปกครองย่อม ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้โดยเท่าเทียมกัน เป็นไปในแบบเดียวกัน และไม่เลือกปฏิบัติต่อคนกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นเล่าจื๊อจึงถือว่า ผู้ปกครองที่สามารถแสดงตนจนเปรียบประหนึ่งว่า “ท่านดูแลประชาชนเหมือนดังบุตรของตน”³⁵ ได้แล้ว จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จในการใช้ ศิลปะการปกครองข้อนี้

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

³⁴ สุวรรณา สถาอานันท์, *กระแสรบปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 80-81.

³⁵ พจนา จันทรสันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 136.

การแสดงออกในการใช้อำนาจของผู้ปกครองในแบบทางโลก เช่น เพื่อการสะสมทรัพย์สิน, เพื่อให้ตนนั้นยิ่งใหญ่, เพื่อให้ตนสูงส่งในบรรดาศักดิ์ เป็นต้น นั้น ปรชญาเต๋าเห็นว่า มีแต่จะก่อให้เกิดผลเสียตามมา ดังที่เล่าจื๊อกล่าวในบทที่ 36 ว่า

“ผู้ที่ถูกลดทอน
จะต้องมีมากมาก่อน
ผู้ที่อ่อนแอ
จะต้องเข้มแข็งมาก่อน
ผู้ที่ตกต่ำ
จะต้องยิ่งใหญ่มาก่อน
ผู้ที่ได้รับ
จะต้องให้มาก่อน
เหล่านี้คือนัยที่แสดงออกให้ปรากฏ

ความอ่อนละมุนมีชัยเหนือความแข็งกร้าว
ควรปล่อยให้มัจฉาอยู่ในสระลึกจะดีกว่า
เหมือนดั่งเก็บงำศัตรูทุกทั้งมวล
ของบ้านเมืองไว้มิให้ใครแลเห็น”³⁶

การแสดงออกอย่างถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นประโยชน์ยิ่ง ดังที่เล่าจื๊อเปรียบเทียบว่า ปลา
ควรที่จะอยู่ในสระลึกจึงจะปลอดภัย หรือ อาวุธควรจะอยู่ในที่ที่ไม่มีใครแลเห็นจึงมิเกิดอันตราย
ฉะนั้นแล้ว อำนาจของผู้ปกครองจึงควรแสดงออกมาด้วยความอ่อนโยนและอ่อนน้อม เพราะการ
แสดงออกเช่นนี้ย่อมจะทำให้ผู้ปกครองสามารถรักษาอำนาจของตนไว้ได้อย่างมั่นคงตลอดไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

“ผู้ปกครองที่ฉลาดย่อมเป็นเสมือนลำตัว ส่วนขุนนางนั้นเหมือนแขน, ผู้ปกครองปลูกฝังวางราก ขุนนางเป็นผู้จัดการกิ่งก้าน, ผู้ปกครองควบคุมหลักการ ขุนนางนำหลักการออกสู่รายละเอียด, ผู้ปกครองเป็นผู้ควบคุม ส่วนขุนนางทำงานลักษณะงานประจำ”⁴⁵

เมื่อผู้ปกครองต้องการเข้าควบคุมการบริหารบ้านเมืองให้มั่นคง เขาจะแสดงบทบาทการปกครองโดยไม่ปกครองออกมา ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะทำให้ผู้ปกครองสามารถเป็นผู้ปกครองที่แท้จริงได้ เนื่องจากเขาไม่ได้เข้าไปคลุกคลีในรายละเอียดของการปฏิบัติงาน ซึ่งลักษณะคล้ายกับการสร้างระบบราชการมากกว่าจะเป็นการปกครองโดยไม่ปกครอง Shen ได้กล่าวเปรียบเทียบบทบาทนี้ของผู้ปกครองว่า

“เสียงของกลองนั้นหาได้เป็นส่วนหนึ่งของโน้ตทั้งห้าไม่ นั่นมันก็เหมือนกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่มีวิธีการในการไม่แสดงออกอย่างเหมาะสมจะไม่แสดงออกในหน้าที่ของขุนนางทั้งห้าและนั่นทำให้เขาเป็นปราชญ์แห่งการปกครอง ผู้ปกครองควบคุมนโยบายส่วนขุนนางจัดการกับสาธารณะกิจ กล่าวเช่นนี้ 10 ครั้ง ก็ยอมถูกทั้ง 10 ครั้ง กระทำ 100 ครั้ง ก็ยอมสำเร็จทั้ง 100 ครั้ง นี่เป็นกิจของผู้ปกครองที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นเป็นขุนนางผู้รับใช้ มันมิใช่เป็นหนทางการปกครอง”⁴⁶

(2) การที่ปรัชญาเต๋าเสนอให้ผู้ปกครองจะต้องเป็นเสมือนผู้ที่อยู่ไกลและเกียจคร้าน นั้น Shen อธิบายว่า ใจความของประเด็นนี้คือ วิธีการที่ผู้ปกครองจะกระทำการโดยสั่งการขุนนางนั้น เป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะผู้ปกครองจะต้องหลีกเลี่ยงการวางตัวในตำแหน่งที่อันตรายและแสดงตัวตนของเขาในลักษณะที่ไม่เหมาะสม ดังที่เขาอธิบายว่า

“ถ้าความฉลาดของผู้ปกครองแสดงออกมาเด่นชัด

ประชาชนจะต่อต้านเขา

ถ้าผู้ปกครองขาดความฉลาด

ประชาชนจะหลงกลวงเขา

ถ้าผู้ปกครองแสดงปัญญาออกมา

ประชาชนจะบิดเบือนความผิดเพื่อตบตาเขา

ถ้าผู้ปกครองแสดงความขาดปัญญา

ประชาชนจะซ่อนข้อบกพร่องเอาไว้

⁴⁵ Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), p. 65.

⁴⁶ Ibid., p. 65

ถ้าผู้ปกครองแสดงว่าไม่มีความปรารถนา
 ประชาชนจะสืบค้นดีแล้วว่าแท้จริงผู้ปกครองต้องการอะไร
 ถ้าผู้ปกครองแสดงความปรารถนาออกมา
 ประชาชนจะใช้สิ่งที่เขาารู้ล่อใจผู้ปกครอง”⁴⁷

ดังนั้น Shen จึงสรุปว่าผู้ปกครองที่ฉลาดย่อมกล่าวว่า “ฉันไม่รู้จักพวกเขา (ประชาชน)”
 นั้นย่อมเป็นวิถีของการปกครองโดยไม่ปกครอง ซึ่งเป็นเพียงหนทางเดียวที่ผู้ปกครองจะสามารถ
 ควบคุมประชาชนได้ ผู้ปกครองจะต้องอดกลั้น ระมัดระวังในการริเริ่มและไม่ทำตัวเองให้ตกเป็น
 เป้าสายตา เพราะหากกล่าวตามที่ศนะของ Shen มั่นยอมเป็นเรื่องเปราะบางมากหากผู้ปกครอง
 แสดงออกอย่างชัดแจ้งเกินไป แต่หากผู้ปกครองรู้จักซ่อนตัวเองไว้ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าการไม่กระทำ
 หรือการปกครองโดยไม่ปกครอง เขาจะได้รับประโยชน์เสียยิ่งกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า

“ผู้ปกครองที่ชำนาญจะใช้ประโยชน์จากการแสดงออกซึ่งความเขลาของตนเอง กระทำ
 ตัวเองเหมือนนกพร่อง วางตัวเองให้เหมือนคนซี้ฉลาด ซ่อนตัวเองภายใต้การไม่กระทำ เขาจะปิดบังเป้าหมาย
 และร่องรอยของเขา เขาแสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้กระทำ ดังนั้น ผู้ที่อยู่ใกล้เขายอมชื่นชม ส่วนผู้ที่อยู่ไกล
 ย่อมคร่ำครวญถึง(อยากอยู่ภายใต้การปกครองของเขา)

ผู้ปกครองที่แสดงว่าเขามีฉันทะจะถูกระแวงจากเขาโดยกำลัง ผู้ปกครองที่แสดง
 ว่าขาดแคลนยอมจะได้รับ สิ่งที่แท้จริงจะถูกโค่นล้มเพื่อเป็นการป้องกันอันตราย การกระทำอย่างกระตือรือร้นจะไม่
 ปลอดภัย การนิ่งเงียบจะมีความมั่นคง”⁴⁸

นอกจากนี้ ตามทัศนะของ Shen การใช้เทคนิคทางการปกครองยังสามารถทำให้
 อำนาจของผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมด้วย เขากล่าวว่า

“ผู้ปกครองที่ปราศรัยเปรี๊ยะ เมื่อปกครองรัฐยอมทำที่มันวาวให้มัวหมอง ทำการกระทำของ
 เขาให้หมองมัว แม้เขาต้องกระทำ การกระทำของเขายอมเล็กน้อย เพราะเขายังคงอยู่ในความสงบ ดังนั้นเมื่อเขา
 ต้องกระทำการสนองตอบโดยแท้จริง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำจะมีความสำคัญเท่าทวี คำพูดที่ถูกต้องแม้เพียงคำ
 เดียวของเขา ย่อมทำให้โลกทั้งโลกอยู่ในความสงบ แต่ถ้าคำพูดเพียงคำเดียวของเขาวิปริต โลกยอมจะตกอยู่ใน
 หายนะ”⁴⁹

⁴⁷ Ibid., p. 66.

⁴⁸ Ibid., p. 67.

⁴⁹ Ibid., p. 68.

Herrlee G. Creel ได้อธิบายว่า การตีความการปกครองโดยไม่ปกครองของ Shen pu-hai ที่มักจะกล่าวถึงแต่บ่อยครั้งนั้น ไม่ใช่ “เต๋า” ตามทัศนะของนักพรตเต๋าแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงแค่การตีความเพื่อกล่าวถึง วิธีการ หรือ นโยบายในการบริหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการตีความในบท T'ien Tao* ซึ่งล้วนเป็นการบอกนัยว่าสิ่งที่ Shen pu-hai อธิบายนั้นไม่ใช่เต๋าที่ยิ่งใหญ่ (the Great Tao) ดังนั้น การที่ Shen pu-hai กล่าวว่า ผู้ปกครองจะต้องฝึกการปกครองโดยไม่ปกครอง เช่น หลีกเลียงจากการกระทำที่แสดงบทบาทมากเกินไป เป็นต้น จึงไม่น่าจะเป็นความหมายที่ถูกต้อง แต่น่าจะหมายความว่า ผู้ปกครองจะต้องฝึกการปกครองโดยไม่ปกครอง โดยนำตัวเองเข้าไปในความสอดคล้องกับความจริงอันสูงสุด เช่นนั้นแล้วผู้ปกครองจึงเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในความจริง ซึ่งสูงค่ากว่าการที่ผู้ปกครองจะนำตัวเองมายุ่งเกี่ยวกับเทคนิคการบริหารระดับต่ำ ๆ เช่นนี้ เพราะผู้ที่กระทำตามการตีความของ Shen pu-hai ย่อมเป็นนักวางกลยุทธ์ ซึ่งเหมาะกับการใช้ความอุตสาหะในการบริการของภาครัฐ แต่ไม่เหมาะกับการปกครอง ดังนั้นแล้วจึงสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างผู้ที่ฝึกการปกครองโดยไม่ปกครองกับผู้ที่บรรลุเต๋า⁵⁰

ตามทัศนะของ Creel แนวคิดแบบดั้งเดิมของปรัชญาเต๋า ซึ่งเขาเรียกว่า Contemplative Taoism น่าจะอธิบายว่า ผู้ปกครองแห่งเต๋าไม่ได้เป็นผู้วางกลยุทธ์หรือผู้ใช้เทคนิคทางการบริหารใดๆ แต่ทำการปกครองโดยไม่ปกครองผ่านการเข้าถึงหรือสอดคล้องกับเต๋าอันสูงสุด ส่วนความ

* บท T'ien Tao กล่าวไว้ว่า กษัตริย์พึงปกครองแผ่นดินโดยการไม่ทำ ชุนนางพึงรับใช้แผ่นดินโดยทำ นี่คือหลักการปกครองอันนิรันดร์ เพราะฉะนั้น อริยะกษัตริย์สมัยโบราณ แม้มีสติปัญญามหาศาลครอบคลุมฟ้าและดิน ก็จะไม่ไปคิดคำนึงกิจการบ้านเมืองด้วยพระองค์เอง แม้มีวาทศิลป์เลิศล้ำแพรวพราวก็จะไม่ไปวิพากษ์วิจารณ์ด้วยพระองค์เอง แม้มีความสามารถล้ำเลิศ ทิวแผ่นดินหาใครเทียมไม่ได้ ก็จะไม่ไปปฏิบัติกิจการด้วยพระองค์เอง คนที่เข้าใจหลักธรรมในสมัยโบราณ จะเข้าใจสวรรค์ก่อน แล้วค่อยทำความเข้าใจจริยธรรม เมื่อเข้าใจจริยธรรม ค่อยทำความเข้าใจเมตตากรุณา ความชอบธรรม เมื่อเข้าใจเมตตากรุณาความชอบธรรม ค่อยทำความเข้าใจฐานะ เมื่อปฏิบัติตามฐานะแล้วค่อยทำความเข้าใจคนกับตำแหน่ง เมื่อเข้าใจคนกับตำแหน่งแล้วค่อยแต่งตั้งคนที่พิจารณาหลักธรรมสมัยโบราณ จะวิเคราะห์แยกแยะ 5 ครั้งจึงจะพูดเรื่องคนกับตำแหน่ง จะวิเคราะห์แยกแยะ 9 ครั้งจึงจะพูดเรื่องบุ๋นบำเหน็จความดีความชอบและการลงโทษทัณฑ์ การที่อยู่ ๆ พูดเรื่องคนกับตำแหน่งทันทีย่อมไม่รู้รากฐานของมัน อยู่ ๆ พูดเรื่องการปูนบำเหน็จความดีความชอบกับการลงโทษทัณฑ์ทันทีย่อมไม่รู้จุดเริ่มต้นของมัน อยู่ ๆ ก็พูดเรื่องคนกับตำแหน่ง พูดเรื่องการปูนบำเหน็จความดีความชอบกับการลงโทษทัณฑ์ทันที แสดงว่ารู้แต่เครื่องมือการปกครอง ไม่รู้หลักการปกครอง สามารถรับใช้ทำงานให้แผ่นดินได้ แต่ปกครองแผ่นดินไม่ได้ ซึ่งบทนี้ยังไม่ได้มีการสรุปอย่างชัดเจนว่าใครเป็นผู้แต่งและความหมายในบทนี้ก็ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในแวดวงวิชาการว่าหมายถึงอะไรและถือเป็นสายความคิดแบบปรัชญาเต๋าหรือไม่ โปรดดูใน เฟิง ฉิว หลัน, ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง, แปลโดย ส.สุวรรณ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พีราบ, 2544), หน้า 182-183.

⁵⁰ Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), pp. 73-74.

เข้าใจที่ว่าปรัชญาเต๋าเป็นเทคนิคทางการปกครองซึ่งเขาเรียกว่า Purposive Taoism นั้น น่าจะ ได้รับอิทธิพลมาจากการตีความของ Shen pu-hai เป็นสำคัญมากกว่าจะเป็นใจความหลักของ ปรัชญาเต๋า⁵¹

นอกจากนี้ยังพบการตีความของปรัชญาสำนักหันเฟยที่เน้นการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีการนำเอาคำว่า (อู๋-เหวย/wu-wei) ที่ปรัชญาเต๋ากล่าวถึง ไปใช้อธิบายในอีกลักษณะหนึ่งที่ไม่ได้เป็นแนวคิดเดียวกันกับทัศนปรัชญาเต๋า กล่าวคือ ผู้ปกครองทำหน้าที่สร้างกฎหมายที่รัดกุม, กำหนดตัวบุคคลให้เหมาะกับงานโดยนำทฤษฎีการทำชื่อให้ถูกต้องของชงจื้อมาช่วย และให้ผู้ปกครองถืออำนาจในการให้คุณให้โทษไว้ในมือของตนเอง ดังนั้นการปกครองโดยไม่ปกครองใน ความหมายของหันเฟยจึงเป็นการให้กฎหมายและอำนาจระทำการปกครองแทน*

จากการตีความข้างต้น เป็นการเข้าใจผิดที่คิดว่าปรัชญาเต๋านั้นน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ กลยุทธ์หรือเทคนิคทางการปกครอง Herrlee G. Creel ตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าบท T'ien Tao ของ จวงจื้อนี้ได้หยิบยืมทั้งแนวความคิดและคำศัพท์มาจาก Shen pu-hai หรือหันเฟยก็ตาม มันย่อมที่

⁵¹ Ibid., p. 78.

* ในหนังสือชื่อหันเฟยจื้อ หันเฟยก็ได้กล่าวถึงการปกครองโดยไม่ปกครอง (อู๋-เหวย/wu-wei) เช่นกัน ซึ่งเป็นการตีความที่ไม่สอดคล้องกับทัศนปรัชญาเต๋าเช่นเดียวกับ Shen pu-hai สำนักของหันเฟยได้ชื่อว่าเป็นสำนักที่ ยึดถือกฎหมายเป็นหลัก ดังนั้น มาตรการลำดับแรกของสำนักนี้คือการตรากฎหมาย หันเฟยกล่าวว่า “อันกฎหมายนั้น ต้องบันทึกไว้ในหนังสือ เก็บไว้ในสถานที่ราชการ ประกาศให้ประชาชนรู้” ผู้ปกครองจะได้อาศัยกฎหมายเหล่านี้ บอกให้ ประชาชนรู้ว่าอะไรที่ต้องทำ อะไรที่ทำได้ กษัตริย์ต้องคอยตรวจสอบความประพฤติของประชาชน เพราะกษัตริย์ สามารถลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายได้และสามารถปูนบำเหน็จแก่ผู้ปฏิบัติตามกฎหมายได้ ทำเช่นนี้ก็สามรถปกครอง ประชาชนได้เรียบร้อย หันเฟย กล่าวว่า “ให้ปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับชื่อของตำแหน่ง” หน้าที่ของกษัตริย์คือเอาชื่อ เฉพาะชื่อหนึ่งใส่ไว้กับคนเฉพาะคนหนึ่ง นั่นก็คือ เอาตำแหน่งแน่นอนตำแหน่งหนึ่งมอบหมายให้คนที่แน่นอนคนหนึ่ง หน้าที่บทบาทของตำแหน่งนี้ กฎหมายกำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งหลักการนี้คล้ายกับหลักการทำชื่อให้ถูกต้องของชงจื้อ (เจินหมิง/zhengming) ในขั้นตอนนี้อาจจะเกิดคำถามขึ้นได้ว่า ผู้ปกครองจะรู้ได้อย่างไรว่าคนไหนเหมาะกับ ตำแหน่งหน้าที่ใด หันเฟย ตอบว่า “ขุนนางแสดงความคิดเห็นออกมา กษัตริย์ก็จะมอบตำแหน่งหน้าที่สอดคล้องกับความ คิดเห็นของเขา แล้วคอยตรวจสอบผลงาน หากผลงานสอดคล้องกับหน้าที่การงาน หน้าที่การงานสอดคล้องกับความ คิดเห็น ก็จะปูนบำเหน็จความดีความชอบ”

“ไม่ทำ แต่ก็ไม่มีอะไรไม่ได้ทำ” แบบปรัชญากฎหมายนิยมของหันเฟยนั้น ศาสตราจารย์ เฟิง อิว หลัน เห็นว่า ตาม แนวคิดนี้ “กษัตริย์พึงเป็นเหมือนดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ส่องแสงไปทั่วเหมือนสี่ฤดู หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนไม่หยุด เหมือน เมฆแผ่กระจาย ลมพัดพลั่วทำให้สรรพสิ่งเจริญเติบโต ไม่ใช่บัญญัติทำลายจิตใจของพระองค์ ไม่ใช่ใช้ความเห็นแก่ตัว ทำลายมนุษยภาพของพระองค์ ฝากการขาดความวุ่นวายไว้ที่กฎหมายและศิลปะการปกครอง ฝากความถูกต้องความผิดไว้ กับการปูนบำเหน็จ ความดีความชอบกับโทษทัณฑ์ ฝากค่าสูงต่ำของสรรพสิ่งไว้กับมาตรวัด” กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้ปกครองมีเครื่องมือและกลไกทุกอย่างที่ใช้สำหรับปกครองบ้านเมืองและเมื่อมีสิ่งเหล่านี้ผู้ปกครองก็สามารถ “ไม่ทำ แต่ ไม่มีอะไรไม่ได้ทำ”โปรดดู เฟิง อิว หลัน, ปรัชญาจีนจากชงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง, แปลโดย ส.สุวรรณ(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิราบ, 2544), หน้า 177-181.

จะไม่ได้หมายถึงความรู้ที่จะทำให้ผู้ปกครองเป็นอริยปราชญ์หรือเป็นผู้ปกครองแห่งเต๋าแม้แต่น้อย แต่ความจริงมันกลับตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง การกล่าวถึงกลวิธีในการปกครองที่หลากหลาย รวมไปถึงถึงศิลปะการปกครอง และ หลักการทำชื่อให้ถูกต้อง (/เจิ้นหมิง/zhengming) นั้น แม้ทั้งสองอย่างจะเกี่ยวข้องกับรายละเอียดในเรื่องของการปกครอง แต่ทั้งสองก็ไม่ได้เป็นสาระสำคัญอย่างครบถ้วนในปรัชญาเต๋า⁵²

ผู้ปกครองแห่งเต๋า

การปรากฏขึ้นของผู้ปกครองนั้น ดูเหมือนว่าจะมีการบังเกิดขึ้นอย่างเป็นไปเองโดยธรรมชาติ ดั่งนัยที่เล่าจื๊อได้เสนอให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเต๋า, ฟ้า, ดิน และผู้ปกครอง ทั้งนี้จะเห็นว่าผู้ปกครองนั้นมีฐานะของการเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันสืบเนื่องมาจากเต๋า จึงได้รับการขนานนามว่ายิ่งใหญ่ เจกเช่นเดียวกับฟ้าและดิน ตามคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 25

“ก่อนการดำรงอยู่ของฟ้าและดิน
มีบางสิ่งบางอย่างมีอมวิเคลือบคลุม
เจียบังัน โดดเดี่ยว
อยู่เพียงลำพัง ไม่แปรเปลี่ยน
เป็นอมตะหมุนเวียนไม่หยุดยั้ง
มีค่าควรแก่การเป็นมารดาของสรรพสิ่ง
ข้าพเจ้าไม่ทราบชื่อสิ่งนั้น
แต่ถ้าถูกบังคับให้เรียก
ก็จะเรียกว่า “เต๋า”
และจะให้ชื่อว่า “ยิ่งใหญ่”
ยิ่งใหญ่หมายถึงความต่อเนื่อง
ความต่อเนื่องหมายถึงความยาวไกล
ความยาวไกลหมายถึงการกลับสู่ต้นกำเนิดเดิม
ดังนั้นเต๋าก็ยิ่งใหญ่
ฟ้าจึงยิ่งใหญ่
ดินจึงยิ่งใหญ่
ปราชญ์จึงยิ่งใหญ่

⁵² Herrlee G. Creel, *What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History* (Chicago and London: University of Chicago Press, 1970), p. 73.

นี่คือความยิ่งใหญ่ที่ซ่อนอยู่ในจักรวาล
และปราชญ์ก็นับเป็นหนึ่งในนั้น

คนทำตามกฎแห่งดิน
ดินทำตามกฎแห่งฟ้า
ฟ้าทำตามกฎแห่งเต๋า
เต๋าคงอยู่และเป็นไปด้วยตนเอง”¹

จากบทนี้จะเห็นว่าความยิ่งใหญ่ตามที่เล่าจื๊อกล่าวถึงนั้นหมายถึง การกลับไปสู่ต้นกำเนิดเดิม เล่าจื๊อได้แสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดในระดับต่าง ๆ ไหลเรียงกันไป เพื่อที่จะทำให้ผู้ปกครองนั้นได้รับทราบถึงต้นกำเนิดเดิม กล่าวคือ ต้นกำเนิดของผู้ปกครองคือดิน (ซึ่งน่าจะหมายถึงโลก) ดินมีต้นกำเนิดคือฟ้า (ซึ่งน่าจะหมายถึงสวรรค์) ฟ้ามีต้นกำเนิดคือ “เต๋า” และเพราะเหตุนี้เอง เต๋าจึงได้ชื่อว่าเป็นมารดาของสรรพสิ่ง

ในส่วนของวิถีของการยึดเอาธรรมชาติมาเป็นแบบอย่างนั้น ย่อมเป็นไปตามทัศนปรัชญาเต๋าหรือศาสตร์แห่งการปกครอง จึงไม่แปลกที่นักพรตเต๋าสอนว่า ผู้ปกครองจะยิ่งใหญ่ได้ก็ด้วยการทำตามกฎแห่งดินอันเป็นต้นกำเนิดของผู้ปกครอง และดินทำตามกฎแห่งฟ้า ส่วนฟ้าก็ทำตามกฎแห่งเต๋า ซึ่งกล่าวสรุปได้ว่า ความยิ่งใหญ่ของทั้งผู้ปกครอง, ดิน และฟ้า ต่างก็ขึ้นอยู่กับการดำเนินตามเต๋านั้นเอง ดังนั้นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องเรียนรู้คือการกระทำในแบบของเต๋าหรือที่ทัศนปรัชญาเต๋าเรียกว่า การกระทำโดยไม่กระทำ ซึ่งเล่าจื๊อได้อธิบายไว้ในบทที่ 34 ว่า

“เต๋อันยิ่งใหญ่ในนั้นไหลบ่าท่วมทับไปทุกแห่งหน
เหมือนกับสายน้ำอาจไหลไปทางซ้ายหรือทางขวา
สรรพสิ่งอุบัติขึ้นจากเต๋า
จึงไม่มีสิ่งใดอาจฝ่าฝืนเต๋าได้
เมื่องานของเต๋าสำเร็จลุล่วงลง
ก็มิได้เข้าครอบครอง
เต๋าดนอมและบำรุงเลี้ยงสรรพสิ่ง
แต่ก็มิได้ตั้งตนเป็นเจ้าของ
การดูแลของเต๋াপราศจากกิเลสตัณหา
ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเต๋าเป็นสิ่งเล็ก
และจากการเป็นที่อยู่อาศัยของสรรพสิ่ง
ก็อาจจะกล่าวได้อีกอย่างว่าเต๋าเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่

¹ พจนานา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 85

ด้วยเหตุที่เต๋าไม่เคยประกาศความยิ่งใหญ่

ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงบั้นปลาย

ความยิ่งใหญ่ของเต๋าก็ปรากฏขึ้นและคงอยู่”²

จะเห็นว่า เล่าจื๊อได้กล่าวถึงเหตุแห่งความยิ่งใหญ่ของเต๋า ที่ทำให้ “ไหลบ่าไปทั่วทุกทิศทางโดยไม่มีสิ่งใดสามารถฝืนได้”ได้นั้น เป็นเพราะว่า

(1) เต๋าไม่เคยกล่าวอ้างว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ก่อเกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากเต๋าทั้งสิ้น ทั้ง ๆ ที่ความจริงเป็นเช่นนั้น อีกทั้งเต๋าไม่เคยถือว่าเต๋าเป็นสิ่งที่ควรยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ได้สร้างคุณประโยชน์แก่สรรพสิ่ง แม้ว่าโดยตัวของเต๋านั้นได้บำรุงหล่อเลี้ยงสรรพสิ่งทั้งหลายก็ตาม

(2) เต๋านั้นไม่มีความทะยานอยาก เต๋าก็ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่เล็กน้อย และเพราะเหตุนี้เองสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อเต๋าก็ไม่รู้สึกรู้ว่าถูกเต๋าคบคลุม, บีบบังคับ หรือปกครองอยู่ ดังนั้น การปราศจากความทะยานอยากของเต๋าก็ทำให้เต๋าได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่

ค่อนข้างชัดเจนว่า เล่าจื๊อพยายามที่จะสื่อสารมายังผู้ปกครองว่า ในฐานะที่ผู้ปกครองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามวิถีแห่งเต๋านี้ เพราะนี่เป็นวิถีทางที่จะทำให้ผู้ปกครองได้เป็น “ผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่” อย่างแท้จริง

จากนัยดังกล่าว ในที่นี้ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ด้านคือ

- (1) การปฏิบัติฝึกรบมตนของผู้ปกครอง
- (2) การแสดงออกของผู้ปกครอง

การปฏิบัติฝึกรบมตนของผู้ปกครอง

การฝึกรบมตนเองของผู้ปกครองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์แห่งการปกครองอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องของการเรียนรู้ถึงความเป็นไปของธรรมชาติ, ลักษณะการทำงานของธรรมชาติ โดยนำเอาธรรมชาติมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติรบมตนเอง จากคำกล่าวของเล่าจื๊อข้างต้น ผู้ปกครองย่อมจะมองเห็นถึงวิถีในการกระทำของเต๋า ดังนั้นผู้ปกครองจึงควรกระทำการปกครองโดยปราศจากการยึดถือในตน และไม่มีมีความทะยานอยากใด ๆ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ประเด็นดังกล่าวนี้ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง โดยผู้วิจัยได้จัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1.1) ผู้ปกครองที่ถือเอาเต๋าเป็นแบบอย่างย่อมไม่มีอึดตา

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

ภายใต้การปกครองโดยไม่ปกครอง ผู้ปกครองย่อมกระทำการปกครองโดยปราศจาก
 อดตา เนื่องจากผู้ปกครองไม่มีความปรารถนาที่จะเข้าร่วมหรือตกอยู่ในการดิ้นรนไขว่คว้าทะยาน
 ไต ๆ อีกต่อไปแล้ว การตีความเช่นนี้มองว่าความยุ่งยากต่าง ๆ ในทางการปกครองนั้นเกิดจากการ
 ที่ผู้ปกครองกระทำการปกครองโดยยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลาง ทำให้ไปสร้างการฝืนขัดต่อความ
 เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะดังที่ Sophocles กล่าวว่า “ความเศร้าที่ยิ่งใหญ่ เป็นเพราะเรา
 เองที่เป็นสาเหตุ เมื่อเราไปขัดขวางเมล็ดพันธุ์พืชหรือกระแสน้ำไหลในแม่น้ำ นั้นย่อมเป็นการทำสิ่ง
 ที่ยากโดยไม่จำเป็นมิใช่หรือ?”(The greatest griefs are those we cause ourselves. When we
 go against the grain of wood or the current of the river, are we not making things
 unnecessarily difficult?)³

Laurence G. Boldt กล่าวว่า อดตานั้นเป็นเสมือนความคิดในการดิ้นรนอันเกิดจากมายา
 ในการแบ่งแยก มนุษย์กำลังดิ้นรนที่จะปฏิเสธและต่อต้านความสมบูรณ์แห่งเต๋า ความคิดเรื่องการ
 แบ่งแยกนำไปสู่ความรู้สึกที่จะต้องต่อต้าน ดิ้นรน เป็นเหมือนการที่มนุษย์ต้องการการควบคุมสิ่ง
 ต่าง ๆ เพื่อจะยืนยันตนเองว่าเป็นเจ้านายของอาณาเขตแห่งอดตาที่แสนจะคับแคบนี้ แต่เมื่อเรา
 เปิดรับความอุดมของธรรมชาติแห่งเต๋าโดยการลด/สละอดตา เราจะกระทำด้วยความง่ายเพราะ
 เราแสดงออกมาจากความเป็นหนึ่งเดียวของทุกสรรพสิ่ง พวกเราไม่ได้พยายามจะสร้างสำนึกอัน
 จอมปลอมในเรื่องความปลอดภัยที่ตั้งอยู่บนการนำตัวเข้าไปผู้ติดกับบางคน บางสถานที่ บาง
 ตำแหน่ง บางเรื่องหรือบางสิ่ง⁴

เขากล่าวว่า เต๋านั้นเน้นการต่อต้านที่น้อยที่สุด โดยยกตัวอย่างเรื่องเด็กที่ตกลงมาจาก
 หน้าต่างและชายเมาที่ตกจากเกวียนโดยที่ทั้งสองไม่ได้รับบาดเจ็บ ทั้งนี้ เนื่องจากทั้งสองนั้นมีการ
 ต่อต้านที่น้อยมาก จึงทำให้เห็นได้ว่า ปรัชญาเต๋าได้ก่อให้เกิดวิถีในการเคลื่อนไหวอย่างปลอดภัย
 ในโลกที่เต็มไปด้วยอันตราย แต่คนเรากลับไม่เหมือนกับเด็กหรือคนเมาทั้งสองคนนั้นเพราะเรา
 เก่งและพยายามควบคุมจัดระเบียบตัวเองอย่างเคร่งครัด, ตั้งต้นตนเอง, ดิ้นรนและใช้มานะใน
 แบบของเราอันเป็นผลมาจากการที่เรายึดถือในอดตา

Boldt ยังได้กล่าวถึงผลดีของการกระทำที่ปราศจากอดตาว่า ชีวิตมนุษย์ล้วนเต็มไปด้วย
 การไขว่คว้าและเคร่งเครียด ความสมบูรณ์แห่งธรรมชาติก็จะหลบหนีจากเราไป แต่ชีวิตแห่งความ
 สมบูรณ์นี้มีลักษณะที่เรียบง่าย ไม่ต้องดิ้นรน เมื่อมนุษย์รวมเป็นหนึ่งกับกระบวนการที่เป็นของ
 จักรวาล เปิดรับพรแห่งชีวิตเข้ามาตามธรรมชาติของแต่ละคน เราจะเป็นอิสระในการที่จะกระทำ

³ Sophocles, cited in Laurence G. Boldt, *The Tao of Abundance*(Penguin Arkana, 1999), p. 89.

⁴ Laurence G. Boldt, *The Tao of Abundance*(Penguin Arkana, 1999), p. 89.

ด้วยความเรียบง่ายในโลกที่เป็นเสมือนบ้านของเรา แต่ถ้ามนุษย์ยึดติดตา จักรวาลในทัศนะของมนุษย์ก็จะถูกมองเป็น “อย่างอื่น” เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงต้องเกิดการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด⁵

การกระทำโดยปราศจากอึดตาเป็นการผ่อนคลาย ซึ่งแสดงนัยพื้นฐานถึงความไว้วางใจในชีวิตและจักรวาล, การไม่ใช่กำลังและการไม่ดิ้นรน ซึ่งเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางของเฮอริเคนหรือจุดศูนย์กลางของนาฬิกาที่ยังคงนิ่งอยู่ เขากล่าวว่า การกระทำโดยปราศจากอึดตาเป็นบทบาทของการเปิดรับ เป็นเสมือนการหยั่งรู้ (intuitive) ไปสู่สัจธรรมของสรรพสิ่งและความเป็นไปของสรรพสิ่งเหล่านั้น คล้ายดังที่ กวน หยิน กล่าวว่ “ถ้าภายในร่างกายไม่มีอะไรที่แข็งกระด้าง สิ่งภายนอกก็จะเปิดเผยตน”⁶

จะเห็นว่าปรัชญาเต๋าได้เสนอเรื่องของการลดละอึดตาในหลายรูปแบบ รูปแบบแรกที่พบคือ การลดการยึดถือในความรู้ของผู้ปกครอง เพราะในแนวคิดของปรัชญาเต๋านั้นถือว่า ความรู้ในแบบมนุษย์ก็เป็นเพียงแค่วาทกรรมหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่สามารถกำหนดหาความถูกต้องเที่ยงตรงได้ ไม่สามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดแก่ทุกสรรพสิ่งได้ อีกทั้งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังนั้นผู้ปกครองจึงไม่ควรยึดถือความรู้ลักษณะในนั้นมากระทำการปกครอง เพราะย่อมนำความเสียหายมาสู่ประเทศ ดังเช่นในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 65

“ผู้ที่พยายามปกครองประเทศด้วยความรอบรู้
มีแต่จะนำหายนะมาสู่
ผู้ที่ไม่พยายามปกครองประเทศด้วยความรอบรู้
มีแต่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่”⁷

ตามทัศนะปรัชญาจะเห็นว่า ความรู้ในแบบทางโลกเป็นความรู้ในแบบของวาทกรรม มีลักษณะเป็นความรู้ที่นำไปสู่การแบ่งแยก, นำไปสู่การจัดระเบียบแบบแผนในแบบของมนุษย์, มีลักษณะเป็นความรู้ที่ผู้ปกครองมักจะใช้เอารัดเอาเปรียบประชาชน และเป็นความรู้ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง ความรู้เช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งการกระทำในแบบของมนุษย์ซึ่งตามทัศนะปรัชญาเต๋าแล้วย่อมไม่มีวันที่จะสำเร็จได้ การกระทำดังกล่าวเป็นการฝืนขัดกับธรรมชาติ ดังนั้น จึงไม่แปลกที่นักพรตเต๋าย่อมมองเห็นว่าการแสวงหาความยุติธรรมจากกฎหมายซึ่งก็เหมือนกับความพยายามในการกำหนดหรือสร้างวาทกรรมใด ๆ ขึ้นมาย่อมจะเป็นที่สิ่งไร้สาระ

⁵ Ibid., 86.

⁶ Ibid., p. 86.

⁷ พจนานันท์ จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 166.

ทั้งนี้เพราะความยิ่งใหญ่และความเป็นไปของธรรมชาตินั้น ไม่อาจถูกกำหนดหรือจำกัดโดยวาทกรรมในแบบของมนุษย์ได้ ความข้อนี้จะเห็นได้ชัดจากคำพูดของเล่าจื๊อต่อขงจื๊อที่ว่า

“ที่ท่านพูดถึงความรักและความยุติธรรมนั้น ล้วนเป็นสิ่งไร้สาระ ความพยายามของท่านที่จะอธิบายถึงสิ่งนั้นเป็นการฝืนต่อสัจจะ ด้วยท่านไม่ได้รู้เรื่องราวเหล่านั้นจริง ๆ เลย ดูฟ้าและดินซี ฟ้าและดินเคยพูดถึงวิถีแห่งความเป็นไป ที่ดำรงอยู่ทุกวันนี้ใหม่ ทั้งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์เคยพูดถึงการส่องแสงสว่างให้แก่โลกใหม่ เต่าแห่งฟ้านั้นดำเนินไปตามวิถีแห่งธรรมชาติโดยไม่ยุ่งเกี่ยวขัดขวาง จงปล่อยมนุษย์ไว้ตามวิถีทางของเขา...”⁸

การที่ผู้ปกครองยึดถือความรู้ในแบบของมนุษย์จึงขัดกับแนวคิดปรัชญาเต๋า เล่าจื๊อได้อธิบายถึงความรู้ใน “อีกแบบหนึ่ง” ที่จะนำผู้ปกครองไปสู่ภาวะของการไม่กระทำหรือการปกครองโดยไม่ปกครอง และดังที่ได้อภิปรายในทัศนะปรัชญาเต๋าแล้วว่า การกระทำใดที่สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีแห่งธรรมชาติย่อมไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการสร้างวาทกรรมแต่อย่างใด ซึ่งความรู้ในแบบของเต๋าจึงมีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน ดังจะพบในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 48 ว่า

“ผู้ศึกษาความรู้ฝ่ายโลก
ก็จะได้เพิ่มพูนขึ้นทุกวัน
ผู้ศึกษาความรู้ฝ่ายเต๋า
ก็จะสูญหายลดน้อยลงทุกวัน
ลดหายไป ลดหายไป
จนถึงภาวะแห่งการไม่กระทำ
และโดยภาวะแห่งการไม่กระทำ
ทุกสิ่งทุกอย่างก็ได้ถูกทำขึ้น
และสำเร็จเรียบร้อยลง”⁹

ผู้ปกครองที่ยึดถือว่าตนเองนั้นเป็นผู้รู้และทำการปกครองประเทศด้วยความรู้ฝ่ายโลกย่อมไม่มีทางที่จะปกครองได้สำเร็จและไม่สมควรที่จะเป็นผู้ปกครอง แต่ผู้ปกครองที่ฝึกอบรมตนเองเพื่อให้เข้าถึงความรู้ฝ่ายเต๋าจนค้นพบตนเองว่าไม่ได้รู้อะไรเลยต่างหากที่สมควรเป็นผู้ปกครองและสามารถทำการปกครองให้สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติได้อย่างแท้จริง ดังบทที่ 71

“ผู้ที่รู้ว่าตนเองไม่รู้ นั่นคือผู้สูงสุด

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 201.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

ผู้ที่คิดว่าตนเองรู้นั้นเต็มไปด้วยอวิชา

ผู้ที่รู้ว่าอวิชาคืออวิชา

ย่อมหลีกเลี่ยงจากอวิชาพ้น

ปราศณั้่นปราศจากอวิชา

เพราะท่านรู้ว่าอวิชาคืออวิชา

ดังนั้นอวิชาจึงไม่อาจเข้าครอบงำดวงจิตของท่าน¹⁰

นอกจากนี้ การยึดถืออัตตายังปรากฏในคัมภีร์เต๋าอีกลักษณะหนึ่งคือ การยึดถือในชาติกำเนิดและเผ่าพันธุ์ ปรัชญาเต๋ามองว่าการยึดถือเช่นนั้นจะนำไปสู่การแบ่งแยกและนำไปสู่การเหยียดหยามผู้ที่มีชาติกำเนิดต่างจากตน โดยเฉพาะผู้ปกครองที่อาจจะยึดมั่นว่าตนนั้นมีชาติกำเนิดสูงส่งกว่าผู้อื่น ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมขัดกับหลักการปฏิบัติอบรมตนของผู้ปกครองในมิติของศาสตร์แห่งการปกครอง นั้นย่อมหมายความว่าผู้ปกครองที่ปฏิบัติตนเช่นนี้ไม่เข้าใจและไม่ได้ปฏิบัติตามกฎแห่งฟ้าดิน เพราะปรัชญาเต๋าคำได้เห็นที่ฟ้าดินนั้นปฏิบัติต่อทุกสรรพสิ่งด้วยความเมตตาเสมอกัน ดังนั้นแล้วจึงได้กล่าวเตือนไว้ในบทที่ 72 ดังนี้

อย่าได้เหยียดหยามชีวิตความเป็นอยู่ของไพร่ฟ้า

อย่างได้รังเกียจเผ่าพันธุ์เชื้อสายของไพร่ฟ้า

ด้วยท่านมิได้เกลียดชังเขา

ท่านก็จะไม่ถูกเกลียดชังด้วย¹¹

(1.2) ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามเต๋าจะต้องลดละตัวตนหรือความอยาก

ลักษณะอย่างหนึ่งในการกระทำของเต๋าคือ กระทำโดยปราศจากความทะยานอยาก แนวคิดของนักพรตเต๋ามองเห็นว่า ชื่อเสียงเกียรติยศนั้นไม่ได้มีความสำคัญไปกว่าชีวิต ดังเช่น คำกล่าวประชดประชันของ เต๋ียงจู นักปรัชญาเต๋ายุคแรกที่ว่า “เพื่อตนเองแล้ว แม้ออนชนเส้นหนึ่ง เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินก็ไม่ยอมทำ” * ปรัชญาเต๋าคำได้ตั้งคำถามว่า หากผู้ปกครองรักษาชีวิตไว้ได้

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 178.

* โปรดดู ผิง อิว หลัน, ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง, แปลโดย ส.สุวรรณ(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิราบ, 2544), หน้า 69.

แต่กลับสูญเสียทุกสิ่ง กับ สามารถรักษาทุกสิ่งไว้ได้แต่สิ้นชีวิต อย่างไรก็ตามจะน่าเศร้าและเจ็บปวดมากกว่ากัน ดังนั้น เล่าเรื่องจึงกล่าวสรุปไว้ในบทที่ 44 ว่า

ผู้ที่รู้จักเพียงพอ

จะไม่พบกับความอัปยศ

ผู้ที่รู้จักหยุดในเวลาที่เหมาะสม

จะไม่ตกอยู่ในภยันตราย

เขาจึงมีชีวิตอยู่ได้ยาวนาน¹²

ผู้ปกครองจึงไม่ควรหลงระเหิงอยู่กับความทะเยอทะยานอยาก แม้ว่าได้ทะเยอทะยานไปแล้วก็ต้องพยายามยับยั้งเสียด้วยตนเอง จึงจะจัดได้ว่าเป็นผู้ที่รู้จักตนและสามารถปรับตนเข้ากับสภาพธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม¹³

การเสนอให้ผู้ปกครองลดละความต้องการของปรัชญาเต๋า มีลักษณะคล้ายกับแนวคิดทางการเมืองของพุทธศาสนาเช่นกัน ปรีชา ช้างขวัญยืน อธิบายประเด็นเรื่องต้นหากับสังคมในแนวทางพุทธศาสนาว่า ต้นหาที่รุนแรงจะนำคนไปสู่จุดหมายของต้นหา นั่น เช่น คนที่มีความโลภมากมีความร่ำรวยเป็นจุดหมาย การดำเนินชีวิตทุกอย่างของคนผู้นั้นก็ต้องถูกบังคับด้วยความโลภให้เดินบนใช้เล่ห์กล, หาโอกาส, ใช้อำนาจหน้าที่, ใช้การเจรจาเอาอกเอาใจ ฯลฯ เพื่อให้ได้ความร่ำรวย และคนมีความปรารถนาอำนาจมากก็หาทางให้ได้ตำแหน่งในการปกครองที่สูงที่สุด ถ้าตำแหน่งสูงสุดไม่ให้อำนาจเต็มที่ ก็จะหาตำแหน่งอื่นที่มีอำนาจมาครองอีก¹⁴

ต้นหาที่รุนแรงจะบังคับชีวิตคนให้มีแนวทางไปอย่างไร้ทางหนึ่ง คนชนิดใดได้เป็นผู้ปกครองก็จะพาสังคมให้วิ่งไปตามต้นหาที่บังคับตน แม้ระบอบสังคมที่ขัดกับต้นหาตนก็ต้องพยายามแก้ไขให้เข้ากับตนจนได้ ระบอบการปกครองที่แตกต่างกันเกิดจากต้นหาที่ต่างกันของผู้ปกครอง จึงกล่าวได้ว่า ต้นหาสร้างสังคม ใครที่อยากเจริญในสังคมก็ต้องทำตามหรือปรับตัวเข้ากับต้นหา นั่น และสังคมเองก็บำรุงรักษาต้นหา นั่นไว้ด้วยการสร้างระบบการศึกษาที่สร้างคนให้ เป็นไปตามต้นหา นั่น เช่น ถ้าต้นหาของสังคมอันเกิดจากการสร้างของผู้ปกครองมุ่งไปที่ความร่ำรวย การศึกษาก็จะมุ่งด้านอาชีพการค้าขาย การอุตสาหกรรม เป็นต้น เมื่อคนพยายามปรับตัวเข้ากับต้นหาของสังคม และสังคมรักษาต้นหาไว้ด้วยการปกครอง การศึกษา กฎหมาย ความ

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

¹³ เศรษฐาธิ วงศ์โกมลเชษฐ, ประวัติปรัชญาจีน(2505), หน้า 143.

¹⁴ ปรีชา ช้างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533), หน้า 69.

มั่นคงของสังคมชนิดนั้น ๆ ก็เกิดขึ้น แต่เมื่อกลุ่มคนที่มีต้นหาอย่างอื่นมีอำนาจ ความขัดแย้ง, การปฏิวัติ และการจลาจลในสังคมก็เกิดขึ้นเพื่อไปสู่จุดหมายแห่งต้นหา¹⁵

แน่นอนว่าในทัศนะของปรัชญาเต๋าสิ่งเหล่านี้ล้วนก็ติดกันการเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้ เพราะล้วนแต่เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมาครอบงำความคิดของประชาชนและปิดโอกาสที่ประชาชนจะได้ดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางของแต่ละคน อีกทั้งการที่วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งขึ้นมามีอำนาจเหนือวาทกรรมอื่น ๆ ย่อมจะเป็นบ่อเกิดของการต่อต้านฟันขัดอีกด้วย ดังนั้นผู้ปกครองจึงไม่ควรทำการปกครองตามต้นหาของตน แต่ควรลดละต้นหาและปล่อยให้ “ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ” เพราะเมื่อกระทำเช่นนี้ การกระทำของผู้ปกครองย่อมจะไม่ตกอยู่ในอำนาจของต้นหา และผลจากการกระทำนั้น ๆ จะไม่นำไปสู่ความเดือดร้อนใดได้เลย ดังในบทที่ 37 ของคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง

“จงปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ
ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลนี้ไร้ชื่อ
มันช่วยขจัดความอยากทั้งปวง
เมื่อขจัดความอยากได้
ความสงบย่อมเกิดขึ้น
ดังนั้นโลกย่อมถึงซึ่งสันติสุข”¹⁶

(1.3) ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามเต๋าต้องไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับวิถีธรรมชาติ

สุวรรณา สถาอานันท์ ตั้งข้อสังเกตว่า การกระทำโดยทั่วไปของมนุษย์เกิดจากเจตนาเฉพาะตน และมีผลกระทบเฉพาะส่วน ซึ่งอาจจะจำกัดวงแคบเฉพาะตนเอง ครอบครัว ญาติมิตร รัฐ หรือแม้แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และเนื่องจากการกระทำของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน น้อยครั้งนักที่จะมีมูลเหตุจูงใจมาจากการคำนึงถึงผลรวมแห่งมนุษย์หรือธรรมชาติ การกระทำเฉพาะส่วนเลี้ยวเหล่านี้เป็นความพยายามแสดงพลังอำนาจเฉพาะตนของมนุษย์ แต่ยังมีได้ตระหนักรู้พลังแห่งการไม่กระทำอันเป็นกระบวนวิถีดำเนินแห่งธรรมชาติทั้งหมด ผลภัยแห่งการกระทำเฉพาะส่วนเลี้ยว ในที่สุดจะตกอยู่แก่มนุษย์ผู้กระทำนั่นเอง

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69-70.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

สุวรรณา กล่าวสรุปว่า การไม่กระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ขัดกับธรรมชาติ ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ ลู่ลวงของทุกสิ่ง การกระทำของมนุษย์อาจจะทำให้สำเร็จได้ก็แต่เฉพาะบางสิ่งและความสำเร็จเฉพาะอาจจะหมายถึงความล้มเหลวของทั้งหมดก็เป็นได้¹⁷

ลักษณะของการไม่เข้ายุ่งเกี่ยว ย่อมทำให้ผู้ปกครองนั้นกระทำการปกครองที่ดูเหมือนจะไม่ใส่ใจประชาชน กระทำต่อประชาชนเหมือนเป็นสิ่งที่ไร้ชีวิต แต่แท้จริงแล้วการที่ผู้ปกครองกระทำเช่นนั้น ย่อมส่งผลให้การดำเนินของวิถีธรรมชาติดำเนินไปได้อย่างไม่มีสิ่งฝืนขัดใด ๆ ดังเช่นใน บทที่ 5 ของคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง

ฟ้าดินนั้นไร้เมตตา

ปฏิบัติคล้ายตั้งสรรพสิ่งเป็นหุ่นฟาง

ปราชญ์นั้นไร้เมตตา

ปฏิบัติคล้ายตั้งผู้คนเป็นหุ่นฟาง

แท้จริง ฟ้า ดิน และปราชญ์

มิได้ไร้เมตตา

เพียงแต่ไม่เข้าไป

ก้าวก่ายในสรรพสิ่ง¹⁸

นอกจากนี้ ในบทหวังตี้ของเฉียวจื่อได้ก็ได้กล่าวถึงโทษของการที่ผู้ปกครองได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปกครอง อันเป็นการฝืนขัดกับวิถีแห่งธรรมชาติว่า

...ครั้นล่วงมาได้อีก 15 ขวบปี ด้วยกังวลอยู่ในท่ามกลางความระส่ำของไต้หหล้า จึงระดมปัญญาความสามารถด้วยวิธียะ เพียรมานะทั้งสติและกำลัง ปกครองมวลประชาราษฎร์ กระทั่งราชสีแห่งฉิวพรรณก็เผือดสีหมองคล้ำ อารมณ์ทั้งห้าก็เลือนและเประอะปรวน พระเจ้าหวังตี้จึงทอดถอนหนุ่ยรำพึงว่า “ความผิดของข้าลึกซึ้งนัก โทษและทุกข์จากการบำเรอตนเองเป็นเช่นนี้เอง โทษและทุกข์จากการปกครองสรรพสิ่งเป็นเช่นนี้เอง”¹⁹

¹⁷ สุวรรณา สถาอนันท์, *กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 74.

¹⁸ พจนา จันทรสันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 50.

¹⁹ ปกรณ์ ลิ้มปุ่นสรณ์, *คัมภีร์เต๋าของเฉียวจื่อ* (กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, 2545), หน้า 31.

ในเมื่อการปกครองในแบบของมนุษย์นำมาซึ่งโทษและทุกข์ นักพรตเต๋าจึงเสนอให้
ผู้ปกครองหันมาปฏิบัติตามวิถีแห่งเต๋า เพราะนอกจากจะเป็นการไม่ไปขัดขวางวิถีของธรรมชาติ
แล้ว การไม่เข้ายุ่งเกี่ยวย่อมจะนำไปสู่การลดละความต้องการต่าง ๆ ด้วยการปล่อยให้ความเรียบ
ง่ายแต่บรรพกาล เข้าไปเป็นสิ่งที่ควบคุมการกระทำแทนดังบทที่ 37

เต๋าไม่เคยกระทำ
แม้กระนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็สำเร็จลุล่วง
หากกษัตริย์และเจ้านครสามารถรักษาเต๋าไว้ได้
โลกก็จะเปลี่ยนแปลงไปโดยความต่อเนื่อง
เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไปและเกิดการกระทำต่าง ๆ ขึ้น
จงปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลเป็นผู้ควบคุมการกระทำ
ความเรียบง่ายแต่บรรพกาลนี้ไร้ชื่อ
มันช่วยขจัดความอยากทั้งปวง
เมื่อขจัดความอยากได้
ความสงบย่อมเกิดขึ้น
ดังนั้นโลกย่อมถึงซึ่งสันติสุข²⁰

เช่นเดียวกับทัศนคติของจวงจื๊อที่เห็นว่า กิจการและกิจกรรมทุกอย่าง จะต้องสอดคล้อง
เหมาะสมกับธรรมชาติของกิจนั้น ๆ มิควรที่ผู้ปกครองจะ“สอดมือเข้าไปช่วยเสริมเติมแต่ง”เป็นอัน
ขาด

“เปิดป่าแม้จะมีคอสัน หากไปช่วยยึดให้ยาว มันก็ไม่รู้สึกเป็นสุข กระเรียนแม้จะมีคอยาว แต่
หากไปช่วยทำให้สั้น มันก็จะรู้สึกเป็นทุกข์ ดังนั้นเมื่อธรรมชาติยาวก็มิควรไปบั่นทอนให้สั้นลงและเมื่อธรรมชาติ
สั้น ก็มีบังคับไปต่อเติมให้ยาวขึ้น”²¹

ดังนั้นแล้วกระบวนการใช้ระบบกฎหมายหรือระบบจริยธรรมหรือวาทกรรมใด ๆ เข้าไป
แทรกแซงหรือควบคุม ก็มีได้แตกต่างอะไรไปจากการเอาบังเหียนไปเหนี่ยวค่อม้า หรือเอาเชือกไป
สนตะพายจมูกว้าว ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องบั่นทอนทำลายความเป็นไปตามธรรมชาติทั้งสิ้น ปกรณณ์ ลิ
มปุนสุรณณ์ กล่าวว่ “โลกทัศน์เช่นนี้อาจจะขยายความไปจนถึงระดับปรัชญาการเมืองได้ กล่าวคือผู้
มีอำนาจปกครองจะต้องไม่ตรากฎขึ้นควบคุมบังคับประชากรราษฎรตามอำเภออารมณ์ของตนเอง

²⁰ พจนา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 109.

²¹ ปกรณณ์ ลิมปุนสุรณณ์, วิถีแห่งเต๋าของจวงจื๊อ(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545), หน้า 82.

เพราะการหวังจะครองแผ่นดินด้วยวิธีเช่นนั้น ก็เสมือนหนึ่งใช้ยุงน้อยไปแบกขุนเขาใหญ่เอาไว้ การจะสำเร็จผลย่อมไม่เป็นที่หวังได้เลย”²²

สุวรรณภา สถาอานันท์ เห็นว่า การกระทำของรัฐในรูปแบบของการออกคำสั่ง การกำหนดมาตรฐานคุณค่า การยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมความรู้ และวิทยาการ การทำสงคราม ล้วนแต่มีผลกระทบที่กว้างขวางรุนแรงต่อประชากรชาวจีน และเป็นเงื่อนไขที่นำอันตรายมาสู่ผู้ปกครองเองด้วย ในสภาพการณ์เช่นนี้ การหยุดการกระทำของรัฐย่อมเป็นการหยุดการกระทำอื่น ๆ อันไม่สมควรของประชากรชาวจีนไปด้วย การลดละการกระทำของรัฐน่าจะช่วยมนุษยรัฐและสังคมกลับคืนสู่สภาวะเรียบง่ายตามธรรมชาติดั้งเดิม ความรุนแรงโดยรวมของสังคมก็น่าจะลดน้อยถอยลงไปด้วย สถิติ อาชญากรรมลดลง อายุเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้น การแก่งแย่งชิงดีลดระดับลง สังคมสันติสุขขึ้น²³

(1.4) ผู้ปกครองจะต้องไม่ทำลายความเป็นมนุษย์ที่แท้ของประชาชน

สิ่งที่ปรัชญาเต๋าเสนอแก่ผู้ปกครองในข้อนี้คือ ไม่ควรที่จะครอบงำประชาชนไว้ด้วยวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่ง เพราะวาทกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องและไม่สามารถจะดำรงอยู่เช่นนั้นต่อไป กล่าวอีกอย่างได้ว่า ไม่สามารถจะยึดถือว่าเป็นความจริงและไม่สามารถจะยึดถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องได้เลย ทั้งนี้เพราะทัศนปรัชญาเต๋าเห็นว่า สรรพสิ่งแปรเปลี่ยนไปทุกขณะมนุษย์ไม่สามารถจะกำหนดหรือยึดถือเอาสาระใด ๆ ได้เลย ในกรณีนี้ก็จะเห็นว่า แม้แต่ตัวผู้ปกครองเองก็มีการเปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่ชั่วคราวเท่านั้น ดังจะเห็นได้ในนิทานของจวงจื๊อเรื่องการสนทนาของเขา

หวังเหลียงเป็นเงาของเขาหวังเหลียงถามเงาว่า

“ประเดี๋ยวเจ้าก็เดินไป อีกประเดี๋ยวเจ้าก็หยุด
ประเดี๋ยวเจ้าก็นั่ง อีกประเดี๋ยวเจ้าก็ยืน
นี่เจ้าทำอะไรกันแน่? เจ้าไม่เป็นตัวของตัวเองดอกหรือ?”
เงาตอบว่า
“ข้าคงจะต้องพึ่งพาอาศัยบางสิ่งบางอย่างจึงได้เป็นอย่างนี้
สิ่งที่ข้าพึ่งก็ยังมีสิ่งที่เขาต้องพึ่งอีก จึงได้เป็นเช่นนี้
งูอาศัยเกล็ดจึงเลื้อยคลานได้

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

²³ สุวรรณภา สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 77.

จักจั่นอาศัยปีกจึงบินได้

แต่เมื่อพวกมันตายไปแล้ว แม้เกล็ดและปีกจะยังอยู่

แต่มันก็เลื้อย ก็บิน ไม่ได้

เพราะฉะนั้นการอาศัยการไม่พึ่งพาอาศัย จึงจะเป็นธรรมชาติ”²⁴

นัยของนิทานเรื่องนี้กำลังกล่าวถึง การเปรียบเทียบบทบาทของผู้ปกครอง อันเป็นเสมือน สิ่งที่ถูกสมมุติขึ้น การที่ผู้ปกครอง “ยึดเยียด” ให้ประชาชนจะต้องยึดถือเอาวาทกรรมต่าง ๆ ที่ตน สร้างขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำรงชีวิต ย่อมขัดกับวิถีการเติบโตตามธรรมชาติของแต่ละ บุคคล ทั้งนี้เพราะแม้แต่ผู้ปกครองก็หาได้เป็นผู้ปกครองตลอดไปไม่

หากมองในแง่ของวาทกรรมจะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้ของปรัชญาเต๋า พยายามที่จะไม่ให้มี วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งอยู่เหนือวาทกรรมอื่น ๆ หรือ ผูกขาดความถูกต้องแต่เพียงวาทกรรม เดียว ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการ deconstruction ของ Derrida ในแง่มุมที่ว่ามนุษย์ไม่ควรไปยึดถือว่า วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร อธิบายว่า สาระสำคัญของวิธีการวิพากษ์แบบ deconstruction ก็คือ การชวนให้สงสัยและตั้งคำถามกับฐานรากของสรรพสิ่ง แต่มิใช่เป็นการตั้งคำถามเพื่อ ต้องการค้นหารากเหง้า ต้นตอ หรือจุดกำเนิดของสรรพสิ่งในความหมายของการมีแก่นแท้ ศูนย์กลางที่แน่นอนตายตัว Derrida เองไม่เชื่อว่าสิ่งนี้เพราะการเชื่อในแก่นแท้หรือศูนย์กลางนั้น เป็นเพียงจารีตในวิถีคิดของอภิปรัชญาตะวันตกเท่านั้น แต่การตั้งคำถามกับฐานรากของ deconstruction เป็นไปเพื่อการสั่นคลอนหรือล้มล้างสิ่งเหล่านี้มากกว่า อันจะนำไปสู่การแทนที่/ สวมรอยด้วยสิ่งอื่นที่เปิดกว้าง และมีความยุติธรรมมากกว่า²⁵

สิ่งที่วิธีการวิพากษ์แบบ deconstruction ให้ความสนใจอย่างมาก นั่นคือ สิ่งที่ไม่เป็นไป ตามระบบ ระเบียบ และการจัดลำดับชั้นที่ดำรงอยู่ เช่น สิ่งที่เป็นไปไม่ได้, ซิดจำกัด, สิ่งที่ไม่ แน่นอน/ตัดสินใจไม่ได้, สิ่งที่ยังคิดไม่ได้/คิดไม่ถึง, สิ่งที่พูดไม่ได้/ยังไม่มี การพูดถึง, สิ่งที่ขาดหายไป, สิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่, สิ่งที่ย่อ/ลดทอนลงอีกไม่ได้, หรือสิ่งที่ไม่เป็นอะไรและเป็นอะไรไปพร้อม ๆ กัน เป็นต้น เพราะสำหรับ Derrida แล้ว อะไรก็ตามที่เป็นไปได้, ตัดสินใจได้, คิดได้, พูดได้, ย่อ/ลดทอน ได้ ฯลฯ ก็คือ สิ่งที่ถูกจัดระบบ ระเบียบ และลำดับชั้นเรียบร้อยแล้ว²⁶

²⁴ บุญศักดิ์ แสงระวี, แปล. จวงจื้อจอมปราชญ์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2534), หน้า 60.

²⁵ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, รัฐศาสตร์แนววิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า (18).

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า (21).

ดังนั้นการที่ผู้ปกครองพยายามทำให้ประชาชนเห็นว่าวาทกรรมต่าง ๆ ที่ตนกระทำขึ้น เช่น ระเบียบ, กฎหมาย, จริยธรรม หรือความเชื่อใด ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพียงสิ่งเดียว ซึ่งเป็นเสมือน การผูกขาดและใช้อำนาจของตนบังคับให้ประชาชนเชื่อฟังและปฏิบัติตามนั้นย่อมเป็นการทำลาย การเติบโตตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลที่มีลักษณะเป็นความหลากหลาย แม้ว่าการกระทำใน ลักษณะดังกล่าวจะเป็นความหวังดีต่อประชาชน แต่ในทรรศนะของปรัชญาเต๋าแล้ว นั้นกลับเป็น เสมือนการ “ทำร้าย” ประชาชนอยู่ดี ดังตัวอย่างนิทานของจวงจื้อ

“ เมื่อครั้งกาลก่อน ยังมีป่าเขาทะเลหนึ่งบินพลัดหลงเข้าไปยังดินแดนของอาณาจักรหลู่ เจ้าหลู่โหวจึงนำนกเข้าสู่ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ปรนปรือด้วยสุราสเลิศ กล่อมให้มันเหินด้วยมโหรีหลวง และบำรุงด้วยเนื้อซึ่งผ่านยัญพิธีแล้ว แต่นกทะเลนั้นก็คงเหม่อตาหมองใจ มิแต่ต้องแม่เนื้อสักชิ้น ไม่กินแม้สุราสักหยด พอสว่างได้สามวันก็ตาย นี่เป็นเพราะนำเอาวิธีการเลี้ยงมนุษย์ไปใช้เลี้ยงนก หาใช่ เอาวิธีการเลี้ยงนกไปใช้เลี้ยงนกไม่...”²⁷

สุวรรณา สถาอานันท์ เห็นว่า รัฐหรือผู้ปกครองที่โดยปกติแล้วทำหน้าที่สร้างกฎเกณฑ์ กติกา นั้น บทบาทเหล่านี้เล่าจื้อแนะนำให้ “ละทิ้ง” เพราะเป็นการชักนำประชากรราษฎรออกจาก “ธรรมชาติดั้งเดิม” ของพวกเขา ซึ่งประชากรราษฎรเป็นตัวของตัวเองอย่างง่าย ๆ และอาจจะมีความเห็นแก่ตัว และ “ความโลภ” ที่เจือจางรอการขจัดออกไป มิใช่ยิ่งไปส่งเสริมให้ความต้องการ และวิหยาการต่าง ๆ “ฟุ้งซ่าน” ไปตามสี่สันลึลาของสิ่งที่ปรากฏ²⁸

ดังที่ ปกรณ ติมปนูสรณ์ กล่าวสรุปมโนทัศน์ของจวงจื้อนั้นว่าหมายถึง ชาติแท้ความเป็น มนุษย์ควรมีอิสระเสรีในการแสดงออกอย่างเต็มที่ และหมายถึงการที่บุคคลและเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเต็มเปี่ยม ไม่ถูกจำกัดหรือบีบคั้นโดยกฎระเบียบหรือ อำนาจใด ๆ ด้วยหลักการเช่นนี้เท่านั้นที่จะทำให้อัตภาพได้รับการบ่มเลี้ยงจนจำเริญสมบูรณ์

โดย ปกรณ ติมปนูสรณ์ ได้อธิบายเสริมว่า

“อย่างไรก็ตามปณิธานและความปรารถนาของตัวตนนี้ ก็ไม่อาจถูกปล่อยให้ขยายออกไปอย่างไร ขอบเขต เนื่องจากเมื่อไปกระทบหรือส่งอิทธิพลต่อกิจกรรมหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่นเข้า ก็อาจจะเกิด ภาวะการบังคับขู่เข็ญ การรุกรานหรือแม้แต่การเข้าครอบงำซึ่งกันและกันได้โดยง่าย ดังนั้นในจุดนี้จึงต้องมี หลักการเรื่องนิกรรรมมาช่วยถ่วงให้สมดุล เพราะหลักนิกรรรมจะช่วยเตือนสติให้มนุษย์ไม่ถือเอาความเห็นหรือ อำนาจอารมณ์ของตนไปบังคับโน้มน้าวผู้อื่นทำให้สามารถดำรงดุลยภาพของมนุษย์สัมพันธ์ไว้ได้เพราะ

²⁷ ปกรณ ติมปนูสรณ์, *วิถีแห่งเต๋าของจวงจื้อ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545), หน้า 84.

²⁸ สุวรรณา สถาอานันท์, *กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 71.

สัมพันธ์ภาพในลักษณะเช่นนี้ มนุษย์ย่อมมีสถานะที่เท่าเทียมกัน ทุก ๆ คนมีสิทธิ์ที่จะพัฒนาสร้างสรรคปนิธาน ความคิดของตน ในขณะเดียวกันก็ยอมรับนับถือฐานะและบุคลิกภาพของบุคคลอื่นด้วยเช่นกัน ในสังคมเช่นนี้แต่ ละปัจเจกบุคคลก็จะพัฒนาตัวตนได้อย่างสมบูรณ์โดยที่สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี²⁹

การลดอัตราของผู้ปกครอง, การลดละตัวตน, การไม่เข้ายุ่งเกี่ยวขัดขวางของวิถีแห่ง ธรรมชาติ และการส่งเสริมให้สรรพสิ่งได้ดำเนินไปตามธรรมชาติ จึงเป็นเสมือนหน้าที่ของ ผู้ปกครองในทรรศนะของนักพรตเต๋า ดังที่เล่าจื้อสรุปได้ในบทที่ 64

“ตั้งนั้นปราศชื่อย่อมปรารถนาในสิ่งที่คนอื่นไม่พึงปรารถนา
และไม่ให้คุณค่าแก่จุดหมายที่บรรลุได้ยาก
เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นมิได้รู้
รู้พื้นสิ่งที่คนมากมายได้หลงลืม
ท่านได้ช่วยทำให้ทุกสิ่งเติบโตและเป็นไปตามธรรมชาติ
แต่มิได้หาญเข้ายุ่งเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ”³⁰

การแสดงออกของผู้ปกครอง

ลักษณะของเต๋าที่ไม่กล่าวอ้างถึงคุณความดีต่าง ๆ ของตนนั้น เปรียบได้กับมรรควิธีในการ แสดงออกของผู้ปกครอง ซึ่งในส่วนนี้เกี่ยวข้องกับศิลปะแห่งการปกครองเป็นอย่างมาก ดังที่ได้ กล่าวไปแล้วว่าศิลปะแห่งการปกครองนั้นเป็นเรื่องของวิธีการ, กลยุทธ์ ซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องของการ สร้างอำนาจ, การใช้อำนาจ และการรักษาอำนาจ, การควบคุมประชาชน เป็นต้น ฉะนั้นการกระทำ ในลักษณะดังกล่าวของเต๋าย่อมเป็นการกระทำที่นำมาซึ่งอำนาจและความไว้วางใจจากประชาชน อันเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองควรเอาเป็นแบบอย่าง

จากคำกล่าวของเล่าจื้อในบทที่ 39 แสดงให้เห็นชัดถึงสิ่งที่ผู้ปกครองควรคำนึงเป็นอย่าง มาก นั่นคือเรื่องที่มาของอำนาจและการพึ่งพาอาศัยผู้ที่ต่ำกว่า

“หากฟ้าไม่กระจำจั่งก็จะพังทลาย
หากพื้นดินไม่มั่นคงก็จะแตกร้าว
หากดวงจิตไร้ความศักดิ์สิทธิ์ก็จะดับสูญ
หากแหล่งน้ำไม่เปียมลันก็จะเหือดแห้ง

²⁹ ปกรณ์ ลิ้มปยุตธรรม, *วิถีแห่งเต๋าของจวงจื้อ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2545), หน้า 86.

³⁰ พจนา จันทรสันติ, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 164.

หากสรรพสัตว์ไร้พลังแห่งชีวิตก็จะแตกดับ

หากกษัตริย์ไร้อำนาจก็จะถูกโค่นล้ม

ดังนั้นการเป็นผู้สูงส่งต้องพึ่งพาคนสามัญช่วยสนับสนุน

ความรุ่งโรจน์ต้องอาศัยความต่ำต้อยเป็นพื้นฐาน³¹

สิ่งนี้เป็นไปตามทศนัปรัชญาเต๋าที่ว่าหยิน-หยางนั้นเป็นพลังเกื้อกูลกัน การดำรงอยู่ของสิ่งหนึ่งต้องอาศัยอีกสิ่งหนึ่งเสมอ ฉะนั้นหากผู้ปกครองต้องการความยิ่งใหญ่เปี่ยมล้นไปด้วยอำนาจ ผู้ปกครองก็จำเป็นต้องทำให้ผู้ถูกปกครองช่วยสนับสนุนกับตัวเขา และด้วยสาเหตุนี้เองการแสดงออกของผู้ปกครองต่อประชาชน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะรักษาอำนาจของเขาไว้ให้ยั่งยืน

สิ่งที่นักพรตเต๋ามักใช้เปรียบเทียบถึงการแสดงออกของผู้ปกครองคือ น้ำ ผู้วิจัยตีความว่า สัญลักษณ์นี้ น่าจะแทนความหมายของความอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้ปกครอง เช่นในคัมภีร์เต๋า เต็กเก็ง บทที่ 8

“น้ำตั้งตนอยู่ในที่ต่ำ

อันทุกคนรังเกียจเหยียดหยาม

ดังนั้นจึงนับว่าได้เข้าไปใกล้กับเต๋า”³²

ปรัชญาเต๋าเสนอให้ผู้ปกครองแสดงออกหรือเคลื่อนไหวเช่นน้ำ จะเห็นได้ว่าน้ำนั้นเปลี่ยนรูปทรงตามสิ่งต่าง ๆ แต่ยังคงรักษาความเป็นน้ำเอาไว้คือความอ่อนโยนอันเป็นลักษณะดั้งเดิมของตน นัยของสัญลักษณ์นี้น่าจะหมายถึง ศิลปะในการปล่อยยให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ดำเนินไปตามวิถีของตัวเอง ผู้ปกครองจึงกระทำการปกครองโดยไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง เช่น นิทานของเลี่ยจือเรื่อง การเลี้ยงสัตว์ของนายสัตววาภิบาล ที่ได้แฝงนัยของการเสนอให้ผู้ปกครองต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้ถูกปกครองเสียก่อน เมื่อทราบแล้วจึงกระทำการปกครองโดยระมัดระวัง การที่นายสัตววาภิบาลไม่กระตุ้นสัตว์ที่มีเลือดลมให้ขุ่นเคือง จึงเป็นเสมือนการที่ผู้ปกครองรู้จักใช้อำนาจในลักษณะที่ไม่บีบบังคับหรือฝืนธรรมชาติของผู้ถูกปกครอง แต่ยอมกระทำการปกครองให้เป็นที่พอใจตามลักษณะความเป็นไปของแต่ละสรรพสิ่ง ผู้ปกครองจึงต้องไม่สร้างวาทกรรมใด ๆ ขึ้นมาบังคับประชาชน แต่กลับต้องแสดงออกในลักษณะที่ให้ความเคารพ, ยกย่อง และอ่อนน้อมต่อประชาชน

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

การแสดงออกของผู้ปกครองเด็กเช่นนี้น้ำนั้น อาจจะถูกมองว่าไม่สามารถประสบผลสำเร็จทางการปกครองได้ ดังนั้น เล่าจื๊อจึงได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของน้ำว่า น้ำนั้นอ่อนนุ่มก็จริงแต่ก็ไม่มีอะไรที่เทียบเคียงกับคุณสมบัตินี้ได้หากต้องการเอาชนะสิ่งที่แข็ง เช่นเดียวกับการปกครองผู้ปกครองจำเป็นต้องอดทนต่อกรวิพากษ์วิจารณ์, อดทนต่อความไม่เคารพยำเกรง ฯลฯ และแสดงออกต่อเหล่าราษฎรโดยใช้ความอ่อนโยน ดังเช่นในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 78

“ไม่มีสิ่งใดจะอ่อนนุ่มไปกว่าน้ำ
แต่ไม่มีสิ่งใดจะยิ่งไปกว่าน้ำ
ในการมีชัยเหนือสิ่งที่แข็ง
นับว่าไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบ
ไม่อาจหาสิ่งใดมาทดแทน
ความอ่อนแอมีชัยต่อความแข็งแรง
ความอ่อนโยนมีชัยต่อความแข็งกระด้าง
ไม่มีใครที่ไม่รู้
แต่ไม่มีใครที่ปฏิบัติ
ดังนั้นปรชาญจึงกล่าวไว้ว่า
ผู้ที่สามารถทนรับการใส่ร้ายของโลกได้
สมควรที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาอาณาจักร
ผู้ที่ทนแบกรับบาปโทษของโลกไว้ได้
สมควรเป็นกษัตริย์ปกครองโลก”³³

สุวรรณา สถาอานันท์ กล่าวว่า การใช้อำนาจผู้ปกครองนั้น ต้องเป็นการไม่ใช้อำนาจให้เป็นไปในลักษณะของการออกกฎหมาย, การลงโทษ, การควบคุม, บังคับ หรือการสร้างกฎเกณฑ์ของ จริยธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอำนาจเชิงแข็ง อันเป็นเสมือนการใช้อำนาจที่เข้าครอบครอง บังคับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกิเลสตัณหาแคบ ๆ เฉพาะตัวผู้ปกครอง และเป็นเสมือนพลังกดทับ บังคับสิ่งอื่นให้มีรูปลักษณะเหมือนตนหรือดำเนินไปในทิศทางที่ตนต้องการเท่านั้น³⁴

ส่วนอำนาจในแบบปรัชญาเต๋านั้น สุวรรณา เรียกว่า อำนาจเชิงอ่อน หมายถึง การที่ผู้ปกครองใช้อำนาจเกื้อหนุน สิ่งทั้งหลายหรือชีวิตต่าง ๆ ให้มีรูปลักษณะตามธรรมชาติเดิมของแต่ละสิ่งนั้นโดยไม่เข้าไปก้าวก่ายทำลาย การใช้อำนาจเช่นนี้จะไม่ถูกต่อต้านเพราะเป็นการไปส่งเสริม

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

³⁴ สุวรรณา สถาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539), หน้า 80-81.

ประชาชน ด้วยเหตุนี้ ผู้ปกครองจึงต้องแสดงออกซึ่งความเมตตาโดยจะไม่ยึดถือกับมาตรฐานทางจริยธรรมใดๆ ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นคนดี, คนชั่ว, คนพูดความสัตย์ หรือคนที่พูดโกหก ผู้ปกครองย่อมปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้โดยเท่าเทียมกัน เป็นไปในแบบเดียวกัน และไม่เลือกปฏิบัติต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นแล้วจึงถือได้ว่า ผู้ปกครองที่สามารถแสดงตนจนเปรียบประหนึ่งว่า “ท่านดูแลประชาชนเหมือนดังบุตรของตน”³⁵ ได้แล้ว จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จในการใช้ศิลปะการปกครองข้อนี้

การแสดงออกในการใช้อำนาจของผู้ปกครองในแบบทางโลก เช่น เพื่อการสะสมทรัพย์สิน, เพื่อให้ตนนั้นยิ่งใหญ่, เพื่อให้ตนสูงส่งในบรรดาศักดิ์ เป็นต้น นั้น ปรชญาเต้าเห็นว่ามีแต่จะก่อให้เกิดผลเสียตามมา ดังที่เล่าจื๊อกล่าวในบทที่ 36 ว่า

“ผู้ที่ถูกลดทอน
จะต้องมีมากมาก่อน
ผู้ที่อ่อนแอ
จะต้องเข้มแข็งมาก่อน
ผู้ที่ตกต่ำ
จะต้องยิ่งใหญ่มาก่อน
ผู้ที่ได้รับ
จะต้องให้มาก่อน
เหล่านี้คือนัยที่แสดงออกให้ปรากฏ

ความอ่อนละมุนมีชัยเหนือความแข็งกร้าว
ควรปล่อยให้มัจฉาอยู่ในสระลึกจะดีกว่า
เหมือนดั่งเก็บงำศัตรูวูฐทั้งมวล
ของบ้านเมืองไว้มิให้ใครแลเห็น”³⁶

การแสดงออกอย่างถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นประโยชน์ยิ่ง ดังที่เล่าจื๊อเปรียบเทียบว่า ปลาควรที่จะอยู่ในสระลึกจึงจะปลอดภัย หรือ อาวุธควรจะอยู่ในที่ที่ไม่มีใครแลเห็นจึงมิเกิดอันตราย ฉะนั้นแล้ว อำนาจของผู้ปกครองจึงควรแสดงออกมากด้วยความอ่อนโยนและอ่อนน้อม เพราะการแสดงผลออกเช่นนี้ย่อมจะทำให้ผู้ปกครองสามารถรักษาอำนาจของตนไว้ได้อย่างมั่นคงตลอดไป

³⁵ พจนานา จันทรสันติ, วิถีแห่งเต๋า, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 136.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

ประชาชน

ธรรมชาติของประชาชน

สิ่งที่สังเกตได้อย่างหนึ่งในงานนิพนธ์ของนักพรตเต่าก็คือ เป็นงานนิพนธ์ในลักษณะที่เป็น การเสนอแนะต่อผู้ปกครอง มากกว่าจะเป็นการเสนอวิถีในการดำรงชีวิตของประชาชน หรือเป็น เรื่องเกี่ยวกับบลิทธิของประชาชน ซึ่งหากมองตามทัศนปรัชญาเต่าย่อมจะเห็นนัยว่า ปรัชญาเต่าถือ ว่าผู้ปกครองนั้นเป็นผู้มีอิทธิพลในการชี้นำสังคมให้เป็นไปตามความต้องการของตนเอง อีกทั้งการ กระทำของผู้ปกครองยังเป็นไปในลักษณะของการสร้างวาทกรรมยังเป็นสิ่งที่ฟันชัดต่อการดำเนิน ไปตามวิถีธรรมชาติของแต่ละสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นมนุษย์และสิ่งที่มีชีวมมนุษย์

เมื่อพิจารณาว่า วิถีแห่งธรรมชาติย่อมที่จะสามารถกระทำให้สรรพสิ่งสามารถดำเนินไปได้ เองตามธรรมชาติแล้ว ย่อมทำให้คิดได้ว่านักพรตเต่าก็น่าจะมีมุมมองที่ว่า ในสภาวะที่ไม่มี การปกครอง ประชาชนอาจจะสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ดังในบทเรื่องการพลิกคุณธรรมของ จวงจื้อ ได้กล่าวไว้ว่า

เขียนหวู่ไปเยี่ยมนางเขียนหวู่ ถามว่า “ที่ผ่าน ๆ มา จงชิต ได้สอนสิ่งใดแก่ท่านบ้างหรือไม่” นาง เขียนหวู่ จึงว่า “เขาสอนข้าพเจ้าว่า ผู้ปกครองที่ดีสมควรวางตนเป็นแบบฉบับแก่ผู้คนกฎหมายต้องเป็นกฎหมาย แบบแผนต้องเป็นแบบแผน งานพิธีต้องเป็นงานพิธี แลการชั่งตวง ต้องเป็นการชั่งตวง ทำฉะนั้นแล้ว ผู้คนก็จะ เชื้อถือ และจะมีพยายามทำลายกฎหมาย”

เขียนหวู่ จึงว่า “นี่ย่อมเรียกว่าเป็นการพลิกคุณธรรมแล้ว การพยายามปกครองโลกด้วย วิธีการ เช่นนี้ ย่อมมีต่างอะไรกับเดินฝ่าทะเล ขุดแม่น้ำ ไข่มุกหามบรรพต เมื่อคนผู้ฉลาดผู้หนึ่งปกครอง เขามัวแต่เอาธุระ ในสิ่งที่ปรากฏแต่ภายนอกเช่นนั้นหรือ เมื่อจิตกระฉ่าง การปฏิบัติที่เหมาะสมย่อมตามมา ปล่อยให้แต่ละคนทำ สิ่งใดตามที่เขาสามารถทำเกิด ก็เพียงเท่านั้นเอง นกบินสูงขึ้นไปในท้องฟ้าย่อมพ้นการถูกยิงด้วยเกาทัณฑ์ หนูทำ รังลึกอยู่ใต้วงซุ้มย่อมพ้นการถูกสุนัขไล่หรือถูกขุดขึ้นมา แล้วมนุษย์เล่า มิได้มีสามัญสำนึกที่ประเสริฐยิ่งเสีย กว่าเจ้าสิ่งมีชีวิตทั้งสองนั้นดอกหรือ”¹

คำตอบของเขียนหวู่แสดงให้เห็นว่า การสร้างมาตรฐานและยึดในมาตรฐาน เช่น การสร้าง จริยธรรมและกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะกระทำสำเร็จได้ เพราะสรรพสิ่ง ล้วนมีความแตกต่างกัน ผู้ปกครองไม่ควรไปกระทำให้ทุกสรรพสิ่งต้องดำเนินชีวิตไปในรูปแบบ เดียวกัน กล่าวคือ ปรัชญาเต่าได้ยอมรับถึงความหลากหลายมากกว่าการทำให้เกิดมาตรฐาน และ

¹ มานพ อุดมเดช, มรรควิธีจวงจื้อ: ก้าวอย่างบนทางคู่ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2526), หน้า 193.

ยังเชื่ออีกว่าการกระทำเช่นนั้นย่อมเป็นการขัดแย้งกับธรรมชาติ นักพรตเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติล้วนมีการเติบโตไปตามแต่วิถีทางของแต่ละสิ่ง

เช่นเดียวกับความเห็นในการต่อต้านการครอบงำจากรัฐของ Henry David Thoreau ที่ว่า

“ฉันรับรู้ว่า เมื่อผลต้นไม้และผลเกล็ดตกลงเคียงข้างกัน ผลหนึ่งก็ไม่ได้มีกิริยาดันรนในการที่จะสร้างวิถีทางสำหรับอีกผลหนึ่ง แต่ลูกไม้ทั้งสองต่างเชื่อมั่นในกฎของตนเอง และมันจะแทงหน่อ และเติบโต และงอกงามเท่าที่มันจะทำได้ดีที่สุด ดำเนินเช่นนี้ไปจนกว่า, บางครั้ง, ต้นหนึ่งได้ไปคบบังและทำลายอีกต้นหนึ่ง ถ้าพืชพันธุ์ไม่ได้ดำรงชีวิตตามธรรมชาติของมัน มันย่อมจะต้องตาย และมนุษย์ก็เป็นเช่นนั้น”²

ดังนั้น ตามแนวคิดของปรัชญาเต๋า เมื่อฟ้าดินนั้นมีหน้าที่บำรุงหล่อเลี้ยงสรรพสิ่งให้เติบโตไปตามวิถีทางของมัน กิจของผู้ปกครองจึงมิได้อยู่ที่การทำให้เกิดมาตรฐาน แต่เป็นการบำรุงช่วยเหลือสนับสนุนและ “ปล่อย” ให้มนุษย์แต่ละคน หรือสรรพสิ่งแต่ละสรรพสิ่ง ได้กระทำตามธรรมชาติหรือตามความสามารถที่เขากระทำได้ การ “ปล่อย” ในที่นี้น่าจะหมายความสองนัยคือ

- 1) การกำจัดสิ่งขัดขวางกับธรรมชาติของประชาชนออกไป
- 2) การให้อิสระให้การดำเนินชีวิตแก่ประชาชนโดยที่ตนเองไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซง

นักพรตเต๋ามองว่าประชาชนนั้นสามารถที่จะดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติดั้งเดิมของตนเองได้หากผู้ปกครองไม่ก้าวร้าวกับวิถีชีวิตของพวกเขา และนักพรตเต๋ายังเชื่ออีกว่า การที่ประชาชนได้ดำเนินตามวิถีชีวิตเช่นนั้น ย่อมจะทำให้ประชาชนลดละความเห็นแก่ตัวและความโลภลงได้ ดังที่เล่าจื้อได้กล่าวไว้ในบทที่ 19 ว่า

“ราษฎรต้องการพึ่งพาใน
การเป็นตัวของตัวเองอย่างง่าย ๆ
สอดคล้องกับธรรมชาติดั้งเดิม
เพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว
เพื่อตัดรากเหง้าแห่งความโลภ”³

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็นำมาสู่คำถามที่สำคัญคือ เพราะเหตุใดเล่าที่ปรัชญาเต๋าจะต้องนำประชาชนมาอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครองอีก ทั้ง ๆ ที่ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วย

² Henry David Thoreau, *Civil Disobedience*(Connecticut: The Easton Press, 1866), p. 25.

³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, *วิถีแห่งเต๋า*, พิมพ์ครั้งที่ 15(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544), หน้า 74.

ตนเอง แม้ปรัชญาเต๋าจะพยายามสื่อนัยยะว่าการปรากฏขึ้นของผู้ปกครองนั้นเป็นไปโดยธรรมชาติ แต่ผู้วิจัยตีความว่า ปรัชญาเต๋าน่าจะมี “คำตอบ” อื่นนอกเหนือจากนั้น

หากมองทัศนปรัชญาเต๋าจะเห็นว่า ไม่เพียงแต่ผู้ปกครองเท่านั้นที่สร้างและยึดถือในวาทกรรม แต่มนุษย์ซึ่งย่อมหมายถึงประชาชนทั้งหลายก็กระทำเช่นนั้นเหมือนกัน ดังนั้นการ “ทิ้ง” ประชาชนไว้ตามธรรมชาติโดยปราศจากการปกครองนั้น แน่แน่นอนว่า อาจจะทำให้วาทกรรมที่ต่างคนต่างสร้างและยึดถือกันอยู่นั้นขัดแย้งกันได้ แต่ที่สำคัญคือหากวาทกรรมดังกล่าวเป็นไปโดยไม่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ การที่ประชาชนดำรงอยู่ในสภาพเช่นนั้นย่อมจะไม่มีทางรู้ตัวเองได้เลยว่าตนได้กระทำสิ่งที่ขัดกับวิถีแห่งธรรมชาติอยู่

หากประชาชนสามารถดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติโดยไม่ต้องมีการปกครองจากผู้ปกครอง ก็คงจะไม่มีประโยชน์ที่นักพรตเต๋าคงจะเสนอภาพสังคมในอุดมคติ เมื่อพิจารณาคัมภีร์เต๋าคำ เต็ก เก็ง บทที่ 80 ที่ว่า

“หวังให้ประเทศเล็กที่มีพลเมืองน้อย
มีอาหารพอที่จะเลี้ยงดูพลเมือง
มากกว่าที่เขาต้องการถึงสิบเท่าร้อยเท่า
ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของชีวิต
และไม่ท่องเที่ยวพเนจรไปไกล”⁴

จากบทนี้ย่อมสะท้อนนัยให้เห็นว่า การดำรงอยู่โดยปราศจากการปกครองไม่น่าจะก่อให้เกิดความสอดคล้องกับอุดมคตินี้ได้ แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปกครองระบอบคุณดูแลวิถีความเป็นไปของสรรพสิ่งทั้งหลายให้สอดคล้องกับธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้ปกครองแห่งเต๋าย่อมจะต้องเฝ้าอำนวยความสะดวกประชาชนในเรื่องการมีวิถีชีวิตที่เหมาะสม กล่าวคือ ปรัชญาเต๋ามองว่าถ้าปล่อยประชาชนไว้ตามสภาวะธรรมชาติโดยปราศจากผู้ปกครอง ย่อมจะเกิดการสร้างและยึดถือวาทกรรมขึ้นมาโดยประชาชน ดังนั้น ผู้ปกครองแห่งเต๋าคงจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรม ดังความต่อเนื่องในบทที่ 80 ข้างต้น

“ให้กลับไปใช้การจดจำเรื่องราว
ด้วยการผูกเงื่อนแทนการเขียนหนังสือ
ให้เขานึกว่าอาหารพื้น ๆ นั้นโอชะ
เสื่อผ้าอันสามัญนั้นสวยงาม

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 188.

บ้านเรือนธรรมดานั้นสุขสบาย”⁵

ดังนั้น การที่ประชาชนจะดำรงชีวิตได้โดยที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมที่ขัดแย้งกับวิถีแห่งธรรมชาติ จำเป็นที่ประชาชนต้องอาศัยผู้ปกครองแห่งเต๋า ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและเป็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างแท้จริง

อำนาจของประชาชน

ปรัชญาเต๋ามองว่าอำนาจทางการปกครองนั้น แท้จริงอยู่ที่ประชาชน ดังจะเห็นได้ในกรณีของผู้ปกครองเข้าไปดำเนินการปกครอง โดยการกระทำนั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับการหาเลี้ยงชีพของประชาชน นักพรตเต๋ากล่าวว่าเมื่อถึงจุดนี้ ผู้ปกครองย่อมไม่สามารถจะใช้อำนาจใด ๆ มาทำการควบคุมบังคับประชาชนได้อีกต่อไป ทั้งนี้เพราะไม่อาจจะต้านทานอำนาจอันเกิดจากความต้องการในการที่จะดำรงชีวิตของประชาชนได้ และด้วยเหตุนี้ ประชาชนจึงสามารถที่จะดึงเอาอำนาจของตนกลับคืนมาได้

“เมื่อราษฎรอดอยากยากแค้น
เพราะผู้ปกครองเก็บภาษีมากเกินไป
ราษฎรที่หิวโหยย่อมไม่อาจปกครองได้
นี่เกิดจากผู้ปกครองเข้าไปยุ่งเกี่ยวมากเกินไป
ทำให้ปกครองพลเมืองไม่ได้

พลเมืองต่างไม่กลัวความตาย
เพราะความกระวนกระวายที่จะหาเลี้ยงชีวิต
นี่จึงเป็นเหตุที่ทำให้เขาไม่กลัวตาย”⁶

ในทัศนะของปรัชญาเต๋า การที่ประชาชนจะเรียกเอาอำนาจกลับคืนมานั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องรอจนถึงสภาวะที่ตนเองนั้นไม่สามารถจะดำรงชีวิตอีกต่อไปได้ แต่กลับสามารถทำได้โดยเพียงแค่หากเห็นว่า ตนเองไม่ได้รับการปฏิบัติจากผู้ปกครองอย่างเหมาะสม ดังที่เล่าจื๊อกล่าวไว้ใน

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 188.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 182.

บทที่ 72 ว่า “เมื่อประชากรราษฎรไม่เกรงกลัวการข่มเหงด้วยกำลังอำนาจ อำนาจอันยิ่งใหญ่ก็ตกอยู่กับพวกเขาแล้ว”⁷

ผู้วิจัยตีความว่านี่น่าจะเป็นสิทธิในการก่อกบฏของประชาชน และเมื่อพิจารณาจากแนวคิดของปรัชญาเต๋าในเรื่องผู้ปกครอง ย่อมจะเห็นได้ว่า การที่จะเป็นผู้สูงส่งได้นั้น จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาคนสามัญช่วยสนับสนุน ซึ่งแนวคิดนี้ได้สะท้อนนัยว่าอำนาจที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ประชาชนและดำรงอยู่ในทุกขณะ ไม่ได้มอบหมายให้ผู้ปกครองหรือองค์อธิปัตย์ไปอย่างเด็ดขาดแต่อย่างใด

แนวคิดเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิในการปฏิวัติ (The Right to Rebel) ของ John Locke สมบัติ อารังธัญวงศ์ อธิบายว่า เนื่องจากความคิดทางการเมืองของ Locke กำหนดให้ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด รัฐบาลนั้นเกิดขึ้นจากความเห็นชอบและการจัดตั้งของประชาชน รัฐบาลมิใช่คู่สัญญาของประชาชนในการจัดตั้งสังคมการเมือง รัฐบาลเป็นเพียงผู้แทนที่ประชาชนมอบหมายหน้าที่ในการปกครอง รัฐบาลจึงมีเพียงหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน⁸

ดังนั้น ถ้าปรากฏว่า เมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลละเมิดหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย กระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน ประชาชนย่อมมีสิทธิในการถอดถอนรัฐบาล และถ้าจำเป็นจะต้องใช้กำลังเพื่อล้มล้างรัฐบาล ประชาชนก็มีสิทธิที่จะกระทำได้

การที่ Locke ให้สิทธิปฏิวัติแก่ประชาชน เพราะเหตุผลที่ว่ารัฐบาลกับประชาคมทางการเมืองเป็นคนละส่วนกัน รัฐบาลอาจถูกถอดถอนหรือล้มล้างได้โดยที่ประชาคมทางการเมืองมิได้สิ้นสุดไปด้วย เพราะประชาคมทางการเมืองเกิดขึ้นจากการกระทำสัญญาร่วมกันของประชาชน แต่รัฐบาลเป็นแต่เพียงผู้แทนที่ประชาชนมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ในการบริหารเท่านั้น เมื่อรัฐบาลที่ไม่เหมาะสมถูกล้มล้างไป ประชาชนก็สามารถจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ได้เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

ดังนั้น จึงสามารถสรุปนัยยะความคิดของปรัชญาเต๋าและปรัชญาการเมืองของ Locke ในแง่มุมมองของอำนาจประชาชน ได้คล้ายกับที่ Kenneth Bruder กล่าวสรุปว่า เมื่อมีการทำสัญญาประชาคมเกิดขึ้น อำนาจของประชาชน การดำรงอยู่ของรัฐหรือผู้ปกครองนั้นล้วนตั้งอยู่บนความยินยอมของประชาชนทั้งสิ้น การที่รัฐจะใช้อำนาจทางการเมืองเหนือประชาชนโดยปราศจากการ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 178.

⁸ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสริมธรรม, 2544), หน้า 145.

ยินยอมก่อนหน้าจะเป็นการลวงละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของบุคคล ประชาชนสามารถที่จะเรียก
อำนาจของพวกเขาคืนกลับได้เสมอหากพวกเขาไม่เห็นด้วยกับผู้ปกครอง⁹

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ Kenneth Bruder, *Philosophy: The Power of Ideas* (U.S.A.: McGraw-Hill Higher Education, 2002),

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากบททัศนปรัชญาเต๋า จะทำให้เห็นได้ว่า ความเป็นไปของเต๋านั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถจะกำหนด จัดระเบียบ วางกฎเกณฑ์ จัดประเภท หรือสร้างชุดคำอธิบายใด ๆ ได้ และไม่สามารถกล่าวได้ว่า มนุษย์ไม่สามารถใช้ภาษาอันเป็นเครื่องมือที่ใช้สร้างวาทกรรมเข้าไปทำความเข้าใจความเป็นไปของเต๋าได้เลย ดังนั้นเต๋าจึงไม่ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งพอที่จะสรุปได้ว่าการที่เต๋ามาไม่ตกอยู่ในวาทกรรมใด ๆ เนื่องจาก ทุกสรรพสิ่งในจักรวาลล้วนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มนุษย์ไม่สามารถแยกตัวออกมาอย่างโดด ๆ จากสภาวะแวดล้อมดังกล่าวเพื่อสร้างวาทกรรมใด ๆ ได้เลย ดังนั้นวาทกรรมที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้นและยึดถือยอมเป็นสิ่งที่ยึดแย้งกับธรรมชาติอย่างสิ้นเชิงในทัศนะของปรัชญาเต๋า

นอกจากนี้ปรัชญาเต๋ายังได้ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพล บทบาท และข้อจำกัดของวาทกรรม กล่าวคือ วาทกรรมตามทัศนะของเต๋านั้นมิได้เป็นตัวแทนของความจริงใด ๆ การที่มนุษย์สร้างและยึดถือในวาทกรรมเป็นสิ่งที่แปลกแยกออกไปจากธรรมชาติ ขาดความสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความรู้ทั้งหลายหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ ล้วนต้องขึ้นอยู่กับมุมมองที่วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งกำหนดให้แก่มนุษย์ การกระทำเช่นนี้จะทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ถูกฝืนขัด งานนิพนธ์ของเล่าจื๊อจึงมีลักษณะที่ต่อต้านแบบแผนกระบวนการจัดระเบียบหรือการขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์ที่ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งอย่างเด่นชัด

ปรัชญาเต๋าสอนมุมมองที่แสดงให้เห็นถึง “อีกด้านหนึ่ง” ที่มนุษย์ไม่ได้ให้ความสำคัญ เพราะถูกพลังของวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งกดทับไว้อยู่ โดยอธิบายไว้ในแนวคิดเรื่องหยิน-หยาง อันเป็นการอธิบายว่าการดำรงอยู่และดำเนินไปของสรรพสิ่งล้วนเกิดจากความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างพลังสองด้าน ซึ่งคล้ายกับแนวคิดของ Jacques Derrida ที่ว่า first term จะมีนัยสำคัญได้เพียงเพราะมันเข้าไปสัมพันธ์กับ second term ดังนั้นไม่ควรที่จะสร้างวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งขึ้นครอบงำความคิดและควรเปิดพื้นที่เพื่อให้สิ่งที่ถูกกดทับไว้ได้แสดงบทบาทขึ้นมาบ้าง

การปกครองโดยไม่ปกครองถูกมองว่ามีลักษณะคล้ายกับแนวคิดของพวกอนาธิปไตย ตัวอย่างเช่น การเน้นเรื่องความมีเสรีภาพของปัจเจกบุคคล, ต่อต้านอำนาจรัฐและรัฐบาล การสมาคมโดยสมัครใจ หรือความสมานฉันท์โดยธรรมชาติของมนุษย์ เป็นต้น แม้จะมีความใกล้เคียง

กันมาก แต่ J.J.Clark กลับมองว่าความคิดทั้งสองต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับพื้นฐานทางปรัชญา กล่าวคือ ปรัชญาเต๋า มองว่าปัจเจกบุคคลนั้นแสดงออกได้อย่างเต็มที่โดยสัมพันธ์กับระบบรวมทั้งหมด แต่อนาธิปไตยกลับมองปัจเจกชน ในแบบของการเป็นตัวเอง, การแยกกัน, ความไม่ต่อเนื่องและมีความตึงเครียดระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลกับเจตนารมณ์สาธารณะ ดังนั้นจะพบว่าบ่อยครั้งที่พวกอนาธิปไตยอ้างถึงความคิดเรื่องการกำหนดเหตุผลด้วยตนเองและการแสดงออกอย่างอิสระ ในขณะที่ปรัชญาเต๋ามีลักษณะของการไม่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางและเน้นการอบรมตนเองให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนนั้น พวกอนาธิปไตยเน้นการลดบทบาทของรัฐลงให้เหลือน้อยที่สุดหรือทำลายไปเสีย ขณะที่ปรัชญาเต๋าสงเกตให้หยุดยั้งสิ่งที่จอมปลอมอันขัดแย้งกับความเป็นไปและการดำเนินไปตามธรรมชาติมากกว่าจะทำลายการปกครองลงอย่างสิ้นเชิง

ผู้วิจัยพบว่าการปกครองโดยไม่ปกครองนั้นเป็นหลักการที่ปรัชญาเต๋าสงเกตต่อตัวผู้ปกครองโดยตรง ซึ่งมีสองลักษณะคือ

(1) ลักษณะศาสตร์แห่งการปกครอง อันเป็นข้อเสนอกับผู้ปกครองนั้นทำความเข้าใจ สังเกต และเรียนรู้วิถีปฏิบัติจากธรรมชาติ และนำเอาแบบอย่างการกระทำของธรรมชาติมาเป็นแบบอย่างในการปกครอง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะไม่เป็นการสร้างวาทกรรมขึ้นมาครอบงำประชาชนและตัวผู้ปกครองเอง แต่กลับทำให้สังคมและปัจเจกบุคคลได้ดำเนินและสามารถเติบโตไปตามวิถีทางของแต่ละสรรพสิ่งได้

(2) ศิลปะแห่งการปกครอง อันเป็นลักษณะของวิธีการในการใช้อำนาจ ปรัชญาเต๋ามองว่าอำนาจที่ผู้ปกครองมักจะใช้กันนั้นเป็นเสมือนอำนาจเชิงแข็งอันเต็มไปด้วยการกำหนด การจัดระเบียบ การบังคับ การลงโทษ เป็นต้น ซึ่งการใช้อำนาจในลักษณะนี้ขัดขวางวิถีแห่งธรรมชาติที่มีการใช้อำนาจในลักษณะที่เต็มไปด้วยความเมตตา อ่อนโยนและปล่อยให้สรรพสิ่งได้ดำเนินไปตามวิถีของตนเอง

ภายใต้การปกครองโดยไม่ปกครองนั้น ผู้ปกครองแห่งเต๋าคำเป็นต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามวิถีแห่งเต๋า โดยผู้วิจัยได้แบ่งการอธิบายประพจน์ตัวของผู้ปกครองออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ

(1) การปฏิบัติฝึกรบมตนเองของผู้ปกครอง คือ การนำเอาความเป็นไปหรือหลักปฏิบัติของธรรมชาติมาเป็นข้อประพจน์ของตนเอง ซึ่งในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง กล่าวเน้นย้ำในประเด็นการไม่ยึดมั่นถือมั่นในตนและการปราศจากความทะยานอยากใด ๆ ผู้วิจัยตีความจากคัมภีร์ว่า การปฏิบัติตัวของผู้ปกครองนั้นควรเป็นไปเพื่อเป้าหมายสี่อย่างคือ ผู้ปกครองควรลดและกำจัดอัตตา,

ผู้ปกครองควรลดต้นทุนหรือความทะยานอยาก, ผู้ปกครองจะต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับวิถีธรรมชาติ และผู้ปกครองไม่ควรทำลายความเป็นมนุษย์ที่แท้ของประชาชน

(2) การแสดงออกของผู้ปกครอง คือ การกระทำในการใช้อำนาจของผู้ปกครองต่อผู้ใต้ปกครอง ปรวิญาเต้าเสนอว่าควรอย่างยิ่งที่ผู้ปกครองจะให้ความสำคัญกับประชาชน แสดงออกต่อประชาชนด้วยความอ่อนน้อม ไม่ใช้อำนาจไปตามกิเลสตัณหาของตัวผู้ปกครองเอง

ในส่วนของประชาชนนั้น พบว่า ปรวิญาเต้าได้เสนอการมีอิสระอย่างเต็มที่ตามวิถีธรรมชาติของแต่ละบุคคล ผู้ปกครองไม่ควรที่จะสร้างระเบียบใดขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้ทุกสรรพสิ่งจะต้องดำเนินไปในรูปแบบเดียวกัน แต่ผู้ปกครองควรที่จะกำจัดสิ่งที่ขัดขวางกับธรรมชาติของประชาชนออกไปและให้อิสระแก่ประชาชนโดยที่ตนเองไม่เข้ายุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซง

นอกจากนี้ปรวิญาเต้ายังมองว่าอำนาจทางการปกครองแท้จริงนั้นอยู่ที่ประชาชน ประชาชนสามารถดึงเอาอำนาจของตนกลับคืนมาได้หากเห็นว่าตนนั้นไม่ได้รับการปฏิบัติจากผู้ปกครองอย่างเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยตีความว่า ลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นสิทธิในการก่อการกบฏได้โดยชอบธรรม ซึ่งคล้ายกับแนวคิดเรื่องสิทธิในการปฏิวัติ (The Right to Rebel) ของ John Lock เป็นอย่างมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การปกครองโดยไม่ปกครองนั้น เป็นหลักที่ทำให้ทั้งผู้ปกครองและประชาชนได้ตระหนักรู้ในวิถีแห่งธรรมชาติ เพื่อที่จะได้ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งการที่ประชาชนจะดำเนินชีวิตเช่นนี้ได้ นั้น ผู้ปกครองต้องยึดถือหลักการปกครองโดยไม่ปกครอง ที่เน้นการบำรุงเลี้ยงและดูแลประชาชน และผู้ปกครองจะต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายในวิถีของแต่ละสรรพสิ่ง อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ขึ้น ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมล สมวิเชียร. รัฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- กীরติ บุญเจือ. ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าใหม่, 2544.
- เจ ซี คูเปอร์. หยิน หยาง. แปลและเรียบเรียงโดย น้อย พงษ์สนิท(ม.ป.ท.,ม.ป.ป.).
- เฉลิมชนม์ อุดมเสวี. ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าต่อจึงว่าด้วยเรื่องความยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ษฎุเสณ. คัมภีร์เต๋าฉบับสมบูรณ์ พร้อมอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2545.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์. รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ. ประวัติปรัชญาจีน, (ม.ป.ท.): 2505.
- ทิววัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. ศาสนาและปรัชญาในจีน ทีเบตและญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2545.
- ธีระ นุชเปี่ยม. ภาษา ความหมายและการตีความในการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์. วินัยพงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. ปริทรรศน์ประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, 2544.
- ธอมัส เมอร์ดัน. มนุษย์ที่แท้: มรรควิธีของจางจื๊อ. แปลและเรียบเรียงโดย ส.ศิริรักษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2533.
- ปกรณ ภูมิปญฺสธรณ์. คัมภีร์เต๋าของเหลี่ยจื๊อ. กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, 2545.
- ปรีชา ช่างขวัญเย็น. ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2533.
- พจนา จันทรสันติ. วิถีแห่งเต๋า. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544.
- มานพ อุดมเดช. มรรควิธีจางจื๊อ: ก้าวอย่างบนทางคู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกฎิกิจ, 2526.
- ยาขอบ. สามก๊กฉบับวณิพก. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2537.
- สมเกียรติ วันทะนะ. อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. หนังสือลำดับที่ 2 โครงการปริญญาโทสาขา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.

ศริญญา อรุณขจรศักดิ์. ภาษาและความเป็นจริงในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์จวงจี้. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2542.

สมบัติ อารังธวงค์. การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่12.กรุงเทพมหานคร: สำนัก
พิมพ์เสมาธรรม, 2544.

สุวรรณมา สถาอานันท์. เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่12-15 สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่6.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2534.

สุวรรณมา สถาอานันท์. กระแสธารปรัชญาจีน ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ จารีต.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2539.

สุวรรณมา สถาอานันท์. มนุษย์ทัศนในปรัชญาตะวันออก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาฯ,
2533.

เสถียร โภธินันทะ. เมธีตะวันออก. พิมพ์ครั้งที่7. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด,
2544.

ภาษาอังกฤษ

A.C.Graham. Disputers of The Tao: Philosophical Argument in Ancient China. 2nd ed.
Open Court Publishing Company,1991.

Andrew Heywood. Politics. 2nd ed. New York: Palgrave Press, 2002.

Anthony Harrison-Barbet. Mastering Philosophy. 2nd ed. Palgrave Master Series, 2001.

Austin Ranney. An Introduction to political science. 5th ed. Prentice-Hall International
Editions, 1990.

Bernd Magnus. Nietzsche's Existential Imperative. Indiana University Press, 1978.

Carolyn Egri. Nature in spiritual tradition: social and cultural implications for
environmental change. In Frank Fischer and Maarten A. Hajer (ed.), Living With
Nature. New York:: Oxford University Press, 1999.

Chen Guying. Zhuang Zi and Nietzsche: Plays of Perspective. In Graham Parkes (ed.),
Nietzsche and Asian Thought. p. 123. Chicago: The university of Chicago Press, 1991.

- D.C.Lau. Lao Tzu:Tao Te Ching. London:Penguin Book, 1980
- Da Liu. The Tao and Chinese Culture. Routledge & Kegan Paul, 1981.
- Hellmut Wilhelm. The I CHING or Book of Changes.3rd ed.Princeton: Princeton University Press, 1967.
- Henry David Thoreau. Civil Disobedience. Connecticut: The Easton Press, 1866.
- Herrlee G. Creel. What is Taoism and Other Studies in Chinese Cultural History. Chicago and London: University of Chicago Press, 1970.
- Ian Adams and R.W. Dyson. Fifty Major Political Thinkers. London: Routledge, 2003
- Inada Kenneth K. "A theory of Oriental aesthetics: a prolegomenon," Philosophy East&West.47(Apr.1997).
- J.J. Clark. The Tao of the West: Western Transformations of Taoist Thought. U.S.A.: Rutledge, 2000.
- Jonathan Wolf. An Introduction to Political Philosophy. New York: Oxford University Press, 1996.
- Kenneth Bruder. Philosophy:The Power of Ideas. U.S.A.: McGraw-Hhill Higher Education, 2002.
- Krejci Jaroslav. "The Civilization of Asia and the Middle East". The Chinese Path. Published by Macmillan, 1990.
- Laurence G. Boldt. The Tao of Abundance. Penguin Arkana, 1999.
- Lee Yearley. The perfected Person in the Radical Chuang-tzu. In Victor H. Mair (ed.). Experimental Essays on Chuang– tzu. University of Hawaii Press,1983.
- Michael G. Roskin. Political Science An Introduction. 4th ed. New Jersey: Prentice Hall,1991.
- Michel Foucault. Essential Works of Foucault1954-1984. In Paul Rabinow (ed.), Series Vol.3. U.S.A.: The New Press, 1994.
- Paul Gorner. Twentieth Century German Philosophy. New York: Oxford University Press, 2000.
- Philosophy of Language in Classical China. Available from: <http://www.hku.hk.com>
- Richard J. Smith. China's Cultural Heritage. London: Francis Pinter, 1983.
- Richard Rorty. Philosophy and the Mirror of Nature. Princeton: Princeton University Press,1980.

Roger T. Ames. The Analects of Confucius: A Philosophical Translation. New York:

Published by The Ballantine Publishing Group, 1998.

Stephan S. Korner. Kant. England: Penguin books, 1990.

The Sacred Law. Available from: <http://www.anti-state.com>

Wang Bi. Classic of the way and Virtue. Translated by Richard John Lynn. Columbia University Press, 1999.

Wing-tsit Chan. A source book in Chinese philosophy, (n.p. ,n.d.).

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายนิติ มณีกาญจน์ สำเร็จการศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในปี 2543 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย